ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 71

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ
ΟΜΙΛΙΑΙ Α' — ΙΖ'
(ΚΕΦ. 1)

Κείμενον: Γ. Καρυοφύλλη

Μετάφρασις - Σχόλια
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Χ. ΜΠΙΤΣΑΚΟΥ
θεολόγου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεων ἀριθμοὶ εἶναι οἱ ἀντίστοιχοι τῶν σελίδων τοῦ πρωτοτύπου κειμένου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΓΕΝΙΚΑ

Μετὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς δημοσιεύσεως τῶν 90 ὁμιλιῶν τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, σειρὰν ἔχουν αἱ 88 ὁμιλίαι του εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, αἱ ὁποῖαι εἰς τὸ ὁμολογουμένως καὶ ποιοτικῶς καὶ ποσοτικῶς τεράστιον ἑρμηνευτικὸν ἔργον αὐτοῦ (αἱ ἑρμηνευτικαί του ὁμιλίαι ἀνέρχονται εἰς 700 περίπου καὶ καλύπτουν τὸ πλεῖστον τῶν βιβλίων τῆς Π. καὶ τῆς Κ. Διαθήκης) κατέχουν ἐξέχουσαν θέσιν. Κατωτέρω, παρέχομεν βασικὰς εἰσαγωγικὰς πληροφορίας, διὰ τὴν καλλιτέραν καὶ πληρεστέραν κατανόησιν τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ περιεχομένου τῶν ὁμιλιῶν αὐτῶν.

Αἱ ὁμιλίαι εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον διαφέρουν ἀπὸ τὰς ὁμιλίας εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, μολονότι, βεβαίως, τὸ ὕφος τοῦ λόγου καὶ ὁ ρυθμὸς εἶναι πάντοτε ὁ αὐτὸς καὶ ὁ ἀναγνώστης εὐθὺς ἀπὸ τὸν πρῶτον στίχον ἀναγνωρίζει τὴν ἀνεπανάληπτον τέχνην καὶ τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα τῶν ὁμιλιῶν αὐτῶν. Αἱ ὁμιλίαι εἰς τὸν Ματθαῖον διακρίνονται διὰ τὴν εὐρύτητα τῆς ἠθικοκοινωνικῆς διδασκαλίας. Αἱ ὁμιλίαι εἰς τὸν Ἰωάννην εἶναι περισσότερον δ ο γ μ α τ ι κ α ὶ καὶ ἀ ν τ ι ρ ρ η τ ι κ α ί. Αὐτὸ εἶναι τὸ κύριον γνώρισμά των. Χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνῃ ὅτι ἀπὸ αὐτὰς ἀπουσιάζει τελείως ἡ ἠθικὴ διδασκαλία. Διότι ἀρχίζει συνήθως μὲ μίαν ἠθικὴν προτροπὴν καὶ καταλήγει εἰς πρακτικῆς φύσεως συμβουλάς. Ἐνίοτε παραλλήλως πρὸς τὸ κύριον θέμα παρεμβάλλει καὶ ἓν δεύτερον καὶ ὡς ὁ ἴδιος παρατηρεῖ· «Πάντα λόγον κινῶ... δέδοικα γὰρ μή ποτε, περὶ ἓν τῶν λόγων ἡμῖν ἀσχολουμένων, λάθω θεραπεύων πάθος ἕτερον, ἄλλα καμνόντων ὑμῶν» (Ὁμ. 23 § 1). Διότι διὰ τὸν Χρυσόστομον τὸ ἰδεῶδες εἶναι ἕν, ἡ πλήρης συμφωνία Δ ό γ μ α τ ο ς κ α ὶ Ζ ω ῆ ς καὶ πολὺ δικαίως. Ὁπωσδήποτε, ὅμως, ἐδῶ θὰ γνωρίσωμεν τὸν Χρυσόστομον κυρίως ὡς διδάσκαλον τοῦ Ὀ ρ θ ο δ ό ξ ο υ Δ ό γ μ α τ ο ς, ὡς διδάσκαλον τῆς Π ί σ τ ε ω ς.

Εἰς τὰς ὁμιλίας αὐτὰς ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος δὲν ἀκολουθεῖ πάντοτε μὲ τὴν αὐτὴν ἁρμονίαν τὴν πορείαν τοῦ κειμένου. Ἑρμηνεύει κατὰ προτίμησιν τὰ χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα ἐστηρίζοντο οἱ αἱρετικοὶ καὶ τὰ ὁποῖα παρερμηνεύοντας, φυσικά, ἐχρησιμοποίουν κατὰ τοῦ ἐπισήμου τῆς Ἐκκλησίας Δόγματος. Τὰ ἐπίμαχα χωρία εἶναι τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸ ὁ μ ο ο ύ σ ι ο ν τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὸ ὁποῖον ὁ ἱερὸς Πατὴρ ἀποδέχεται ἀπολύτως καὶ ἀκολουθεῖ πιστῶς. Οἱ αἱρετικοὶ ἐνδιεφέροντο ν᾿ ἀποδείξουν τὸ ἀνόμοιον τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Ἡ προσπάθειά των ἀπέβλεπεν εἰς τὴν Γ ρ α φ ι κ ὴ ν κατοχύρωσιν τῆς πλάνης των. Διότι, ἄλλωστε, εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν, αὐτὸ ἀκριβῶς, εἶναι αἵρεσις, εἶναι δηλαδὴ «προκατάληψις», ἐπειδὴ εἶναι προσαρμογὴ τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἰς «πίστιν» ἐκ τῶν προτέρων ἐσχηματισμένην καὶ βασιζομένην εἰς λογικὸν κατὰ κανόνα ἐξωβιβλικὸν σχῆμα. Ἡ προτίμησις ἐξ ἄλλου τῶν αἱρετικῶν εἰς τὸ τέταρτον Εὐαγγέλιον ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἰδιαιτέρως ἐπιμένει εἰς τὴν θ ε ί α ν φ ύ σ ι ν τοῦ Κυρίου καί, ὡς ἴδιος λέγει, τὸ Εὐαγγέλιον ἔγραψεν· «ἵνα πιστεύσητε ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Οἱ αἱρετικοὶ προσπαθοῦν νὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τὰ στηρίγματα τῆς πίστεως εἰς τὴν Θεότητα τοῦ Κυρίου, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ὁ Ἰωάννης διὰ τοῦ Εὐαγγελίου του δίδει τρανὴν μ α ρ τ υ ρ ί α ν λ ό γ ο υ κ α ὶ ζ ω ῆ ς. Εἰς αὐτά, λοιπόν, τὰ χωρία ἐπιμένει περισσότερον ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος καὶ τὰ ἑρμηνεύει ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ὅλην Ἁγίαν Γραφήν. Εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν ἄλλων χωρίων εἶναι σύντομος. Ὅπου μάλιστα δὲν τίθεται ζήτημα Θεότητος τοῦ Υἱοῦ, ἀρκεῖται εἰς μίαν συντομωτάτην ἐξήγησιν τοῦ γράμματος.

Ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν ἐξ ἄλλου, αἱ ὁμιλίαι αὐταὶ εἶναι πολὺ συντομώτεραι ἀπὸ τὰς εἰς τὸν Ματθαῖον. Ἂν μάλιστα ἐξαιρέσῃ κανεὶς τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν καὶ μερικὰς ἄλλας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἱκανὴν ἔκτασιν, αἱ ἄλλαι εἶναι σύντομοι ἑρμηνευτικαὶ ὁμιλίαι, αἱ ὁποῖαι, διὰ νὰ ἐκφωνηθοῦν, δὲν θὰ ἐχρειάζοντο ἀσφαλῶς περισσότερον χρόνον τῶν 10 ἕως 15 λεπτῶν τῆς ὥρας. Ἡ συντομία αὐτὴ δὲν εἶναι φυσικά, τυχαία. Ἀνεξαρτήτως δὲ οἱουδήποτε ἄλλου

λόγου, πρακτικῆς κυρίως φύσεως, ὁ ὁποῖος ὑπηγόρευσε τὴν συντομίαν αὐτήν, νομίζομεν ὅτι αὐτὴ πειθαρχεῖ πλήρως εἰς τὸν σκοπόν, τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει ὁ ἱερὸς Πατὴρ καὶ λαμβάνει ὑπ᾿ ὄψιν τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα τοῦ περιεχομένου τῶν ὁμιλιῶν.

Ἀλλ᾿ ἂς ἔλθωμεν τώρα εἰς ἐπὶ μέρους θέματα, μετὰ τὰς γενικὰς αὐτὰς ἐπὶ τῶν ὁμιλιῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον παρατηρήσεις.

ΤΟΠΟΣ—ΧΡΟΝΟΣ—ΑΡΙΘΜΟΣ

Ἡ ἑρμηνεία καὶ τοῦ τετάρτου Εὐαγγελίου γίνεται ὑπὸ τύπον ὁμιλιῶν, αἱ ὁποῖαι, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἀνέρχονται εἰς 88. Εἰς αὐτὰς τὰς 88 ὁμιλίας ἑρμηνεύεται ὁλόκληρον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο, πλὴν τοῦ γνωστοῦ ἐπεισοδίου τῆς μοιχαλίδος γυναικός, τοῦ περιλαμβανομένου μεταξὺ τῶν κεφαλαίων 7, 53 καὶ 8, 11. Ἡ παράλειψις αὐτὴ ὀφείλεται προφανῶς εἰς τὴν ἀπουσίαν τῆς περικοπῆς αὐτῆς ἀπὸ τὰ ἀντίγραφα τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Ἂν ὑπῆρχε, θὰ τὴν εἶχε χωρὶς ἀμφιβολίαν σχολιάσει. Τόπος ἐκφωνήσεως εἶναι ἡ Ἀντιόχεια, ἡ ἰδιαιτέρα πατρὶς τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου. Εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, λοιπόν, περὶ τὸ 391 ἐξεφωνήθησαν αἱ θαυμάσιαι αὐταὶ ὁμιλίαι.

Ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς πραγματοποιήσεώς των, πληροφορούμεθα ἀπὸ τὰς ὁμιλίας 19 § 2 καὶ 31 § 5. Εἰς τὴν πρώτην ὁ ἱερὸς Πατήρ, ἐκθειάζων τὴν ἐγκράτειαν καὶ ἀσκητικότητα τῆς ζωῆς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, παρατηρεῖ· «οὐδὲ τῆς κοινῆς μετέχων τροφῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑσπέραν μετὰ τοσαύτης διάγων νήψεως, μεθ᾿ ὅσης ἡμεῖς ὑπὸ τὴν ἕω, μᾶλλον δὲ καὶ μετὰ πολλῷ πλείονος». Εἰς δὲ τὴν δευτέραν, προτρέπων τοὺς Χριστιανοὺς εἰς μεγαλυτέραν σπουδὴν καὶ προθυμίαν, λέγει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἀκόλουθα· ἀλλ᾿ ὑπὸ τὴν ἕω καὶ ὑπὸ τοιοῦτον ὄρθρον, σκιὰς ἀπολαύοντας καὶ εὐψυχίας...». Τὴν αὐγή, λοιπόν, «ὑπὸ τὴν ἕω», λαμβάνει χώραν ἡ ἐξαισία αὐτὴ Διδαχή. Τότε, ὁ ἱερὸς Πατὴρ συγκεντρώνει τοὺς ἐκλεκτοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἀντιοχείας, τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀπὸ ἀπόψεως ἤθους, παιδείας καὶ ἐπιμελείας καὶ τοὺς ἀναλύει μὲ προσοχὴν καὶ

ἐμβρίθειαν, μὲ καταπληκτικὴν γνῶσιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ μὲ ἱκανὴν ἀναφορὰν εἰς τὴν θύραθεν σοφίαν, μὲ παραδείγματα ἀπὸ τὴν ὑλικὴν πραγματικότητα καὶ μὲ δύναμιν συλλογισμοῦ σπανίαν — ἴσως εἰς κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ ἔργα του δὲν ἐπέδειξε τόσην δύναμιν συλλογισμοῦ— μὲ τὴν γνωστὴν «χρυσοστομικὴν» εὐλυγισίαν καὶ ἁρμονικότητα, εἰς τὸν λόγον, τὸ «πνευματικὸν» Εὐαγγέλιον καὶ ἐκθέτει μὲ ἁ π λ ό τ η τ α καὶ σ α φ ή ν ε ι α ν τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας μας. Μόνον ἐκλεκταὶ διάνοιαι, ἐξοικειωμέναι εἰς τὴν λεπτὴν θ ε ο λ ο γ ι κ ὴ ν καὶ δ ο γ μ α τ ι κ ὴ ν ἀνάλυσιν καὶ μὲ θερμὸν περὶ τὴν Πίστιν ζῆλον θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ παρακολουθήσουν αὐτὰς τὰς ὁμιλίας. Διότι πρόκειται περὶ σειρᾶς ὁμιλιῶν «εἰδικῆς» καὶ περισσότερον «ἐξειδικευμένης» θὰ ἐλέγομεν, πρὸς συγκεκριμένον σκοπὸν ἀποβλεπούσης καὶ διδομένης παραλλήλως πρὸς τὴν ἄλλην σειρὰν ὁμιλιῶν, τὴν ὁποίαν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν «γενικήν».

Διὰ νὰ μὴ διακόψῃ, λοιπόν, αὐτὴν τὴν ἄλλην σειρὰν ὁμιλιῶν, τὴν ἔχουσαν γενικὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ὁποίαν ἠδύναντο νὰ παρακολουθοῦν ἄνθρωποι κάθε ἡλικίας καὶ μορφώσεως, καθιέρωσε αὐτὴν ἐδῶ τὴν εἰδικὴν σειρὰν ὁμιλιῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἄλλου σκοποῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀμέσως ἐρχόμεθα.

ΣΚΟΠΟΣ

Ἂν ἡ πρώτη ὁμιλία ἀναφέρεται εἰς τὰς οὐσιαστικὰς προϋποθέσεις τῆς κατανοήσεως τοῦ τετάρτου Εὐαγγελίου καὶ εἰς τὴν δευτέραν ἐπισημαίνονται αἱ βασικαὶ διαφοραὶ μεταξὺ τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, μέσα εἰς τὸ πλαίσιον μιᾶς ἐπιτυχεστάτης συγκρίσεως τῶν κυριωτέρων ἡγετῶν τῆς φιλοσοφίας αὐτῆς μὲ τὸν Ἰωάννην, εἰς τὴν τρίτην ὁμιλίαν μᾶς ἀποκαλύπτεται καλῶς ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος ὑπομνήματος. Ἀναφέρονται ἐκεῖ τὰ ἀκόλουθα· «Ὥρα δέ, λοιπόν, ἐπὶ τὰ προκείμενα τήμερον ἰέναι, ὥστε μὴ κεκμηκότας ὑμᾶς προσβάλλειν τοῖς ἀγῶσιν· ἀγῶνες γὰρ ἡμῖν πρόκεινται πρὸς τοὺς τῆς ἀληθείας ἐχθρούς, πρὸς τοὺς πάντα μηχανωμένους, ὥστε καθελεῖν τὴν δόξαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, μᾶλλον δὲ τὴν ἑαυτῶν», διότι «ἡ μὲν γὰρ μένει διὰ παντός, οἵαπέρ ἐστιν... ἐκεῖνοι δέ, ὃν φασι προσκυνεῖν, καθελεῖν σπουδάζοντες τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἀτιμίας πληροῦσι καὶ κολάσεως τὴν ψυχήν».

Ὥστε «ἀγῶνες πρόκεινται», ἀγῶνες πνευματικοὶ καὶ «πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀληθείας». Καὶ οἱ ἀγῶνες χρειάζονται γενναίους μαχητάς, τέλειον ὁπλισμόν, συνεχῆ «νῆψιν», πνευματικὴν γαλήνην, πολιτείαν «λαμπρὰν» καὶ πρὸ παντὸς φωτισμὸν ἀπὸ Θεοῦ. Μὲ αὐτὰς τὰς προϋποθέσεις εἶναι δυνατὸν οἱ ἀγωνισταὶ τῆς Πίστεως τοῦ Χριστοῦ νὰ ἀντεπεξέλθουν εἰς τὸν σκληρὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἀληθείας ἀγῶνα. Διότι· «οὐδὲ πολλῆς δεησόμεθα λοιπὸν πραγματείας, ἂν τὰς ἀρχὰς καὶ ὑποθέσεις μετὰ ἀκριβείας μάθωμεν, ἀλλά, μικρὸν ἐν προοιμίοις πονέσαντες, δυνησόμεθα τοῦ λοιποῦ κατὰ τὸν Παῦλον καὶ ἄλλους νουθετεῖν».

Οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας ἐμηχανῶντο τὰ πάντα, προκειμένου νὰ ὑποβιβάσουν τὸ πρόσωπον καὶ τὴν Ἀποστολὴν τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Καὶ δὲν διέθετον βεβαίως τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν διέθετον πρὸ σαράντα καὶ πενήντα ἐτῶν καὶ μολονότι προηγήθησαν εἰς τὴν καταπολέμησιν αὐτῶν οἱ μεγάλοι Καππαδόκαι καὶ μάλιστα ὁ μέγας τῆς Ἀλεξανδρείας ἀγωνιστὴς Ἀθανάσιος, ἐν τούτοις ἐξηκολούθουν ν' ἀποτελοῦν σοβαρὸν κίνδυνον παραχαράξεως τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως καὶ κλονισμοῦ τῆς πίστεως τῶν Χριστιανῶν, μάλιστα δὲ τῶν ἀμελεστέρων καὶ ἀφελεστέρων ἐξ αὐτῶν. Καὶ ὁ ἐξ αὐτῶν κίνδυνος ἐνεφανίζετο ἀκόμη περισσότερον σοβαρὸς ὡς ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι «οἱ πολλοὶ» ἐπεδείκνυον ἀδιαφορίαν εἰς τὴν σπουδὴν καὶ τὴν κατανόησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ συνεπῶς δὲν ἦσαν εἰς θέσιν «μηδὲ τὰς προσβολὰς» τῶν ἐχθρῶν νὰ ἀποκρούσουν καὶ «μηδὲ τὸ στόμα διᾶραι». Καὶ ἐρωτᾷ συνεχῶς· «τί πρὸς ταῦτα ἐρεῖτε;», «πῶς ἀποκρούσεσθε τὴν προσβολὴν τῶν λόγων τούτων;». Εἰς τοὺς αἱρετικοὺς πρέπει νὰ προστεθοῦν οἱ ἐθνικοί. Ἐθνικοὶ φιλόσοφοι εἶχον γράψει κατὰ τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως. Τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Κέλσου, τοῦ Πορφυρίου κ. ἄ. φιλοσόφων, οἱ ὁποῖοι εἶχον γράψει κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἦσαν γνωστά. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ ἀναφέρει ἐδῶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος. Ὅπως τὸ ἀκόλουθον· «Ἂν τοίνυν ἔρηται

τῶν Ἑλλήνων; Τίς ποτέ ἐστιν οὗτος ὁ Πατήρ; Τίς δὲ ὁ Υἱός; Τίς δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; ἤ, πῶς καὶ ὑμεῖς, τρεῖς λέγοντες Θεούς, ἡμῖν ἐγκαλεῖτε πολυθεΐαν;». Ἄλλωστε, μόλις τριάντα χρόνια εἶχον περάσει ἀπὸ τὸ ἀσεβὲς ἐκεῖνο πείραμα τοῦ Ἰουλιανοῦ. Καὶ συνεπῶς ὁ κίνδυνος παραχαράξεως τῆς Νέας Πίστεως, ὁ κίνδυνος κλονισμοῦ τῶν πιστῶν, ὁ κίνδυνος ἀμβλύνσεως τῶν ἁγνῶν Χριστιανικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων ὑπῆρχε πάντοτε. Ὁ παγανισμὸς ἄλλωστε ἐχρησιμοποίει χιλίους δύο τρόπους διὰ νὰ γίνεται ἑλκυστικός, μάλιστα δὲ ἐχρησιμοποίει τοὺς τρόπους αὐτοὺς καὶ τὰ μέσα αὐτά, τὰ ὁποῖα διεγείρουν καὶ σαγηνεύουν εὔκολα καὶ ἀποτελεσματικά, ἐφ' ὅσον ἀνταποκρίνονται εἰς τὸ «ράθυμον» τοῦ ἀνθρώπου. Ἑλκυστικαὶ εἰδωλολατρικαὶ ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις, θέατρα, ἱπποδρόμιαν κ.τ.λ. ἀπετέλουν διαρκῆ κίνδυνον διὰ τὴν Νέαν Πίστιν. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος καταφέρεται μετὰ δριμύτητος κατὰ τῶν ἐκδηλώσεων αὐτῶν καὶ καλεῖ τοὺς Χριστιανούς· «ἵνα ἐντεῦθεν τὸν ἔξωθεν ἀπορρυψώμεθα ρύπον», διότι· «Ἂν μέλλωμεν καὶ τῇ μικρᾷ ταύτῃ σχολῇ ἀπὸ τῶν ἔξω λεγομένων ἢ πραττομένων λυμαίνεσθαι, βέλτιον μηδὲ εἰσελθεῖν τὴν ἀρχήν».

Ἐξ ἄλλου τὰ συγγράμματα τῶν Ἐθνικῶν φιλοσόφων περιεῖχον ἐρωτήματα σοβαρὰ καὶ ἐδημιούργουν προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπισθοῦν. Οἱ αἱρετικοὶ πάλιν καὶ μάλιστα οἱ Ἀνόμοιοι, οἱ ὁποῖοι κυρίως καταπολεμοῦνται εἰς τὸ ὑπόμνημα αὐτό, εἶχον πολὺν ὀρθολογισμὸν καὶ μεγάλην ἐξάρτησιν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν. Ἐνεφανίζοντο ὡς οἱ «προοδευτικοὶ» τῆς ἐποχῆς καὶ οἱ καλλίτερον ἐνημερωμένοι. Δι' αὐτὸ ὁ ἱερὸς Πατὴρ ἐρωτᾷ· «Πῶς ἀποκρούσεσθε τὴν προσβολὴν τῶν λόγων τούτων;». Οἱ αἱρετικοί, λοιπόν, εἴτε προήρχοντο ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμὸν καὶ ἦσαν πνευματικὰ παιδιά του, εἴτε ἐκινοῦντο ἀπὸ προϋποθέσεις φιλοσοφικάς, ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπισθοῦν μὲ προσοχὴν καὶ μὲ σύστημα. Ἐχρειάζετο προσεκτική, συστηματικὴ καὶ συνεχὴς καταπολέμησις πάσης αἱρέσεως. Διότι· «εἰ ἐκεῖνοι μέν, ὥστε καθ' ἡμῶν εἰπεῖν, τοσαῦτα ἠγρύπνησαν, τίνος ἂν εἴημεν συγγνώμης ἡμεῖς ἄξιοι, εἰ μηδὲ τὰς προσβολὰς τὰς καθ' ἡμῶν ἰσόμεθα ἀποκρούεσθαι;». Καί· «Τίνος δὲ ἕνεκεν καὶ παρήχθημεν;» (Ὁμ. 17 § 4), ἐρωτᾷ πολὺ δικαίως.

Καλεῖ, λοιπόν, τοὺς ἐκλεκτούς, τοὺς καλεῖ «ὑπὸ τὴν ἕω» καὶ τοὺς ἀναλύει τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον. Προσέχει καὶ ἐπιμένει εἰς τὰ χωρία, τὰ ὁποῖα παρερμηνεύουν οἱ αἱρετικοί. Παρεμβάλλει ἐπιχειρήματα αἱρετικῶν, τὰ ὁποῖα ἀνατρέπει μὲ ἄνεσιν καὶ ἀποδεικνύει τὸ ἀστήρικτον αὐτῶν. Πρὸ παντός, ὅμως, ἀποδεικνύει ὅτι οἱ αἱρετικοὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν Ἁγίαν Γραφὴν πρὸς κατοχύρωσιν τῶν φοβερῶν πλανῶν των, τὴν ὁποίαν ἄλλωστε καὶ ἀτελῶς γνωρίζουν καὶ ἐσφαλμένως ἑρμηνεύουν. Εἶναι, λοιπόν, ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος ὑπομνήματος δογματικὸς καὶ ἀντιρρητικός. Σκοπεῖ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἐκλεκτῶν Χριστιανῶν, ὥστε νὰ καταστοῦν ἱκανοὶ νὰ ἀνταπεξέλθουν εἰς τὸν σκληρὸν κατὰ τῶν «ἐχθρῶν τῆς Ἀληθείας» ἀγῶνα. Ἀλλ' ἂς ἴδωμεν ποῖοι οἱ αἱρετικοί.

ΟΙ ΑΙΡΕΤΙΚΟΙ

Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἐντοπίσωμεν τοὺς αἱρετικούς, κατὰ τῶν ὁποίων στρέφεται τὸ παρὸν Ὑπόμνημα. Ἐλέγχθη ἤδη, εἶναι οἱ «Ἀνόμοιοι». Εἰς τὸν Ἀρειανισμὸν εὑρίσκεται ἡ ρίζα των, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐλάχιστοι διαφέρουν. Ἐμπνευστὴς τῆς αἱρέσεως ὁ Ἀέτιος, κύριος δὲ διαμορφωτὴς καὶ ἐκπρόσωπος ὁ Εὐνόμιος. Ἀπὸ τοὺς Ἀρειανοὺς θεωροῦνται αἱρετικοί! Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχουν φθάσει εἰς τὸ τελευταῖον κατάντημα τῆς ἀρνήσεως καὶ τῆς ἀσεβείας.

Τὸ ὄνομά των ὀφείλεται εἰς τὴν βασικὴν κακοδοξίαν των, ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνόμοιος τοῦ Πατρός. Εἰς τὸ συμπέρασμα αὐτὸ ἔχουν καταλήξει τελείως ὀρθολογιστικῶς, ἐκκινήσαντες ὅμως ἀπὸ μίαν ἐσφαλμένην καὶ περιέργως καθόλου ὀρθολογιστικὴν βάσιν, ὅτι οὐσία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀγεννησία. Ἐφ' ὅσον, δηλαδή, ὁ Υἱὸς προέρχεται ἀπὸ γέννησιν, ὁ δὲ Πατὴρ εἶναι ἀγέννητος, ἕπεται ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀνόμοιος τοῦ Πατρός. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ συλλογισμοὶ ἀποβλέπουν εἰς τὸ νὰ ἐμφανίσουν τὸν Υἱὸν κατώτερον τοῦ Πατρός. Ἂν ἐπιτευχθῇ αὐτό, τότε θὰ ἀποδειχθῇ ἐκεῖνο ποὺ θέλουν καὶ ἐπιθυμοῦν, ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ὁμοούσιος

πρὸς τὸν Πατέρα, ἀλλὰ ἑ τ ε ρ ο ο ύ σ ι ο ς καὶ συνεπῶς «ποίημα», «κτίσμα», «ἔργον» Αὐτοῦ.

Τὸ συμπέρασμα, ὅμως, αὐτὸ εἶναι «κατ' ἐπιταγὴν» συμπέρασμα, διότι βασίζεται εἰς λογικὰς —καὶ ἐδῶ ὑπάρχουν ἐρωτηματικά, ἐφ' ὅσον ἡ βάσις δὲν εἶναι καθόλου βέβαιον ὅτι εἶναι λογική— προϋποθέσεις ἔξω - Γραφικάς. Οἱ αἱρετικοὶ ἀντιλαμβάνονται τὴν ἀδυναμίαν αὐτὴν τῶν ἀπόψεών των καὶ ζητοῦν νὰ στηριχθοῦν εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Ζητοῦν νὰ κατοχυρώσουν καὶ νὰ ἀποδείξουν Γ ρ α φ ι κ ῶ ς τὰς κακοδοξίας των. Ἡ Γραφή, δηλαδή, καλεῖται νὰ βεβαιώση τὸν ἀνθρώπινον λόγον, ἀκόμη καὶ ὅταν αὐτὸς εὑρίσκεται ἐν πλάνῃ. Μὲ ἄλλους λόγους ἡ Γραφὴ βιάζεται νὰ ὑποταχθῆ καὶ νὰ ὑπηρετήση τὸν ἀνθρώπινον λόγον. Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις, ἡ ὁποία φωτίζει καὶ κατευθύνει ὀρθῶς τὸν θεόπνευστον ἑρμηνευτήν, δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν. Δι' αὐτὸ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος συμβουλεύει σεβασμὸν πρὸς τὴν Παράδοσιν καὶ παρατηρεῖ· «Ἀλλ' ἡμεῖς μὴ μεταίρωμεν ὅρια αἰώνια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες ἡμῶν, ἀλλ' εἴπωμεν πανταχοῦ τοῖς τοῦ Πνεύματος νόμοις» (Ὁμ. 7 § 1). Καί· «Μένωμεν κατέχοντες μετὰ ἀσφαλείας ἃ παρέδωσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ Λόγου καὶ μηδὲν περαιτέρω περιεργαζόμεθα» (Ὁμ. 7 § 2).

Ἡ Ἁγία Γραφὴ ἀπαιτεῖ ἄνδρας φωτισμένους ἀπὸ τὸν Θεόν. Μόνον αὐτοὶ ἠμποροῦν νὰ ἑρμηνεύσουν ὀρθῶς τὸ θεόπνευστον κείμενόν της. Ἀλλ' ὁ ἀπὸ Θεοῦ φωτισμός, ὁ ὁποῖος «διανοίγει» τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων «τοῦ συνιέναι τὰς Γραφὰς» (Λουκ. 24,45), «οὐχ ἁπλῶς ἔπεισιν, ἀλλὰ τοῖς βουλομένοις καὶ ἐσπουδακόσι», διότι «ἂν μὴ ἕλωνται αὐτοὶ πρότερον, οὐκ ἔπεισιν ἡ δωρεά, οὐδὲ ἐργάζεταί τι» (Ὁμ. 10 § 2). Χρειάζεται καὶ σεβασμὸς πρὸς τὴν Παράδοσιν καὶ ταπεινότης φρονήματος καὶ βαθεῖα θεοσέβεια καὶ ἁγία ζωὴ καὶ τελεία γνῶσις τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ θερμὴ προσευχὴ καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸν καὶ συνεχὴς περὶ τὰ πνευματικὰ μελέτη καὶ ἀφοσίωσις. Ἔτσι καθοδηγούμενος ὁ ἀνθρώπινος λόγος ὁδηγεῖ ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν Θεὸν καὶ γίνεται δοξολογία εἰς τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ. Τότε ὁ ἀνθρώπινος λόγος καταλήγει εἰς τὴν Ἀλήθειαν καὶ αὐτὴν μόνον ὑπηρετεῖ. Τότε ἡ ἔρευνα γίνεται δημιουργικὴ καὶ

ἐπιβάλλεται, διότι· «οὐ γὰρ ἀρκεῖ μιᾷ λέξει, καθάπερ ἔφθην εἰπών, τὰ περὶ Θεοῦ παραστῆσαι δόγματα τοῖς ἀνθρώποις· ἀλλ' ἀγαπητόν, ἄν, πολλὰ συμφορήσαντες, ἐξ ἑκάστου τὸ πρέπον ἐπιλεξώμεθα» (Ὁμ. 7 § 2). Ὑπ' αὐτὰς τὰς προϋποθέσεις ὁ ἱερὸς Πατὴρ συνιστᾷ· «ἐκζητεῖν τὴν σοφίαν» καὶ ἀπαιτεῖ «ζήτησιν» τοῦ βαθυτέρου νοήματος τῆς Γραφῆς, διότι· «εἰ μὲν ἀνεξετάστως τις ἐπακούσειε τῶν λεγομένων ἐν αὐταῖς καὶ δέξαιτο πάντα οὕτως, ὡς εἴρηται κατὰ γράμμα, πολλὰ τὰ ἄτοπα ὑποπτεύσει περὶ τοῦ Θεοῦ..., εἰ δὲ τὸν νοῦν, τὸν ἐν τῷ βάθει κείμενον, καταμάθοι, πάσης ταύτης ἀπαλλαγήσεται τῆς ἀτοπίας» (Ὁμ. 15 § 1). Καὶ ἐπιμένει εἰς τὴν «μετὰ ἀκριβείας πολλῆς» μελέτην τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως καὶ μὲ σκοπὸν τὴν κατανόησιν τοῦ βαθυτέρου νοήματος αὐτῆς.

Ἀντιθέτως, ἡ ἑωσφορικὴ οἴησις, περὶ τῆς παντοδυναμίας τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου, τὴν ὁποίαν δέχονται οἱ Ἀνόμοιοι, ὁδηγεῖ εἰς τὸν πράγματι ὑπερφίαλον ἰσχυρισμόν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται «εἰδέναι τὸν Θεόν, ὡς αὐτὸς (ὁ Θεὸς) οἶδεν ἑαυτόν». Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἔχει αὐτὴν τὴν πεποίθησιν «οὗτος μάλιστά ἐστιν ὁ τὸν Θεὸν ἀγνοῶν» (Ὁμ. 7 § 2). Καὶ ἡ ἄγνοιά του αὐτὴ γίνεται ἀσέβεια καὶ φοβερὰ σύγχυσις καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὴν «μανίαν» τῆς ἀρνήσεως. Τοῦτο δὲ διότι ὁ αἱρετικὸς νοῦς» «θεοποιημένος» πλέον, ἐπιχειρεῖ «τοὺς παρ' αὐτοῦ (τοῦ Θεοῦ) τεθέντας ὅρους ἀνατρέπειν». Ὁ «θεοποιημένος» ἀνθρώπινος λόγος δὲν γνωρίζει τὰ «ὅρια» τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου. Ἡ ἀναγνώρισις τῶν ὁρίων αὐτῶν εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα ὑψηλὴ γνῶσις, ἀλλ' ἡ ἀλαζονεία καὶ ἡ οἴησις ἐμποδίζει τὸν αἱρετικὸν νὰ τὸ ἀντιληφθῇ.

Τὰς περὶ Θεοῦ ἀντιλήψεις τῶν Ἀνομοίων ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος καταπολεμεῖ καὶ ἐδῶ, καταπολέμησεν ὅμως εἰδικῶς εἰς τοὺς περὶ τοῦ Ἀκαταλήπτου τοῦ Θεοῦ λόγους, τοὺς ὁποίους ἐξεφώνησε τὸ ἔτος τῆς χειροτονίας του εἰς πρεσβύτερον, ἤτοι τὸ 386, πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν. Ἐδῶ τὸν ἐνδιαφέρει κυρίως ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἡ Θεότης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποίαν οἱ Ἀνόμοιοι «καθελεῖν» ἐπιχειροῦν. Καὶ ὡς ἐλέχθη, θέλουν εἰς τὴν Γραφὴν νὰ στηρίξουν τὴν ἄρνησιν τῆς Θεότητος τοῦ Υἱοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν

ἀπομονώνουν χωρία, ἀλλάσσουν τὴν στίξιν τοῦ κειμένου εἰς τὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα νομίζουν ὅτι ἐξυπηρετοῦν τὰς ἀπόψεις των, ἀπολυτοποιοῦν τὸ νόημα τῶν χωρίων, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον θεωροῦν ἐνισχυτικὸν τῶν ἀπόψεών των —ἑρμηνεύουν, δηλαδή, ἀνεξαρτήτως τοῦ νοήματος τῆς παραγράφου, μέρος τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ τὸ μεταφραζόμενον χωρίον— καὶ ἑρμηνεύουν συμφώνως πρὸς τὰς προϋποθέσεις καὶ προκαταλήψεις των. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἐξεγείρεται κυριολεκτικῶς κατὰ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν αἱρετικῶν καὶ ἀκολουθεῖ κατὰ πόδας τοὺς συλλογισμούς των. Καὶ ἀποδεικνύεται, ὁ ἔνδοξος Χρυσόστομος, ἄριστος γνώστης τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἀνατρέπει ἓν πρὸς ἓν τὰ ἐπιχειρήματα τῶν αἱρετικῶν καὶ ἀποκαθιστᾶ τὸ ὀρθὸν νόημα τῶν χωρίων ἐκείνων, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ αἱρετικοὶ ἐστήριζον τὰς πλάνας των. Καὶ ἀποδεικνύει ἅπαξ διὰ παντὸς ὅτι ἡ Ἁγία Γραφὴ ἀποτελεῖ κατ' οὐσίαν μεγαλειώδη ὕμνον εἰς τὴν Θεανδρικὴν Προσωπικότητα τοῦ Κυρίου καὶ συνεπῶς οἱ αἱρετικοὶ καὶ οἱ τότε καὶ οἱ σήμερον δὲν δύνανται νὰ ἀρνοῦνται τὸν Σωτῆρα ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Ο ΥΙΟΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι «ἑτεροούσιος» (Ὁμ. 15 § 2), ἀλλ' «ὁμοούσιος» πρὸς τὸν Πατέρα. Τὸ «ἑτεροούσιον» ἐνδιέφερε τοὺς αἱρετικούς. Καὶ προσεπάθουν νὰ τὸ ἀποδείξουν Γραφικῶς. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος εἶναι ὑπέρμαχος τοῦ «ὁμοουσίου» τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Σχετικῶς παρατηρεῖ· «Οὐ γὰρ τὸν ἑτεροούσιον ἐν τοῖς κόλποις ἂν ἔσχεν ὁ Πατήρ», ἀλλὰ τὸν «ὁμοούσιον», καθ' ὅσον «πολλὴ τῆς οὐσίας ἡ συγγένεια καὶ ἡ ἑνότης, ὅτι ἀπαράλλακτος ἡ γνῶσις, ὅτι ἴση ἡ ἐξουσία» (Ὁμ. 15 § 2). Εἰς ἄλλην ὁμιλίαν του ἐρωτᾷ· «Εἶδες τὸ ὁμοούσιον τὸ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ πῶς δείκνυσι τὴν αὐτὴν ἔχοντα αὐτὸν ἐξουσίαν ἐκείνῳ;» (Ὁμ. 54 § 1). Καὶ ἀλλοῦ πάλιν μὲ τὸν αὐτὸν ἐρωτηματικὸν τρόπον βεβαιώνει σαφῶς τὸ ὁμοούσιον, λέγων· «Ὁρᾷς ὅτι δι' οὐδὲν ἕτερον τοῦτο εἴρηκεν, ἤ, ἵνα δείξῃ ὁμοούσιον ἑαυτόν, καὶ

δι' ἑαυτοῦ πάλιν δείξῃ οὐ δεόμενον αὐτὸν ἄλλης μαρτυρίας, καὶ δείξῃ οὐδὲν ἔλαττον ἔχοντα τοῦ Πατρός;» (Ὁμ. 52 § 3).

Ἀλλ' ὁ Λόγος ὑπάρχει καὶ «ἐν ὑποστάσει ἰδίᾳ» (Ὁμ. 4 § 1), διότι «οὗτος δὲ ὁ Λόγος οὐσία τίς ἐστιν ἐνυπόστατος, ἐξ αὐτοῦ προελθοῦσα ἀπαθῶς τοῦ Πατρός» (Αὐτόθι). Καὶ παρατηρεῖ ἐν συνεχείᾳ· «Ἀνάγκη... μίαν παραδέξασθαι τὴν Θεότητα ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει Πατρὸς καὶ Υἱοῦ» (Ὁμ. 4 § 2). Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος διακρίνει σαφῶς μεταξὺ οὐσίας ἢ φύσεως καὶ ὑποστάσεως ἢ προσώπου. Ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας ἢ φύσεως πρὸς τὸν Πατέρα, ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ὡς ἰδία ὑπόστασις, ἴδιον πρόσωπον. Εἶναι ὡς ὀρθότατα παρατηρεῖ «καὶ Θεὸς πρὸς Θεόν». Καὶ ἐφ' ὅσον εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας πρὸς τὸν Πατέρα καὶ «Θεὸς πρὸς Θεόν» εἶναι κατ' ἀκολουθίαν καὶ «ἴσος αὐτῷ». Ἔχει ἐν σχέσει πρὸς τὸν Πατέρα «ἰσότητα καὶ ἀπαραλλαξίαν». Κατὰ συνέπειαν «τὰ τῆς ἀξίας ὁμότιμα ἦν» (Ὁμ. 5 § 2).

Πῶς, ὅμως, ἔχει τὴν ὕπαρξιν ὁ Υἱός; Ὁ Υἱὸς ἐγεννήθη «ἀπαθῶς» ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός. Ἀλλὰ τότε· «Πῶς ἔστιν, Υἱὸν ὄντα, μὴ νεώτερον εἶναι τοῦ Πατρός; τὸ γὰρ ἔκ τινος ὂν ἀνάγκη πάσα ὕστερον εἶναι τοῦ ἐξ οὗ ἐστιν» (Ὁμ. 4 §1). Εἰς τόν, κατ' ἀρχάς, λογικὸν αὐτὸν ἰσχυρισμὸν τῶν αἱρετικῶν, ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἀπαντᾷ, ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔχει ἀΐδιον τὴν ὕπαρξιν καὶ εἶναι συναΐδιος καὶ συνάναρχος «τῷ Πατρί». Ἔχει ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ ἴδιος «τό τε ἄναρχον καὶ ἀτελεύτητον» (Ὁμ. 4 § 2) καὶ «ὥσπερ τοῦτο οὐκ ἔχει πέρας, οὕτως οὐδὲ ἐκεῖνο· οὔτε γὰρ ἐνταῦθα τέλος, οὔτε ἐκεῖ ἀρχή» (αὐτόθι). Τὸν Υἱὸν δεχόμεθα ἐν σχέσει πρὸς τὸν Πατέρα «ἄναρχον μέν, γεγεννημένον δέ», τὸν δὲ Πατέρα ἐν σχέσει πρὸς τὸν Υἱὸν «ἄναρχον, μηδὲ γεγεννῆσθαι» (Ὁμ. 7 § 2). Πῶς, ὅμως, ὁ Υἱὸς ὡς «γεγεννημένος» δὲν εἶναι «νεώτερος» τοῦ Πατρός; Ὡς «γεγεννημένος» πρέπει νὰ ἔχῃ ἀρχὴν καὶ ἐὰν ἔχῃ ἀρχὴν εἶναι «κτίσμα», «ποίημα» κ.τ.λ. τοῦ Πατρός. Αὐτὸς εἶναι ὁ συλλογισμὸς τῶν αἱρετικῶν. Καὶ εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ συλλογισμὸς αὐτὸς εἶναι κατ' ἀρχὰς λογικός, εἶναι, δηλαδή, λογικός, ὅταν ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῆς κτιστῆς πραγματικότητος, ἐνῷ εἶναι ἐντελῶς «παράλογος», ὅταν χρησιμοποιῆται πρὸς κατανόησιν

τῆς Θείας, ἀκτίστου καὶ ἀνάρχου Πνευματικῆς Πραγματικότητος. Διότι καθὼς ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος, παρατηρεῖ «ταῦτα λογισμῶν ἀνθρωπίνων ἐστὶ» καὶ ἀκολούθως «περὶ Θεοῦ γὰρ νῦν ἡμῖν ὁ λόγος ἐστίν, οὐ περὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως, ὑποκειμένης τῇ τῶν λογισμῶν τούτων ἀκολουθίᾳ τε καὶ ἀνάγκῃ» (Ὁμ. 4 § 1). Καὶ ἀλλοῦ πάλιν λέγει «οὐκ ἂν ἀνθρωπίνης διανοίας ὂν τὰ τοιαῦτα ζητεῖν» (Ὁμ. 7 § 1). Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸς ἕνας εὐσχημος τρόπος ὑπεκφυγῆς, ἀλλὰ βαθεῖα γνῶσις τῶν ὁρίων τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Διότι πῶς εἶναι δυνατὸν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς «περιεργάζεσθαι» τὸ «ἄναρχον» τοῦ Θεοῦ; Εἶναι αὐτὴ ἡ ζήτησις «ὑγιαίνοντος λογισμοῦ»; (Ὁμ. 7 § 1). Καὶ ἀκολούθως ἐρωτᾷ «Τί ζητεῖς τὰ ἀζήτητα; τί περιεργάζῃ τὰ ἀκατάληπτα; τί ἐρευνᾷς τὰ ἀνεξερεύνητα;». Ἡ ζήτησις αὐτὴ εἶναι «ἀσέβεια», διότι εἶναι ὡς νὰ θέλωμεν νὰ «κατεβάσωμεν» τὸν Θεὸν εἰς τὴν κτιστὴν πραγματικότητα καὶ νὰ τὸν «ὑπαγάγωμεν» εἰς τοὺς λογισμούς μας, οἱ ὁποῖοι «λογισμοὶ γὰρ ἀνθρώπων δειλοί, καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι αὐτῶν» (Σοφ. Σολομ. 9, 14).

Ἀλλὰ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπομακρυνόμεθα τῶν «παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθέντων ὅρων», «προσδοκίᾳ μείζονος γνώσεως», ὁπότε ὄχι μόνον δὲν ἀποκτῶμεν μεγαλυτέραν γνῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὴν ποὺ μᾶς ἐδόθη «οὐ μικρόν», χάνομεν. Καὶ τότε «οὐδὲ εἰς τὰ πρότερα, ἔνθα ἀσφαλῶς καὶ βεβαίως διετρίβομεν, ἀφίησιν ἐπανελθεῖν, ἀλλὰ πανταχοῦ περιάγει πλανωμένους, καὶ οὐκ ἔχοντας οὐδαμοῦ στῆναι» (Ὁμ. 7 § 1). Ἀλλ' ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος δὲν ἀρνεῖται νὰ συζητήσῃ καὶ τὸ θέμα αὐτό, ἐφ' ὅσον ἐξαναγκάζεται ἀπὸ τοὺς αἱρετικοὺς καὶ «ὑπὲρ πληροφορίας τῶν ἀσθενεστέρων». Ὄχι βεβαίως διὰ νὰ εὕρῃ τὴν ἀρχὴν «τῆς ἀνάρχου ζωῆς», ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποδείξῃ μᾶλλον τὸ ἀδύνατον τῆς κατανοήσεως τῆς ἀληθείας αὐτῆς, τὴν ὁποίαν ὡς ἀποκαλυφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ δεχόμεθα ἀσυζητητί. Ἡ προσπάθειά του στρέφεται πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς εὑρέσεως παραδείγματος ἐκ τοῦ φυσικοῦ κόσμου, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ ἀποδεικνύεται ἡ ταυτόχρονος, τρόπον τινά, ἐμφάνισις δύο πραγματικοτήτων. Καταφεύγει εἰς τὸ γνωστὸν παράδειγμα τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀπαυγάσματος (λάμψεως, ἀκτινοβολίας) αὐτοῦ. Καὶ ἐρωτᾷ «Τὸ

ἀπαύγασμα τοῦ ἡλίου ἐξ αὐτῆς ἐκπηδᾷ τῆς τοῦ ἡλίου φύσεως, ἢ ἀλλαχόθεν ποθεν»; Τὸ ἀπαύγασμα τοῦ ἡλίου ἐκπηδᾷ φυσικὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ ἡλίου καὶ ἐμφανίζεται συγχρόνως μὲ τὸν ἥλιον. Εἶναι «ὁμοούσιον» καὶ «συναΐδιον» τοῦ ἡλίου καὶ «οὐκ ἄν ποτε ὕστερον εἶναι φαίημεν τῆς ἡλιακῆς φύσεως (Ὁμ. 4 § 2). Ἀλλ' ἂν αὐτὸ συμβαίνῃ «ἐπὶ τῶν σωμάτων τούτων τῶν ὁρατῶν καὶ αἰσθητῶν... τί ἀπιστεῖς ἐπὶ τῆς ἀοράτου καὶ ἀρρήτου φύσεως;» (αὐτόθι). Τὸ παράδειγμα πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ἀναλόγως, διότι ὁ ἥλιος ἔχει ἀρχήν, ἐνῷ ὁ Θεὸς εἶναι ἄναρχος καὶ ἀρχὴ τῶν πάντων.

Ἡ ἀνθρωπίνη λογικὴ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐννοήσῃ τὰ «ὑπὲρ νοῦν». Εὑρίσκει παραδείγματα καὶ σκέπτεται «κατ' ἀναλογίαν». Ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ «ταπεινὸς νοῦς», σεβασμὸς καὶ ἐμπιστοσύνη εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸ παντὸς πίστις εἰς τὸν Θεόν, διὰ νὰ δειχθῇ ἡ Ἀλήθεια καὶ ἡ Ζωή, ἡ ὁποία ἐσαρκώθη χάριν τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Διότι δὲν εἶναι βεβαίως δυνατὸν νὰ ἐννοήσωμεν τὸν τρόπον τῆς ὑπάρξεως τῆς Ἀνάρχου Ζωῆς, εἶναι, ὅμως, δυνατὸν νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ἀπέραντον Ἀγάπην μὲ τὴν ὁποίαν μᾶς περιέβαλεν ἔκτοτε καὶ νὰ βιώσωμεν ἐν ἀγάπῃ τὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεώς μας εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον. Ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἡ Πίστις, ἡ ὁποία, πάντως, ἐννοεῖ πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἡ ἄφρων λογικὴ τῶν αἱρετικῶν.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Χ. ΜΠΙΤΣΑΚΟΣ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ*

ΟΜΙΛΙΑ Α΄ (1)

α΄. Οἱ θεαταὶ τῶν κοσμικῶν ἀγώνων, ὅταν πληροφορηθοῦν τὸν ἐρχομὸ κάποιου γενναίου ἀθλητοῦ, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἔχει τιμηθῆ καὶ μὲ τὸ στεφάνι τῆς νίκης, τρέχουν ὅλοι γρήγορα, διὰ νὰ παρακολουθήσουν τὰ παλαιστικά του κατορθώματα καὶ τὴν τέχνην καὶ γενικῶς ὅλην τὴν ἰσχύν του. Καὶ ἠμπορεῖς νὰ ἴδῃς ὁλόκληρο θέατρο, γεμάτο ἀπὸ χιλιάδες θεατάς, ὅλους ἐκεῖ νὰ παρακολουθοῦν μὲ προσοχὴν καὶ νὰ ἐντείνουν καλὰ καὶ τὰ σωματικὰ καὶ τὰ πνευματικά τους μάτια, διὰ νὰ μὴ χάσουν τὸ παραμικρὸ ἀπὸ τὰ γινόμενα. Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ ὅταν φθάσῃ κάποιος σπουδαῖος μουσικός, οἱ ἴδιοι πάλιν γεμίζουν τὸ θέατρον, καί, ἀφοῦ ἀφήσουν ὅλα, ὅσα κρατοῦν εἰς τὰ χέ-

---

* Ἡ πρώτη ὁμιλία ἀποτελεῖ τὸ προοίμιον τοῦ ὅλου ὑπομνήματος. Τὸ περιεχόμενόν της ἀναφέρεται εἰς τὰς προϋποθέσεις τῆς κατανοήσεως τοῦ «πνευματικοῦ» Εὐαγγελίου. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος συνιστᾷ ἐδῶ πνευματικὴν ἑτοιμότητα, ἠθικὴν καθαρότητα, προσοχὴν καὶ προθυμίαν ἀκροάσεως, ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τοῦ κόσμου —θεατρικὰς παραστάσεις, εἰδωλολατρικὰς τελετὰς καὶ πανηγύρεις— ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ παντὸς εἴδους κοσμικοὺς περισπασμοὺς καὶ βιοτικὰς μερίμνας. Ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τὸν «θόρυβον» καὶ τὴν «ζάλην» τοῦ «κόσμου» εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία διὰ τὴν κατανόησιν τῶν λόγων τοῦ Ἰωάννου, διότι οἱ θεῖοι αὐτοὶ λόγοι εἶναι λόγοι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ διὰ νὰ κατανοηθοῦν ἀπαιτοῦν πλήρη καὶ τελείαν ἀφοσίωσιν.

ρια τους, τὰ ὁποῖα εἶναι πολλὲς φορὲς ἀναγκαῖα καὶ κατεπείγοντα, μεταβαίνουν ἐκεῖ καὶ παρακολουθοῦν μὲ μεγάλην προσοχὴν τὰ τραγούδια καὶ τὴν μουσικὴν τῶν ὀργάνων καὶ τὴν ἁρμονίαν αὐτῶν ἐξετάζουν μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν. Καὶ αὐτὰ μὲν κάνουν οἱ πολλοί. Οἱ δὲ περὶ τοὺς ρητορικοὺς λόγους ἔμπειροι, τὰ ἴδια πάλι κάνουν μὲ τοὺς σοφιστάς, διότι καὶ δι' αὐτοὺς ὑπάρχουν θέατρα καὶ ἀκροαταί, χειροκροτήματα καὶ θόρυβοι καὶ ἐξέτασις ἀκριβὴς τῶν λεγομένων. Ἄν, ὅμως, ἐκεῖνοι κάθωνται τόσον πρόθυμα καὶ παρακολουθοῦν ἄνδρας ἀσχολουμένους μὲ τὴν ρητορικήν, τὴν μουσικὴν καὶ τὸν ἀθλητισμόν, αὐτοὺς μὲν ὡς θεαταί, ἐκείνους δὲ ὡς θεαταὶ καὶ ἀκροαταὶ συγχρόνως, πόσον πρόθυμα καὶ τί σπουδὴν πρέπει νὰ δείξετε, ἂν εἶσθε δίκαιοι πρὸς ἡμᾶς, ποὺ θὰ ὁμιλήσωμεν, ὄχι διὰ κανένα μουσικόν, οὔτε διὰ κανένα σοφιστήν, ὁ ὁποῖος διωργάνωσε τώρα ἀγῶνα, ἀλλὰ δι' ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ ἐξ οὐρανοῦ μὲ φωνὴν περισσότερον μεγαλοπρεπῆ καὶ λαμπρὰν καὶ ἀπὸ τὴν βροντήν; Διότι ὅλην τὴν οἰκουμένην συνεκράτησε καὶ κατέλαβε καὶ ἐπλήρωσε μὲ τὴν φωνήν του, ὄχι, φυσικά, διότι ἐφώναζε πολὺ δυνατά, ἀλλὰ διότι ὡμίλησε μὲ τὴν δύναμιν τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸ πλέον θαυμαστὸν εἶναι τοῦτο, ὅτι, καίτοι ἡ φωνή του εἶναι τόσον μεγάλη, ἐν τούτοις δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτὴν τίποτε τὸ τραχὺ καὶ ἀποκρουστικόν. Ἀντιθέτως μάλιστα εἶναι γλυκυτέρα ἀπὸ κάθε μουσικὴν ἁρμονίαν καὶ περισσότερον ἐπιθυμητή, ἀκόμη δὲ γνωρίζει νὰ θέλγῃ καὶ νὰ προσελκύῃ. Εἶναι, ἐπίσης, ἁγιωτάτη καὶ φρικωδεστάτη. Καὶ εἶναι γεμάτη ἀπὸ τόσα μυστήρια καὶ φέρει τόσα ἀγαθά, ὥστε μεταβάλλει τοὺς ἀνθρώπους σὲ πραγματικοὺς ἀγγέλους.

Πράγματι, ὅσοι ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐδέχθησαν αὐτὰ πρόθυμα καὶ τὰ διαφυλάττουν καὶ τὰ τηροῦν μὲ κάθε ἀκρίβειαν, εἶναι τόσον ἀνώτεροι, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθοῦν συνήθεις ἄνθρωποι, ποὺ διαμένουν ἐπὶ

τῆς γῆς. Διότι ἐστάθησαν τόσον ὑψηλότερα ἀπὸ ὅλα τὰ βιοτικὰ καὶ προσήρμοσαν τόσον καλὰ τὴν ζωήν τους, σύμφωνα μὲ τὴν ζωὴν τῶν ἀγγέλων, ὥστε πράγματι νὰ κατοικοῦν τὴν γῆν, σὰν ἄλλοι ἄγγελοι, ὅπως τὸν οὐρανόν. Ὁ υἱὸς λοιπὸν τῆς βροντῆς[1], ὁ ἀγαπητὸς τοῦ Χριστοῦ, ὁ στῦλος τῶν Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐξαπλωμέναι εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἔχει τὰ κλειδιὰ τοῦ οὐρανοῦ, αὐτὸς ποὺ ἤπιε τὸ ποτήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐδέχθη τὸ βάπτισμα τῶν παθημάτων του[2], αὐτὸς ποὺ μὲ μεγάλο θάρρος ἔπεσεν εἰς τὸ στῆθος τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, αὐτὸς ἐμφανίζεται τώρα ἐνώπιόν μας. Δὲν ἐμφανίζεται, ὅμως, ὅπως οἱ ἠθοποιοί, διὰ νὰ ὑποκριθῇ κάποιο δρᾶμα, οὔτε μὲ κρυμμένο μέσα σὲ προσωπίδα τὸ κεφάλι του —διότι δὲν θὰ ὁμιλήσῃ διὰ τέτοια πράγματα— οὔτε πάλιν ἐπὶ ἐξέδρας ὑψηλῆς, οὔτε κτυπῶν δυνατὰ μὲ τὸ πόδι του ὀρχήστραν, οὔτε ντυμένος μὲ χρυσοποίκιλτον ἔνδυμα, ἀλλ' ἐμφανίζεται μὲ ἐνδυμασίαν, ποὺ ἔχει ὀμορφιὰν ἀνεπιτήδευτον καὶ ἀσυναγώνιστον. Διότι θὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιόν μας ντυμένος τὸν Χριστόν[3], μὲ τὰ ὡραῖα πόδια δεμένα εἰς τὴν ἑτοιμασίαν τῆς διαδόσεως καὶ ἐπικρατήσεως τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης[4], μὲ τὴν ζώνην ὄχι γύρω ἀπὸ τὸ στῆθος, ἀλλὰ σφιγμένην γύρω ἀπὸ τὴν μέσην[5], ὄχι ἀπὸ κόκκινο δέρμα

1. Τὸν ἀπεκάλεσεν ἔτσι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς (Μάρκ. 3, 17). Φανερώνει τὴν σταθερότητα τῆς πίστεώς του καὶ τὴν θυελλώδη ἰδιοσυγκρασίαν του.

2. Πρβλ. Μάρκ. 10, 39. Ὁ Ἰωάννης ἀπέθανε φυσικὸν θάνατον. Ἐννοεῖ λοιπὸν τοὺς διωγμούς, τὰ παθήματα, τὴν ἐξορίαν, τὰ ὁποῖα ὑπέστη πρὸς χάριν τοῦ Χριστοῦ καὶ καθὼς ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος λέγει· «καὶ γὰρ Ἰωάννης πολλάκις ἀπέθανε».

3. Γαλ. 3, 27.

4. Ρωμ. 10,15.

5. Ἐκφράζει τὴν κατάστασιν τῆς πνευματικῆς ἑτοιμότητος (Πρβλ. Λουκ. 12, 35).

κατεσκευασμένην, οὔτε ἀπὸ ἐπάνω ἐπιχρυσωμένην, ἀλλ' ὑφασμένην μὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀποτελουμένην ἀπὸ αὐτήν.

Αὐτὸς θὰ ἐμφανισθῇ τώρα ἐνώπιόν μας, ὄχι μὲ προσποίησιν —διότι δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτὸν προσποίησις, οὔτε φαντασία καὶ μῦθος— ἀλλὰ μὲ γυμνὸ τὸ κεφάλι θὰ ἐξαγγείλῃ γυμνὴν καὶ καθαρὰν τὴν ἀλήθειαν, ὄχι ἄλλος εἰς τὴν πραγματικότητα καὶ δι' ἄλλα περὶ αὐτοῦ πείθων τοὺς παρακολουθοῦντας μὲ τὴν ἐμφάνισιν, τὸ βλέμμα, τὴν φωνήν. Δὲν ἔχει ἀνάγκην ὀργάνων διὰ τὴν ἀπαγγελίαν, ὅπως κιθάρας, ἢ λύρας, ἢ κάποιου ἄλλου ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ δι' ὅλα χρησιμοποιεῖ τὴν γλῶσσαν καὶ ἀφήνει φωνὴν γλυκυτέραν καὶ χρησιμωτέραν ἀπὸ κάθε κιθαριστὴν καὶ ἀπὸ κάθε μουσικήν. Ὅλος ὁ οὐρανὸς εἶναι δι' αὐτὸν σκηνή, θέατρον δὲ ἡ οἰκουμένη, θεαταὶ καὶ ἀκροαταὶ ὅλοι οἱ ἄγγελοι καὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων ὅσοι ἀσφαλῶς εἶναι ἄγγελοι ἢ καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ γίνουν ἄγγελοι. Διότι μόνον αὐτοὶ θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἀκούσουν ἐπακριβῶς αὐτὴν τὴν ἁρμονίαν καὶ εἰς τὰ ἔργα τους νὰ φανερώσουν καὶ νὰ ἀναδειχθοῦν σταθεροὶ καὶ ἀντάξιοι ἀκροαταί της, ὅπως πρέπει καὶ ἁρμόζει. Ὅπως βεβαίως ὅλοι οἱ ἄλλοι, σὰν τὰ μικρὰ παιδιά, τὰ ὁποῖα ἀκούουν μέν, ἀλλὰ δὲν γνωρίζουν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀκούουν, ἀσχολούμενα μὲ παιδικὰ παιγνίδια καὶ φερόμενα μὲ ἀσυγκράτητον ὁρμὴν πρὸς τὰ ζαχαρωτά, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοί, ἐφ' ὅσον ζοῦν ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον διὰ τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν κοιλίαν τους, ἀκούουν μὲν καμμιὰ φορὰ τὰ λεγόμενα, δὲν φανερώνουν ὅμως τίποτε τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν εἰς τὰ ἔργα τους, διότι προσηλώνουν μιὰ γιὰ πάντα τὸν ἑαυτόν τους εἰς τὴν λάσπη τῶν ὑλικῶν ἡδονῶν. Εἰς αὐτὸν ἐδῶ τὸν Ἀπόστολον παρεστάθησαν αἱ οὐράνιαι δυνάμεις, παρακολουθοῦσαι μετ' ἐκπλήξεως καὶ θαυμάζουσαι τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς του καὶ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ὀμορφιὰ

καὶ τὴν τελειότα τῆς ἀρετῆς του, μὲ τὴν ὁποίαν ἐκέρδισε καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν καὶ ἔλαβε τὴν πνευματικὴν χάριν. Διότι, σὰν ἄλλην ἁρμονικὴν καὶ λιθοκόλλητον λύραν, ποὺ ἔχει χρυσοῦς φθόγγους, κατέστησε τὴν ψυχήν του καὶ τὴν παρέδωσεν εἰς τὸ Πνεῦμα, ὥστε δι' αὐτῆς νὰ ἀντιχήσῃ μοναδική, λαμπρὰ καὶ ὑψηλὴ μελῳδία.

δ´. Ἂς ἀκούωμεν λοιπὸν σὰν νὰ παίζῃ αὐτὴν τὴν μελῳδικὴν λύραν, ὄχι ὁ ἁλιεύς, οὔτε ὁ υἱὸς τοῦ Ζεβεδαίου[6], ἀλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον γνωρίζει τὰ ἀπέραντα βάθη τοῦ Θεοῦ, τὸ Πνεῦμα λέγω. Διότι τίποτε τὸ ἀνθρώπινον δὲν θὰ μᾶς εἰπῇ, ἀλλὰ θὰ ὁμιλήσῃ ἀπὸ τὰ ἀπέραντα πνευματικὰ βάθη, ἀπὸ τὰ ἄγνωστα ἐκεῖνα μυστήρια, τὰ ὁποῖα οὔτε οἱ ἄγγελοι ἐγνώριζαν, προτοῦ πραγματοποιηθοῦν. Διότι πράγματι μαζὶ μὲ ἡμᾶς ἔμαθαν καὶ αὐτοὶ διὰ τῆς φωνῆς τοῦ Ἰωάννου καὶ δι' ἡμῶν, ὅσα ἀκριβῶς ἐμάθαμε καὶ ἡμεῖς. Καὶ αὐτὸ ἐφανέρωσεν ἄλλος Ἀπόστολος, διὰ τῶν ἑξῆς· «Διὰ νὰ γνωρισθῇ τώρα διὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ»[7]. Ἐὰν λοιπὸν αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ ἐξουσίαι, τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφὶμ διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἔμαθαν αὐτά, εἶναι φανερὸν ὅτι καὶ αὐταὶ μὲ πολλὴν προσοχὴν καὶ μεγάλο πάθος ἐσπούδασαν περὶ αὐτὴν τὴν ἀκρόασιν. Καὶ βεβαίως καὶ εἰς αὐτὸ ἐτιμήθημεν ὄχι ὀλίγον, εἰς τὸ ὅτι, δηλαδή, οἱ ἄγγελοι μαζὶ μὲ ἡμᾶς ἔμαθαν ἐκεῖνα ἀκριβῶς, τὰ ὁποῖα ἀγνοοῦσαν. Καὶ δὲν λέγω τίποτε πλέον διὰ τὸ ὅτι, ὅ,τι ἔμαθαν, τὸ ἔμαθαν δι' ἡμῶν.

Ἂς εἴμεθα λοιπὸν καὶ μεῖς πολὺ ἥσυχοι καὶ κόσμιοι, ὄχι μόνον σήμερον, οὔτε κατὰ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀκούομεν, ἀλλὰ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς

6. Ὁ Πατὴρ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου.
7. Ἐφεσ. 3, 10.

μας. Ἐπειδὴ φυσικὰ εἶναι καλὸν καὶ ὠφέλιμον νὰ ἀκούωμεν τὸν Ἰωάννην καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς μας. Διότι, ἂν μᾶς ἀρέσῃ πολὺ νὰ πληροφορούμεθα τὰ γινάμενα εἰς τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα —ὅπως, τί εἶπε, τί ἔκανε, τί σκέπτεται διὰ τοὺς ὑπηκόους του ὁ βασιλεύς, καίτοι βεβαίως πολλὲς φορὲς αὐτὰ δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μὲ ἡμᾶς— πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ θέλωμεν νὰ πληροφορηθῶμεν, ὅσα εἶπεν ὁ Θεὸς καὶ μάλιστα, ὅταν ὅλα αὐτὰ ἐνδιαφέρουν κυρίως ἐμᾶς. Ὅλα δὲ αὐτὰ θὰ μᾶς τὰ εἰπῇ ἐκεῖνος σαφῶς καὶ ἀκριβῶς, σὰν φίλος τοῦ βασιλέως Χριστοῦ, μᾶλλον δὲ σὰν ἄνθρωπος, ποὺ ἔχει μέσα του τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν ὁμιλοῦντα καὶ ὁ ὁποῖος ἀπὸ Αὐτὸν τὰ ἀκούει ὅλα, τὰ ὁποῖα Ἐκεῖνος ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Πατέρα· «ἐσᾶς δὲ εἶπα φίλους, διότι πάντα ὅσα ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρός μου, ἐφανέρωσα εἰς ἐσᾶς»[8]. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπόν, ἂν κάποιος ἐνεφανίζετο, ἀπὸ ἐπάνω, ἀπὸ αὐτὴν τὴν κορυφὴν τοῦ οὐρανοῦ, ὅλοι γενικῶς θὰ τὸν ἐβλέπαμε καὶ ἐὰν ὑπέσχετο ὅτι θὰ μᾶς ἔλεγε μὲ κάθε ἀκρίβειαν ὅλα ὅσα ἔβλεπεν ἐκεῖ, ὅλοι θὰ ἐτρέχαμεν ἀμέσως, παρομοίως πρέπει καὶ τώρα νὰ κάνωμεν. Διότι ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὁμιλεῖ πρὸς ἡμᾶς ὁ ἀνὴρ οὗτος, καθ' ὅσον δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον, καθὼς λέγει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός· «Σεῖς δὲν εἴσθε ἐκ τοῦ κόσμου τούτου»[9].

Καὶ τὸν Παράκλητον ἔχει, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ μέσα του, τὸν Παράκλητον[10], ὁ ὁποῖος εἶναι πανταχοῦ παρὼν καὶ γνωρίζει τόσον καλὰ τὰ τοῦ Θεοῦ, ὅσον ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ γνωρίζει τὸν ἑαυτόν της, τὸ Πνεῦμα τῆς ἁγιωσύνης, τὸ Πνεῦμα τὸ εὐθές, τὸ ἡγεμονικόν, ποὺ ὑψώνει εἰς

8. Ἰωάνν. 15, 16.
9. Ἰωάνν. 15, 19.
10. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Διότι παρηγορεῖ καὶ στηρίζει τοὺς πιστούς.

τοὺς οὐρανούς, ποὺ μεταβάλλει καὶ κάνει ἄλλα μάτια, ποὺ κάνει νὰ βλέπωμεν τὰ μέλλοντα σὰν νὰ εἶναι παρόντα, ποὺ μᾶς παρέχει τὴν δυνατότητα νὰ ἐρευνῶμεν καὶ τώρα ποὺ περιβαλλόμεθα μὲ ὑλικὸν σῶμα τὰ οὐράνια. Ἂς προσέχωμεν λοιπὸν εἰς αὐτὸν μὲ πολλὴν ἡσυχίαν, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς μας. Κανεὶς ἀπὸ αὐτούς, ποὺ ἦλθαν ἐδῶ, ἂς μὴ μείνῃ νωθρός, κοιμισμένος καὶ ἀκάθαρτος, ἀλλ' ἂς μεταφέρωμεν ὅλοι τοὺς ἑαυτούς μας εἰς τὸν οὐρανόν, διότι ἐκεῖ ὁμιλεῖ, περὶ αὐτῶν πρὸς τοὺς ἐκεῖ πολιτευομένους. Καὶ ἂν μείνωμεν ἐδῶ, ἐπὶ τῆς γῆς, κατὰ τὸ φρόνημα, τίποτε μεγάλο καὶ σπουδαῖο δὲν θὰ κατορθώσωμεν νὰ κερδίσωμεν, διότι αἱ θεῖαι διδαχαὶ τοῦ Ἰωάννου δὲν ἠμποροῦν καθόλου νὰ ὠφελήσουν τοὺς ἀρνουμένους ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν χοιρώδη ζωήν τους, ὅπως, φυσικά, οὔτε τὰ ἐδῶ ἠμποροῦν νὰ ἀναχθοῦν καὶ πλησιάσουν ἐκεῖνον.

Ἡ βροντὴ λοιπὸν μολονότι ἔχει ἄσημον ἦχον, ἐν τούτοις τρομάζει καὶ ἐνοχλεῖ τὰς ψυχάς μας, ἐνῷ ἡ γλυκεία φωνὴ τοῦ Ἰωάννου, ὄχι μόνον δὲν ἐνοχλεῖ κανένα ἀπὸ τοὺς πιστούς, ἀλλὰ καὶ ἀπομακρύνει κάθε φόβον καὶ ταραχήν, προκαλεῖ δὲ τὸν φόβον μόνον εἰς τοὺς δαίμονας καὶ εἰς ἐκείνους ποὺ δουλεύουν εἰς αὐτούς. Διὰ νὰ μάθωμεν, ὅμως, πῶς τοὺς τρομάζει καὶ τοὺς ἐνοχλεῖ, πρέπει νὰ ἡσυχάζωμεν καὶ ἠρεμῶμεν καὶ ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς, μάλιστα δὲ ἐσωτερικῶς. Διότι ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος, ὅταν ἠρεμῇ μὲν τὸ στόμα, ἡ ψυχὴ ὅμως εἶναι ἀνήσυχη καὶ γεμάτη ἀπὸ ταραχὴν καὶ ζάλην; Ἐκείνην τὴν ἡσυχίαν ζητῶ ἐγώ, τὴν πνευματικήν, τὴν ψυχικήν, ἐπειδὴ καὶ ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ἀκοῆς παρακαλῶ καὶ προσεύχομαι. Ἂς μὴ σᾶς ἐνοχλῇ λοιπὸν καμμία ἐπιθυμία ὑλικῶν πραγμάτων, οὔτε πόθος δόξης, οὔτε τυραννία θυμοῦ, οὔτε τὸ ἄτακτον πλῆθος τῶν ἄλλων παθῶν, διότι δὲν εἶναι δυνατόν, ἂν δὲν καθαρίσωμεν τὴν ἀκοὴν τῆς ψυχῆς, νὰ ἐννοήσωμεν τὸ ὕψος τῶν λεγομένων, ὅπως

πρέπει, οὔτε νὰ γνωρίσωμεν ἐπίσης καλὰ τὸ φοβερὸν καὶ ἀπόρρητον αὐτῶν τῶν μυστηρίων καὶ ὅλην τὴν ἄλλην ἀρετήν, ποὺ ὑπάρχει εἰς τὰς θείας αὐτὰς ἀποκαλύψεις. Διότι πῶς εἶναι δυνατὸν κανείς, καθήμενος ἐδῶ ὡς ἀκροατὴς νὰ κατανοήσῃ ἐπακριβῶς μυστηριώδεις καὶ ὑπερφυσικὰς ἀληθείας, μὲ ἀδιάφορον καὶ ὀκνηρὰν ψυχήν, ὅταν, διὰ νὰ μάθῃ νὰ παίζῃ καλὰ τὸν αὐλὸν καὶ τὴν κιθάραν, πρέπει νὰ προσέξῃ μὲ ὅλον τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν του;

γ'. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς συνεβούλευε, λέγων· «Νὰ μὴ δώσετε τὰ ἅγια εἰς τοὺς σκύλους, οὔτε νὰ ρίψετε τὰ μαργαριτάρια ἐμπρὸς εἰς τοὺς χοίρους»[11]. Ὠνόμασε δὲ μαργαριτάρια αὐτὰ ἐδῶ τὰ λόγια, καίτοι εἶναι ἀσυγκρίτως τιμιώτερα ἀπὸ αὐτά, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει σὲ μᾶς πολυτιμοτέρα ὕλη ἀπὸ τὴν ὕλη τῶν μαργαριταριῶν. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον καὶ τὴν προερχομένην ἀπὸ τοὺς θείους αὐτοὺς λόγους ἡδονὴν συνηθίζει πολλὰς φορὰς νὰ παραβάλλῃ πρὸς τὸ μέλι, ὄχι φυσικά, ἐπειδὴ ἡ γλυκύτης τους ἠμπορεῖ πράγματι νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν γλυκύτητα τοῦ μέλιτος, ἀλλὰ διότι δὲν ὑπάρχει κανένα ἄλλο πρᾶγμα σὲ μᾶς γλυκύτερον ἀπὸ αὐτό, τὸ μέλι. Καὶ ὅτι βεβαίως τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι πολὺ ἀνώτερα καὶ ἀπὸ τὴν εὐγενῆ φύσιν τῶν πολυτελῶν λίθων καὶ ἀπὸ τὴν γλυκύτητα οἱουδήποτε μέλιτος, ἄκουσε τὸν Προφήτην, ποὺ λέγει δι' αὐτά, δεικνύων τὴν ἀσύγκριτον ὑπεροχήν τους· «Περισσότερον ἐπιθυμητὰ εἶναι, λέγει, ἀπὸ πλῆθος χρυσοῦ καὶ πολυτελῶν λίθων καὶ γλυκύτερα ἀπὸ μέλι καὶ κηρήθραν»[12], ἀλλ' εἰς τοὺς ὑγιεῖς, δι' αὐτὸ καὶ συνεπλήρωσεν· «ὁ δοῦλος σου μάλιστα φυλάσσει αὐτά»[13]. Καὶ

11. Ματθ. 7, 6.
12. Ψαλμ. 18, 11.
13. Ψαλμ. 18, 12.

ἀλλοῦ πάλιν, ἀφοῦ ὠνόμασεν αὐτὰ γλυκά, προσέθεσεν «εἰς τὸν λάρυγγά μου»· «εἶναι γλυκὰ εἰς τὸν λάρυγγά μου, λέγει, τὰ λόγια σου»[14]· καὶ τὴν ὑπερβολὴν πάλιν διατηρεῖ, λέγων· «περισσότερον ἀπὸ τὸ μέλι καὶ τὴν κηρήθραν εἰς τὸ στόμα μου»[15], ἐπειδὴ εἶχεν ἀρίστην ὑγείαν.

Ἂς μὴ προσερχώμεθα λοιπόν, οὔτε ἡμεῖς ψυχικὰ ἀσθενεῖς, διὰ νὰ ἀκούωμεν αὐτά, ἀλλ' ἂς λαμβάνωμεν τὴν πλουσίαν αὐτὴν εὐτυχίαν, ἀφοῦ προηγουμένως θεραπεύσωμεν τὴν ψυχήν μας. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ παρ' ὅλον ποὺ εἶπα τόσα, δὲν ἔφθασα εἰς αὐτὰ τὰ λόγια, διὰ νὰ ἀντιληφθῇ ὁ καθένας ὅτι πρέπει, ἀφοῦ ἀποβάλῃ ἀπὸ τὴν ψυχήν του κάθε ἀσθένειαν, νὰ προσέρχεται ἐδῶ σὰν εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, τόσον καθαρὸς καὶ ἐλεύθερος ἀπὸ θυμόν, φροντίδα, βιοτικὴν ἀγωνίαν καὶ ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ ποικίλα ἄλλα πάθη. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ κερδίσωμεν ἀπ' ἐδῶ κάτι τὸ μεγάλο, ἂν δὲν καθαρίσωμεν προηγουμένως τόσον καλὰ τὴν ψυχήν μας. Καὶ ἂς μὴ μοῦ εἴπῃ κανεὶς ὅτι εἶναι ὀλίγος ὁ χρόνος, ποὺ μεσολαβεῖ μέχρι τὴν προσεχῆ μας σύναξιν, διότι ἀρκοῦν νὰ μεταβάλουν ὁλόκληρον τὴν ζωήν μας ὄχι μόνον πέντε ἡμέραι, ἀλλὰ καὶ μία στιγμή. Διότι, πές μου, τί χειρότερον ὑπάρχει ἀπὸ λῃστὴν καὶ φονέα; δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ τελευταῖον κατάντημα τῆς κακίας; Ἐν τούτοις ἔφθασεν ἀμέσως εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἀρετῆς καὶ ἐκέρδισε καὶ αὐτὸν τὸν παράδεισον εἰς διάστημα ὀλίγων μόνον στιγμῶν καὶ ὄχι πολλῶν ἡμερῶν ἢ ἔστω καὶ μισῆς ἡμέρας»[16]. Ὥστε ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀλλάξῃ ἀμέσως καὶ νὰ γίνῃ ἀπὸ πήλινος, χρυσός. Ἐπειδή, δηλαδή, ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία δὲν ὑπάρχει ἐκ φύσεως, εἶναι εὔκολη καὶ δυνατὴ ἡ μεταπήδησις καὶ ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε ἀνάγκην. «Ἐὰν μὲ τὴν θέλησίν σας ὑπακούσετε, λέγει, θὰ φάγετε τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς»[17]; Βλέπεις ὅτι εἶναι ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ζήτημα θελήσεως; Θελήσεως ὅμως ὄχι μόνον αὐτῆς τῆς συνηθισμένης, ποὺ ἔχουν οἱ πολλοί, ἀλλὰ τῆς ἐξαιρετικῆς, προθύμου καὶ μοναδικῆς.

14. Ψαλμ. 118, 103.
15. Ψαλμ. 118, 103.
16. Ἐννοεῖ τὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ μετανοήσαντα λῃστὴν (Πρβλ. Λουκ. 23, 39 κ.ἑ.).

Εἶμαι βέβαιος λοιπόν, τώρα, ὅτι ὅλοι ἐπιθυμεῖτε νὰ πετάξετε πρὸς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ πρέπει ἐμπράκτως νὰ δείξετε τὴν ἐπιθυμίαν σας αὐτήν, διότι καὶ ὁ ἔμπορος ἐπιθυμεῖ τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ δὲν κρατεῖ τὴν ἐπιθυμίαν του αὐτὴν μέσα εἰς τὴν σκέψιν του μόνον, ἀλλὰ κατασκευάζει πλοῖον, συγκεντρώνει ναύτας, προσλαμβάνει κυβερνήτην, ἐφοδιάζει τὸ πλοῖον μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν περίστασιν, δανείζεται χρήματα καὶ πανέτοιμος πλέον περνᾷ τὸ πέλαγος, ἔρχεται σὲ ξένον τόπον, ὑπομένει πολλοὺς κινδύνους καὶ ὅλας τὰς ἄλλας ταλαιπωρίας, τὰς ὁποίας γνωρίζουν καλὰ αὐτοί, ποὺ διαπλέουν τὴν θάλασσαν. Ἔτσι πρέπει νὰ δείξωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν θέλησίν μας, διότι καὶ ἡμεῖς ἐπιχειροῦμεν θαλασσινὸ ταξίδι, ὄχι ἀπὸ κάποιον τόπο σὲ κάποιον ἄλλον, ἀλλὰ ταξιδεύομεν ἀπὸ τὴν γῆν πρὸς τὸν οὐρανόν. Ἂς κάμωμεν λοιπὸν τὸν λογισμόν μας ἱκανὸν πρὸς κυβέρνησιν τοῦ πρὸς τὸν οὐρανὸν πλέοντος πλοίου μας καὶ ἂς τοῦ δώσωμεν πιστοὺς ναύτας καὶ στερεὸν πλοῖον, διὰ νὰ μὴ καταποντίζεται ἀπὸ ὀλιγοψυχίαν καὶ βιοτικὴν ἀνάγκην, οὔτε νὰ ἐπαίρεται ἀπὸ ἐγωϊσμὸν καὶ πνεῦμα ἀλαζονείας, ἀλλὰ νὰ παραμένῃ σταθερὸν καὶ εὐκίνητον εἰς τὴν πορείαν του. Ἐὰν προετοιμάσωμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρό-

17. Ἡσαΐας 1, 19.

πον τὸ πλοῖον, τὸν κυβερνήτην καὶ τοὺς ναύτας, θὰ πλεύσωμεν μὲ εὐνοϊκὸν ἄνεμον καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν ἀληθινὸν Κυβερνήτην, θὰ ἔχωμεν βοηθόν μας, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ ἀφήσῃ πρὸς χάριν μας νὰ βυθισθῇ τὸ σκάφος, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἂν πνεύσουν μύριοι ἄνεμοι, θὰ ἐπιτιμήσῃ καὶ τοὺς ἀνέμους καὶ τὴν θάλασσαν καὶ θὰ φέρῃ, ἀντὶ θυέλλης καὶ καταιγίδος, πολλὴν γαλήνην καὶ ἠρεμίαν.

δ'. Ἀφοῦ λοιπὸν προετοιμάσατε τόσον καλὰ τοὺς ἑαυτούς σας, ἐλᾶτε τὴν ἐπομένην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἂν φυσικὰ ἐπιθυμῆτε κάτι τὸ περισπούδαστον ἀπὸ τὰ χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα σὲ σᾶς, νὰ ἀκούσετε καὶ τὰ λεγόμενα νὰ ἐναποθέσετε εἰς τὴν ψυχήν σας. Ἂς μὴ εἶναι κανεὶς ὅπως ὁ σκληρὸς καὶ πατημένος δρόμος, κανεὶς πέτρα, κανεὶς γεμᾶτος ἀπὸ ἀγκάθια[18]. Ἂς κάμωμεν τοὺς ἑαυτούς μας φρεσκοκαλλιεργημένα χωράφια. Τότε, ἐὰν ἴδωμεν τὸ χωράφι τῆς ψυχῆς σας καθαρόν, θὰ σπείρωμεν τὸν πνευματικὸν αὐτὸν καρπὸν μὲ μεγάλην προθυμίαν. Ἐὰν ὅμως εὕρωμεν τὸ χωράφι τῆς ψυχῆς σας σκληρὸν καὶ πετρῶδες, συγχωρήσατέ μας ποὺ δὲν θέλομεν νὰ κοπιάσωμεν ἀδίκως. Διότι, ἄν, ἀφοῦ ἀφήσωμεν τὴν σποράν, ἀρχίσωμεν τὸ καθάρισμα κόπτοντες τὰ ἀγκάθια, πάλιν εἰς ἀκαλλιέργητον γῆν θὰ καταβάλωμεν σπέρματα ἐσχάτης μωρίας. Αὐτὸς ποὺ ἔχει τὴν τιμὴν νὰ χαίρεται αὐτὴν τὴν ἀκρόασιν, δὲν πρέπει νὰ μετέχῃ εἰς τὸ δαιμονικὸν τραπέζι, διότι ποία ἐπικοινωνία εἶναι δυνατὴ μεταξὺ δικαιοσύνης καὶ ἀνομίας; Ἔχεις ἔλθει διὰ νὰ ἀκούσῃς τὸν Ἰωάννην καὶ διὰ μέσου αὐτοῦ νὰ διδάσκεσαι τὰς ὑψηλὰς ἀποκαλύψεις τοῦ Πνεύματος καὶ κατόπιν ἀπέρχεσαι διὰ νὰ μεταβῇς εἰς θέατρα καὶ νὰ ἀκούσῃς γυναῖκας ἀνηθίκους, αἱ ὁποῖαι ὁμιλοῦν αἰσχρὰ καὶ

18. Εἰκόνες ἀπὸ τὴν παραβολὴν τοῦ Σπορέως (Ματθ. 13, 4).

ὑποκρίνονται πράξεις ἀκόμη αἰσχροτέρας καὶ νὰ ἴδῃς θηλυπρεπεῖς ἀλληλορατπιζομένους ἄνδρας; Πῶς θὰ ἠμπορέσῃς, κυλιόμενος σὲ τόσην ἀκαθαρσίαν, νὰ καθαρισθῇς τελείως; Τί χρειάζεται ὅμως ἡ λεπτομερὴς ἐξιστόρησις τῶν αἰσχροτήτων, αἱ ὁποῖαι συμβαίνουν εἰς τοὺς χώρους αὐτούς; Διότι ὅλα ἐκεῖ εἶναι ἐλαφρότης, ὅλα ἐντροπή, ὅλα κατηγορία, κακολογίαι καὶ εἰρωνεῖαι, ὅλα ἀκολασία, ὅλα διαφθορά. Ἰδού, λοιπόν, προειδοποιῶ καὶ παραγγέλω: κανεὶς ἀπὸ σᾶς, ποὺ ἔχετε τὴν τιμὴν νὰ χαίρεσθε τὴν ὀμορφιὰ αὐτῆς τῆς πνευματικῆς τραπέζης, ἂς μὴ καταστρέφῃ τὴν ψυχήν του εἰς τὰ δηλητηριώδη ἐκεῖνα θεάματα[19]. Σατανικὴ πομπὴ εἶναι ὅλα, ὅσα λέγονται καὶ γίνονται ἐκεῖ.

Γνωρίζετε δέ, ὅσοι ἔχετε μυηθῆ εἰς τὰ Μυστήρια τοῦ Χριστιανισμοῦ[20], ποίας συμφωνίας ἐκάματε πρὸς ἡμᾶς —μᾶλλον ὅμως ποίας ὑποσχέσεις ἐδώσατε εἰς τὸν Χριστόν, ὅταν αὐτὸς ὁ ἴδιος σᾶς ἐμύησεν εἰς τὰ ἱερὰ καὶ ἀπόρρητα Μυστήρια— τί εἴπατε πρὸς Αὐτόν, τί ὑπεσχέθητε εἰς Αὐτὸν περὶ τῆς σατανικῆς πομπῆς, πῶς μαζὶ μὲ τὸν σατανᾶ καὶ τοὺς ἀκολούθους του ἀπηρνήθητε καὶ τὴν αἰσχρὰν αὐτὴν πομπὴν καὶ ὑπεσχέθητε οὔτε νὰ πλησιάσετε ἐκεῖ[21]; Φόβος, λοιπόν, ὄχι μικρὸς ὑπάρχει, μήπως ἐκεῖνος, ποὺ ἐφάνη ἀγνώμων σὲ τέτοιου εἴδους ὑ-

19. Θεατρικὰς παραστάσεις καὶ εἰδωλολατρικὰς ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις. Ἡ καταδίκη καὶ αὐστηρὰ ἀπαγόρευσις τῆς συμμετοχῆς τῶν Χριστιανῶν εἰς αὐτὰς δικαιολογεῖται πλήρως. Ἡ εἰδωλολατρία ἀπετέλει ἀκόμη μεγάλον κίνδυνον διὰ τὴν νέαν Πίστιν, ἡ δὲ ἀνηθικότης τῶν ἐκδηλώσεων αὐτῶν ἀνησυχεῖ δικαιολογημένα τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον.

20. Συνήθεια τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας νὰ ἀποκρύπτῃ τὰ ἱερὰ Μυστήρια ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς καὶ ἀμυήτους. Λόγοι παιδαγωγικοὶ καὶ λόγοι προνοίας καὶ προφυλάξεως ἐπέβαλλον αὐτὴν τὴν ἀπόκρυψιν. Ἀπέκρυπτε τὸ Βάπτισμα, τὴν θείαν Εὐχαριστίαν, τὸ Σύμβολον κ. ἄ. Ἔπαυσε μετὰ τὴν Ε' ἑκ)δα.

21. Κατὰ τὴν πρὸ τοῦ Βαπτίσματος ἀπόταξιν καὶ σύνταξιν.

ποσχέσεις, κάμη τὸν ἑαυτόν του ἀνάξιον τῶν θαυμαστῶν τούτων Μυστηρίων. Δὲν βλέπεις, ὅτι εἰς τὰς βασιλικὰς αὐλὰς δὲν καλοῦνται, ὅσοι ἔχουν προσκρούσει εἰς ἠθικὰς παραστάσεις, διὰ νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν γνώμην ἐκείνην, ἀλλ' οἱ καθαροὶ καὶ τιμημένοι καὶ κατατάσσονται μεταξὺ τῶν βασιλικῶν φίλων; Πρεσβευτὴς μᾶς ἦλθεν ἐξ οὐρανοῦ, ὁ ὁποῖος ἐστάλη ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Θεόν, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ὁμιλήση διὰ μερικὰ ζητήματα ἀπολύτως ἀναγκαῖα καὶ κατεπείγοντα, ἔπειτα σεῖς, ἀρνηθέντες νὰ ἀκούσετε τί θέλει καὶ τί πρόκειται νὰ διαπραγματευθῆ μαζί μας, κάθεσθε καὶ παρακολουθεῖτε μίμους. Καὶ πόσων κεραυνῶν δὲν εἶναι ἄξια αὐτά, πόσων τιμωριῶν; Καὶ ὅπως δὲν πρέπει νὰ συμμετέχωμεν σὲ δαιμονικὴν τράπεζαν, ἔτσι δὲν πρέπει νὰ συμμετέχωμεν οὔτε σὲ δαιμονικὴν ἀκρόασιν[22], οὔτε ἐπιτρέπεται νὰ προσέλθωμεν μὲ ἀκάθαρτον ἔνδυμα[23] εἰς τὴν λαμπρὰν αὐτὴν πνευματικὴν τράπεζαν, τὴν ὁποίαν Αὐτὸς ὁ Θεὸς προητοίμασε καὶ ἡ ὁποία εἶναι γεμάτη ἀπὸ τόσον μεγάλα ἀγαθά.

Τόση δὲ εἶναι ἡ δύναμις τῆς θείας αὐτῆς διδασκαλίας, ὥστε, ἐὰν προσέχωμεν μὲ σώφρονα λογισμόν, ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ὑψώση ὅλους μαζὶ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν. Διότι δὲν ἐπιτρέπεται αὐτός, ὁ ὁποῖος συνεχῶς ὑμνεῖ τοὺς θείους λόγους, νὰ παραμείνη εἰς τὴν παροῦσαν ταπεινότητα, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναπτερωθῆ ἀμέσως καὶ νὰ πετάξη πρὸς αὐτὸν τὸν οὐράνιον χῶρον καὶ νὰ ἐπιτύχη τοὺς ἀπείρους θησαυροὺς τῶν ἀγαθῶν, τοὺς ὁποίους εἴθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἡμεῖς, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα πρέπει ἡ δόξα, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ πανάγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

22. Ὁ,τιδήποτε τὸ εἰδωλολατρικὸν ἦταν δαιμονικὸν διὰ τοὺς πρώτους Χριστιανούς. Αἱ εἰδωλολατρικαὶ ἐκδηλώσεις ἦσαν πομπὴ καὶ ἔργον τοῦ σατανᾶ. Οἱ Χριστιανοὶ ἔπρεπε νὰ ἀπέχουν τελείως ἀπὸ αὐτάς.
23. Πρβλ. Ματθ. 22, 1-14.

ΟΜΙΛΙΑ Β' (2)

(Ἰωάν. α, 1)

«Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος» (Ἰωάν. 1, 1).

α'. Ἐὰν μὲν ὁ Ἰωάννης ἐπρόκειτο νὰ μᾶς ὁμιλήση καὶ νὰ μᾶς διηγηθῇ τὰ ἀφορῶντα εἰς αὐτόν, ἔπρεπε νομίζω ὑποχρεωτικῶς νὰ μᾶς εἰπῇ καὶ διὰ τὴν καταγωγήν* του καὶ διὰ τὴν πατρίδα του καὶ διὰ τὴν ἀναστροφήν του. Ἐπειδὴ ὅμως ὄχι αὐτός, ἀλλ' ὁ Θεὸς ὁμιλεῖ[1] δι' αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι περιττὸν καὶ ἄσκοπον νὰ ἀναζητῶμεν αὐτά. Μᾶλλον ὅμως δὲν εἶναι καὶ τόσον περιττόν, ἴσως μάλιστα εἶναι καὶ πάρα πολὺ ἀναγκαῖον, διότι ὅταν πληροφορηθῇς ποῖος ἦτο, ποίους γονεῖς εἶχε, ἀπὸ ποῦ κατήγετο καὶ τί ἦτο, ἔπειτα δὲ ἀκούσῃς τὸν λόγον του καὶ ὁλόκληρον τὴν φιλοσοφίαν[2] του, τότε θὰ ἐννοήσῃς πλήρως, ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι ἰδικά του, ἀλλὰ τῆς θείας δυνάμεως, ἡ ὁποία κινεῖ τὴν ψυχήν του.

Ποίαν λοιπὸν εἶχε πατρίδα; Κατ' ἀρχάς, δὲν εἶχε μὲν καμμίαν ἀξιόλογον πατρίδα, τὸ χωριό του δὲ ἦτο ἀσή-

* Ἡ καταγωγὴ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου καὶ ἡ ἐν γένει παιδεία του δὲν δικαιολογοῦν, κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, ὅσα αὐτὸς μᾶς λέγει περὶ ὑψηλοτάτων ἀληθειῶν καὶ ἀρίστης πολιτείας. Συνεπῶς τὸν Ἰωάννην κινεῖ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον δι' αὐτοῦ ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους «δόγματα» ὑψηλὰ καὶ «ἀρρήτους» ἀληθείας.

1. Βασικὴ προϋπόθεσις διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλυφθείσης Ἀληθείας.

2. Διὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον μοναδικὴ καὶ ἀληθὴς «φιλοσοφία» εἶναι ἡ ἐξ ἀποκαλύψεως Θρησκεία τοῦ Χριστοῦ. Περαιτέρω, διὰ τῆς λέξεως αὐτῆς σημαίνεται ὁ νέος τρόπος ζωῆς, ὁ ἅγιος Χριστιανικὸς βίος. Ἡ κατανόησις αὐτῆς τῆς «φιλοσοφίας» καὶ ἡ βίωσις αὐτῆς εἶναι καθῆκον τοῦ πραγματικοῦ Χριστιανοῦ.

μαντον καὶ ἡ χώρα του ἀκόμη πιὸ ἀσήμαντη καὶ τίποτε τὸ καλὸν δὲν προήρχετο ἀπὸ αὐτήν. Διότι τὴν Γαλιλαίαν κατηγοροῦν μὲν οἱ Γραμματεῖς, λέγοντες· «Ἐρεύνησε καὶ μάθε ὅτι ἐκ τῆς Γαλιλαίας δὲν προῆλθε προφήτης»[3], κατηγορεῖ δὲ καὶ ὁ ἀληθινὸς Ἰσραηλίτης, λέγων· «Ἀπὸ τὴν Ναζαρὲτ δύναται νὰ προέλθῃ κάτι καλό;»[4]. Ἀλλὰ προερχόμενος καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν περιοχήν, δὲν κατήγετο τουλάχιστον ἀπὸ κάποιο ἐπίσημο χωριό. Ἀλλ' ἐπὶ πλέον, δὲν προήρχετο, ἔστω καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ κάποιο γνωστὸ ὄνομα, καθ' ὅσον ὁ πατήρ του ἦτο πτωχὸς ψαρᾶς, τόσον μάλιστα πτωχός, ὥστε νὰ δώσῃ καὶ εἰς τὰ παιδιά του τὸ ἰδικόν του ἐπάγγελμα. Καὶ γνωρίζετε ὅλοι, ὅτι κανένας χειροτέχνης δὲν θέλει νὰ κάμῃ τὸ παιδί του κληρονόμον τῆς τέχνης του, ἐκτὸς ἐὰν τὸν ἐξαναγκάσῃ ὑπερβολικὰ εἰς αὐτὸ ἡ πτώχεια καὶ μάλιστα, ὅταν ἡ τέχνη του εἶναι ἀσήμαντη. Καὶ δὲν ὑπάρχει πτωχότερος ἀπὸ τοὺς ἁλιεῖς, οὔτε εὐτελέστερος, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀμαθέστερος κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ.

Ἐκτὸς ὅμως τούτων καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν ἰδίων τῶν ἁλιέων ἄλλοι εἶναι ἀνώτεροι καὶ ἄλλοι κατώτεροι. Ἀλλ' ὁ ἐν λόγῳ Ἀπόστολός μας καὶ μεταξὺ αὐτῶν κατεῖχε τὴν κατωτέραν θέσιν, διότι δὲν ἐψάρευεν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ παρέμενε σὲ κάποιαν ἀσήμαντον λίμνην καὶ περιερχόμενος αὐτὴν μαζὶ μὲ τὸν πατέρα του καὶ τὸν Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόν του καὶ ἐνῷ ἔρραπτον σχισμένα δίκτυα —πρᾶγμα ποὺ καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι ἦταν πάρα πολὺ πτωχός— τὸν εὑρῆκε ὁ Χριστὸς καὶ ἔτσι τὸν ἐκάλεσε κοντά του. Ἀλλ' οὔτε ἄλλης παιδείας, οἱασδήποτε, ἔτυχεν. Ἐστερεῖτο πάσης κοινωνικῆς μορφώσεως

3. Ἰωάν. 7, 52.
4. Ἰωάν. 1, 47.

—θὰ ἠμποροῦσε καὶ ἐξ αὐτῆς νὰ ὠφεληθῇ— καὶ ἦταν ἐντελῶς ἀγράμματος. Ἄλλωστε καὶ ὁ Λουκᾶς μαρτυρεῖ τοῦτο, γράφων ὅτι δὲν ἦταν μόνον ἰδιώτης[4α], ἀλλὰ καὶ ἀγράμματος[5]. Εὐλόγως δέ, διότι καὶ πάρα πολὺ πτωχὸς ἦταν καὶ εἰς τὰς ἀγορὰς δὲν ἐσύχναζε καθόλου καὶ καμμίαν ἐπαφὴν δὲν εἶχε μὲ ἀξιοπίστους ἄνδρας. Ἡ μόνη του ἀσχολία ἦταν ἡ ἁλιεία, εἰς τὴν ὁποίαν ἦταν τελείως ἀφωσιωμένος, ἂν δὲ συνανεστράφη κάποτε καὶ κάποιον αὐτὸς θὰ ἦταν ἀσφαλῶς κάποιος ἰχθυοπώλης ἢ μάγειρος. Κατόπιν τούτων, εἰς τί ἐπρόκειτο νὰ διαφέρῃ καὶ ὑπερτερῇ τῶν θηρίων καὶ ἀλόγων; Πῶς ἦταν δυνατὸν νὰ μὴ μιμῆται τὴν πλήρη ἀφωνίαν τῶν ἰχθύων;

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ψαρᾶς, ὁ ὁποῖος περιήρχετο λίμνας[6] καὶ ἠσχολεῖτο μὲ δίκτυον καὶ ψάρια, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν Βηθσαϊδᾶ[6α] τῆς Γαλιλαίας, ὁ υἱὸς πτωχοῦ πατρὸς καὶ μάλιστα πτωχοῦ μὲ τὴν ἐσχάτην πτωχείαν, ὁ ἄσημος ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ μὲ τὴν ἐσχάτην ἀσημότητα, ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν ἐδιδάχθη γράμματα οὔτε προηγουμένως, οὔτε ἀργότερα μετὰ τὴν συνάντησίν του καὶ τὴν συναναστροφήν του μὲ τὸν Χριστόν, ἂς ἴδωμεν τί ἐξυμνεῖ καὶ περὶ ποίου θὰ ὁμιλήσῃ πρὸς ἡμᾶς. Ἆρά γε περὶ

4α. Ἀναφέρεται εἰς τὴν κοινωνικὴν τάξιν τοῦ Ἀποστόλου. Ἦταν ἁπλὸς ψαρᾶς.

5. Πρβλ. Πραξ. 4, 13. Δὲν εἶχεν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν, δὲν παρηκολούθησε εἰς τὰς ραββινικὰς σχολὰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν. Εἶχεν, ὅμως, ζῆλον καὶ φωτισμὸν Θεοῦ.

6. Ἐννοεῖ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ. Ἐκεῖ ἐψάρευεν ὁ Ἰωάννης μὲ τὸν ἀδελφόν του Ἰάκωβον καὶ τὸν πατέρα του Ζεβεδαῖον. Λέγεται καὶ θάλασσα τῆς Γαλιλαίας καὶ θάλασσα τῆς Τιβεριάδος. Ἐκεῖ τὸν συνήντησεν ὁ Κύριος καὶ τὸν ἐκάλεσε κοντά του (Ματθ. 4, 21 καὶ 22).

6α. Ἡ πατρὶς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Εἰς τὰς ἀνατολικὰς ὄχθας τῆς λίμνης Τιβεριάδος. Πατρὶς ἐπίσης τῶν Ἀποστόλων Ἀνδρέου, Πέτρου καὶ Φιλίππου.

τῶν ἀφορώντων εἰς τοὺς ἀγρούς; περὶ τῶν ποταμῶν; περὶ συμβολαίων ἰχθύων; Διότι αὐτὰ ἴσως ἀναμένει κανεὶς νὰ ἀκούσῃ ἀπὸ ἕνα ἁλιέα. Ἀλλὰ μὴ θορυβῆσθε, ἐπειδὴ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ ἀκούσωμεν, ἀλλὰ τὰ οὐράνια καὶ ὅσα οὐδεὶς οὐδέποτε ἔμαθε πρὶν ἀπὸ αὐτόν. Διότι ἔχει ἔλθει πρὸς ἡμᾶς κομίζων τόσον ὑψηλὰς ἀληθείας καὶ ἀρίστην πολιτείαν καὶ τέτοιαν φιλοσοφίαν, ποὺ μόνον αὐτός, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀνεξαντλήτους θησαυροὺς τοῦ Πνεύματος, ἦταν φυσικὸν νὰ φέρῃ σὰν νὰ ἦλθε πρὸ ὀλίγου ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς οὐρανούς, μᾶλλον ὅμως οὔτε ἠμποροῦσε καθὼς ἦταν φυσικόν, ὅλους τοὺς ἐκεῖ νὰ γνωρίσῃ, πρᾶγμα ποὺ καὶ προηγουμένως εἶπα.

Αὐτὰ λοιπὸν τὰ μεγάλα καὶ ὑψηλὰ εἶναι λόγια πτωχοῦ καὶ ἀμαθοῦς ἁλιέως; Πές μου, εἶναι ἔστω λόγοι ἱκανοῦ ρήτορος, ἀκόμη δὲ λόγοι σοφιστοῦ ἢ φιλοσόφου; Εἶναι διδασκαλία κάθε ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐδιδάχθη καὶ ἐμορφώθη μὲ τὴν ἀνθρωπίνην γνῶσιν καὶ σοφίαν; Ὄχι, μὲ κανένα τρόπον, διότι δὲν εἶναι σύνηθες καὶ ἴδιον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς νὰ φιλοσοφῇ τέτοια περὶ τῆς θείας καὶ ἀπαθοῦς ἐκείνης φύσεως, περὶ τῶν μετ' αὐτῆς πνευματικῶν δυνάμεων, περὶ ἀθανασίας καὶ αἰωνίου ζωῆς, περὶ τῆς φύσεως τῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι θνητὰ καὶ κατόπιν θὰ εἶναι ἀθάνατα, περὶ κολάσεως, περὶ τοῦ δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον θὰ λάβῃ χώραν εἰς τὸ μέλλον, περὶ τῶν εὐθυνῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἔλθουν, ἐξ αἰτίας τῶν λόγων, ἐξ αἰτίας τῶν πράξεων, ἐξ αἰτίας τῶν σκέψεων καὶ ἐπιθυμιῶν μας νὰ γνωρίζῃ τί εἶναι ἄνθρωπος, τί εἶναι κόσμος καὶ ποῖος εἶναι ὁ ἀληθινὸς ἄνθρωπος, ποῖος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος νομίζει ὅτι εἶναι, δὲν εἶναι ὅμως, τί εἶναι κακία καὶ τί ἀρετή.

β΄ * Μερικὰ λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ ἐξήτασαν μὲν οἱ Πλατωνικοὶ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι φιλόσοφοι —διότι τοὺς ἄλλους εἶναι τελείως περιττὸν ἀκόμη καὶ ἁπλῶς νὰ μνημονεύσωμεν, τόσον ὑπερβολικὰ καταγέλαστοι ἔγιναν ὅλοι ἐξ αἰτίας αὐτῶν— ἐκεῖνοι ὅμως, οἱ ὁποῖοι μεταξὺ αὐτῶν ἐθαυμάσθησαν περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ἐτιμήθησαν ὡς οἱ κορυφαῖοι ἐκείνης τῆς ἐπιστήμης[6], αὐτοὶ μάλιστα εἶναι περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους καταγέλαστοι. Διότι αὐτοὶ ἔγραψαν μὲν μερικὰ ἔργα, ἀφοῦ τὰ συνέθεσαν χάριν τῆς πολιτείας καὶ τῶν νόμων[7], ἐγελοιοποιήθησαν ὅμως εἰς ὅλα χειρότερα ἀπὸ παιδιά, διότι κατηνάλωσαν ὅλην τους τὴν ζωήν, μὲ τὸ νὰ νομοθετοῦν κοινὰς εἰς ὅλους τὰς γυναῖκας, μὲ τὸ νὰ ἀνατρέπουν αὐτὰ τὰ θεμέλια τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, μὲ τὸ νὰ καταστρέφουν τὴν σεμνότητα τοῦ γάμου καὶ ἄλλα παρόμοια νὰ γράφουν τὸ ἴδιο καταγέλαστα[8]. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὰς πεποιθήσεις των περὶ ψυχῆς, δὲν ἄφησαν λοιπὸν τὴν παραμικρὰν ὑπερβολὴν ἐντροπῆς, τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ἐπενόησαν, διότι εἶπαν ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων γίνονται

---

* Εἰς τὰς δύο ἑπομένας παραγράφους ὁ ἱερὸς Πατὴρ ἐπιχειρεῖ μίαν ἐνδιαφέρουσαν καὶ πολὺ διδακτικὴν σύγκρισιν. Συγκρίνει τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην πρὸς τοὺς φιλοσόφους Πλάτωνα καὶ Πυθαγόραν. Ἀπὸ τὴν σύγκρισιν ἀποδεικνύεται, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Ἰωάννου εἶναι σαφής, σταθερός, ἀποκαλυπτικός, ὠφέλιμος. Ὁ λόγος τῶν φιλοσόφων ἀντιθέτως, δι' αὐτὸ καὶ ὀλίγοι ἀπεδέχθησαν αὐτόν. Ἡ ἀνθρωπότης τελικῶς ἐπροτίμησε τὸν Ἰωάννην καὶ ὠφελήθη.

6. Τῆς Φιλοσοφίας.

7. Ὁ Πλάτων ἰδιαιτέρως ἠσχολήθη μὲ αὐτὰ εἰς τὰ γνωστὰ ἔργα του: «Πολιτεία» καὶ «Νόμοι». Εἰς τὸ πρῶτον περιγράφει τὴν ἰδεώδη πολιτείαν του, εἰς τὸ δεύτερον ὑποδεικνύει τελικῶς ὡς βασικὰς δυνάμεις διὰ τὴν καλὴν ὀργάνωσιν αὐτῆς τὴν Θρησκείαν καὶ τοὺς Νόμους.

8. Ὁ Πλάτων εἰς τὴν «Πολιτείαν» βιβλ. 5ον. Ὁ ἴδιος ἀργότερα, ὡς ἐλέχθη, ἐγκατέλειψεν αὐτὰς τὰς ῥιζοσπαστικὰς ἀντιλήψεις. Ἡ οἰκογένεια, ὡς τὴν διεμόρφωσε τελικῶς ὁ Χριστιανισμός, ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς Πολιτείας καὶ τὸ ἀναντικατάστατον περιβάλλον διὰ τὴν ὁμαλὴν ἀνάπτυξιν τῶν μελῶν αὐτῆς.

μυῖγες, κουνούπια καὶ θάμνοι καὶ ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς εἶναι ψυχὴ καὶ μερικὰ ἄλλα ἐπίσης ἄξια ἐντροπῆς.

Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ ἄξιον κατηγορίας, ἀλλὰ καὶ ἡ μεγάλη εὐκολία αὐτῶν τῶν λόγων καὶ ἡ ἀστάθειά τους. Διότι σὰν σὲ ὁρμητικὴν παλίρροιαν, ἡ ὁποία τοὺς περιέφερε πότε ἀπὸ ἐδῶ καὶ πότε ἀπ' ἐκεῖ, δὲν παρέμειναν ποτὲ σταθεροὶ εἰς τὰς ἀπόψεις των, καθ' ὅσον ὅλα τὰ ἔλεγαν ἀπὸ τοὺς ἀγνώστους καὶ ὀλισθηροὺς λογισμούς των. Ἀλλὰ δὲν ὁμιλεῖ ἔτσι αὐτὸς ἐδῶ ὁ ἁλιεύς, διότι ὅλα τὰ λέγει μὲ ἀσφάλειαν καὶ σταθερότητα καὶ σὰν νὰ ἐστερεώθη ἐπὶ σταθερᾶς καὶ ἀκλονήτου πέτρας δὲν ἀμφιταλαντεύεται καθόλου. Διότι, ἐφ' ὅσον κατηξιώθη νὰ εὑρεθῇ εἰς αὐτὰ τὰ ἄδυτα τῆς θείας σοφίας καὶ νὰ ἔχῃ μέσα του ὁμιλοῦντα τὸν Δεσπότην τῶν ὅλων, δὲν ἔπασχεν ἀπὸ τίποτε τὸ ἀνθρώπινον, ἐνῷ ἐκεῖνοι, σὰν τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀξιώθηκαν οὔτε εἰς τὸ ὄνειρόν τους νὰ ἀνεβοῦν εἰς τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα, ἐπλανήθησαν πλάνην μεγάλην, ἀφοῦ μάλιστα ἔξω εἰς τὴν ἀγορὰν μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἔχαναν ἄδικα τὸν καιρόν τους, προσπαθοῦντες μὲ τὴν ἰδικήν τους διάνοιαν νὰ ἐννοήσουν τὰ ἀόρατα καὶ περὶ τῶν ἀπορρήτων τοῦ Θεοῦ νὰ ὁμιλήσουν. Ἔτσι ἦταν φυσικόν, σὰν τοὺς τυφλοὺς καὶ μεθυσμένους καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πλάνην νὰ συγκρουσθοῦν μεταξύ τους καὶ ὄχι μόνον μεταξύ τους, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς ἰδίους τοὺς ἑαυτούς των, ἐφ' ὅσον διαρκῶς μετέβαλλον γνώμας εἰς τὰ αὐτὰ ζητήματα καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα.

Δὲν συνέβησαν ὅμως ἔτσι τὰ πράγματα μὲ τὸν Ἰωάννην, διότι ὁ ἰδιώτης αὐτός, ὁ ἀμαθής, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν Βηθσαϊδά, ὁ υἱὸς τοῦ Ζεβεδαίου —διότι, καίτοι οἱ Ἕλληνες περιγελοῦν ὑπερβολικὰ τὴν τραχύτητα τῶν ὀνομάτων, ἐν τούτοις ἐγὼ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν θὰ ὁμιλήσω περὶ αὐτῶν μὲ ὀλιγωτέραν παρρησίαν, διότι ὅσον τὸ ἔθνος των θὰ θεωρῆται βάρβαρον ἀπὸ αὐτοὺς καὶ στερούμενον τελείως τῆς ἑλληνικῆς μορφώσεως, τόσον λα-

μπρότερα θὰ ἀναδειχθοῦν τὰ ἰδικά μας· διότι ὅταν ὁ βάρβαρος ἐκεῖνος καὶ ἀμαθὴς λέγῃ τέτοιας ἀξίας πράγματα, τὰ ὁποῖα κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐπὶ γῆς ἀνθρώπους ἐγνώρισε ποτέ, ὅταν ὄχι μόνον λέγῃ, ἀλλὰ καὶ πείθει, καίτοι καὶ τὸ πρῶτον ἂν συνέβαινε μόνον, θὰ ἦταν μεγάλο τὸ θαῦμα, ὅταν μαζὶ μὲ αὐτὸ καὶ ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ παρέχῃ μεγαλυτέραν ἀπόδειξιν, ὅτι τὰ λεγόμενα εἶναι θεόπνευστα, τὸ γεγονός, δηλαδή, ὅτι ὅλοι οἱ ἀκούοντες πιστεύουν διὰ παντός, ποῖος δὲν θὰ θαυμάσῃ τὴν ἐνυπάρχουσαν εἰς αὐτὸν θείαν δύναμιν; Καὶ εἶναι ἀσφαλῶς καὶ αὐτή, καθὼς εἶπα, μεγίστη ἀπόδειξις ὅτι τίποτε ἐξ ἰδίων δὲν νομοθετεῖ —αὐτὸς λοιπὸν ὁ βάρβαρος μὲ τὴν συγγραφὴν μὲν τοῦ Εὐαγγελίου κατέλαβεν ὅλην τὴν οἰκουμένην, μὲ τὴν σωματικήν του δὲ παρουσίαν ἐκυριάρχησεν εἰς αὐτὴν τὴν καρδιὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας[10], ὅπου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐφιλοσόφουν ὅλοι οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι[11]. Ἀπ' ἐκεῖ ἔκτοτε εἶναι φοβερὸς εἰς τοὺς δαίμονας, καθ' ὅσον λάμπει καὶ ἀκτινοβολεῖ μεταξὺ αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν καὶ διαλύει τὸ σκοτάδι τους καὶ καταστρέφει αὐτὴν τὴν ἀκρόπολιν τῶν δαιμόνων[12]. Μὲ τὴν ψυχήν του δὲ ἀνεχώρησε πρὸς τὸν χῶρον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἁρμόζει εἰς αὐτὸν ποὺ ἐπραγματοποίησε τέτοια ἔργα.

Καὶ ἐσβήσαν μὲν καὶ ἐξηφανίσθησαν ὅλα ὅσα ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας φιλοσόφους, ἐνῷ αὐτὰ ποὺ ἀπεκαλύφθησαν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην, γίνονται καθ' ἑκάστην λαμπρότερα[13]. Ἀφ' ὅτου ἐνεφανίσθησαν καὶ ἐδίδαξαν καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἁλιεῖς, ἐσίγησαν τὰ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Πυθαγόρα διδαχθέντα —καίτοι ἐφαίνοντο προηγουμένως νὰ ὑπερέχουν καὶ κυριαρχοῦν— ἐκείνους δὲ οὔτε ἐξ ὀνόματος γνωρίζουν οἱ πολλοί. Καὶ τοῦτο, παρ' ὅλον ποὺ ὁ Πλάτων, καθὼς λέγουν, προσεκλήθη καὶ ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν καὶ μὲ ἡγεμόνας καὶ συνειργάσθη μαζί τους καὶ μαθητὰς εἶχε πολλοὺς καὶ εἰς τὴν Σικελίαν ἐταξίδευσε, ὁ δὲ Πυθαγόρας, ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα[14], ἐφεῦρε καὶ ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν μύρια εἴδη μαγείας. Διότι ἡ συνομιλία μὲ βόδια —καὶ αὐτὸ λέγουν ὅτι ἔκαμε ἐκεῖνος— τίποτε ἄλλο δὲν ἦταν παρὰ πρᾶξις μαγείας. Καὶ αὐτὸ εἶναι φανερὸν μάλιστα ἐξ αὐτοῦ, καθ' ὅσον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος συνωμιλοῦσε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μὲ ἄλογα ζῶα, τὸ ἀνθρώπινον γένος σὲ τίποτε δὲν ὠφέλησε, μάλιστα δὲ καὶ μεγάλως ἔβλαψε. Παρ' ὅλον δὲ ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἦταν περισσότερον κατάλληλος διὰ τὸν φιλοσοφικὸν λόγον, ἐν τούτοις ἐκεῖνος, καθὼς λέγουν, συνωμιλοῦσε μὲ ἀετοὺς καὶ βόδια, γοητεύων αὐτά.

9. Ἡ περὶ μετεμψυχώσεως ἢ καλλίτερα μετενσαρκώσεως τῆς ψυχῆς ὀρφικο-πυθαγορικὴ θεωρία ἔγινε δεκτὴ καὶ ἀπὸ τὸν Πλάτωνα. Ἡ θεωρία αὐτὴ ὡδήγησε πράγματι εἰς ἀλλόκοτα συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα μὲ δικαιολογημένην περιφρόνησιν ἀναφέρει ἐδῶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος.

10. Εἰς τὴν Ἔφεσον τῆς Μ. Ἀσίας ἐγκατεστάθη ὁ Ἰωάννης μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἐκεῖ μετὰ τὸ 85 συνέταξε καὶ τὸ Εὐαγγέλιόν του.

11. Ἡ Ἔφεσος ἦταν σπουδαῖον κέντρον φιλοσοφικῆς κινήσεως κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

12. Τὴν εἰδωλολατρίαν.

13. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος δὲν ἀπορρίπτει τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν καὶ δὲν ἀρνεῖται τὴν ἀξίαν της. Ἀπορρίπτει τὸ εἰδωλολατρικὸν πνεῦμα τῶν ἀρχαίων καὶ τὰς παραδοξότητας, εἰς τὰς ὁποίας, πράγματι, τοῦτο κατήντησεν. Ὅ,τι πρωτίστως τὸν ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ ἁγία χριστιανικὴ ζωή, ὁ ἀνώτερος ἠθικὸς χριστιανικὸς βίος, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἀγωνίζεται καὶ μοχθεῖ. Ἀπορρίπτει συνεπῶς ὅ,τι ἀντιβαίνει πρὸς τὴν ἡμετέραν φιλοσοφίαν, τὴν Χριστιανικὴν πίστιν. Ὁ ἴδιος ἄλλωστε καὶ κλασσικὴν μόρφωσιν εἶχε καὶ πλουσίαν χρῆσιν ἀρχαίων συγγραφέων ἔκαμνε.

14. Ἡ κάτω Ἰταλία, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγκατεστάθη ὁ Πυθαγόρας καὶ ἵδρυσε τὸν σύλλογόν του.

Ἔτσι οὔτε τὴν ἄλογον φύσιν ἔκαμε λογικὴν —οὔτε ἄλλωστε εἶναι δυνατὸν τοῦτο σὲ ἄνθρωπον— ἀλλὰ μὲ μαγικὰς πράξεις ἐξαπατοῦσε τοὺς ἀνοήτους καὶ ἀφοῦ παρέλειψε νὰ διδάξῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους κάτι ἀπὸ τὰ ὠφέλιμα, ἐδίδαξεν ὅτι ἦταν τὸ ἴδιο πρᾶγμα νὰ φάγῃ κανεὶς κουκιὰ καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν προγόνων καὶ ἔπειθε τοὺς παρακολουθοῦντας αὐτόν, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ διδασκάλου ἐγίνετο ἄλλοτε μὲν θάμνος, ἄλλοτε κόρη καὶ ἄλλοτε ψάρι. Ἄραγε δικαίως καὶ εὐλόγως δὲν ἐχάθησαν ὅλα ἐκεῖνα καὶ ἐξηφανίσθησαν τελείως; Εὐλόγως καὶ συμφώνως πρὸς τὴν λογικήν. Ἀλλὰ δὲν εἶχαν τὴν ἰδίαν τύχην τὰ δόγματα τοῦ ἰδιώτου καὶ ἀγραμμάτου τούτου, ἀλλὰ Σύροι, Αἰγύπτιοι, Ἰνδοί, Πέρσαι καὶ Αἰθίοπες καὶ ἀναρίθμητα ἄλλα ἔθνη, ἀφοῦ μετέφρασαν εἰς τὴν ἰδικήν τους ἕκαστον γλῶσσαν τὰ ὑπ' αὐτοῦ εἰσαχθέντα δόγματα, ἔμαθαν νὰ φιλοσοφοῦν ἄνθρωποι βάρβαροι[15].

γ'. Δὲν εἶχα ἄδικο, ὅταν ἔλεγα λοιπόν, ὅτι εἰς αὐτὸν ἔγινε θέατρον ὅλη ἡ οἰκουμένη. Καὶ τοῦτο, διότι δὲν ματαιοπονοῦσε, ἀσχολούμενος μὲ τὰς φύσεις τῶν ἀλόγων —πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον εἶναι περιττὴ φιλοτιμία καὶ ἐσχάτη ἀνοησία— καὶ παραμελῶν τοὺς ὁμοφύλους του. Ἀλλὰ καθαρὸς καὶ ἐλεύθερος μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος, ἕνα μόνον πρᾶγμα ἐσπούδασεν ἐπιμελῶς, μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἠμποροῦσε ὁλόκληρη ἡ οἰκουμένη νὰ μάθῃ κάτι ἀπὸ τὰ ὠφέλιμα καὶ ἱκανὰ νὰ τὴν ἀνεβάσουν ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔκρυψε τὴν διδασκαλίαν του μέσα εἰς τὸ σκοτάδι καὶ τὸ μυστήριον, ὅπως ἔκαναν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι τὴν ἀσάφειαν εἰς τὸν λόγον προέβαλλον σὰν κάποιο παραπέτασμα εἰς τὰ ἐντὸς εὑρισκόμενα κακά. Τὰ δόγματα τοῦ Ἰωάννου εἶναι φανερώτερα καὶ ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, δι' αὐτὸ καὶ ἐξηπλώθησαν εἰς ὅλους τοὺς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἀνθρώπους. Διότι δὲν διέτασσε τοὺς προσερχομένους νὰ σιωποῦν ἐπὶ πέντε ἔτη, ὅπως ἐκεῖνος[16], οὔτε ἐδίδασκε νὰ παρακολουθοῦν ὅπως οἱ ἀναίσθητοι λίθοι, οὔτε ἐμυθολογοῦσεν ὅτι ὅλη ἡ πραγματικότης καθορίζεται ἀπὸ τοὺς ἀριθμούς[17] ἀλλά, ἀφοῦ ἀπέρριψεν ὅλην αὐτὴν τὴν σατανικὴν ἀηδίαν καὶ ὕβριν, ὡμίλησε μὲ τόσην σαφήνειαν καὶ καθαρότητα, ὥστε ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἄνδρας καὶ συνετούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς γυναῖκας καὶ εἰς τοὺς νέους νὰ εἶναι ὅλα τὰ λεγόμενα σαφῆ καὶ φανερά. Διότι ἐπίστευσεν ἀκραδάντως ὅτι τὰ δόγματα αὐτὰ εἶναι ἀληθῆ καὶ ὅτι συνεπῶς θὰ ἀποβοῦν χρήσιμα εἰς ὅλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θὰ τὰ ἀκούσουν καὶ δεχθοῦν καὶ ἐπιβεβαιώνει τοῦτο ὅλος ὁ μετὰ ταῦτα χρόνος. Καὶ πράγματι ἡ ἀκρόασις τῶν θείων λόγων τοῦ Ἰωάννου προσείλκυσε κατ' ἀρχὴν κοντά του ὅλην τὴν οἰκουμένην, ἔπειτα δὲ καὶ ἀπήλλαξε τὴν ζωήν μας ἀπὸ κάθε ἀλλόκοτον τραγῳδίαν. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἡμεῖς οἱ ἀκούοντες αὐτὰ θὰ προτιμούσαμε νὰ ἀπομακρύνωμεν τὴν ψυχήν μας μᾶλλον ἀπὸ τὰ διδάγματα αὐτὰ τῶν φιλοσόφων, παρὰ ἀπὸ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου παραδοθέντα εἰς ἡμᾶς θεῖα διδάγματα.

---

15. Ἐννοεῖ τὴν μεγάλην ἐξημερωτικὴν δύναμιν τῶν ἀληθειῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

16. Ὁ γινόμενος δεκτὸς εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Πυθαγόρου, ἔπρεπε νὰ τηρῇ ἐπὶ πέντε ἔτη, τὴν περίφημον «πυθαγόρειον σιωπήν», ἤτοι νὰ δέχεται, προφανῶς, τὴν διδασκαλίαν, χωρὶς ἐρωτήσεων ἢ συζητήσεων, προτοῦ θεωρηθῇ ὁριστικὸν μέλος ἢ τοῦ ἐπιτραπῇ νὰ «ἴδῃ» αὐτόν. Ὑπόκειται ἐδῶ ἡ σκέψις, ὅτι εἰς τὸν Ἰωάννην εἶναι ὅλα φανερά, σαφῆ καὶ ἐλεύθερα.

17. Κατὰ τὸν Πυθαγόρα ἡ ἀρχὴ τῶν ὄντων εἶναι οἱ ἀριθμοί, τῶν ὁποίων αἱ σχέσεις εἶναι συγχρόνως καὶ ἡ «ἁρμονία», δηλαδή, ἡ οὐσία τῶν ὄντων. Ἡ ὕψωσις τοῦ ἀριθμοῦ εἰς κοσμικὴν ἀρχὴν ὡδήγησεν εἰς περιέργους θεωρίας καὶ ἀποτελεῖ, κατὰ τὸν Χρυσόστομον, ὕβριν, διότι δι' αὐτῆς ὑποκαθίσταται ἡ μοναδικὴ ἀρχὴ τοῦ κόσμου, ὁ Θεός.

Καὶ ἐξ αὐτῶν ἐδῶ λοιπὸν καὶ ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων γίνεται φανερὸν ὅτι τὰ ὑψηλὰ τοῦ Ἰωάννου δόγματα δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ἀνθρώπινον, ἀλλ' εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου θεῖα καὶ οὐράνια διδάγματα, τὰ ὁποῖα διὰ μέσου τῆς θείας αὐτῆς ψυχῆς παρεδόθησαν εἰς ἡμᾶς. Κατὰ συνέπειαν, δὲν θὰ ἴδωμεν ἐδῶ πομπώδεις φράσεις καὶ λέξεις, οὔτε πάλιν καμμίαν ἐξαιρετικὴν κομψότητα εἰς τὸν λόγον καὶ ὑπερβολικὰ ἐπιτηδευμένην σύνθεσιν προτάσεων καὶ λέξεων, περιττὴν ἄλλωστε καὶ ἀνωφελῆ, διότι αὐτὰ εἶναι ξένα ἀπὸ κάθε γνησίαν καὶ ἀληθῆ φιλοσοφίαν. Ἐδῶ θὰ ἴδωμεν θείαν καὶ ἀκαταμάχητον ἰσχύν, δύναμιν ἀκαταγώνιστον ὀρθῶν δογμάτων, ἀφθονίαν ἀγαθῶν. Διότι τὸ ἀφορήτως περίτεχνον καὶ ἡ ὑπερβολικὴ σχολαστικότης κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς διδασκαλίας, εἶναι τόσον περιττὴ καὶ ἀξία σοφιστῶν μόνον, μᾶλλον δὲ οὔτε σοφιστῶν, ἀλλ' ἀνοήτων νεαρῶν κατ' ἐξοχὴν ἀσχολία, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ ἀνεγνωρισμένος μεταξὺ αὐτῶν φιλόσοφος νὰ παρουσιάζῃ τὸν διδάσκαλόν του, ὁ ὁποῖος περιφρονοῦσεν ὑπερβολικὰ αὐτὴν τὴν τέχνην, νὰ λέγῃ πρὸς τοὺς δικαστάς του, ὅτι θὰ ἀκούσουν ἀπὸ αὐτὸν ἀπολογίαν ἁπλῆν καὶ ἀσχεδίαστον καὶ ὄχι στολισμένην μὲ κομψοὺς λόγους καὶ κοσμημένην μὲ ὡραίας λέξεις καὶ φράσεις· «διότι οὔτε πρέπει τώρα, λέγει, ὦ ἄνδρες, εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν, νὰ ἐμφανίζωμαι ἐνώπιόν σας, ὡς νεαρὸς ποὺ προετοιμάζει τοὺς λόγους του, διὰ νὰ ἐντυπωσιάσῃ»[18].

Κύτταξε λοιπὸν τί εἰρωνεία! Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος παρουσίασε τὸν διδάσκαλόν του νὰ ἀποφεύγῃ αὐτό, ὡς

18. Τοὺς λόγους αὐτοὺς ἀπευθύνει ὁ Σωκράτης, σύμφωνα μὲ τὴν Ἀπολογίαν τοῦ μαθητοῦ του Πλάτωνος, πρὸς τοὺς Ἀθηναίους δικαστάς, κατὰ τὴν γνωστὴν ἐκείνην ἱστορικὴν δίκην τοῦ ἔτους 399 π.Χ., κατὰ τὴν ὁποίαν κατεδικάσθη εἰς τὴν διὰ κωνείου θάνατον ὁ μεγάλος ἐκεῖνος φιλόσοφος τῆς ἀρχαιότητος (Ἀπολ. 1. C, 4).

ἔργον ἀπρεπὲς καὶ ἀνάξιον διὰ τὴν φιλοσοφίαν καὶ κατάλληλον μόνον διὰ φιλοδόξους νεαρούς, ἐκεῖνος μάλιστα περισσότερον ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους ἐπεδόθη ἰδιαιτέρως εἰς αὐτό. Ἔτσι παντοῦ ἦσαν λόγοι φιλοδόξου ἐπιδείξεως μόνον. Καὶ εἰς τὸν Πλάτωνα τίποτε δὲν ὑπάρχει νὰ θαυμάσῃ κανεὶς, παρὰ τοῦτο μόνον. Καὶ ὅπως θὰ ἀηδιάσῃς, ὅταν ἀντικρύσῃς τοὺς ἐξαιρετικὰ περιποιημένους τάφους γεμάτους ἀπὸ χαλασμένα ὀστᾶ, αἵματα καὶ βρωμιά, τοιοτοτρόπως καὶ τὰ διδάγματα τοῦ φιλοσόφου, ἂν τὰ ἀπογυμνώσῃς ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν ὀμορφιὰ καὶ ἰδῇς ἐπίσης ὅτι εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴν ἀκαθαρσίαν καὶ μάλιστα ὅταν περὶ ψυχῆς φιλοσοφῇ καὶ ὑπερβολικὰ τιμᾷ αὐτὴν καὶ βλασφημεῖ. Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς φροντίζει νὰ ἐπιτυγχάνῃ ἡ παγὶς τοῦ διαβόλου, νὰ μὴ τηρῆται πουθενὰ ἡ συμμετρία, ἀλλὰ μὲ τὰς ἑκατέρωθεν ὑπερβολὰς νὰ ὁδηγῇ εἰς βλασφημίαν τοὺς συλλαμβανομένους ἀπὸ αὐτήν. Διότι ἄλλοτε μὲν ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἄλλοτε δέ, ἀφοῦ προηγουμένως τὴν ἐξύψωσεν ὑπερβολικὰ καὶ κατὰ τρόπον ἀσεβῆ, τὴν καθυβρίζει μὲ ἄλλην πάλιν ὑπερβολήν, μὲ τὸ νὰ τὴν εἰσάγῃ σὲ χοίρους καὶ ὄνους καὶ εἰς τὰ ἀκόμη ἀηδέστερα ἀπὸ αὐτὰ ζῶα.

Ἀλλ' ἀρκετὰ ἐλέχθησαν δι' αὐτά. Μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὰ ἐλέχθησαν πέρα τοῦ κανονικοῦ, διότι, ἂν ἐπρόκειτο κάτι χρήσιμον νὰ πάρωμεν ἀπὸ αὐτά, ἐπεβάλλετο καὶ περισσότερον νὰ ἐπιμείνωμεν, ἂν ὅμως ἔπρεπε νὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ αὐτὰ τόσον μόνον, ὅσον ἐχρειάζετο νὰ διακρίνωμεν τὴν ἐντροπὴν καὶ τὴν γελοιότητά τους, τότε καὶ αὐτὰ ἐλέχθησαν πέρα τοῦ πρέποντος. Δι' αὐτό, ἀφοῦ ἀφήσωμεν τοὺς μύθους ἐκείνων, ἂς ἀσχοληθῶμεν μὲ τὰ ἰδικά μας δόγματα, τὰ ὁποῖα ἀπεκαλύφθησαν εἰς ἡμᾶς ἄνωθεν διὰ τῆς γλώσσης τοῦ ἁλιέως τούτου καὶ τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ἀνθρώπινον. Ἐμπρὸς λοιπόν, ἂς φέρωμεν ἐνώπιόν μας αὐτοὺς τοὺς λόγους καὶ αὐτό,

τὸ ὁποῖον ἐξ ἀρχῆς παρεκαλέσαμεν, αὐτὸ ἂς ὑπενθυμίσωμεν καὶ πάλιν, νὰ προσέχωμεν δηλαδὴ μὲ κάθε ἀκρίβειαν τὰ λεγόμενα.

Τί λοιπὸν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μᾶς λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης· «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν». Εἶδες μὲ τί παρρησίαν ὁμιλεῖ καὶ τί ἐξουσίαν ἔχουν οἱ λόγοι του; Εἶδες πῶς χωρὶς καθόλου νὰ ἀμφιβάλλῃ, οὔτε νὰ συμπεραίνῃ, ὁμιλεῖ καὶ ἐκθέτει τὰ πάντα σαφῶς καὶ αὐθεντικῶς; Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι γνώρισμα πραγματικοῦ διδασκάλου, νὰ μὴ ἀμφιταλαντεύεται καὶ περιστρέφεται ἀσκόπως σὲ ὅσα τυχὸν διδάσκει. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ πρέπῃ νὰ διδάξῃ καὶ καθοδηγήσῃ τοὺς ἄλλους, χρειασθῇ τὴν βοήθειαν ἄλλου, ἱκανοῦ νὰ τὸν στηρίξῃ μὲ ἀσφάλειαν, τότε θὰ πρέπῃ, ἂν εἶναι δίκαιος, νὰ μὴ ἐπιδιώκῃ νὰ κατέχῃ τὴν θέσιν τῶν διδασκάλων, ἀλλὰ τὴν θέσιν τῶν μαθητῶν. Ἂν δὲ κάποιος ἐρωτήσῃ· «Διατί ὅμως, ἀφοῦ ἄφησε τὸ πρῶτον αἴτιον, μᾶς ὡμίλησεν ἀμέσως περὶ τοῦ δευτέρου αἰτίου;» Κατ' ἀρχὰς θὰ παύσωμεν νὰ λέγωμεν τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον, διότι τὸ Θεῖον εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ κάθε ἀριθμὸν καὶ χρονικὴν ἀκολουθίαν. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ αὐτὰ μὲν τὰ ἐγκατελείψαμεν, ὁμολογοῦμεν δὲ Π α τ έ ρ α ἄ ν α ρ χ ο ν κ α ὶ ἀ γ έ ν ν η τ ο ν κ α ὶ Υ ἱ ὸ ν ἐ κ Π α τ ρ ὸ ς γ ε γ ε ν ν η μ έ ν ο ν[19].

---

19. Βασικὴ δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας, περιλαμβανομένη εἰς τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, τὸ ὁποῖον πιστὰ καὶ σταθερὰ ἀκολουθεῖ ὁ ἱερὸς Πατήρ. Εἶναι κατ' οὐσίαν τὸ θέμα τοῦ ὅλου ὑπομνήματος.

δ'.* Ναί, λέγει. Διατί ὅμως, ἀφοῦ ἄφησε τὸν Πατέρα, μᾶς ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Υἱοῦ; Διότι ὁ μὲν Πατὴρ ἦταν εἰς ὅλους γνωστός, ἂν καὶ ὄχι ὡς Πατήρ, ἀλλ' ὡς Θεός, ὁ δὲ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦταν ἄγνωστος. Δι' αὐτὸ δικαιολογημένα ἔσπευσεν ἀμέσως ἀπὸ αὐτὸ τὸ προοίμιον νὰ ἐκθέσῃ εἰς τοὺς μὴ γνωρίζοντας Αὐτὸν τὴν περὶ Αὐτοῦ γνῶσιν. Ἄλλωστε, οὔτε τὸν Πατέρα ἀπεσιώπησεν εἰς τοὺς περὶ αὐτῶν λόγους. Καὶ παρατήρησε τὴν σύνεσιν τὴν πνευματικήν. Γνωρίζει, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ὑπεράνω ὅλων τοποθετοῦν τὸ πρεσβύτερον καὶ αὐτὸ μάλιστα ὅλως ἰδιαιτέρως σέβονται καὶ τιμοῦν, δηλαδὴ τὸν Θεόν. Δι' αὐτὸ ἀρχίζει ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀποκαλύπτει ὅτι εἶναι Θεός[20] καὶ ὄχι ὅπως ὁ Πλάτων, ὁ ὁποῖος τὸν μὲν ἕνα ὀνομάζει νοῦν, τὸν δὲ ἄλλον ψυχήν[21], διότι αὐτὰ εἶναι ξένα πρὸς τὴν θείαν καὶ ἄφθορον φύσιν.

Οὔτε πάλιν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸν πρὸς ἡμᾶς, ἀλλ' ἔχει ἀναχωρήσει καὶ δὲν ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὴν κτίσιν, δὲν ἐπικοινωνεῖ ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν λέγω, ὄχι ὅμως καὶ ὡς πρὸς τὴν ὑπὲρ αὐτῆς Πρόνοιαν καὶ Ἀγάπην. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ τὸν ὠνόμασε Λόγον. Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ διδάσκῃ ὅτι αὐτὸς ὁ Λόγος εἶναι Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μὴ ἐκλάβῃ κανεὶς τὴν γέννησιν παθητήν.

---

* Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἀρχίζει τὸ Εὐαγγέλιόν του ἀπὸ τὸν Υἱὸν καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν Πατέρα, διότι ὁ Υἱὸς ἦταν ἄγνωστος. Τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει «Λόγον», πρῶτον, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν Πατέρα ἀ π α θ ῶ ς καὶ δεύτερον, διότι ἀπεκάλυψεν εἰς ἡμᾶς ὅσα ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Πατέρα. Ἀκολούθως ἀποκαλεῖ τὸν Υἱὸν καὶ «Ζωὴν» καὶ «φῶς», διότι μᾶς ἀπεκάλυψε τὴν ἀληθῆ γνῶσιν καὶ τὴν αἰώνιον ζωήν. Ἡ φράσις «ἐν ἀρχῇ ἦν» φανερώνει τὴν ἀΐδιον ὕπαρξιν τοῦ Λόγου.

20. Ὅτι εἶναι Θεὸς μᾶς ἀποκαλύπτει εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου· «καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος».

21. Τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου ἡ Πλατωνικὴ φιλοσοφία ἐκδέχεται ὡς μέσον τι ὂν μεταξὺ Θεοῦ καὶ τῆς κτίσεως. Ἑπομένως εἶναι ὂν κατώτερον τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι προσωπικόν, δι' αὐτὸ καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ταυτισθῇ μὲ τὸν Λόγον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ὁ ὁποῖος εἶναι ὕπαρξις προσωπικὴ καὶ «ἰσότιμος» πρὸς τὸν Πατέρα.

ἐπρόλαβε μὲ τὴν προσηγορίαν τοῦ Λόγου καὶ ἐδήλωσε καὶ τὸ ὅτι ὁ Υἱὸς ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ὅτι ἐγεννήθη ἀπαθῶς καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἀπεμάκρυνε κάθε πονηρὰν ὑποψίαν. Βλέπεις ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶπα, ὅτι οὔτε τὸν Πατέρα ἀπεσιώπησεν εἰς τοὺς λόγους τοὺς εἰς τὸν Υἱὸν ἀναφερομένους; Ἂν ὅμως δὲν ἀρκοῦν αὐτὰ τὰ παραδείγματα, διὰ νὰ παραστήσουν τὸ πᾶν, δὲν πρέπει νὰ ἀπορήσῃς, διότι περὶ Θεοῦ εἶναι ὁ λόγος μας, τὸν ὁποῖον οὔτε νὰ ἐκφράσωμεν, οὔτε νὰ ἐννοήσωμεν κατ' ἀξίαν εἶναι δυνατόν.

Δι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ὁ Ἰωάννης πουθενὰ μὲν δὲν ὀνομάζει τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ —διότι οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπωμεν τί ἀκριβῶς εἶναι εἰς τὴν οὐσίαν ὁ Θεός— παντοῦ δὲ μᾶς φανερώνει Αὐτὸν ἀπὸ τὰς ἐνεργείας[22] Του. Ὁ δὲ Λόγος θὰ ἴδῃ κανεὶς ὀλίγον ἀργότερα νὰ ὀνομάζεται καὶ φῶς καὶ τὸ φῶς πάλιν νὰ λέγεται ζωή. Ἀλλὰ δὲν τοῦ ἔδωσεν αὐτὸ τὸ ὄνομα δι' αὐτὸν τὸν λόγον μόνον, ἀλλὰ πρῶτον μὲν δι' αὐτὸν τὸν λόγον, δεύτερον δὲ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ ἐξαγγέλλῃ εἰς ἡμᾶς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν Πατέρα· «διότι πάντα ὅσα ἤκουσα, λέγει, παρὰ τοῦ Πατρός, ἐφανέρωσα εἰς ἐσᾶς»[23]. Ὀνομάζει δὲ Αὐτὸν καὶ ζωὴν καὶ φῶς, διότι μᾶς ἐχάρισε τὸ ἀπὸ τῆς γνώσεως φῶς καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ ζωήν. Καὶ δὲν ἀρκεῖ ἕνα ὄνομα, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ πλήρως τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν Θεόν, οὔτε δύο καὶ τρία, οὔτε περισσότερα, ἀλλ' εἶναι καλὸν καὶ πολὺ ὠφέλιμον νὰ κατορθώσωμεν, ἔστω καὶ ἀμυδρὰ μὲ τὴν βοήθειαν πολλῶν ὀνομάτων, νὰ ἐννοήσωμεν τὰ προσόντα Αὐτοῦ. Καὶ δὲν τὸν ὠνόμασεν ἁπλῶς

22. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος διακρίνει σαφῶς μεταξὺ οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ. Ἡ οὐσία εἶναι ἀπρόσιτος διὰ τὸν ἄνθρωπον. Τὸ ἀντίθετον, πλήρη, καὶ τελείαν, δηλαδή, γνῶσιν περὶ τοῦ Θεοῦ, ἐδέχοντο, ὅτι ἠμπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ ὁ ἄνθρωπος, οἱ αἱρετικοὶ Ἀνόμοιοι.

23. Ἰωάν. 15, 15.

Λόγον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν προσθήκην τοῦ ἄρθρου καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου τὸν ἐξεχώρισε μαζὶ μὲ αὐτὴν ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα. Βλέπεις ὅτι δὲν εἶχα ἄδικον, ὅταν ἔλεγα, ὅτι αὐτὸς ἐδῶ ὁ Εὐαγγελιστής, ὁμιλεῖ πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὕψος τῶν οὐρανῶν;

Κύτταξε, λοιπόν, ποῦ ἀνέβασε τὴν ψυχὴν καὶ ἀνύψωσε τὴν σκέψιν αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι παρακολουθοῦν, εὐθὺς ἀπὸ αὐτὸ τὸ προοίμιον, διότι, ἀφοῦ τὴν ἐτοποθέτησεν ὑψηλότερα ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητὰ πράγματα, ὑπεράνω τῆς γῆς, τῆς θαλάσσης, τοῦ οὐρανοῦ, τὴν καθοδηγεῖ ὑπεράνω τῶν ἀγγέλων καὶ ὑπεράνω τῶν Χερουβὶμ καὶ τῶν Σεραφὶμ καὶ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς θρόνους καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας καὶ τὴν παρακινεῖ νὰ ὁδοιπορῇ πέραν ἀπὸ κάθε δημιουργίαν. Τί λοιπόν; Ἄραγε, ἀφοῦ μᾶς ἀνεβίβασε τόσον ὑψηλά, ἐδῶ λοιπὸν ἠδυνήθη νὰ μᾶς τοποθετήσῃ; Ὄχι βέβαια, ἀλλὰ συμβαίνει ὅ,τι καὶ μὲ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος αὐτὸν ποὺ στέκεται εἰς τὴν ἀκρογιαλιὰ καὶ παρακολουθεῖ πόλεις καὶ ἀκτὰς καὶ λιμένας, ὅταν τὸν ὁδηγήσῃ εἰς τὸ μέσον τοῦ πελάγους, τὸν ἀπεμάκρυνε μὲν ἀπὸ τὰ προηγούμενα, δὲν κατηύθυνεν ὅμως τὸ βλέμμα του πρὸς κάποιο συγκεκριμένο σημεῖον, ἀλλὰ τὸν ὡδήγησεν εἰς ἀπέραντον θέαν, ἔτσι καὶ ὁ Εὐαγγελιστής, ἀφοῦ μᾶς ἀνύψωσεν ὑπεράνω πάσης δημιουργίας καὶ ἀφοῦ μᾶς ἐξαπέστειλεν εἰς τοὺς πέραν αὐτῆς ἀπεράντους αἰῶνας, ἀφήνει μετέωρον τὸ βλέμμα, χωρὶς νὰ ὑποδεικνύῃ κάποιο τέλος πρὸς τὰ ἄνω, διὰ νὰ φθάσῃ καὶ κρατηθῇ εἰς αὐτό, ἐπειδὴ ἁπλούστατα δὲν ὑπάρχει. Διότι, ἀφοῦ ὁ λόγος ἀνυψώθη εἰς ἀρχήν, ποίαν ἀρχὴν ζητεῖ. Ἔπειτα, εὑρίσκων τὸ «ἦν», τὸ ὁποῖον προφθάνει πάντοτε τὴν διάνοιαν αὐτοῦ, δὲν ἔχει ποῦ νὰ στερεώσῃ τὸν λογισμόν, ἀλλὰ παρατηρῶν ἐπιμόνως καὶ μὴ δυνάμενος νὰ καταλήξῃ πουθενά, ἐπιστρέφει ἀποκαμωμένος πάλιν πρὸς τὰ κάτω. Τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν» λοιπὸν δὲν σημαίνει τί-

ποτε ἄλλο, παρὰ εἶναι δηλωτικὸν τῆς αἰωνίου ὑπάρξεως καὶ ἀπείρου ὑπάρξεως.

Εἶδες ἀληθινὴν φιλοσοφίαν καὶ δόγματα θεῖα, ὄχι ὅπως ἐκεῖνα τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι θέτουν χρόνους καὶ λέγουν ὅτι εἶναι Θεοί, ἄλλοι μὲν ἀπὸ αὐτοὺς ἀρχαιότεροι, ἄλλοι δὲ νεώτεροι; Δὲν ὑπάρχει τίποτε τέτοιο σὲ μᾶς, διότι, ἂν ὑπάρχη Θεὸς —ὅπως φυσικὰ καὶ ὑπάρχει— τίποτε δὲν ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ Αὐτόν, ἐὰν εἶναι Δημιουργὸς ὅλων, πρῶτος εἶναι Αὐτός, ἐὰν εἶναι Δεσπότης καὶ Κύριος ὅλων ἀνεξαιρέτως, ὅλα ὑπάρχουν μετὰ ἀπὸ Αὐτὸν καὶ δημιουργήματα καὶ αἰῶνες. Ἤθελα νὰ ἀποδυθῶ καὶ σὲ ἄλλους ἀγῶνας, ἀλλ' ἴσως ἐκουράσθη ἡ σκέψις σας. Δι' αὐτό, ἀφοῦ συνεβούλευσα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα σᾶς εἶναι χρήσιμα πρὸς κατανόησιν καὶ αὐτῶν ποὺ ἐλέχθησαν καὶ αὐτῶν, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ λεχθοῦν, θὰ σταματήσω πάλιν. Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτά; Γνωρίζω ὅτι πολλοὶ ἐζαλίσθησαν ἀπὸ τὸ μῆκος τῶν λεχθέντων. Αὐτὸ δὲ γίνεται, ὅταν ἡ ψυχὴ βαρύνεται μὲ πολλὰς βιοτικὰς φροντίδας.

Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ βλέμμα, ὅταν μὲν εἶναι καθαρὸν καὶ διαυγές, εἶναι καὶ ὀξυδερκὲς καὶ δὲν ἀποκάμνει εὔκολα καὶ ὅταν παρατηρῇ μὲ προσοχὴν ἀκόμη καὶ τὰ λεπτὰ ἀντικείμενα, ὅταν ὅμως χυθῇ κάποιο παχύρευστο ὑγρὸ ἀπὸ τὴν κεφαλὴν εἰς αὐτό, ἢ σηκωθῇ ἀπὸ κάτω πυκνὸς καπνὸς καὶ σχηματισθῇ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ κάποιο πυκνὸ σύννεφο, τότε αὐτὸ δὲν ἀφήνει τίποτε νὰ διακρίνη καθαρά, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰ πιὸ ὀγκώδη ὑλικὰ ἀντικείμενα, ἔτσι κατὰ φυσικὴν συνέπειαν γίνεται καὶ μὲ τὴν ψυχήν. Διότι, ὅταν μὲν εἶναι καθαρὰ καὶ δὲν τὴν ἐνοχλῇ κανένα πάθος, παρακολουθεῖ συνεχῶς μὲ ἀμείωτον τὴν προσοχὴν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ παρακολουθήση, ὅταν ὅμως σκοτισθῇ ἀπὸ τὰ πολλὰ πάθη καὶ χάση τὴν ἀρετήν της, τότε δὲν ἠμπορεῖ νὰ κατορθώση εὔκολα τίποτε ἀπὸ τὰ ὑψηλά, ἀλλ' ἀποκάμνει γρήγορα καὶ καταπίπτει. Καὶ ὅταν ἐκπέση σὲ νωθρότητα καὶ καταστῇ ἔτσι πνευματικὰ κοιμισμένη καὶ δυσκίνητη, τότε παραμερίζει τὰ πραγματικά της συμφέροντα, τὰ ὁποῖα εἶναι ὅσα τὴν ὁδηγοῦν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ζωὴν καὶ δὲν τὰ ἀποδέχεται μὲ μεγάλην προθυμίαν.

ε'.* Πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἀκριβῶς διὰ νὰ μὴ πάθετε καὶ σεῖς —δὲν θὰ παύσω πάντοτε νὰ συμβουλεύω αὐτὰ— ἐνισχύσατε τὴν θέλησίν σας, διὰ νὰ μὴ ἀκούσετε αὐτά, τὰ ὁποῖα ἤκουσαν ἀπὸ τὸν Παῦλον οἱ πιστοὶ ἐκ τῶν Ἑβραίων, διότι καὶ εἰς ἐκείνους εἶπεν ὅτι ὁ λόγος ἔγινε πολὺς καὶ δυσερμήνευτος, ὄχι ἐπειδὴ εἶναι ἐκ φύσεως τέτοιος, ἀλλ' ἐπειδή, λέγει, σεῖς «ἐγίνατε νωθροὶ εἰς τὰς ἀκοάς»[24]. Διότι ὁ ἀσθενὴς καὶ ἀδύνατος εἰς τὴν θέλησιν φαίνεται ὅτι ἐκ φύσεως ἐνοχλεῖται τόσον ἀπὸ τὴν βραχυλογίαν, ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν μακρηγορίαν καὶ θεωρεῖ δυσνόητα ἀκόμη καὶ τὰ σαφῆ καὶ εὔκολα. Ἀλλ' ἂς μὴ ὑπάρχη ἐδῶ κανένας τέτοιος. Ἀλλ' ὁ καθένας, ἀφοῦ ἀπομακρύνη κάθε βιοτικὴν φροντίδα, ἂς παρακολουθῇ μὲ ἄνεσιν αὐτὰς τὰς ἀληθείας. Διότι, ὅταν κατέχη τὸν ἀκροατὴν ἐπιθυμία ὑλικῶν πραγμάτων, δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν καταλάβη ἐπίσης καὶ ἐπιθυμία ἀκροάσεως —ἐπειδὴ οὔτε ἐπαρκεῖ ἡ ψυχή, καθὼς τυχαίνει νὰ εἶναι μία, διὰ πολλὰς ἐπιθυμίας— ἀλλ' ἡ μία ἐπιθυμία καταστρέφεται ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ ἔτσι διαιρουμένη ἡ πρώτη γίνεται πιὸ ἀδύνατη καὶ

---

* Τὸ θέμα τῆς παρούσης παραγράφου εἶναι ἠθικόν. Ὁ ἱερὸς Πατὴρ συνιστᾷ προσεκτικὴν παρακολούθησιν τοῦ θείου λόγου, καταπολέμησιν τῶν ποικίλων παθῶν καὶ ἄσκησιν πνευματικήν.

24 Ἑβρ. 5, 11.

ἀσθενής, ὁπότε τελικῶς ἐπικρατεῖ ἡ ἄλλη, ἡ ὁποία καὶ ἐκδαπανᾷ τὸ πᾶν εἰς τὸν ἑαυτόν της.

Αὐτὸ συνήθως συμβαίνει καὶ μὲ τὰ παιδιά. Διότι, ὅταν κάποιος ἔχῃ μόνον ἕνα παιδί, ἀγαπᾷ ὑπερβολικὰ τὸ ἕνα αὐτό, ὅταν ὅμως γίνῃ πατέρας πολλῶν παιδιῶν καὶ ἡ διάθεσίς του δι' αὐτά, ἐφ' ὅσον διηρέθη καὶ διεμοιράσθη καὶ εἰς τὰ δύο, γίνεται πιὸ ἀσθενής. Ἂν μάλιστα αὐτὸ συμβαίνει ἐκεῖ, ὅπου ὑπάρχει φυσικὴ κλίσις καὶ δύναμις καὶ τὰ ἀγαπώμενα εἶναι συγγενῆ, τί θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἴπωμεν διὰ τὴν ἐλευθέραν διάθεσιν καὶ ἐπιθυμίαν καὶ μάλιστα, ὅταν οἱ ἔρωτες αὐτοὶ εἶναι ἀντίθετοι μεταξύ τους; Διότι ὁ ἔρως τῶν ὑλικῶν πραγμάτων εἶναι ἀντίθετος τοῦ ἔρωτος αὐτῆς τῆς ἀκροάσεως. Διότι εἰσερχόμενοι ἐδῶ, εἰσερχόμεθα εἰς τὸν οὐρανόν. Δὲν ἐννοῶ εἰς τὸν τόπον, ἀλλ' εἰς τὴν διάθεσιν, διότι εἶναι δυνατὸν καὶ εὑρισκόμενος κανεὶς ἐπὶ τῆς γῆς νὰ ἵσταται εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ σκέπτεται τὰ οὐράνια καὶ νὰ ἀκούῃ τὰ προερχόμενα ἀπὸ ἐκεῖ. Κανεὶς λοιπὸν ἂς μὴ εἰσάγῃ τὰ γήϊνα εἰς τὸν οὐρανόν! Κανείς, ἐνῷ εὑρίσκεται ἐδῶ, ἂς μὴ μεριμνᾷ διὰ τὰ πράγματα τοῦ οἴκου του! Διότι ἔπρεπεν ἡ οἰκία καὶ ἡ ἀγορὰ νὰ ἔχῃ καὶ νὰ ἐπιδεικνύῃ τὰ προερχόμενα ἀπὸ ἐδῶ κέρδη καὶ ὄχι νὰ καταπιέζεται αὐτὴ ἀπὸ τὰ φορτία, τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὴν οἰκίαν καὶ τὴν ἀγοράν. Ἂς πλησιάσωμεν λοιπὸν κατόπιν τούτων εἰς τὸν θρόνον τῆς διδασκαλίας, διὰ νὰ ἀπαλλαγῶμεν μὲ τὴν δύναμίν του ἀπὸ τὸν ῥύπον ποὺ μᾶς περιβάλλει. Ἂν μάλιστα σκοπεύωμεν καὶ τὴν μικρὰν αὐτὴν διδασκαλίαν νὰ καταστρέψωμεν μὲ τὰ ἔξω λεγόμενα καὶ γινόμενα, εἶναι προτιμότερον νὰ μὴ ἀρχίσωμεν κἄν.

Ἂς μὴ λοιπὸν μελετᾷ κανείς, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εὑρισκόμενος, τὰ τοῦ οἴκου του, ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ εἰς αὐτὸν εὑρισκόμενος, ἂς μελετᾷ ὅσα ἤκουσε καὶ ἔμαθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἂς εἶναι αὐτὰ τιμιώτερα ὅλων, διότι αὐτὰ ἀνήκουν εἰς τὴν ψυχήν, ἐνῷ ἐκεῖνα εἰς τὸ σῶμα,

μᾶλλον δὲ τὰ ἐδῶ λεγόμενα ἐνδιαφέρουν καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν. Δι' αὐτὸ αὐτὰ μὲν ἂς εἶναι τὰ κύρια ἔργα, δευτερεύοντα δὲ ὅλα τὰ ἄλλα ἔργα, διότι αὐτὰ μὲν εἶναι χρήσιμα καὶ εἰς τὴν παροῦσαν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν, ἐνῷ ἐκεῖνα εἰς καμμίαν, ἂν δὲν ῥυθμίζωνται σύμφωνα μὲ τὸν νόμον, ὁ ὁποῖος καθωρίσθη δι' αὐτά. Διότι ἐδῶ ἠμποροῦμεν νὰ μάθωμεν ὄχι μόνον τί θὰ εἴμεθα μετὰ ταῦτα καὶ πῶς θὰ ζήσωμεν τότε, ἀλλὰ κατὰ ποῖον τρόπον θὰ οἰκονομήσωμεν καὶ τὴν παροῦσαν ζωήν, ἐφ' ὅσον αὐτὸς ἐδῶ ὁ Οἶκος ἔγινε πνευματικὸν ἰατρεῖον, διὰ νὰ θεραπεύσωμεν, ὅσα τραύματα δεχθῶμεν ἀπ' ἔξω καὶ ὄχι νὰ ἀπέλθωμεν, ἀφοῦ προσθέσωμεν καὶ ἄλλα ἀπὸ ἐδῶ. Διότι, ἂν δὲν παρακολουθῶμεν μετὰ προσοχῆς, ὅταν ὁμιλῇ πρὸς ἡμᾶς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὄχι μόνον τὰ προηγούμενα δὲν θὰ ἀποβάλωμεν, ἀλλὰ καὶ ἄλλα θὰ προσθέσωμεν[25].

Ἂς προσέχωμεν λοιπὸν εἰς τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον μὲ μεγάλην προσπάθειαν καὶ προθυμίαν ἀποκαλύπτεται σὲ μᾶς. Διότι δὲν θὰ χρειασθῇ ἐξ ἄλλου νὰ καταβάλωμεν μεγάλην καὶ ἐπίπονον προσπάθειαν, ἂν τηρήσωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς προϋποθέσεις, ἀλλ' ἀφοῦ κοπιάσωμεν ὀλίγον εἰς τὴν ἀρχήν, θὰ ἠμπορέσωμεν εἰς τὸ

25. Ὁ κοινωνικὸς καὶ ἰδιωτικὸς βίος τοῦ Χριστιανοῦ πρέπει νὰ καθοδηγῆται ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὸν εἰς τὸ σύνολόν του, νὰ φανερώνῃ καὶ διακηρύσσῃ. Συμβαίνει ὅμως πολλὲς φορὲς καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς καταγγέλλει ἐδῶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, ἡ μέριμνα τοῦ «οἴκου» καὶ τῆς «ἀγορᾶς» νὰ καταπνίξῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν σκέψιν τῶν ἐπιθυμούντων νὰ ἀκούσουν καὶ ὠφεληθοῦν ἐξ αὐτοῦ. Ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸ πιεστικὸν βάρος τῶν ποικίλων μεριμνῶν τοῦ βίου καὶ ἡ δημιουργία συνθηκῶν διευκολυνουσῶν τὸ ἔργον τοῦ κήρυκος τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀποτελεῖ σπουδαῖον καθῆκον καὶ χρέος παντὸς εἰλικρινοῦς Χριστιανοῦ.

ἐξῆς κατὰ τὸν Παῦλον νὰ νουθετῶμεν καὶ ἄλλους[25α]. Διότι εἶναι πολὺ μεγάλος αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος καὶ εἶναι πλήρης θείων ἀληθειῶν καὶ μὲ αὐτὰς καταγίνεται μᾶλλον παρὰ μὲ ἄλλας. Ἂς μὴ παρακολουθῶμεν λοιπὸν σὰν νὰ ἦταν ἐνθουσιώδης καὶ δευτερεύουσα ἀσχολία. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ἡμεῖς θὰ κάμωμεν τὴν ἐξήγησιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ὥστε νὰ σᾶς εἶναι ὅλα εὐκολονόητα καὶ νὰ μὴ διαφεύγουν τῆς μνήμης σας. Ἂς προσέξωμεν λοιπόν, μήπως εὑρεθῶμεν ὑπεύθυνοι ἔναντι ἐκείνης τῆς φωνῆς, ἡ ὁποία λέγει· «Ἐὰν δὲν ἐρχόμουν καὶ δὲν ὡμιλοῦσα πρὸς αὐτούς, δὲν θὰ εἶχαν ἁμαρτίαν»[26], διότι τί περισσότερον θὰ ἔχωμεν ἀπὸ αὐτούς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἤκουσαν, ὅταν καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν ἀπέλθωμεν εἰς τὰς οἰκίας μας, χωρὶς νὰ κρατήσωμεν τίποτε, ἀλλὰ μὲ μόνον τὸν θαυμασμόν μας πρὸς τὰ λεχθέντα;

Δώσατε λοιπὸν εἰς ἡμᾶς καλὴν γῆν, διὰ νὰ σπείρωμεν! Δώσατε τὴν προσοχήν σας, διὰ νὰ προσελκύσετε μεγάλως τὴν ἀγάπην μας! Καὶ ἂν κανεὶς ἔχῃ ἀγκάθια, ἂς τὰ ἀφήσῃ εἰς τὸ πῦρ τοῦ Πνεύματος. Ἂν κανεὶς ἔχῃ σκληρὴ καρδιὰ καὶ ἄγονη[27], ἂς τὴν κάμῃ ἁπαλὴ καὶ γόνιμη μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἰδίου πυρός. Ἂν κανεὶς κατὰ τὴν προσπάθειάν του καταπατῆται ἀπὸ ὅλας τὰς ἁμαρτωλὰς σκέψεις, ἂς προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα καὶ ἂς μὴ ἐκτίθεται εἰς αὐτάς, αἱ ὁποῖαι θέλουν νὰ τὸν ληστεύσουν, διὰ νὰ ἴδωμεν τὰ πνευματικά σας χωράφια γεμᾶτα ἀπὸ πλουσίους καὶ ὡραίους καρπούς. Καὶ διότι, ἂν φροντίζωμεν ἔτσι διὰ τοὺς ἑαυτούς μας καὶ παρακολουθῶμεν μὲ φιλοπονίαν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν ἀκρόασιν,

25α. Πρβλ. Ρωμ. 15, 14.
26. Ἰωάν 15, 22.
27. Ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας καὶ τὰ πάθη.

ἔστω καὶ ὄχι γρήγορα καὶ διὰ μιᾶς, ἀλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ ἀπαλλαγῶμεν ὅλων τῶν βιοτικῶν ἐνοχλήσεων. Δι' αὐτό, ἂς προσέχωμεν, διὰ νὰ μὴ λέγεται καὶ δι' ἡμᾶς ὅτι «τὰ αὐτιά τους εἶναι κωφὰ ὅπως τὰ αὐτιὰ τῆς κωφῆς ἀσπίδος»[28]. Τί διαφέρει ἀπὸ τὸ θηρίον ἕνας τέτοιος ἀκροατής; Πές μου. Καὶ πῶς δὲν θὰ δειχθῇ ἀνοητότερος ἀπὸ τὸ ἄλογον ζῷον αὐτός, ποὺ ἐνῷ ὁμιλεῖ ὁ Θεὸς δὲν προσέχει; Διότι, ἐὰν τὸ νὰ εὐαρεστῇ κανεὶς τὸν Θεόν, εἶναι γνώρισμα πραγματικοῦ ἀνθρώπου, αὐτὸς ὁ ὁποῖος δὲν θέλει οὔτε νὰ μάθῃ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον θὰ ἠμποροῦσε νὰ κατορθώσῃ τοῦτο, τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ θηρίον.

Σκέψου, λοιπόν, πόσον κακὸν εἶναι, ἐνῷ ὁ Χριστὸς φροντίζει νὰ μᾶς μεταβάλλῃ σὲ ἰσαγγέλους, ἡμεῖς νὰ καταντῶμεν εἰς τὴν κατάστασιν τῶν θηρίων. Διότι τὸ νὰ ὑπηρετῇ κανεὶς τὴν κοιλίαν του καὶ τὸ νὰ κατέχεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν χρημάτων καὶ νὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ ὀργὴν καὶ νὰ δαγκώνῃ καὶ νὰ κτυπᾷ, δὲν εἶναι γνωρίσματα τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῶν θηρίων. Ἂν καὶ τὸ καθένα ἀπὸ τὰ θηρία τρόπον τινὰ ἕνα πάθος ἔχει καὶ αὐτὸ σύμφωνα μὲ τὴν φύσιν του, ἐνῷ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν χάσῃ τὸν ἔλεγχον τῶν λογισμῶν καὶ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν κατὰ Θεὸν ζωήν, ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἑαυτόν του ὅλα τὰ πάθη καὶ δὲν γίνεται μόνον θηρίον, ἀλλὰ τέρας πολύμορφον καὶ πολύχρωμον καὶ δὲν ἔχει οὔτε τὴν συγγνώμην τῆς φύσεως, διότι ἀπὸ τὴν ἰδικήν του ἀπόφασιν καὶ διάθεσιν προέρχεται ὅλη ἡ κακία. Ἀλλ' εἴθε νὰ μὴ γίνῃ ποτὲ νὰ παρατηρήσωμεν αὐτὰ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, διότι εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι σεῖς προχωρεῖτε πρὸς τὰ καλλίτερα καὶ τὰ ἱκανὰ πρὸς σωτηρίαν.

28. Ψαλμ. 37, 5.

Ἀλλ' ὅσον εἴμεθα πεπεισμένοι, τόσον δὲν θὰ ἀφήσωμεν τοὺς προφυλακτικοὺς λόγους, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν, ἀφοῦ ἀνέλθωμεν πρὸς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῶν ἀρετῶν, τὰ ὑπεσχημένα ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα εἴθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα πρέπει ἡ δόξα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Γ' (3)

(Ἰωάν. α, 1)

«Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος» (Ἰωάν. 1,1).

α'.* Θεωροῦμεν λοιπὸν περιττὸν ἀκόμη νὰ σᾶς συμβουλεύσωμεν νὰ παρακολουθῆτε μετὰ προσοχῆς καὶ ἡσυχίας τὴν διδασκαλίαν, διότι ἐδείξατε γρήγορα εἰς τὰς πράξεις σας τὰς συμβουλάς καὶ παραινέσεις μας. Ἄλλωστε ἡ ἀθρόα προσέλευσις καὶ ἡ ἀξιοπρεπὴς καθ' ὅλα στάσις σας, τὸ γεγονὸς ὅτι, παρ' ὅλον τὸν συνωστισμόν, σπεύδετε νὰ καταλάβετε τὸν ἐσωτερικὸν χῶρον, ἀπὸ ὅπου ἡ φωνή μας θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι περισσότερον εὐκρινὴς καὶ καθαρά, τὸ ὅτι δὲν ἀναχωρεῖτε, παρ' ὅλον ὅτι πιέζεσθε ἐδῶ μέσα, ἕως ὅτου διαλυθῇ τὸ πνευματικὸν τοῦτο θέατρον, τὰ χειροκροτήματα, αἱ ἐνθουσιώδεις ἐπιδοκιμασίαι, ὅλα γενικῶς τὰ παρόμοια, ἀποτελοῦν ἀπόδειξιν τῆς ψυχικῆς σας θερμότητος καὶ τῆς φιλομαθείας σας[1]. Δι' αὐτὸ καὶ εἶναι περιττὸν πλέον νὰ ἐπιμείνωμεν εἰς αὐτό. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ εἴπωμεν καὶ νὰ παρακαλέσωμεν ἐπίμονα, εἶναι τοῦτο, νὰ παραμείνετε σταθεροὶ εἰς τὸν ζῆλον σας καὶ νὰ μὴ φανερώνετε αὐτὸν μόνον ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ὅταν

---

* Οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ μεταφέρουν αὐτὸν καὶ εἰς τὰ ὑπόλοιπα μέλη τῆς οἰκογενείας των. Οἱ πατέρες ὀφείλουν νὰ διδάσκουν τὰ παιδιά τους καὶ οἱ ἄνδρες τὰς γυναῖκας. Τοιουτοτρόπως θὰ ὠφελοῦνται περισσότεροι ἄνθρωποι καὶ ἡ πνευματικὴ αὐτὴ ἐργασία θὰ ἀποβαίνῃ σὺν τῷ χρόνῳ περισσότερον ἀποδοτική. Ἰδιαιτέρως ὅμως πρέπει νὰ διδάσκωνται τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ οἱ νέοι, οἱ ὁποῖοι ὡς ἐκ τῆς ἁπαλῆς αὐτῶν ἡλικίας εἶναι κατάλληλοι διὰ νὰ μορφωθοῦν ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ ἐνάρετοι. Γύρω ἀπὸ αὐτὰς τὰς σκέψεις στρέφεται ἐδῶ ὁ λόγος τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου.

1. Συνήθεις ἐκδηλώσεις κατὰ τὰς ὁμιλίας τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου.

ἐπανέρχεσθε εἰς τὰς οἰκίας σας, καὶ τότε νὰ ὁμιλῆτε δι' αὐτὰ καὶ νὰ διδάσκετε ὁ ἄνδρας τὴν γυναῖκα, ὁ πατέρας τὸ παιδί του καὶ νὰ ἐκθέτετε καὶ συζητῆτε τὰς ἀπόψεις σας οἱ μὲν μὲ τοὺς δέ, ὥστε ὅλοι νὰ συνεισφέρωμεν ἔτσι εἰς τὸν καλὸν αὐτὸν ἔρανον.

Καὶ ἄς μὴ μοῦ εἰπῇ κανείς, ὅτι τὰ παιδιὰ δὲν πρέπει νὰ ἀπασχολοῦνται μαζί μας εἰς αὐτά, διότι θὰ ἔπρεπεν ὄχι μόνον νὰ ἀπασχολοῦνται, ἀλλὰ καὶ μὲ αὐτὰ ἀποκλειστικῶς νὰ καταγίνωνται. Ἀλλὰ δὲν σᾶς λέγω τοῦτο ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας σας, οὔτε αὐτὰ ἀποτρέπω ἀπὸ τὴν ἄλλην ἀπασχόλησιν, καθὼς οὔτε ἐσᾶς ἀπομακρύνω ἀπὸ τὰ πολιτικὰ πράγματα. Ἀλλ' ἀπὸ τὰς ἑπτὰ αὐτὰς ἡμέρας μίαν ἀξιῶ νὰ ἀφιερώσωμεν εἰς τὸν κοινὸν ὅλων μας Δεσπότην. Διότι, πῶς δὲν εἶναι παράλογον, τοὺς μὲν ὑπηρέτας μας νὰ διατάζωμεν νὰ δουλεύουν συνεχῶς καὶ ἀδιακόπως, ἡμεῖς δὲ νὰ μὴ ἀφιερώνωμεν οὔτε τὸν ἐλάχιστον χρόνον εἰς τὸν Θεόν, ὅταν μάλιστα ἡ ἐνασχόλησίς μας αὐτὴ δὲν προσθέτῃ εἰς Ἐκεῖνον μὲν τίποτε ἀπολύτως —τὸ Θεῖον δὲν ἔχει κανενὸς ἀνάγκην— ἡμῶν δὲ ἀποκλειστικῶς ἐξυπηρετῇ τὸ συμφέρον; Ὅταν μάλιστα τοὺς ὁδηγῆτε εἰς τὰ θέατρα, οὔτε μαθήματα, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ προβάλλετε ὡς δικαιολογίαν, ὀνομάζετε ὅμως ἀσχολίαν τὴν ἀνάγκην νὰ κερδίσουν καὶ συναγάγουν κάτι ἀπὸ τὰ πνευματικά[2]. Καὶ πῶς δὲν θὰ ἐξοργίσετε τὸν Θεόν, ὅταν, ἐνῷ δι' ὅλα τὰ ἄλλα φροντίζετε καὶ χρόνον διαθέτετε, τὴν ἐνασχόλησιν ὅμως μὲ τὰ θεῖα θεωρῆτε ἔργον ἐνοχλητικὸν καὶ ἀκατάλληλον διὰ τὰ παιδιά;

Ὄχι αὐτὰ ἀδελφοί, ὄχι. Καὶ διότι αὐτὴ μάλιστα ἡ ἡλικία ἔχει ἀνάγκην τῶν θείων τούτων λόγων. Διότι, καθὼς εἶναι ἁπαλὴ καὶ εὔπλαστος, δέχεται καὶ προσλαμβάνει γρήγορα τὰ λεγόμενα καὶ ἡ διδασκαλία, σὰν ἄλλη σφραγῖδα, ἐντυπώνεται καλὰ εἰς τὸ μαλακὸ κηρὶ τῆς διανοίας των. Ἄλλωστε καὶ ἡ ζωή τους τότε ἀρχίζει νὰ ἀποκλίνῃ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἢ πρὸς τὴν κακίαν. Ἄν λοιπὸν κανεὶς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ πρῶτα βήματα τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ τοὺς χειραγωγήσῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, θὰ τοὺς δημιουργήσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σταθερὰν πρὸς αὐτὴν συνήθειαν καὶ δευτέραν τρόπον τινὰ φύσιν. Καὶ ἐφ' ὅσον ἡ συνήθεια αὐτή, θὰ τοὺς παρακινῇ πάντοτε εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἀγαθῶν, δὲν θὰ ἠμπορέσουν εὔκολα νὰ παρεκκλίνουν πρὸς τὸ χειρότερον, ἀκόμη καὶ ὅταν τὸ θελήσουν οἱ ἴδιοι[3]. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ καταστοῦν σεβαστότεροι εἰς ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι ἔχομεν γηράσει καὶ χρησιμώτεροι εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα, ἐπιδεικνύοντες κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νεότητός των τὰ ἔργα τῶν πρεσβυτέρων, διότι εἶναι ἀδύνατον, καθὼς ἤδη εἶπα, οἱ παρακολουθοῦντες τέτοιαν διδασκαλίαν καὶ ἐπικοινωνοῦντες μὲ τέτοιον Ἀπόστολον, νὰ ἀναχωρήσουν χωρὶς νὰ πάρουν κάποιο μεγάλο καὶ γενναῖον ἀγαθόν, εἴτε ἄνδρας, εἴτε γυναῖκα, εἴτε νέος εἶναι αὐτός, ὁ ὁποῖος μετέχει εἰς αὐτὴν τὴν πνευματικὴν τράπεζαν.

Καὶ ἄν τὰ θηρία, τὰ ὁποῖα ζοῦν ἀνάμεσά μας, ἐξημερώνωμεν μὲ κατάλληλον χειρισμὸν τοῦ λόγου, πόσον μᾶλλον θὰ κατορθώσωμεν τοῦτο εἰς τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν πνευματικὴν αὐτὴν διδασκαλίαν, ἐφ' ὅσον καὶ τὸ

2. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ «ἔξωθεν», τὰ κοσμικά. Τὰ πνευματικὰ εἶναι τὰ χριστιανικά, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προηγοῦνται καὶ νὰ κατευθύνουν τὰ ἄλλα, διαφορετικὰ τὰ τελευταῖα ὁδηγοῦν, κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, εἰς τὴν «κενοδοξίαν» καὶ τὴν κακίαν.

3. Εὔστοχοι παιδαγωγικαὶ παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἰσχύουν καὶ σήμερον. Ἐντύπωσιν προκαλεῖ ἡ πίστις τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἀγωγῆς.

φάρμακον καὶ οἱ ἀσθενεῖς ἔχουν εἰς ἀσυγκρίτως μεγαλύτερον βαθμὸν τὴν δύναμιν αὐτήν; Διότι δὲν εἶναι βέβαια ἡ ἀγριότης μας τόση, ὅση εἶναι εἰς ἐκεῖνα —ἡ τῶν θηρίων εἶναι ἐκ φύσεως, ἐνῷ ἡ τῶν ἀνθρώπων εἶναι ζήτημα προαιρέσεως— οὔτε ἡ ἰσχὺς τῶν λόγων ἡ αὐτή, καθ' ὅσον ἐκείνη μὲν εἶναι ἔργον τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ἐνῷ ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ τοῦ λόγου ὀφείλεται εἰς τὴν χάριν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος. Ὁ ἀπαλλασσόμενος λοιπὸν ἀπὸ τὰ θηρία τοῦ ἑαυτοῦ του, ἂς ἔχῃ διαρκῶς εἰς τὸν νοῦν του αὐτὰ ἐδῶ τὰ ἥμερα καὶ οὐδέποτε θὰ πάθῃ τοῦτο. Ἂς προσέρχεται συνεχῶς εἰς αὐτὸ ἐδῶ τὸ ἰατρεῖον, ἂς ἀκούῃ πάντοτε τοὺς νόμους τοῦ Πνεύματος καὶ ἐπανερχόμενος εἰς τὴν οἰκίαν του, ἂς ἐγγράφῃ αὐτὰ ποὺ ἤκουσε καλὰ μέσα εἰς τὴν καρδία του καὶ τοιουτοτρόπως θὰ διατηρῇ καλὰς ἐλπίδας καὶ θὰ ζῇ μὲ πολλὴν ἀσφάλειαν, αἰσθανόμενος τὴν ἠθικήν του προκοπήν.

Διότι, ὅταν ὁ διάβολος ἰδῇ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ χαραγμένον εἰς τὴν ψυχήν του καὶ τὴν καρδίαν του νὰ ἔχῃ γίνει σταθερὴ καὶ ἀμετακίνητη πλάκα τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ πλησιάσῃ. Ὅπου ἄλλωστε ὑπάρχουν βασιλικοὶ νόμοι, χαραγμένοι ὄχι ἐπάνω σὲ χαλκίνη στήλη, ἀλλ' ἐντυπωμένοι καλὰ ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα μέσα σὲ θεοσεβῆ διάνοιαν καὶ λάμποντες ἀπὸ τὴν πλουσίαν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖ δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ πλησιάσῃ ἐκεῖνος, οὔτε κἂν νὰ ἀντικρύσῃ, ἀλλὰ μακρὰν εὑρισκόμενος θὰ στρέψῃ τὰ νῶτα του καὶ θὰ χαθῇ. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο πιὸ φοβερὸν εἰς αὐτὸν καὶ τὰς πονηρὰς σκέψεις καὶ ἐπιθυμίας, τὰς ὁποίας ἐκεῖνος ὑποκινεῖ, ὅσον διάνοια ποὺ διαρκῶς καὶ μὲ προσοχὴν μελετᾷ τὰ θεῖα καὶ ψυχὴ προσηλωμένη τελείως καὶ διὰ παντὸς εἰς αὐτὴν τὴν πηγήν. Τέτοιαν ἀκριβῶς ψυχὴν καὶ διάνοιαν δὲν θὰ κατορθώσῃ ποτὲ νὰ λυπήσῃ τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα, ὅσον δυσάρεστον καὶ θλιβερὸν καὶ ἂν εἶναι, οὔτε θὰ δυνηθῇ κάτι, ὅσον εὐχάριστον καὶ ἐπιτυχὲς καὶ ἂν εἶναι,

νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὸν ἐγωϊσμὸν καὶ τὴν ἀλαζονείαν, ἀλλ' ἐν μέσῳ φοβερῶν κακουχιῶν καὶ ἐνοχλήσεων θὰ διατηρήσῃ καὶ ἀπολαύσῃ πολλὴν γαλήνην.

6.* Διότι ἡ ἀνησυχία μας δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἰδικῆς μας διανοίας, καθ' ὅσον, ἐὰν ἐπαθαίναμε τοῦτο ἀνεξαρτήτως τῶν ὅσων συμβαίνουν γύρω μας, ἔπρεπεν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐνοχλοῦνται, διότι ὅλοι τὴν ἰδίαν θάλασσαν πλέομεν καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποφύγωμεν τὰ κύματα καὶ τὴν ἁλμύραν. Ἐὰν δὲ ὑπάρχουν καὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐστάθησαν μακριὰ ἀπὸ τὸν χειμῶνα καὶ τὴν μανιασμένην θάλασσαν, εἶναι φανερὸν ὅτι τὸν χειμῶνα δὲν τὸν δημιουργοῦν τὰ πράγματα, ἀλλ' ἡ ταραγμένη κατάστασις τῆς διανοίας μας. Ἂν λοιπὸν κάμωμεν τὴν καρδία μας ἱκανήν, ὥστε νὰ τὰ ὑπομένῃ ὅλα εὔκολα, δὲν θὰ ὑπάρχῃ χειμὼν δι' ἡμᾶς, οὔτε κλυδωνισμός, ἀλλὰ συνεχὴς καὶ λαμπρὰ πάντοτε γαλήνη.

Ἀλλὰ δὲν γνωρίζω πῶς, χωρὶς νὰ ἔχω πρόθεσιν νὰ εἰπῶ τίποτε δι' αὐτά, ἐπροχώρησα τόσον πολὺ εἰς αὐτὰς τὰς παραινέσεις. Συγχωρήσατέ μας λοιπὸν αὐτὴν τὴν μακρηγορίαν. Καὶ διότι φοβοῦμαι καὶ πολὺ μάλιστα φο-

---

* Εἰς τὰς δύο ἑπομένας παραγράφους ἑρμηνεύεται ὀρθοδόξως τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν» καὶ ἐξηγεῖται διατί «ὁ Λόγος» τίθεται ἐνάρθρως. Ἀκολούθως, πολεμοῦνται αἱ κατὰ τοῦ Λόγου αἱρετικαὶ κακοδοξίαι, αἱ ὁποῖαι ἔτεινον εἰς τὴν πάσῃ θυσίᾳ ἐξεύρεσιν ἐπιχειρημάτων διὰ τὴν μείωσιν Αὐτοῦ. Οἱ αἱρετικοὶ ἐχρησιμοποίουν τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀπ. Πέτρου λεγόμενον «Κύριον αὐτὸν καὶ Χριστὸν ὁ Θεὸς ἐποίησε», τονίζοντες ὡς ἦτο φυσικὸν τὸ «ἐποίησε», διὰ νὰ ἀποδείξουν ὅτι ὁ Λόγος εἶναι «ποίημα», «κτίσμα» καὶ ὄχι γνήσιον «γέννημα» ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός. Ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐλέγχει ἐν τοῖς ἑπομένοις τοὺς αἱρετικούς, ἀποδεικνύων ἐσφαλμένον τὸν ἰσχυρισμόν των καὶ ἑρμηνεύει ὀρθοδόξως τὸ ἀναφερθὲν χωρίον.

θοῦμαι, μήπως γίνῃ ἡ σπουδὴ αὐτὴ σὲ μᾶς περισσότερον ἀσθενής, ἐφ᾽ ὅσον, ἐὰν εἶχα ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτήν, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ ἔλεγα τώρα σὲ σᾶς, διότι εἶναι ἱκανὴ αὐτὴ νὰ σᾶς ἀνακουφίσῃ καὶ εὐκολύνῃ ὅλα σας τὰ προβλήματα. Εἶναι καιρὸς λοιπὸν τώρα νὰ ἔλθωμεν εἰς τὰ παρόντα, ὥστε νὰ μὴ σᾶς παρακινήσωμεν κουρασμένους εἰς τοὺς ἀγῶνας, διότι πρόκειται νὰ ἀποδυθῶμεν εἰς ἀγῶνας κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας, κατ᾽ αὐτῶν ποὺ μηχανῶνται τὰ πάντα, προκειμένου νὰ καταστρέψουν τὴν δόξαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, μᾶλλον δὲ τὴν ἰδικήν των.

Διότι ἐκείνη μὲν παραμένει πάντοτε σταθερὰ καὶ ἀμείωτος, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι, χωρὶς νὰ ἐλαττώνεται εἰς τὸ παραμικρὸν ἀπὸ τὴν βλάσφημον γλῶσσαν, ἐκεῖνοι δὲ ποὺ λέγουν ὅτι προσκυνοῦν ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον σχεδιάζουν νὰ ὑποβιβάσουν, γεμίζουν τὰ πρόσωπά των μὲ ἀτιμίαν καὶ τὴν ψυχήν των μὲ τὴν φοβερὰν δυστυχίαν τῆς κολάσεως. Τί ὑποστηρίζουν λοιπὸν ἐκεῖνοι, ἐνῷ ἡμεῖς λέγαμεν αὐτά; Ὅτι τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος» δὲν φανερώνει ἁπλῶς τὸ ἀΐδιον, διότι τοῦτο ἐλέχθη καὶ περὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ περὶ τῆς γῆς. Πόσον μεγάλη εἶναι, ἀλλοίμονον ἡ βλασφημία καὶ ἡ ἀσέβεια αὐτή! Περὶ Θεοῦ σοῦ ὁμιλῶ καὶ σὺ μοῦ ἀναφέρεις τὴν γῆν καὶ τοὺς προερχομένους ἀπὸ τὴν γῆν ἀνθρώπους; Λοιπόν, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ὀνομάζεται Υἱὸς Θεοῦ καὶ Θεὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος ὀνομάζεται υἱὸς Θεοῦ καὶ θεὸς «διότι ἐγὼ εἶπα· θεοὶ εἰσθε, λέγει, καὶ ὅλοι υἱοὶ Ὑψίστου»[4] θὰ φιλονικήσῃς πρὸς τὸν Μονογενῆ περὶ τῆς υἱότητος καὶ θὰ εἰπῇς ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἔχει τίποτε περισσότερον ἀπὸ σένα ὡς πρὸς αὐτό; Μὲ κανένα τρόπον, λέγει. Καὶ ὅμως αὐτὸ κάνεις, ἔστω καὶ ἂν δὲν τὸ ἐκφράζῃς μὲ λόγια. Πῶς; Διότι λέγεις ὅτι καὶ σὺ ἔχεις λάβει τὴν υἱοθεσίαν θείᾳ χάριτι ὅπως καὶ ὁ Χριστός.

Διότι, ὅταν λέγῃς ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι φύσει Υἱὸς

4. Ψαλμ. 81, 6.

τοῦ Θεοῦ, τίποτε ἄλλο δὲν κάνεις ἀπὸ τὸ νὰ λέγῃς ὅτι εἶναι θείᾳ χάριτι υἱός[5]. Ἀλλ᾽ ἐκτὸς ἀπ᾽ αὐτό, ἂς ἴδωμεν καὶ τὰς μαρτυρίας, τὰς ὁποίας προσάγουν πρὸς ἡμᾶς. «Ἐν ἀρχῇ, λέγει, ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος»[6] καὶ «ἦν ἄνθρωπος ἐξ Ἀρμαθαὶμ Σωφίμ»[7]. Αὐτὰ εἶναι, τὰ ὁποῖα νομίζουν ὅτι εἶναι ἰσχυρά. Καὶ εἶναι μὲν ἰσχυρά, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποδείξουν τὴν ὑποστηριζομένην ἀπὸ ἡμᾶς ὀρθότητα τῶν δογμάτων, ἐνῷ εἶναι ἀσθενεστέρα ὅλων εἰς τὸ νὰ στηρίξουν τὴν βλασφημίαν των. Διότι, πές μου, τί κοινὸν ἔχει τὸ «ἦν» πρὸς τὸ «ἐποίησε», τί δὲ ὁ Θεὸς πρὸς τὸν ἄνθρωπον; Διατί ἀναμιγνύεις τὰ μὴ ἀναμιγνυόμενα καὶ συγχέεις αὐτά, ποὺ διακρίνονται καθαρὰ καὶ κάνεις τὰ ἄνω τὰ κάτω; Διότι ἐδῶ τὸ «ἦν» δὲν φανερώνει μόνον τὸ ἀΐδιον, ἀλλὰ καὶ τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν» καὶ τὸ «ὁ Λόγος ἦν». Ὅπως λοιπὸν τὸ «ὤν», ὅταν μὲν λέγεται περὶ τοῦ ἀνθρώπου, φανερώνει τὸν παρόντα χρόνον μόνον, ὅταν δὲ περὶ τοῦ Θεοῦ, δηλοῖ τὸ ἀΐδιον, ἔτσι καὶ τὸ «ἦν», ὅταν λέγεται περὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, σημαίνει τὸν παρελθόντα ἀπὸ ἡμᾶς χρόνον καὶ αὐτὸν τελειωμένον, ὅταν δὲ λέγεται περὶ τοῦ Θεοῦ φανερώνει τὸ ἀΐδιον[8].

Ἀρκοῦσε λοιπόν, ὅταν ἤκουσες τὴν λέξιν «γῆ» καὶ ὅταν ἤκουσες τὴν λέξιν «ἄνθρωπος», διὰ νὰ σκεφθῇς δι᾽ αὐτά, ὅ,τι ἥρμοζεν εἰς τὴν κτιστὴν φύσιν των καὶ τίποτε περισσότερον. Διότι αὐτό, τὸ ὁποῖον ἔγινεν, ὁτιδήποτε

5. Αὐτὸ ἐδίδασκεν ὁ αἱρετικὸς Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι «υἱοὶ Ὑψίστου» θείᾳ χάριτι, ἐνῷ ὁ Χριστὸς εἶναι «Υἱὸς τοῦ Θεοῦ» φύσει καὶ οὐσίᾳ.

6. Γεν. 1, 1 καὶ 2.

7. Α' Βασιλ. 1, 1.

8. Τὴν αἰωνίαν ὕπαρξιν Αὐτοῦ. Ἐδῶ τονίζεται ἰδιαιτέρως τὸ ἄναρχον τοῦ Υἱοῦ, διότι αὐτὸ ἀκριβῶς ἠρνοῦντο οἱ αἱρετικοί.

καὶ ἂν εἶναι, ἔγινεν ἐν χρόνῳ ἢ αἰῶνι, ἐνῷ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνώτερος ὄχι μόνον μερικῶν χρόνων, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν αἰώνων, ἐπειδὴ εἶναι δημιουργὸς αὐτῶν καὶ ποιητὴς «διὰ τοῦ ὁποίου, λέγει, ἔκαμε καὶ τοὺς αἰῶνας»[9]. Ὁ δὲ ποιητὴς ὑπάρχει τουλάχιστον πρὸ τῶν ποιημάτων του. Ἐπειδὴ δὲ μερικοὶ εἶναι τόσον ἀναίσθητοι, ὥστε καὶ μετὰ ταῦτα νὰ φαντάζωνται δι' αὐτὰ κάτι περισσότερον ἀπὸ τὴν πραγματικήν τους ἀξίαν, μὲ τὴν λέξιν «ἐποίησε» καὶ μὲ τὴν φράσιν «ἄνθρωπος ἦν» προλαμβάνει τὴν σκέψιν τοῦ ἀκροατοῦ καὶ ἀποκόπτει κάθε ἀσέβειαν. Διότι κάθε δημιούργημα καὶ οὐρανὸς καὶ γῆ ἔχει δημιουργηθῆ ἐν χρόνῳ καὶ ἑπομένως ἔχει χρονικὴν ἀρχὴν καὶ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι ἄναρχον, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἔχει δημιουργηθῆ.

Ὥστε, ὅταν ἀκούσῃς ὅτι «ἐποίησε τὴν γῆν» καὶ ὅτι «ἄνθρωπος ἦν», λέγεις περιττὰ καὶ ἀνόητα πράγματα, ὅταν στριφογυρίζῃς κάποιαν ἀνωφελῆ μωρολογίαν. Διότι ἐγὼ θὰ ἠμποροῦσα νὰ ἀναφέρω καὶ ἄλλην ὑπερβολήν. Ποία λοιπὸν εἶναι αὐτή; Ὅτι, ἀκόμη καὶ περὶ τῆς γῆς ἂν εἶχε λεχθῆ τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ἡ γῆ» καὶ περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι «ἐν ἀρχῇ ἦν ἄνθρωπος», οὔτε τότε ἔπρεπεν ἡμεῖς νὰ σκεφθῶμεν δι' αὐτά, τὰ ὁποῖα τώρα εἶναι γνωστά, τίποτε περισσότερον, διότι αἱ λέξεις «γῆ» καὶ «ἄνθρωπος» ἐπρόφθασαν ὅσα θὰ ἠμποροῦσαν νὰ λέγωνται δι' αὐτὰ καὶ δὲν ἀφήνουν πλέον τὴν σκέψιν νὰ φαντασθῆ κάτι περισσότερον δι' αὐτὰ ἀπὸ ὅ,τι τώρα γνωρίζομεν. Ὅπως ἀκριβῶς οὔτε ὁ Λόγος, ἔστω καὶ ἂν λεχθῆ κάτι μικρὸν δι' αὐτόν, δὲν ἀφήνει νὰ σκεφθῶμεν κάτι ταπεινὸν καὶ εὐτελές. Ἐπειδὴ καὶ ἐν συνεχείᾳ λέγει περὶ τῆς γῆς «Ἡ

9. Ἑβρ. 1, 2.

δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος»[10]. Διότι ἀφοῦ εἶπεν ὅτι ἐδημιούργησεν αὐτὴν καὶ ἀφοῦ ἔδωσεν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομά της, ἄφοβα κατόπιν λέγει τὰ ἐν συνεχείᾳ, γνωρίζων ὅτι κανεὶς δὲν εἶναι τόσον ἀνόητος, ὥστε νὰ φαντασθῆ αὐτὴν ἄναρχον καὶ ἀδημιούργητον. Τὸ δὲ ὄνομα τῆς γῆς καὶ τὸ ρῆμα «ἐποίησεν» εἶναι ἀρκετά, διὰ νὰ πείσουν καὶ τὸν ἐντελῶς ἀνόητον, ὅτι δὲν εἶναι ἀΐδιος, οὔτε ἀδημιούργητος, ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν ποὺ ἐδημιουργήθησαν ἐν χρόνῳ.

γ'. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων τὸ «ἦν», ἐπὶ μὲν τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν εἶναι σημαντικὸν ἁπλῶς τῆς ὑπάρξεώς των, ἀλλ' ἐπὶ μὲν τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἐξ αὐτοῦ τοῦ σημείου ὑπάρξεώς του, ἐπὶ δὲ τῆς γῆς καὶ τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς, διότι δὲν εἶπεν «Ἡ δὲ γῆ ἦν» ἁπλῶς καὶ ἐσταμάτησεν, ἀλλ' ἐδίδαξε πῶς ἦτο καὶ μετὰ τὴν δημιουργίαν, ὅπως, ὅτι ἦτο «ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος», ἀκόμη δηλαδὴ κρυμμένη καὶ χαμένη μέσα εἰς τὰ νερά. Προκειμένου δὲ καὶ περὶ τοῦ Ἐλκανᾶ δὲν εἶπεν, ὅτι «ἦν ἄνθρωπος» μόνον, ἀλλὰ προσέθεσε, διὰ νὰ φανερώσῃ ἀπὸ ποῦ ἦτο, τὸ «ἐξ Ἀρμαθαὶμ Σωφίμ»[11]. Μὲ τὸν Λόγον, ὅμως, δὲν ἔχουν ἔτσι τὰ πράγματα. Καὶ αἰσθάνομαι μὲν ἐντροπήν, εὑρισκόμενος εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀντεξετάζω αὐτά, ἐξ αἰτίας ἐκείνων, —διότι, ἂν καταδικάζωμεν ἐκείνους ποὺ πράττουν τοῦτο, προκειμένου περὶ ἀνθρώπων,

10. Γεν. 1, 2.

11. Ἀπεδείχθη πλήρως τὸ ἀστήρικτον τοῦ ἰσχυρισμοῦ τῶν αἱρετικῶν. Ἀλλ' ἀπεδείχθη καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι αὐτοὶ βασικῶς δὲν ἐστηρίζοντο εἰς τὴν Γραφήν, διὰ νὰ ἀρνηθοῦν τὴν Θεότητα τοῦ Λόγου, ἀλλ' εἰς τὸν ἀνθρώπινον λόγον, αὐτὸν δὲ προσεπάθουν [illegible] νὰ κατοχυρώσουν «Γραφικῶς». Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ προσπάθειά των ἦταν καθαρὰ ἀπάτη καὶ σοφιστεία, διότι ἡ Γραφὴ ὄχι μόνον δὲν προσφέρεται σὲ τέτοιου εἴδους ἑρμηνευτικοὺς «ἀκροβατισμούς», ἀλλ' ἀποτελεῖ κατ' οὐσίαν μεγαλειώδη ὕμνον εἰς τὴν θεανδρικὴν προσωπικότητα τοῦ Κυρίου μας.

τῶν ὁποίων ἡ ἀρετὴ εἶναι καταφανῶς ἀνωτέρα, μολονότι εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως, πῶς δὲν εἶναι πρᾶξις ἐσχάτης παραφροσύνης τὸ νὰ ἀνακινῶμεν αὐτά, ὅταν καὶ ἡ φύσις καὶ ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι τόσον ἀπείρως ἀνώτερα ἀπὸ ἡμᾶς; —ἀλλ' εἴθε αὐτὸς ὁ ὑβριζόμενος ἀπὸ αὐτοὺς νὰ φανῇ πρὸς ἡμᾶς συγκαταβατικὸς καὶ εὐμενής. Διότι τὴν ἀνάγκην αὐτοῦ τοῦ εἴδους τῶν λόγων δὲν ἐπενοήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλ' ἐκεῖνοι, πού, πολεμοῦντες τὴν ἰδικήν των σωτηρίαν, μᾶς ἐξηνάγκασαν εἰς τοῦτο[12].

Τί λοιπὸν λέγω; Ὅτι τοῦτο τὸ «ἦν» ἐπὶ τοῦ Λόγου εἶναι δηλωτικὸν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τῆς ἀϊδίου ὑπάρξεως «διότι ἐν ἀρχῇ ἦν, λέγει, ὁ Λόγος»[13]· τὸ δεύτερον δὲ «ἦν» φανερώνει ἀκριβῶς εἰς ποῖον κοντὰ ὑπῆρχεν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀΐδιον καὶ ἄναρχον εἶναι κύριον καὶ ἀποκλειστικὸν γνώρισμα τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ ἐτοποθέτησε πρῶτον. Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ εἰπῇ κανείς, ὅταν ἀκούσῃ τὸ «ἦν ἐν ἀρχῇ», ὅτι Αὐτὸς εἶναι ἀγέννητος, ἀμέσως διεσκέδασεν αὐτό, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ τὸ «πρὸς τὸν Θεὸν ἦν», προτοῦ νὰ εἰπῇ τί ἦτο. Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι «ὁ Λόγος» εἶναι

12. Τὸ νόημα τοῦ χωρίου αὐτοῦ εἶναι τὸ ἀκόλουθον: ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, χειριζόμενος ὡς ἄλλος νομικὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, αἰσθάνεται ἐντροπήν, διότι εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ἐξετάζῃ ὑβριστικὰς «θέσεις» τῶν αἱρετικῶν, τῶν ἀντιπάλων τοῦ Λόγου, ἔστω καὶ ὡς συνήγορος ὑπερασπίσεως Αὐτοῦ. Ἀκόμη καὶ μὲ αὐτὴν τὴν ἰδιότητα, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ γνωρίζῃ καλῶς καὶ ἐπαναλαμβάνῃ διαρκῶς ἀνεπιθυμήτους δι' αὐτὸν σκέψεις, προκειμένου νὰ ἀνασκευάζῃ αὐτάς. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἄχαρι καὶ ἀποκρουστικόν, θὰ προτιμοῦσε δὲ νὰ ἀναπέμπῃ ὕμνους πρὸς τὸν Δεσπότην Χριστόν, δι' αὐτὸ καὶ παρακαλεῖ, ὅπως ὁ «βλασφημούμενος» γίνῃ δι' αὐτὸν «ἵλεως».

13. Τὸ συμπέρασμα. Ἡ φράσις αὐτὴ φανερώνει τὴν ἀΐδιον ὕπαρξιν τοῦ Λόγου. Ἑπομένως ὁ Λόγος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ κτίσμα, ποίημα, ἔργον κ.λ.π., ὡς ἤθελον οἱ αἱρετικοί. Διότι εἶναι γνήσιον γέννημα ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ. Υἱὸς Μονογενής, συναΐδιος πρὸς τὸν Πατέρα καὶ «ἴσος αὐτῷ» καὶ ἀπαράλλακτος. Αὐταὶ αἱ ἐκφράσεις ἁρμόζουν εἰς τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον.

ἁπλῶς λόγος προφορικὸς ἢ ἐνδιάθετος, μὲ τὴν προσθήκην τοῦ ἄρθρου, ὅπως προηγουμένως εἶπα, καὶ μὲ τὴν δευτέραν αὐτὴν φράσιν ἀνήρεσε τοῦτο, διότι δὲν εἶπεν «Ἐν Θεῷ ἦν», ἀλλὰ «πρὸς τὸν Θεὸν ἦν», δηλῶν εἰς ἡμᾶς τὴν καθ' ὑπόστασιν ἀϊδιότητα Αὐτοῦ.

Ἔπειτα καὶ σαφέστερα εἰς τὴν συνέχειαν ἐφανέρωσεν αὐτό, λέγων, ὅτι ὁ Λόγος οὗτος καὶ Θεὸς ἦτο. Ἀλλ' ἔχει δημιουργηθῆ, λέγει[14]. Τί λοιπὸν ἠμπόδιζε νὰ εἰπῇ τοῦτο, ὅτι ἐν ἀρχῇ ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν Λόγον; Περὶ τῆς γῆς λοιπὸν ὁμιλῶν ὁ Μωϋσῆς, δὲν εἶπεν «Ἐν ἀρχῇ ἦν ἡ γῆ», ἀλλ' ὅτι «ἐποίησεν» αὐτὴν καὶ ἔκτοτε ὑπῆρχε. Τί λοιπὸν ἠμπόδιζε καὶ τὸν Ἰωάννην νὰ εἰπῇ ὁμοίως, ὅτι ἐν ἀρχῇ «ἐποίησεν» ὁ Θεὸς τὸν Λόγον; Διότι, ἂν ἐφοβήθη καὶ περὶ τῆς γῆς νὰ εἰπῇ τοῦτο ὁ Μωϋσῆς, μήπως θεωρήσῃ κανεὶς αὐτὴν ἀδημιούργητον, πολὺ περισσότερον ἔπρεπε νὰ φοβηθῇ νὰ εἰπῇ τοῦτο ὁ Ἰωάννης περὶ τοῦ Υἱοῦ, ἂν βεβαίως ἦτο κτιστός. Διότι ὁ μὲν κόσμος, ἐφ' ὅσον εἶναι ὁρατός, μόνος του ἀνακηρύσσει τὸν Δημιουργόν, «οἱ οὐρανοί, λέγει, διηγοῦνται τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ»[15], ἐνῷ ὁ Υἱὸς εἶναι ἀόρατος καὶ ἔχει ὑπερβῆ πάρα πολὺ καὶ ἀπείρως τὴν ὁρατὴν κτίσιν. Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖ ποὺ δὲν ἐχρειάζετο λόγος καὶ διδασκαλία, διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι ὁ κόσμος εἶναι κτιστός, σαφῶς καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ὁ Προφήτης μᾶς τὸ εἶπε πολὺ περισσότερον ἔπρεπε νὰ εἰπῇ τοῦτο ὁ Ἰωάννης περὶ τοῦ Υἱοῦ, ἐὰν βεβαίως ἦτο κτιστός. Ναί, λέγει, ἀλλ' ὁ Πέτρος εἶπε τοῦτο σαφῶς καὶ ῥητῶς. Ποῦ καὶ πότε; Ὅταν εἶπε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ὁμιλῶν πρὸς αὐτούς, «ὅτι ὁ Θεὸς κύριον καὶ Χριστὸν ἐποίησεν αὐτόν»[16]. Διατί λοιπὸν δὲν προσέθεσες καὶ τὸ ἀκολούθως λεγόμε-

14. Ἐννοεῖται ὁ αἱρετικός.
15. Ψαλμ. 18, 1.
16. Πραξ. 2, 36.

νον, ὅτι «τοῦτον τὸν Ἰησοῦν, τὸν ὁποῖον σεῖς ἐσταυρώσατε;»[17]. Ἢ ἀγνοεῖς ὅτι ἀπὸ τὰ λεγόμενα, ἄλλα μὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν ἄφθορον θείαν φύσιν, ἄλλα δὲ εἰς τὴν θείαν οἰκονομίαν;[18]

Ἂν ὅμως δὲν εἶναι ἔτσι, ἀλλ' ὅλα γενικῶς ἀποδεχθῇς ὡς ἀναφερόμενα εἰς τὴν θεότητα, θὰ ἐμφανίσῃς τὸ Θεῖον καὶ παθητόν. Ἂν ὅμως δὲν εἶναι παθητόν, οὔτε καὶ κτιστόν. Διότι, ἂν μὲν τὸ αἷμα ἐχύθη ἀπὸ αὐτὴν τὴν θείαν καὶ ἄρρητον φύσιν, καὶ ἀντὶ τοῦ ὑλικοῦ σώματος ἐσχίζετο καὶ ἐκόπτετο αὐτὴ μὲ τὰ καρφιὰ ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρόν, θὰ εἶχε κάποιο νόημα ὡς πρὸς τοῦτο τὸ σόφισμά σου. Ἂν ὅμως οὔτε αὐτὸς ὁ διάβολος ἐβλασφήμησε τοῦτο, διὰ ποῖον λόγον ὑποκρίνεσαι σύ, ὅτι ἀγνοεῖς τέτοιαν ἀσυγχώρητον ἄγνοιαν καὶ τὴν ὁποίαν οὔτε αὐτοὶ οἱ δαίμονες ὑπεκρίθησαν ποτέ; Ἄλλωστε τὸ «Κύριος»[19] καὶ τὸ «Χριστὸς»[20] δὲν εἶναι ὀνόματα δηλωτικὰ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τοῦ ἀξιώματος, διότι τὸ μὲν ἕνα εἶναι δηλωτικὸν τῆς ἐξουσίας, τὸ δὲ ἄλλο τοῦ Χρίσματος.

Τί λοιπὸν θὰ ἰσχυρισθῇς περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ; Διότι, ἂν κατὰ τὴν γνώμην σας, ἦτον καὶ κτιστός, τοῦτο δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ θέσιν, διότι δὲν ἐδημιουργήθη προηγουμένως καὶ μετὰ τὸν ἐχειροτόνησεν ὁ Θεός, οὔτε ἔχει

17. Αὐτόθι.

18. Εἰς τὴν ἔνσαρκον ἐπὶ γῆς παρουσίαν τοῦ Λόγου καὶ τὸ ὑπ' Αὐτοῦ ἐπιτελεσθὲν πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου ἔργον.

19. Ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια καὶ τὰς ἐπιστολὰς τῶν Ἀποστόλων ἀποκαλεῖται «Κύριος καὶ Θεός», ὁ δὲ Δαβὶδ ἀποκαλεῖ Αὐτὸν «Κύριον» (Ψαλμ. 109, 1). Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ἀποδίδει τὸ ὄνομα αὐτὸ εἰς τὸν ἑαυτόν του (Ἰωάν. 13, 13 καὶ 14). Τὸ ὄνομα αὐτὸ φανερώνει τὴν θείαν, μοναδικὴν καὶ αἰωνίαν ἐξουσίαν τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Λυτρωτοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν.

20. Κατὰ μετάφρασιν τοῦ ἑβραϊκοῦ Μασιάχ — Μεσσίας, Χριστός = ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κεχρισμένος Σωτὴρ τοῦ κόσμου (πρβλ. Ἰωάν. 1, 42 καὶ 4, 25)

ἀρχήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἠμπορεῖ νὰ ἐκπέσῃ, ἀλλὰ φύσει καὶ οὐσίᾳ. Διότι ἐρωτηθείς, ἂν εἶναι βασιλεύς, ἀπήντησεν· «Ἐγὼ διὰ τοῦτο ἐγεννήθην»[21]. Ὁ δὲ Πέτρος ὁμιλεῖ ἔτσι, ὅπως θὰ ὡμιλοῦσε διὰ κάποιον ποὺ ἐχειροτονήθη, διότι ὁ λόγος του στρέφεται ἐξ ὁλοκλήρου περὶ τὸ ἔργον τῆς θείας οἰκονομίας[22].

δ'.* Καὶ διατί ἀπορεῖς, ἂν ὁ Πέτρος λέγῃ τοῦτο; Πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ὁμιλῶν ὁ Παῦλος ὀνομάζει Αὐτὸν μόνον ἄνδρα, διότι λέγει· «Διὰ ἀνδρὸς τὸν ὁποῖον διώρισε καὶ ἔδωκεν εἰς πάντας βεβαίωσιν περὶ τούτου, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν»[23] καὶ δὲν λέγει τίποτε περὶ τῆς θείας Αὐτοῦ φύσεως, οὔτε ὅτι εἶναι ἴσος πρὸς τὸν Θεόν, οὔτε ὅτι εἶναι ἀπαύγασμα[24] τῆς δόξης Αὐτοῦ. Καὶ εὐλόγως, διότι δὲν ἦτο ἀκόμη καιρὸς δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους, ἦτο ὅμως

21. Ἰωάν. 18, 37.

22. Κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον τὰ ῥήματα ποιεῖν, κτίζειν, γίνεσθαι, ὅταν λέγωνται περὶ τοῦ Λόγου, δὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν θείαν, ἀλλ' εἰς τὴν θείαν, ἀλλ' εἰς τὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ φύσιν καὶ εἰς τὸ ἐπὶ γῆς χάριν ἡμῶν ἐπιτελεσθὲν ἔργον Του.

* Βασικὴ σκέψις ἐδῶ εἶναι, ὅτι τόσον ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τριετίαν ὅλην ἔζησε πλησίον τοῦ Ἰησοῦ καὶ διηγήθη ὅ,τι εἶδε καὶ ἤκουσε, ὅσον καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἂν ἦταν «κτιστός», δὲν θὰ παρέλειπε, νὰ τὸ διδάξῃ σαφῶς, ἀφοῦ ἀπὸ ταπεινοφροσύνην ἀποσιωπᾷ μὲν πολλὰ ἀπὸ τὰ ὑψηλά του προσόντα, λέγει δὲ ἄλλα, τὰ ὁποῖα φαίνονται ταπεινὰ καὶ εὐτελῆ.

23. Πραξ. 17, 31.

24. Ἡ εἰκὼν τοῦ ἀπαυγάσματος (Ἑβρ. 1,3) χρησιμοποιεῖται πρὸς κατανόησιν τῆς ἀϊδίου γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός. Ὁ Πατὴρ ὡς ἀΐδιον φῶς ἐκπέμπει ἀϊδίως τὸ ἀπαύγασμα (τὴν ἀκτινοβολίαν, τὴν λάμψιν) καὶ δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἄνευ αὐτοῦ. Διὰ τοῦ φωτὸς συμβολίζεται ὁ Πατήρ, διὰ τοῦ ἀπαυγάσματος ὁ Υἱός. Ὁ Χρυσόστομος δὲν διστάζει νὰ χρησιμοποιήσῃ παραδείγματα ἀπὸ τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὸ κάνει μὲ πολλὴν προσευχὴν καὶ συνιστᾷ συνεχῶς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν Θεὸν νὰ νοῶμεν «θεοπρεπῶς», διότι διαφορετικὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ὁδηγήσουν εἰς «ἄτοπον».

καλὸν καὶ ὠφέλιμον, κατ' ἀρχήν, νὰ μάθουν καὶ νὰ παραδεχθοῦν ὅτι εἶναι ἄνθρωπος καὶ ὅτι ἀνέστη. Ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀφοῦ ἔμαθε καὶ ὁ Παῦλος, ἔτσι οἰκονομοῦσε τὰ πράγματα. Διότι δὲν ἀπεκάλυψεν ἀμέσως πρὸς ἡμᾶς τὴν Θεότητα Αὐτοῦ, ἀλλ' ἀρχικῶς μὲν ἐνομίζετο ἁπλῶς ἄνθρωπος, προφήτης καὶ Χριστός, κατόπιν ὅμως ἐφάνη ἐκεῖνο, ποὺ πράγματι ἦτο, διὰ τῶν ἔργων καὶ τῶν λόγων του.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πέτρος αὐτὸν τὸν τρόπον ἐχρησιμοποίησεν εἰς τὴν ἀρχήν. Καὶ διότι αὐτὴ ἦτο ἡ πρώτη ὁμιλία, ποὺ ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἠμποροῦσαν τίποτε σαφὲς περὶ τῆς Θεότητος Αὐτοῦ νὰ μάθουν ἐξ ἀρχῆς, δι' αὐτὸ ἀσχολεῖται μὲ τοὺς περὶ τῆς οἰκονομίας λόγους, διὰ νὰ προετοιμάση τὴν ὑπόλοιπον διδασκαλίαν, ἀφοῦ προηγουμένως γυμνάση καταλλήλως τὴν ἀκοήν τους.

Καί, ἂν κανεὶς θελήση νὰ μελετήση προσεκτικὰ ὅλον τὸν λόγον του ἐξ ἀρχῆς, θὰ ἰδῆ αὐτό, τὸ ὁποῖον λέγω, πάρα πολὺ καθαρά. Διότι καὶ αὐτὸς τὸν ὀνομάζει ἄνδρα καὶ ἰδιαιτέρως ἐπιμένει εἰς τὸ Πάθος καὶ τὴν Ἀνάστασιν καὶ τὴν κατὰ σάρκα Γέννησιν.

Καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν λέγη· «ποὺ ἐγεννήθη ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Δαβὶδ κατὰ σάρκα»[25], τίποτε ἄλλο δὲν διδάσκει εἰς ἡμᾶς, παρὰ ὅτι τὸ «ἐποίησεν» ἐλέχθη περὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, πρᾶγμα ποὺ δεχόμεθα καὶ ἡμεῖς. Ἀλλ' ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς ὁμιλεῖ τώρα εἰς ἡμᾶς περὶ τῆς ἀρρήτου καὶ προαιωνίου ὑπάρξεως. Δι' αὐτό, ἀφοῦ ἄφησε τὸ «ἐποίησεν», ἔθεσε τὸ «ἦν». Ἔπρεπε δέ, ἐὰν ἦτο κτιστός, τοῦτο μάλιστα νὰ καθορίση σαφῶς.

Ἂν δὲ ὁ Παῦλος ἐφοβήθη μήπως κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀ-

25. Ρωμ. 1, 3.

νοήτους φαντασθῆ ὅτι ὁ Υἱὸς θὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα κι' ἑπομένως θὰ ἔχη Αὐτόν, ποὺ τὸν ἐγέννησε, ὑποτεταγμένον — ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἔγραφε πρὸς τοὺς Κορινθίους· «Ὅταν δὲ εἰπῆ ὅτι ὅλα εἶναι ὑποταγμένα, φανερὸν ὅτι ἐξαιρεῖται ὁ ὑποτάξας εἰς αὐτὸν τὰ πάντα»[26], καίτοι ποῖος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ φαντασθῆ ποτὲ κάτι τέτοιο, ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ μαζὶ μὲ τὰ πάντα θὰ ὑποταγῆ ποτὲ εἰς τὸν Υἱόν; — ἂν λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἐφοβήθη τὰς παραλόγους αὐτὰς ὑπονοίας καὶ εἶπεν· «ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ὑποτάξαντα εἰς αὐτὸν τὰ πάντα»[27], πολὺ περισσότερον ὁ Ἰωάννης, ἐὰν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦτο κτιστός, ἔπρεπε νὰ φοβηθῆ, μήπως κανεὶς τὸν νομίση ἄκτιστον καὶ νὰ διδάξη τοῦτο πρὶν ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα. Τώρα δέ, ἐπειδὴ εἶναι γεννητός, εὐλόγως οὔτε αὐτός, οὔτε ἄλλος κανείς, οὔτε Ἀπόστολος, οὔτε προφήτης εἶπαν, ὅτι εἶναι κτιστός. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Μονογενὴς δὲν θὰ παρέλειπεν, ἂν ἦτο κτιστός, νὰ τὸ εἰπῆ σαφῶς, διότι Ἐκεῖνος ποὺ ἀπὸ συγκατάβασιν λέγει τὰ τόσον ταπεινά, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ ἀποσιωποῦσεν αὐτό.

Διότι νομίζω ὅτι δικαιολογημένα μᾶλλον, ἐφ' ὅσον κατεῖχε τὸ ὑψηλὸν ἐσιώπησε, παρά, ἐπειδὴ δὲν τὸ εἶχε παρέλειψε τοῦτο καὶ δὲν ἐδίδαξεν, ὅτι δὲν τὸ ἔχει. Εἰς τὴν πρώτην λοιπὸν περίπτωσιν, εὔλογος ἀφορμὴ τῆς σιωπῆς ἦταν τὸ ὅτι ἤθελε νὰ διδάσκη τοὺς ἀνθρώπους νὰ εἶναι ταπεινόφρονες καὶ δι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ἀποσιωπᾷ τὰ μεγάλα ἀπὸ τὰ προσόντα του, εἰς τὴν δευτέραν ὅμως περίπτωσιν δὲν ἠμπορεῖς νὰ εἰπῆς καμμίαν δικαιολογημένην ἀφορμὴν τῆς σιωπῆς.

Διὰ ποῖον λόγον ὁ παραιτούμενος πολλῶν προσόν-

26. Α' Κορινθ. 15, 27.
27. Αὐτόθι.

των του, ἐφ' ὅσον ἦταν κτιστός, ἀποσιωποῦσε τὸ γεγονὸς ὅτι ἦταν κτιστός; Ὥστε λοιπὸν Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος χάριν τῆς διδασκαλίας τῆς ταπεινοφροσύνης εἶπε καὶ ὅσα δὲν ἦσαν ταπεινὰ προσόντα του πολλὲς φορές, πολὺ περισσότερον, ἐὰν ἦταν κτιστὸς δὲν θὰ παρέλειπε νὰ τὸ εἰπῇ. Ἢ δὲν τὸν βλέπεις ποὺ λέγει καὶ πράττει τὰ πάντα, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς Αὐτὸν ἀγέννητον, ἀκόμη δὲ ὅτι λέγει καὶ ἀνάξια τῆς ἰδικῆς του ἀξίας καὶ οὐσίας, ποὺ φθάνουν μέχρι τῆς ταπεινότητος ἑνὸς Προφήτου;

Διότι τὸ «καθὼς ἀκούω κρίνω»[28] καὶ τὸ «ἐκεῖνος μοῦ εἶπε τί νὰ εἰπῶ καὶ τί νὰ λαλήσω»[29] καὶ ὅσα παρόμοια πρὸς αὐτὰ ὑπάρχουν, εἶναι ἄξια μόνον προφητῶν. Ἐὰν λοιπὸν ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του νὰ ἐξαλείψῃ αὐτὴν τὴν ὑποψίαν, δὲν ἀπηξίωσε νὰ εἰπῇ τόσον ταπεινὰ λόγια, πολὺ περισσότερον, ἐὰν ἦτο κτιστός, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς αὐτὸν ἄκτιστον, θὰ ἔλεγε πολλὰ τέτοια, ὅπως, φέρ' εἰπεῖν, «μὴ νομίζετε ὅτι ἔχω γεννηθῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἔχω δημιουργηθῆ, δὲν ἔχω γεννηθῆ, οὔτε εἶμαι τῆς ἰδίας μὲ αὐτὸν οὐσίας». Τώρα δὲ πράττει τὸ ἀκριβῶς ἀντίθετον, διότι ἐκφράζεται κατὰ τρόπον ὑποχρεώνοντα καὶ τοὺς μὴ θέλοντας καὶ παρὰ τὴν θέλησίν τους νὰ δεχθοῦν τὴν ἀντίθετον ὑπόνοιαν, ὅπως, ὅτι «ἐγὼ εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς ἐμέ»[30] καὶ «τόσον καιρὸν εἶμαι μαζί σας καὶ δὲν μὲ ἐγνώρισες, Φίλιππε; ὅποιος εἶδεν ἐμὲ εἶδε τὸν Πατέρα»[31] καὶ «διὰ νὰ τιμοῦν ὅλοι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμοῦν τὸν Πατέρα»[32]· «καθὼς ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ

---

28. Ἰωάνν. 5, 30.
29. Ἰωάνν. 12, 49.
30. Ἰωάνν. 14, 10.
31. Ἰωάνν. 14, 9.
32. Ἰωάνν. 5, 23.

ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱός, ὅποιους θέλει ζωοποιεῖ»[33]· «ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται ἕως τώρα, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι»[34] καὶ «καθὼς μὲ γνωρίζει ὁ Πατὴρ καὶ ἐγὼ γνωρίζω τὸν Πατέρα»[35]· «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν εἴμεθα»[36] καὶ παντοῦ, μὲ τὸ «ὥσπερ» καὶ τὸ «οὕτως» καὶ μὲ τὸ «ἓν εἶναι πρὸς τὸν Πατέρα», φανερώνει τὴν πρὸς τὸν Πατέρα ἀπαραλλαξίαν Αὐτοῦ, τὴν δὲ αὐθεντίαν δεικνύει καὶ μὲ αὐτὰ καὶ μὲ ἄλλα πολλά, ὅπως, ὅταν λέγῃ· «Σώπα, ἡσύχασε»[37]· «θέλω νὰ θεραπευθῇς»[38]· «σὲ διατάσσω, τὸ πνεῦμα τὸ κωφὸν καὶ ἄλαλον, νὰ ἐξέλθῃς ἀπὸ αὐτόν»[39]· καὶ τὸ «ἀκούσατε ὅτι ἐλέχθη εἰς τοὺς ἀρχαίους· Μὴ φονεύσῃς· ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω, ὅτι ὁ ὀργιζόμενος ἀναιτίως κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, θὰ εἶναι ἔνοχος»[40].

Καὶ ὅσα ἄλλα παρόμοια νομοθετεῖ καὶ θαυματουργεῖ, εἶναι ἱκανὰ νὰ ἀποδείξουν τὴν ἐξουσίαν του, μᾶλλον δὲ τὸ ἐλάχιστον μέρος αὐτῶν εἶναι ἱκανὸν νὰ προσελκύσῃ καὶ νὰ πείσῃ ὅσους δὲν ἔφθασαν εἰς μεγάλην ἀναισθησίαν.

ε'.* Ἀλλ' εἶναι φοβερὸν ἐλάττωμα ἡ κενοδοξία καὶ ἱκα-

---

33. Ἰωάνν. 5, 21.
34. Ἰωάνν. 5, 17.
35. Ἰωάνν. 10, 15.
36. Ἰωάνν. 10, 30.
37. Μάρκ. 4, 39.
38. Ματθ. 8, 3.
39. Μάρκ. 9, 25.
40. Ματθ. 5, 21 καὶ 22.

* Περὶ κενοδοξίας ὁ λόγος εἰς τὰς ἑπομένας δύο παραγράφους. Τὸ πάθος τῆς κενοδοξίας συγκρίνεται πρὸς τὰ λοιπὰ πάθη (φιλαργυρίαν, φιληδονίαν) καὶ ἀποδεικνύεται ἀθλιέστερον ὅλων, διότι τοῦτο, ἐνῷ δὲν παρέχει καμμίαν ἡδονήν, ἔστω καὶ στιγμιαίαν, ὅπως τὰ λοιπὰ πάθη, ἐπὶ πλέον καθιστᾷ τοὺς κενοδόξους δυστυχεστάτους καὶ ἀθλιεστάτους. Ἀκολούθως ὁ θεῖος Χρυσόστομος συμβουλεύει τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἀποφεύγουν μὲν τὸν ἔπαινον τῶν πολλῶν, νὰ φροντίζουν δὲ νὰ ἀρέσουν διὰ παντὸς λόγου καὶ ἔργου εἰς μόνον τὸν Θεόν.

νὸν νὰ ἀποτυφλώσῃ τελείως τὸ μυαλὸ τῶν συλλαμβανομένων εἰς τὰ δίκτυά της καὶ εἰς τὰ ἀπολύτως ἀκριβῆ καὶ φανερὰ καὶ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ φιλονικοῦν ἀκόμη καὶ εἰς αὐτά, τὰ ὁποῖα σαφῶς ἔχουν ὁμολογηθῆ. Ἄλλους δὲ πάλιν, ποὺ γνωρίζουν πολὺ καλὰ τὸ ἀληθὲς καὶ εἶναι ἀπολύτως πεπεισμένοι περὶ αὐτοῦ, παρακινεῖ εἰς ὑποκρισίαν καὶ ἀντίδρασιν.Αὐτὰ ἐγίνοντο καὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους. Διότι δὲν ἠρνοῦντο τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ λόγῳ ἀγνοίας, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἐκτίμησιν τῶν πολλῶν. Καὶ διότι «ἐπίστευον εἰς αὐτὸν»[41], λέγει, ἀλλ' ἐφοβοῦντο μήπως γίνουν ἀποσυνάγωγοι καὶ ἔτσι μετεβίβασαν τὴν σωτηρίαν των εἰς ἄλλους. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ δόξαν ἐκεῖνος, ποὺ ἐνδιαφέρεται τόσον πολὺ διὰ τὴν παροῦσαν δόξαν. Δι' αὐτὸ καὶ τοὺς ἐπέπληξε διὰ τῶν ἑξῆς· «Πῶς ἠμπορεῖτε σεῖς νὰ πιστεύετε, οἱ ὁποῖοι λαμβάνετε τὴν δόξαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ δὲν ζητεῖτε τὴν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ δόξαν;»[42]. Ἐπειδὴ εἶναι μέθη δυνατὴ καὶ βαθειά. Δι' αὐτὸ καὶ τὸ πάθος τοῦτο κάνει δύσκολον τὸ πνευματικὸν ἀνέβασμα αὐτοῦ, ποὺ ὑπεδουλώθη εἰς αὐτό. Ἡ κενοδοξία, ὅταν ἀποκόψῃ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς τὴν ψυχὴν τῶν ὑποδουλωθέντων εἰς αὐτήν, τὴν προσηλώνει εἰς τὴν γῆν καὶ δὲν τὴν ἀφήνει νὰ ὑψώσῃ τὸ βλέμμα της πρὸς τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἀλλὰ τὴν πείθει νὰ κυλίεται διὰ παντὸς εἰς τὸν βόρβορον καὶ δημιουργεῖ εἰς αὐτοὺς τόσον δυνατοὺς δεσπότας, ὥστε νὰ κυριαρχοῦν ἐπ' αὐτῶν χωρὶς διαταγάς. Διότι αὐτός, ποὺ πάσχει ἀπὸ αὐτὸ τὸ νόσημα,καὶ χωρὶς νὰ διατάσσῃ κανείς, πράττει αὐτομάτως ὅλα, ὅσα ἀκριβῶς νομίζει ὅτι εὐχαρι-

41. Ἰωάνν. 12, 42.
42. Ἰωάνν. 5, 44.

στοῦν τοὺς κυρίους του, ἐπὶ πλέον δὲ φορεῖ καὶ ὡραῖα ἐνδύματα χάριν αὐτῶν καὶ καλλωπίζει τὸ πρόσωπον, ὄχι διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἄλλους καὶ περιφέρει εἰς τὴν ἀγορὰν ὑπηρέτας, διὰ νὰ θαυμάζεται ἀπὸ ἄλλους. Καὶ ὅλα ὅσα κάνει, τὰ ὑπομένει ἐξ αἰτίας ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἄλλων. Ἆράγε θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ χειρότερον πάθος ἀπὸ αὐτό; Προκειμένου νὰ τὸν θαυμάσουν ἄλλοι, κατρακυλᾷ συνεχῶς. Εἶναι λοιπὸν ἀρκετὰ καὶ αὐτά, ποὺ εἶπεν ὁ Χριστός, διὰ νὰ φανερώσουν ὅλην τὴν τυραννίαν του, πλὴν καὶ ἐξ αὐτῶν ἐδῶ ἠμπορεῖς νὰ διαπιστώσῃς αὐτήν. Διότι, ἐὰν θελήσῃς νὰ ἐρωτήσῃς κάποιον ἀπὸ τοὺς πολιτευομένους καὶ ἐξοδεύοντας κατὰ τρόπον σπάταλον τὰ χρήματά τους, χάριν ποίου δαπανοῦν τόσα χρήματα καὶ τί σκοπὸν ἐξυπηρετεῖ ἡ ἀλόγιστος αὐτὴ δαπάνη, θὰ πληροφορηθῇς ὅτι αὐτὴ γίνεται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον πρὸς κολακείαν τοῦ ὄχλου. Ἐὰν δὲ πάλιν ἐρωτήσῃς τί λοιπὸν εἶναι ὁ ὄχλος, θὰ σοῦ ἀπαντήσουν· «πρᾶγμα, πλῆρες θορύβου καὶ ταραχῆς καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνόητον, κινούμενον ἀσκόπως ὅπως τὰ κύματα τῆς θαλάσσης καὶ ἔχον μάλιστα πολλάκις ἄστατον καὶ μαχητικὴν διάθεσιν». Ὅταν λοιπὸν κάποιος ἔχῃ τέτοιον δεσπότην, ποίου δὲν θὰ εἶναι ἀθλιώτερος;

Ἀλλὰ τὸ νὰ ἀσχολοῦνται μανιωδῶς μὲ αὐτὰ κοσμικοὶ ἄνθρωποι δὲν εἶναι τόσον φοβερὸν — ἂν καὶ εἶναι φοβερὸν — τὸ νὰ πάσχουν ὅμως ἀπὸ τὰ ἴδια, μᾶλλον δὲ καὶ ἀπὸ ἀκόμη χειρότερα, οἱ λέγοντες ὅτι ἔχουν ἀπομακρυνθῆ τοῦ κόσμου, τοῦτο εἶναι πάρα πολὺ φοβερόν, διότι ἡ ζημία τῶν πρώτων φθάνει μέχρι τῶν χρημάτων, τῶν δευτέρων ὅμως ὁ κίνδυνος φθάνει μέχρι τῆς ψυχῆς. Διότι, ὅταν ἀνταλλάσσουν μὲ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν τὴν ὀρθὴν πίστιν καί, διὰ νὰ δοξάζωνται αὐτοί[43], ἀτιμάζουν

43. Ἡ βαθυτέρα αἰτία εἶναι αὐτὴ κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον. Οἱ αἱρετικοὶ καὶ οἱ παλαιότεροι καὶ οἱ νεώτεροι ἐκινήθησαν ἀπὸ κενοδοξίαν.

τὸν Θεόν, ποίαν ὑπερβολὴν ἀνοησίας καὶ μανίας δὲν ἔχει ἡ πρᾶξις των αὐτή; Πές μου.

Τὰ μὲν λοιπὸν ἄλλα πάθη, ἂν καὶ βλάπτουν μεγάλως, φέρουν πάντως καὶ κάποιαν ἡδονήν, ἂν καὶ πρόσκαιρον καὶ μικρὰν — διότι καὶ ὁ φιλοχρήματος καὶ ὁ φιλοπότης καὶ ὁ φιλογύνης ἔχουν μαζὶ μὲ τὴν βλάβην καὶ κάποιαν ἡδονήν, ἂν καὶ μικρὰν — οἱ αἰχμάλωτοι ὅμως αὐτοῦ τοῦ πάθους ζοῦν διὰ παντὸς δυστυχέστατον βίον καὶ ἐστερημένον κάθε ἡδονῆς. Διότι δὲν ἐπιτυγχάνουν ἐκεῖνο ποὺ ἀγαποῦν, ἐκεῖνο ποὺ ἀγαποῦν πάρα πολύ, τὴν δόξαν λέγω, τὴν δόξαν ἐκ μέρους τῶν πολλῶν, καὶ νομίζουν μὲν ὅτι τὴν ἀπολαμβάνουν, δὲν τὴν ἀπολαμβάνουν ὅμως, διότι τὸ πρᾶγμα κατ' ἀλήθειαν δὲν ἀποτελεῖ δόξαν. Δι' αὐτὸ οὔτε δόξα, ἀλλὰ πρᾶγμα κενὸν δόξης ἔχει ὀνομασθῆ τὸ πάθος τοῦτο, κενοδοξίαν δὲ εὐλόγως ὅλοι οἱ παλαιοὶ τὸ ὠνόμασαν. Διότι εἶναι κενή, δὲν ἔχει μέσα της τίποτε λαμπρὸν καὶ ἔνδοξον. Συμβαίνει καὶ ἐδῶ ὅ,τι καὶ μὲ τὰ προσωπεῖα, τὰ ὁποῖα φαίνονται μὲν ἐξωτερικῶς λαμπρὰ καὶ ἀξιαγάπητα, ἐσωτερικῶς ὅμως εἶναι κενὰ — δι' αὐτὸ καὶ παρ' ὅλον ποὺ εἶναι ἐξωτερικῶς περισσότερον καλλωπισμένα ἀπὸ τὰ πραγματικὰ πρόσωπα, ἐν τούτοις ποτὲ κανένα δὲν προσείλκυσαν εἰς τὸν ἔρωτά τους — κατὰ παρόμοιον τρόπον καὶ ἀκόμη χειρότερα καὶ ἡ ἐκ μέρους τῶν πολλῶν δόξα ἐσχημάτισεν εἰς ἡμᾶς τὸ τυραννικὸν τοῦτο καὶ δυσκόλως πολεμούμενον πάθος. Διότι μόνον ἐμφάνισιν λαμπρὰν ἔχει, τὰ ἐσωτερικά της ὅμως δὲν εἶναι μόνον κενά, ἀλλὰ καὶ πλήρη ἀτιμίας καὶ ὠμῆς τυραννίας.

Ἀπὸ ποῦ λοιπόν, λέγει, γεννᾶται τὸ πάθος τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶναι τόσον παράλογον καὶ οὐδεμίαν φέρει ἡδονήν; Ἀπὸ ποῦ; Ὄχι ἀπὸ ἀλλοῦ, ἀλλ' ἀπὸ ψυχὴν ταπεινὴν καὶ εὐτελῆ. Διότι δὲν ἠμπορεῖ αὐτός, ποὺ ἐκυριεύθη ἀπὸ τέτοιου εἴδους δόξαν, νὰ ἐννοήσῃ γρήγορα κάτι τὸ μέγα καὶ εὐγενές, ἀλλὰ τοῦ πρέπει ἡ αἰσχρότης, ἡ εὐτέλεια, ἡ ἀτιμία καὶ ἡ μικρότης. Πῶς ἄλλωστε νὰ καταστῇ ἄξιος διὰ κάτι σπουδαῖον αὐτός, ποὺ δὲν ὑπηρέτησε ποτὲ τὴν ἀρετήν, ἐπὶ πλέον δέ, διὰ νὰ φανῇ ἀρεστὸς εἰς ἄνδρας στερουμένους πάσης ἀξίας, ἀκολουθεῖ παντοῦ καὶ κατὰ γράμμα τὴν ἐσφαλμένην καὶ πλανωμένην γνώμην των; Ἀλλὰ σκέψου. Ἐὰν κάποιος τὸν ἐρωτήσῃ· «Ποίαν γνώμην ἔχεις σὺ περὶ τῶν πολλῶν;» θὰ ἀπαντήσῃ, εἶναι φανερόν, ὅτι εἶναι ὀκνηροὶ καὶ καθυστερημένοι.

Τί λοιπόν; «θὰ ἤθελες νὰ γίνῃς σὰν κι' αὐτούς;», ἐὰν κάποιος τὸν ἐρωτοῦσε πάλιν, μοῦ φαίνεται ὅτι δὲν θὰ ἤθελε νὰ γίνῃ. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἐντελῶς γελοῖον τὸ νὰ ἐπιδιώκῃς τὴν δόξαν αὐτῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν θὰ ἤθελες ποτέ, οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον, νὰ ὁμοιάσῃς;

ς΄. Ἂν πάλι ἰσχυρίζεσαι, ὅτι εἶναι πολλοὶ καὶ μάλιστα ἑνωμένοι, δι' αὐτὸ — θὰ σοῦ ἀπαντήσω — ἔπρεπε μάλιστα νὰ περιφρονῇς αὐτούς. Διότι, ἂν εἷς ἕκαστος ἐξ αὐτῶν κεχωρισμένως εἶναι ἀξιοκατάκριτος, ὅταν γίνουν πολλοί, κατὰ μείζονα λόγον θὰ συμβῇ τοῦτο. Διότι ἡ μωρία ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν, ὅταν ἑνώνεται μὲ τὴν μωρίαν τῶν ἄλλων, γίνεται μεγαλυτέρα, ἕνεκα τοῦ πλήθους. Δι' αὐτὸ καὶ ἂν πάρῃ κανεὶς ἕνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν χωριστά, ἴσως ἠμπορέσῃ νὰ τὸν διορθώσῃ, ὅλους ὅμως μαζί, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ εὐκόλως, λόγῳ τῆς ἐπιτεινομένης μωρίας των, ἐπὶ πλέον δέ, διότι πορεύονται ὁμαδικὰ σὰν τὰ ἄβουλα ζῶα καὶ εἰς κάθε τι ἀκολουθοῦν τὰς μεταξύ των γνώμας. Αὐτὴν λοιπόν, πές μου, τὴν δόξαν θὰ διεκδικήσετε ἀπὸ τοὺς πολλούς; Μή, εὔχομαι καὶ παρακαλῶ. Διότι τοῦτο τὰ ἔχει κάμει ὅλα ἄνω κάτω. Τοῦτο ἐγέννησε τὴν πλεονεξίαν, τὸν φθόνον, τὴν κατηγορίαν, τὰς ἐπιβουλάς. Τοῦτο ὁπλίζει καὶ ἐξαγριώνει αὐτούς, ποὺ δὲν ἠδικήθησαν εἰς τίποτε, ἐναντίον ἐκείνων ποὺ δὲν ἔβλαψαν κανένα. Αὐτὸς δὲ ποὺ κατελήφθη ἀπὸ αὐτὸ τὸ νόσημα, οὔτε φιλίαν ἀναγνωρίζει, οὔτε συνηθείας ἐνθυ-

μεῖται, οὔτε καθόλου ξεύρει νὰ ἐντρέπεται κανένα, ἀλλ' ἀφοῦ ἀπορρίψῃ ἀπὸ τὴν ψυχήν του ὅλα τὰ καλά, καταντᾷ ἐχθρὸς ὅλων, ἄστατος, ἄστοργος. Καὶ τὸ μὲν πάθος τῆς ὀργῆς, ἂν καὶ εἶναι τυραννικὸν καὶ ἀφόρητον, δὲν συνηθίζει νὰ ἐνοχλῇ πάντοτε, ἀλλ' ὅταν τὸ ἐρεθίζουν, τὸ πάθος ὅμως τῆς κενοδοξίας διὰ παντὸς καὶ δὲν ὑπάρχει περίπτωσις, οὕτως εἰπεῖν, νὰ παύσῃ νὰ ἐνοχλῇ ἂν δὲν ἐμποδίζεται καὶ καταστέλλεται ἀπὸ τὸν λογισμόν. Εἶναι διαρκῶς κοντά μας καὶ ἕτοιμον ὄχι μόνον νὰ μᾶς παρακινῇ πάντοτε νὰ ἁμαρτάνωμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἁρπάζῃ ἀπὸ τὰ ἴδια μας τὰ χέρια ὁ,τιδήποτε ἐπιτυγχάνομεν, ἐνίοτε δὲ νὰ προσπαθῇ νὰ ἐμποδίζῃ καὶ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἀρχῆς. Καὶ ἂν ὁ Παῦλος ὀνομάζῃ τὴν πλεονεξίαν εἰδωλολατρίαν, πῶς πρέπει νὰ ὀνομάσωμεν τὴν μητέρα αὐτῆς καὶ ρίζαν καὶ πηγήν, τὴν κενοδοξίαν λέγω, πῶς εἶναι δίκαιον νὰ τὴν ὀνομάσωμεν; Διότι, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρωμεν ὄνομα κατάλληλον διὰ τὴν κακίαν αὐτήν.

Ἄς συνέλθωμεν λοιπόν, ἀγαπητοί, καὶ ἂς ἀπορρίψωμεν τὸ πονηρὸν τοῦτο ἔνδυμα, ἂς τὸ καταστρέψωμεν καὶ κατακόψωμεν καὶ ἂς γίνωμεν κάποτε ἐλεύθεροι μὲ τὴν ἀληθινὴν ἐλευθερίαν καὶ θὰ αἰσθανθῶμεν τὴν εὐγένειαν, ποὺ μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεός.

Ἄς περιφρονήσωμεν τὴν δόξαν τῶν πολλῶν, διότι δὲν ὑπάρχει κανένα ἄλλο πάθος τόσον καταγέλαστον καὶ ἄτιμον, ὅπως αὐτὸ τὸ πάθος· οὐδὲν τόσον πλῆρες ἐντροπῆς καὶ πολλῆς ἀδοξίας. Καὶ τοῦτο θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς ἀπὸ πολλὰ νὰ τὸ διαπιστώσῃ, ὅτι τὸ νὰ ἀγαπᾷ μὲν κανεὶς τὴν δόξαν εἶναι ἀδοξία, πραγματικὴ δὲ δόξα τὸ νὰ περιφρονῇ αὐτήν, καὶ νὰ μὴ κάνῃ κανένα λόγον περὶ αὐτῆς, ἀλλὰ νὰ λέγῃ καὶ νὰ πράττῃ ὅλα ὅσα εἶναι ἀρεστὰ εἰς τὸν Θεόν. Διότι, ὅταν ἀρκούμεθα εἰς τὸν Θεὸν καὶ αὐτὸν μόνον ἔχομεν θεατὴν τῶν πράξεών μας, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ λάβωμεν κάποτε καὶ τὸν μισθόν μας. Εἰς τί

μᾶς χρειάζονται καὶ ἄλλα μάτια, ἀπὸ τὰ μάτια Ἐκείνου, ὁ ὁποῖος παρακολουθεῖ ἄγρυπνα τὰ κατορθώματά μας καὶ πρόκειται νὰ μᾶς τιμήσῃ; Καὶ πῶς δὲν εἶναι παράλογον, ὁ μὲν ὑπηρέτης, ὅσα πράττει, νὰ τὰ πράττῃ πρὸς χάριν τοῦ κυρίου του καὶ νὰ μὴ ἐπιζητῇ τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν θέαν καὶ παρουσίαν του, οὔτε νὰ προσπαθῇ νὰ προσελκύῃ ἄλλα μάτια πρὸς τὴν πρᾶξιν, ἔστω καὶ ἂν αὐτὰ ἀνήκουν σὲ σπουδαίους ἄνδρας, ἀλλὰ νὰ ἐπιδιώκῃ ἕνα μόνον βασικόν, πῶς νὰ τὸν προσέχῃ ὁ κύριός του, ἡμεῖς δὲ ἔχοντες τέτοιον Κύριον, νὰ ἐπιζητῶμεν ἄλλους θεατάς, ποὺ δὲν ἠμποροῦν μὲν νὰ μᾶς ὠφελήσουν σὲ τίποτε, ἠμποροῦν ὅμως νὰ μᾶς βλάψουν ἀπὸ τὴν παρατήρησιν καὶ νὰ ἀδειάσουν ἐπάνω μας ὅλον τὸν πόνον; Μή, παρακαλῶ. Ἀλλὰ νὰ προσκαλῶμεν θεατὴν καὶ ἐπαινέτην τῶν πράξεών μας Ἐκεῖνον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔχομεν νὰ λάβωμεν τοὺς μισθούς. Καὶ τὰ ἀνθρώπινα μάτια, ἂς μὴ εἶναι τίποτε δι' ἡμᾶς.

Διότι, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ αὐτὴν τὴν δόξαν, τότε θὰ τὴν ἐπιτύχωμεν, ὅταν ζητῶμεν ἀποκλειστικῶς τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ δόξαν «διότι αὐτούς, ποὺ μὲ δοξάζουν, θὰ δοξάσω»[44], λέγει.

Καὶ ὅπως εὐποροῦμεν εἰς ὑλικὰ ἀγαθὰ τότε μάλιστα, ὅταν τὰ περιφρονῶμεν καὶ ζητῶμεν μόνον τὸν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ πλοῦτον, «διότι, λέγει, ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ προστεθοῦν εἰς ἐσᾶς»[45], ἔτσι καὶ μὲ τὴν δόξαν. Ὅταν λοιπὸν ἡ χορήγησις καὶ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ τῆς δόξης καταστῇ ἀκίνδυνος δι' ἡμᾶς τότε πλουσίως θὰ μᾶς τὴν χορηγήσῃ ὁ Θεός. Τότε δὲ καθίσταται ἀκίνδυνος, ὅταν δὲν μᾶς ἐξουσιάζῃ, οὔτε ὑπερτερῇ ἡμῶν, οὔτε μᾶς διατάσσῃ ὡς δούλους, ἀλλ' ὅταν ἔρχεται ὡς εἰς κυρίους καὶ ἐλευθέρους

44. Α' Βασιλ. 2, 30.
45. Ματθ. 6, 33.

ἀνθρώπους. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν θέλει νὰ τὰ ἀγαπῶμεν, διὰ νὰ μὴ ἐξουσιαζώμεθα ἀπὸ αὐτά. Καὶ ὅταν κατορθώσωμεν τοῦτο, μᾶς τὰ παρέχει ὅλα πλουσίως. Διότι ποῖος εἶναι ἐνδοξότερος ἀπὸ τὸν Παῦλον, πές μου, ποὺ λέγει· «Δὲν ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δόξαν, οὔτε ἀπὸ σᾶς, οὔτε ἀπὸ ἄλλους;»[46]. Ποῖος δὲ εἶναι πλουσιώτερος ἀπὸ ἐκεῖνον, ποὺ δὲν ἔχει τίποτε καὶ τὰ πάντα κατέχει; Ὅταν λοιπόν, καθὼς εἶπα, δὲν ἐξουσιαζώμεθα ἀπὸ αὐτά, τότε θὰ ἐξουσιάσωμεν αὐτά, τότε θὰ λάβωμεν αὐτά. Ἐὰν λοιπὸν ἐπιθυμῶμεν νὰ κερδίσωμεν δόξαν, πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν κάθε δόξαν, διότι ἔτσι θὰ δυνηθῶμεν, ἂν ἐπιτελέσωμεν τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, νὰ κερδίσωμεν καὶ τὰ παρόντα ἀγαθὰ καὶ τὰ μέλλοντα, περὶ τῶν ὁποίων ἔχομεν λάβει ὑποσχέσεις, καὶ τὰ ὁποῖα εἴθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἡμεῖς μὲ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

46. Α' Θεσσαλ. 2,6.

ΟΜΙΛΙΑ Δ' (4)

«Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν» (Ἰωάν. 1,1).

α'*. Οἱ διδάσκαλοι εἰς τὰ παιδιά, ποὺ διὰ πρώτην φορὰν εἰσάγονται εἰς τὰ μαθήματα, οὔτε τοποθετοῦν ἀμέσως μεγάλα φορτία, οὔτε διὰ μιᾶς πράττουν τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μικρὰ καὶ τὰ ἴδια πολλὲς φορὲς ἐπαναλαμβάνουν εἰς αὐτά, ὥστε τὰ διδασκόμενα νὰ εἰσέλθουν εὔκολα εἰς τὸ μυαλό τους. Διότι ὑπάρχει κίνδυνος, ἂν τὰ στενοχωρήσουν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μὲ τὸ πλῆθος τῶν γνώσεων καὶ τὴν ὑπερφόρτωσιν τῆς μνήμης των, νὰ γίνουν ὀκνηρότερα εἰς τὴν πρόσληψιν καὶ διατήρησιν τῶν γνώσεων ποὺ ἐδόθησαν ἐξ αἰτίας τῆς καταπονήσεώς των, ποὺ τὰ ὁδηγεῖ ἀσφαλῶς εἰς κατάστασιν ναρκώσεως καὶ ἀναισθησίας. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπιθυμῶ νὰ κάμω καὶ ἐγώ, διὰ νὰ ἐλαφρύνω τὸν κόπον σας, νὰ παίρνω, δηλαδή, ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὴν Θείαν αὐτὴν τράπεζαν καὶ καθ' ὅμοιον τρόπον νὰ τοποθετῶ αὐτὰ εἰς τὰς ἰδικάς σας ψυχάς. Δι' αὐτὸ καὶ θὰ ἀρχίσω ἀπὸ τὰ ἴδια λόγια, ὄχι διὰ νὰ εἰπῶ τὰ ἴδια πάλιν, ἀλλὰ διὰ νὰ προσθέσω μόνον αὐτὰ ποὺ λείπουν. Ἐμπρὸς λοιπόν, ἂς ἐπαναφέρωμεν τὸν λόγον εἰς τὸ προοίμιον· «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος

---

* Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἀρχίζει τὸ Εὐαγγέλιόν του ἀπὸ τὴν θείαν φύσιν τοῦ Σωτῆρος καὶ ὄχι, ὅπως οἱ τρεῖς ἄλλοι Εὐαγγελισταὶ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην, διότι αὐτοὶ περὶ τῆς θείας Αὐτοῦ φύσεως ὀλίγα εἶχαν γράψει. Ἡ λέξις «Λόγος» δηλοῖ ὄχι ἁπλῶς λόγον Θεοῦ, ἤτοι πρόσταγμα ἢ προφητείαν, ἀλλ' οὐσίαν ἐνυπόστατον, ἡ ὁποία ἐγεννήθη ἀπαθῶς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρός. Τὸ «οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν» σημαίνει, ὅτι ὁ Λόγος εἶναι συνάναρχος πρὸς τὸν Πατέρα.

ἦν πρὸς τὸν Θεόν»[1]. Ἐξ αἰτίας τίνος, ἐνῷ οἱ ἄλλοι Εὐαγγελισταὶ ἤρχισαν ἀπὸ τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν —διότι καὶ ὁ Ματθαῖος λέγει· «Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαβίδ» καὶ ὁ Λουκᾶς εἰς τὴν ἀρχὴν μᾶς διηγεῖται τὰ σχετικὰ μὲ τὴν Μαρίαν καὶ ὁ Μᾶρκος ὁμοίως μὲ τοὺς ἰδίους αὐτοὺς λόγους ἀσχολεῖται, διηγούμενος ἐξ ἀρχῆς καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ — ὁ Ἰωάννης δι' ὀλίγων μὲν καὶ ἐν συνεχείᾳ μᾶς ὑπηνίχθη αὐτὰ διὰ τῶν ἑξῆς λόγων· «Καὶ ὁ Λόγος ἔγινε σάρξ»[2], ἀφοῦ δὲ παρέλειψεν ὅλα τὰ ἄλλα — τὴν σύλληψιν, τὴν γέννησιν, τὴν ἀνατροφήν, τὴν αὔξησιν— μᾶς διηγεῖται ἀμέσως περὶ τῆς *ἀϊδίου γεννήσεως* τοῦ Λόγου; Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν αἰτίαν τούτων, θὰ σᾶς ἐξηγήσω τώρα.

Ἐπειδὴ οἱ ἄλλοι Εὐαγγελισταὶ ἠσχολήθησαν περισσότερον μὲ τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν, ὑπῆρχε φόβος ἐξ αὐτοῦ νὰ παραμείνουν μερικοί, περὶ τὰ χαμηλὰ καὶ ταπεινὰ ἀσχολούμενοι, μόνον εἰς αὐτὰ τὰ δόγματα. Πρᾶγμα ποὺ ἔπαθε ὁ Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς[3]. Δικαίως λοιπὸν προκειμένου νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς μέλλοντας νὰ ἐμπέσουν εἰς αὐτὴν τὴν χαμαίζηλον ἀσχολίαν καὶ νὰ τοὺς ἀνεβάσῃ εἰς τὸν οὐρανόν, ἀρχίζει τὸ Εὐαγγέλιόν του ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ἀπὸ τὴν ἀΐδιον καὶ προαιώνιον ὕπαρξιν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ μὲν Ματθαῖος ἀπὸ τὸν βασιλέα Ἡρώδην, ὁ δὲ Λουκᾶς ἀπὸ τὸν Καίσαρα Τιβέριον καὶ ὁ Μᾶρκος ἀπὸ τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἤρχισαν τὴν διήγησιν, ὁ Ἰωάννης ἀφοῦ ἄφησεν ὅλα αὐτά, ἀνῆλθεν ὑπεράνω τοῦ χρόνου καὶ κάθε αἰῶ-

1. Ἰωάνν. 1,1.
2. Ἰωάνν. 1, 14.
3. Αἱρετικὸς τοῦ γ' αἰῶνος (Πρβλ. καὶ ὑπ' ἀριθ. 5 σημ. τῆς τρίτης ὁμιλίας).

νος καὶ ἐκεῖ πρὸς τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν» ἐξαπέστειλε τὴν σκέψιν τῶν ἀκροατῶν, χωρὶς νὰ τὴν ἀφήσῃ νὰ σταθῇ κάπου, χωρὶς νὰ θέσῃ ὅριον, ὅπως ἐκεῖνοι, τὸν Ἡρώδην καὶ τὸν Τιβέριον καὶ τὸν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν. Ἐκεῖνο πάντως ποὺ εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ εἰς αὐτούς, ἐκεῖνο μάλιστα ποὺ πρέπει νὰ ὑπογραμμίσωμεν εἶναι, ὅτι οὔτε ὁ Ἰωάννης, ποὺ ἀνυψώθη εἰς τὸν ὑψηλότερον λόγον, ἔδειξεν ἀμέλειαν διὰ τὴν ἔνσαρκον παρουσίαν, οὔτε ἐκεῖνοι, ποὺ ἰδιαιτέρως ἐπέμειναν εἰς αὐτήν, ἀπεσιώπησαν τὴν προαιώνιον ὕπαρξιν. Καὶ ἦτο πάρα πολὺ φυσικόν.

Διότι ἕνα εἶναι τὸ Πνεῦμα, ποὺ κινεῖ τὰς ψυχὰς ὅλων. Δι' αὐτὸ καὶ ἐπέδειξαν πολλὴν συμφωνίαν εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν γεγονότων. Σὺ δέ, ἀγαπητέ, ὅταν ἀκούσῃς διὰ τὸν «Λόγον», νὰ μὴ δεχθῇς ποτὲ τὴν γνώμην ἐκείνων, ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι ἔργον, ἀλλ' οὔτε ἐκείνων, ποὺ τὸν φαντάζονται ὡς ἁπλοῦν λόγον. Διότι πολλοὶ μὲν εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἐφαρμόζουν καὶ οἱ ἄγγελοι, ἀλλὰ κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν εἶναι Θεός, ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν εἶναι ὅλοι προφητεῖαι καὶ προστάγματα —διότι ἔτσι εἶναι συνήθεια εἰς τὴν Γραφὴν νὰ ὀνομάζῃ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, τὰ προστάγματα καὶ τὰς προφητείας· δι' αὐτὸ καί, ὁμιλοῦσα περὶ τῶν ἀγγέλων, προσθέτει· «Δυνατοὶ ἐν ἰσχύι οἱ ἐκτελοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ»[4] —ἐνῷ αὐτὸς ὁ *Λόγος* εἶναι *οὐσία ἐνυπόστατος*[5], ποὺ προῆλθεν ἀπαθῶς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρός. Τοῦτο ἄλλωστε, καθὼς εἶπα, ἐδήλωσε διὰ τῆς προσηγορίας τοῦ Λόγου. Καθὼς λοιπὸν τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος» δηλοῖ τὸ *ἀΐδιον*, ἔτσι τὸ «οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν

4. Ψαλμ. 102, 20.
5. Ἐκεῖνος, ποὺ πραγματικῶς ὑπάρχει, ὡς ἴδιον πρόσωπον καὶ ὑποστασιακῶς.

Θεόν» μᾶς ἀπεκάλυψε τὸ συναΐδιον Αὐτοῦ. Διὰ νὰ μὴ νομίσης λοιπόν, ὅταν ἀκούσης ὅτι «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», τὸν μὲν Υἱὸν ἀΐδιον, τὴν δὲ ζωὴν τοῦ Πατρὸς τὴν ἐννοήσης χρονικῶς ἀρχαιοτέραν καθ' ὡρισμένον διάστημα καὶ αἰῶνας πολλοὺς καὶ δώσης ἀρχὴν εἰς τὸν Μονογενῆ, προσέθεσε τὸ «ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἦν», ποὺ σημαίνει, ὅτι εἶναι τόσον ἀΐδιος, ὅσον καὶ αὐτὸς ὁ Πατήρ, διότι δὲν ἦτο ποτὲ μόνος, χωρὶς τὸν Λόγον, ἀλλ' ἦταν πάντοτε Θεὸς πρὸς Θεόν, ἐν ἰδίᾳ δηλαδὴ ὑποστάσει.

Πῶς λοιπόν, λέγει, εἶπεν ὅτι «ἦν ἐν τῷ κόσμῳ»[6], ἐὰν βεβαίως ἦτο πλησίον τοῦ Θεοῦ; Διότι καὶ μαζὶ μὲ τὸν Θεὸν ἦτο καὶ εἰς τὸν κόσμον ἦτο. Ἐπειδὴ δὲν περιορίζεται πουθενά, οὔτε ὁ Πατήρ, οὔτε ὁ Υἱός. Διότι, ἂν «ἡ μεγαλωσύνη του δὲν ἔχει πέρας»[7] καὶ «ἡ σύνεσίς του εἶναι ἀμέτρητος»[8], εἶναι φανερόν, ὅτι οὔτε ἡ οὐσία ἔχει κάποιαν χρονικὴν ἀρχήν. Ἤκουσες, ὅτι «ἐν ἀρχῇ ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»[9]; Τί σκέπτεσαι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς; Εἶναι φανερόν, ὅτι σκέπτεσαι, ὅτι αὐτὰ ἐδημιουργήθησαν πρὶν ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα ὁρατά. Ἔτσι καὶ ὅταν ἀκούης, περὶ τοῦ Μονογενοῦς, ὅτι «ἐν ἀρχῇ ἦν», νὰ σκέπτεσαι, ὅτι Αὐτὸς ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ νοητὰ καὶ τοὺς αἰῶνας. Ἐὰν δὲ κανεὶς ἐρωτᾷ: καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, ἐφ' ὅσον εἶναι Υἱός, νὰ μὴ εἶναι νεώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα; διότι εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη αὐτό, ποὺ ὑπάρχει ἐξ αἰτίας κάποιου, νὰ ὑπάρχῃ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔλαβε τὴν ὕπαρξιν, θὰ ἀπαντήσωμεν, ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀνθρώπινοι συλλογισμοὶ καὶ ὅτι αὐτός, ποὺ ἀναζητεῖ τοῦτο, θὰ ἀναζητήσῃ καὶ ἄλλα περισσότερον παράλογα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔπρεπε νὰ δεχθῇ οὔτε νὰ ἀκούσῃ, διότι περὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι τώρα ὁ λόγος μας, ὄχι περὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἡ ὁποία ὑπόκειται ὑποχρεωτικῶς εἰς τοιούτου εἴδους συλλογισμούς. Ἀλλὰ προκειμένου νὰ πεισθοῦν καὶ βεβαιωθοῦν τελείως καὶ οἱ περισσότερον ἀδύνατοι περὶ τὴν πίστιν, θὰ ἀπαντήσωμεν καὶ εἰς αὐτά.

6. Ἰωάν. 1, 10.
7. Ψαλμ. 144, 3.
8. Ψαλμ. 146, 5.
9. Γεν. 1, 1.

β' * Διότι, πές μου· «Τὸ ἀπαύγασμα τοῦ ἡλίου ἐκπηδᾷ ἀπὸ αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ ἡλίου ἢ ἀπὸ κάπου ἀλλοῦ»; Αὐτός, ποὺ δὲν ἔχει ἀναπήρους καὶ τὰς αἰσθήσεις του, κατ' ἀνάγκην θὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι πράγματι ἀπὸ αὐτὴν ἐκπηδᾷ τὴν φύσιν τοῦ ἡλίου. Ἐν τούτοις τὸ ἀπαύγασμα, καίτοι προέρχεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἡλίου, δὲν θὰ ἐλέγομεν ποτέ, ὅτι ὑπάρχει μετὰ ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ἡλίου, ἐπειδὴ ποτὲ δὲν ἐφάνη ὁ ἥλιος χωρὶς τὸ ἀπαύγασμα. Ἂν δὲ τοῦτο γίνεται καὶ μὲ αὐτὰ τὰ ὁρατὰ καὶ ὑλικὰ σώματα— διότι καὶ ἐδῶ τὸ παρελθὸν ἀπὸ κάποιο ἄλλο δὲν ἐφάνη ὑστερώτερα ἀπὸ ἐκεῖνο, ἀπὸ τὸ ὁποῖον προῆλθε[10]— διατί ἀρνεῖσαι νὰ δεχθῇς ὅτι τοῦτο γίνεται καὶ μὲ τὴν ἀόρατον καὶ ἀνέκφραστον φύσιν; Τὸ ἴδιο λοιπὸν συμβαίνει καὶ ἐδῶ, ὅπως ἁρμόζει εἰς Ἐκείνην τὴν οὐσίαν. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος ὠνόμασεν αὐτὸν ἔτσι καὶ δι' αὐτοῦ παρέστησε καὶ τὸ συναΐδιον[11]. Ἐξ ἄλλου, πές μου, ὅλοι

---

* Ὁ Λόγος, ἂν καὶ ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρός, δὲν εἶναι νεώτερος Αὐτοῦ κατὰ τὴν ὕπαρξιν, ἀλλὰ συνάναρχος, καθὼς καὶ τὸ ἀπαύγασμα τοῦ Ἡλίου εἶναι σύγχρονον πρὸς αὐτὸν Ἥλιον. Ἄλλωστε, ὁ Υἱὸς εἶναι συναΐδιος πρὸς τὸν Πατέρα καὶ διότι ἐδημιούργησε τοὺς αἰῶνας. Ἀκολουθεῖ ἀνάλυσις χωρίων τῆς Γραφῆς, τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύουν τὴν ὀρθὴν αὐτὴν περὶ Λόγου διδασκαλίαν.

10 Ἀπάντησις, ἀνατρέπουσα τὸν συλλογισμὸν τῶν αἱρετικῶν, ἐξ αὐτῶν τῶν αἰσθητῶν ληφθεῖσα (Πρβλ. καὶ ὑπ' ἀριθ. 21 σημείωσις τῆς γ' ὁμιλίας).

11. Ἑβρ. 1, 3.

οἱ αἰῶνες καὶ ὅλον τὸ διάστημα δὲν ἐδημιουργήθησαν δι' Αὐτοῦ; Αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχασε τὰ λογικά του, θὰ ὁμολογήση καὶ τοῦτο ὑποχρεωτικῶς. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν καμμία χρονικὴ ἀπόστασις μεταξὺ Υἱοῦ καὶ Πατρός. Καὶ ἂν δὲν ὑπάρχη, δὲν εἶναι νεώτερος ἀλλὰ συναΐδιος. Διότι τὸ «πρό» καὶ τὸ «μετά» εἶναι ἔννοιαι ποὺ φανερώνουν χρονικὰ διαστήματα καὶ χωρὶς χρονικὰ διαστήματα δὲν θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἐννοήση αὐτὰς τὰς λέξεις. Ὁ δὲ Θεὸς εἶναι ὑπεράνω τῶν χρόνων καὶ τῶν αἰώνων. Ἂν ὅμως δεχθῇς πλήρως τὴν ἄποψιν, ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει ἀρχήν, πρόσεξε μήπως ἀναγκασθῇς, κατὰ τὸν ἴδιον λόγον καὶ συλλογισμόν, νὰ δεχθῇς ὁμοίως, ὅτι καὶ ὁ πατὴρ ἔχει ἀρχήν, ἀρχαιοτέραν μὲν ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἀρχήν. Διότι, πές μου, δὲν ἔθεσες εἰς τὸν Υἱὸν κάποιο χρονικὸν ὅριον καὶ ἀρχὴν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς προχωρῶν πρὸς τὰ ἄνω δὲν ἔφθασες εἰς τὸ λογικὸν συμπέρασμα, ὅτι ὁ Πατὴρ προϋπάρχει τοῦ Υἱοῦ; Εἶναι φανερόν, ὅτι ἔτσι ἐσκέφθης. Πές μου λοιπὸν πόσον παλαιότερος εἶναι ὁ Πατήρ; Διότι, εἴτε ὀλίγον χρονικὸν διάστημα εἴπῃς, εἴτε πολύ, ὁπωσδήποτε ἔβαλες τὸν πατέρα κάτω ἀπὸ κάποιαν ἀρχήν. Διότι εἶναι φανερὸν ὅτι, ἀφοῦ ἐμέτρησες τὸ ἐνδιάμεσον διάστημα, εἶπες κατόπιν ἂν εἶναι ὀλίγον ἢ πολύ. Δὲν θὰ ἠμποροῦσες ὅμως νὰ μετρήσῃς, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἀρχὴ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Ὥστε καὶ εἰς τὸν Πατέρα ἔχεις δώσει ἀρχήν, συμπέρασμα εἰς τὸ ὁποῖον φυσικῶς ἔφθασες σὺ καὶ ἑπομένως, κατὰ τὴν γνώμην σου, οὔτε ὁ Πατὴρ ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἄναρχος. Βλέπεις πόσον ἀληθὲς εἶναι τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος καὶ πόσην δύναμιν καὶ ἀκρίβειαν ἔχει εἰς ὅλα ὁ λόγος του;

Ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος; «Αὐτὸς ποὺ δὲν τιμᾷ τὸν Υἱὸν δὲν τιμᾷ τὸν Πατέρα»[12]. Καὶ γνωρίζω μὲν ὅτι ὁ

12. Ἰωάνν. 5, 23.

λόγος αὐτὸς εἶναι εἰς πολλοὺς ἀκατανόητος. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς συχνὰ δὲν ἀνακινοῦμεν τὰ ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων συλλογισμῶν προερχόμενα συμπεράσματα, καθ' ὅσον οὔτε ὁ ὑπόλοιπος λαὸς θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὰ παρακολουθήσῃ, οὔτε πάλιν θὰ ὠφελεῖτο εἰς τίποτε καὶ ἂν τὰ παρακολουθοῦσε, διότι δὲν ἔχουν τίποτε τὸ βέβαιον καὶ ἀσφαλές· «διότι οἱ συλλογισμοὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι δειλοὶ καὶ αἱ σκέψεις των ἀσταθεῖς καὶ ἀβέβαιαι»[13]. Εὐχαρίστως δὲ θὰ ἐρωτοῦσα ἐκείνους ποὺ μᾶς ἀντιλέγουν καὶ τοῦτο, τί δηλαδὴ σημαίνει τὸ λεγόμενον ἀπὸ τὸν προφήτην, τὸ «πρὶν ἀπὸ ἐμὲ ἄλλος Θεὸς δὲν ὑπῆρξεν, οὔτε θὰ ὑπάρξῃ μετὰ ἀπὸ ἐμέ»[14]; διότι ἂν εἶναι νεώτερος ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα, πῶς λέγει· «Μετὰ ἀπὸ ἐμὲ δὲν θὰ ὑπάρξῃ»[15]; Θὰ ἀνατρέψετε λοιπὸν καὶ αὐτοῦ τοῦ Μονογενοῦς τὴν οὐσίαν; Διότι ὑποχρεωτικῶς, ἢ θὰ ἐπιχειρήσετε αὐτό, ἢ θὰ δεχθῆτε μίαν τὴν Θεότητα ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Ποῦ δὲ τὸ «ὅλα δι' αὐτοῦ ἔγιναν»[16] ἀληθεύει ἐξ ὁλοκλήρου; Διότι ἂν ὑπάρχῃ αἰὼν ἀρχαιότερος ἀπὸ Αὐτόν, πῶς τὸ πρὸ Αὐτοῦ θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἔχῃ δημιουργηθῇ δι' Αὐτοῦ; Παρατηρήσατε εἰς πόσην θρασύτητα τοὺς παρέσυρεν ὁ λόγος, μόλις παρεβιάσθη ἡ ἀλήθεια; Καὶ διατί ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲν εἶπεν, ὅτι ἐδημιουργήθη ἐκ τοῦ μηδενός, καθὼς σαφῶς μᾶς λέγει ὁ Παῦλος δι' ὅλα, μὲ τὰ ἑξῆς λόγια· «Αὐτὸς ποὺ ἐκάλεσε τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα»[17], ἀλλ' εἶπεν «ἐν ἀρχῇ ἦτο»; Διότι τοῦτο εἶναι ἀντίθετον πρὸς ἐκεῖνο. Καὶ πολὺ ὀρθῶς, διότι ὁ Θεὸς οὔτε γίνεται, οὔτε ἔχει κάτι πρεσβύ-

13. Σοφ. Σολομ. 9, 14.
14. Ἡσαΐ. 43, 10.
15. Ἔνθ. ἀνωτ.
16. Ἰωάνν. 1, 3.
17. Ρωμ. 4, 17.

τερον, αὐτὰ δὲ εἶναι λόγια Ἑλλήνων. Πές μου ὅμως καὶ τοῦτο.

Τὸν κτίστιν δὲν θὰ θεωρήσῃς ἀσυγκρίτως ἀνώτερον ἀπὸ τὰ ἔργα; Ὅταν λοιπὸν τὸ προελθὸν ἐκ τοῦ μηδενὸς (ἐξ οὐκ ὄντων[18]) εἶναι ὅμοιον πρὸς αὐτὰ τὰ ἔργα, ποῦ ὑπάρχει ἡ ἀσύγκριτος ὑπεροχή; Τί σημαίνει δὲ γενικῶς τὸ «ἐγὼ πρῶτος καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα»[19] καὶ «πρὶν ἀπὸ ἐμὲ δὲν ὑπῆρξεν ἄλλος Θεός»;[20] Διότι, ἐὰν ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας, εἶναι ἄλλος Θεὸς καὶ ἂν δὲν εἶναι συναΐδιος, ὑπάρχει μετὰ ἀπὸ Αὐτὸν καὶ ἂν δὲν προῆλθεν ἐκ τῆς οὐσίας, φανερὸν εἶναι ὅτι ἐδημιουργήθη. Ἂν πάλιν λέγουν, ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τὰ εἴδωλα, διατί δὲν συμφωνοῦν πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τὰ εἴδωλα νὰ ὁμολογοῦν τὸν ἕνα ἀληθινὸν Θεόν; Ἂν δὲ τοῦτο ἐλέχθη καὶ πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τὰ εἴδωλα, πῶς θὰ ἑρμηνεύσῃς ὅλην τὴν φράσιν; «Διότι μετὰ ἀπὸ ἐμέ, λέγει, δὲν θὰ ὑπάρξῃ ἄλλος Θεός»[21]. Αὐτὸ δὲν τὸ λέγει ἀρνούμενος τὸν Υἱόν, ἀλλὰ διὰ νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι μετ' ἐμὲ δὲν ὑφίσταται εἰδωλολατρικὸς Θεός, ὄχι ὅτι δὲν ὑφίσταται Υἱός. Ναί, λέγει. Τί λοιπόν; Καὶ τὸ «πρὶν ἀπὸ ἐμὲ δὲν ὑπῆρξεν ἄλλος Θεός»[22] θὰ τὸ ἐκλάβῃς καθ' ὅμοιον τρόπον, ὅτι εἰδωλολατρικὸς μὲν δὲν ἔγινε, ἔγινεν ὅμως Υἱὸς πρὶν ἀπὸ Αὐτόν; Καὶ ποῖος δαίμων θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἰσχυρισθῇ τοῦτο; Διότι νομίζω ὅτι οὔτε αὐτὸς ὁ διάβολος θὰ ἔφθανεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ ὑποστηρίξῃ κάτι τέτοιο.

---

18. Μιὰ ἀπὸ τὰς συνήθεις φράσεις τῶν αἱρετικῶν.
19. Ἡσαΐ. 41, 4.
20. Ἡσαΐ. 43, 10.
21. Αὐτόθι.
22. Αὐτόθι.

Ἄλλωστε, ἂν δὲν εἶναι συναΐδιος πρὸς τὸν Πατέρα, πῶς θὰ εἴπῃς ὅτι ἡ ζωή του εἶναι ἄπειρος; Διότι, ἐὰν ὁ Υἱὸς ἔχῃ ἄνωθεν ἀρχήν, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἀθάνατος, ἄπειρος πάντως δὲν εἶναι, διότι τὸ ἄπειρον πρέπει νὰ εἶναι ἄπειρον ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Πρᾶγμα, ποὺ ἀκριβῶς ἐδήλωσε καὶ ὁ Παῦλος, λέγων· «μὴ ἔχων μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε τέλος ζωῆς»[23] καὶ δεικνύων καὶ τὸ ἄναρχον καὶ τὸ ἀθάνατον αὐτῆς. Διότι ὅπως τοῦτο δὲν ἔχει τέλος, ἔτσι οὔτε ἐκεῖνο, ἐπειδὴ οὔτε ἐδῶ ὑπάρχει τέλος, οὔτε ἐκεῖ ἀρχή.

γ'. * Πῶς δέ, ἐφ' ὅσον εἶναι καὶ ζωή, ὑπῆρχε περίοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Λόγος δὲν ὑπῆρχεν[24]; διότι ὅλοι θὰ ὁμολογήσουν ὅτι ἡ ζωὴ ὑπάρχει πάντοτε καὶ κατὰ τρόπον ἄναρχον καὶ ἀθάνατον, ἐὰν βεβαίως πράγματι εἶναι ζωή, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἶναι. Ἂν ὅμως ὑπάρχῃ περίοδος κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει, πῶς θὰ εἶναι ζωὴ τῶν ἄλλων αὐτή, ποὺ κάποτε δὲν ὑπάρχει; Πῶς λοιπόν, λέγει, ὁ Ἰωάννης ἔθεσεν ἀρχὴν λέγων· «Ἐν ἀρχῇ ἦν»; Πές μου, ἐπρόσεξες εἰς τὸ «ἐν ἀρχῇ» καὶ εἰς τὸ «ἦν» καὶ τὸ «ὁ Λόγος ἦν» δὲν τὸ ἐννοεῖς; Τί δὲ ἐννοεῖ ὅταν λέγῃ περὶ τοῦ Πατρὸς ὁ Προφήτης· «Ἀπὸ τοῦ αἰῶ-

---

23. Ἑβρ. 7, 3.

* Ἀκολούθως, ὁ θεῖος Χρυσόστομος διδάσκει, ὅτι ὁ Λόγος ὡς «ζωή», δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἀρχὴν χρονικὴν ἢ τέλος. Εἰς τὴν φράσιν «Θεὸς ἦν ὁ Λόγος», ἐπειδὴ τὸ ἄναρθρον «Θ ε ὸ ς» κατηγορεῖται εἰς τὸν Υἱόν, δὲν ἕπεται, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι κατώτερος τοῦ Πατρός, διότι καὶ ὁ Πατὴρ πολλάκις εἰς τὴν Γραφὴν ὀνομάζεται ἁπλῶς «Θεὸς» χωρὶς ἄρθρον. Ἄλλωστε, ἡ αἰωνία ὕπαρξις καὶ δημιουργικὴ ἐνέργεια τοῦ Υἱοῦ φανερώνουν, ὅτι ὁ Λόγος εἶναι Θεός, ἴσος καὶ ὁμοούσιος πρὸς τὸν Πατέρα.

24. Μία, ἐπίσης, ἀπὸ τὰς συνήθεις φράσεις τῶν αἱρετικῶν. Εἰς τὸ κείμενον ἔχει ὡς ἑξῆς: «ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν», ἐφ' ὅσον, δηλαδή, ὁ Υἱὸς εἶναι, κατ' αὐτούς, δημιούργημα ἐκ τοῦ μηδενός, «ἐξ οὐκ ὄντων», ὡς ἀκριβῶς ἔλεγον, ἕπεται ὅτι δὲν ὑπῆρχε πάντοτε, ἀλλ' ὑπῆρχε χρονικὴ περίοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπῆρχε. Ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἀνατρέπει ἓν πρὸς ἓν τὰ ἐπιχειρήματα αὐτὰ μὲ ὑπομονὴν καὶ σύστημα καὶ ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ἀφελῆ καὶ ἀντι-Γραφικὰ εἶναι, ὡς μὴ ὑπὸ τῆς Γραφῆς ὑποβοηθούμενα.

νος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶσαι»[25]; Ἄρά γε, ἐπειδὴ θέτει ὅρια εἰς Αὐτόν, δι' αὐτὸ ὁμιλεῖ ἔτσι; Ὄχι, ἀλλὰ διὰ νὰ φανερώσῃ τὸ ἀΐδιον. Ἔτσι λοιπὸν νὰ σκέπτεσαι καὶ ἐδῶ, διότι δὲν εἶπε τοῦτο, θέτων ὅρια, οὔτε ἄλλωστε εἶπεν' «Ἀρχὴν ἔλαβεν», ἀλλ' «ἐν ἀρχῇ ἦτο» καὶ μὲ τὸ «ἦτο» σὲ παρακινεῖ νὰ ἐννοῇς ἄναρχον τὸν Υἱόν. Ἀλλ' ἰδού, λέγει, ὁ Πατὴρ ἀνεφέρθη μὲ τὴν προσθήκην τοῦ ἄρθρου, ἐνῷ ὁ Υἱὸς χωρὶς αὐτήν.

Τί λοιπὸν ἐννοεῖ ὁ Ἀπόστολος ὅταν λέγῃ' «Τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»[26] καὶ πάλιν «ὁ ὁποῖος εἶναι ἐπὶ πάντων Θεός»;[27] Ἰδοὺ λοιπὸν ἐδῶ ἐμνημόνευσε τὸν Υἱὸν χωρὶς τὸ ἄρθρον. Τὸ ἴδιο κάνει καὶ μὲ τὸν Πατέρα. Εἰς ἐπιστολήν του πάλιν πρὸς τοὺς Φιλιππησίους, γράφει ὡς ἑξῆς' «Ὁ ὁποῖος, ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, δὲν ἐνόμισεν ἁρπαγὴν τὸ νὰ εἶναι ἴσα μὲ τὸν Θεόν»[28] καὶ πρὸς τοὺς Ρωμαίους δὲ πάλιν' «Χάρις εἰς ἐσᾶς καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ»[29]. Ἄλλωστε ἦταν καὶ περιττὸν νὰ προστεθῇ αὐτὸ ἐδῶ, ἐφ' ὅσον παρα πάνω προσετίθετο συνεχῶς εἰς τὸν λόγον. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ὁμιλῇ περὶ τοῦ Πατρός, λέγει' «Πνεῦμα ὁ Θεός»[30] καὶ δὲν ἀρνούμεθα τὸ ἀσώματον τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι δὲν ἀναφέρει τὸ Πνεῦμα ἐνάρθρως, ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἔστω καὶ ἂν ὁ Υἱὸς δὲν ἀναφέρεται ἐνάρθρως, δὲν εἶναι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ κατώτερος Θεός. Διατί λοιπόν; Διότι ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι ἦτο πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀφοῦ τὸν

25. Ψαλμ. 89, 2.
26. Τιτ. 2, 13.
27. Ρωμ. 9, 5.
28. Φιλιπ. 2, 6.
29. Ρωμ. 1, 7.
30. Ἰωάνν. 4, 24.

ἀπεκάλεσε καὶ Θεόν, δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ φαντασθῶμεν καμμίαν διαφορὰν εἰς τὴν Θεότητα αὐτήν, ἀλλ' ἀντιθέτως. Διότι, ἀφοῦ προηγουμένως εἶπε' «καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος», διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι ἡ Θεότης τοῦ Υἱοῦ εἶναι κατωτέρα, ἀμέσως ἔθεσε καὶ τὰ γνωρίσματα τῆς γνησίας Θεότητος Αὐτοῦ, δηλαδὴ καὶ τὸ ἀΐδιον, «διότι οὗτος ἦτο, λέγει, ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν» καὶ τὸ δημιουργικόν, «διότι ὅλα δι' αὐτοῦ ἔγιναν καὶ χωρὶς αὐτοῦ δὲν ἔγινεν οὐδὲ ἕν, τὸ ὁποῖον ἔγινε»[31], τὸ ὁποῖον μάλιστα καὶ ὁ Πατὴρ Αὐτοῦ διὰ τῶν Προφητῶν λέγει παντοῦ ὅτι εἶναι τὸ γνώρισμα τῆς οὐσίας Αὐτοῦ. Καὶ συνεχῶς αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς ἀποδείξεως χρησιμοποιοῦν οἱ προφῆται καὶ ὄχι τυχαίως, ἀλλ' ἀγωνιζόμενοι καὶ πρὸς τὴν εἰδωλολατρίαν, «διότι οἱ θεοί, λέγει, ποὺ δὲν ἔκαμαν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, θὰ καταστραφοῦν»[32] καὶ πάλιν' «Ἐγὼ μὲ τὸ χέρι μου ἐξέτεινα τὸν οὐρανόν»[33] καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι εἶναι δηλωτικὸν θεότητος, τοποθετεῖ αὐτὸ παντοῦ.

Ὁ Εὐαγγελιστὴς ὅμως Ἰωάννης δὲν ἠρκέσθη εἰς αὐτὰ τὰ λόγια, ἀλλὰ τὸν ὠνόμασε καὶ ζωὴν καὶ φῶς. Ἐὰν λοιπὸν ἦταν πάντοτε μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα, ἐὰν Αὐτὸς τὰ ἐδημιούργησεν ὅλα καὶ τὰ συντηρῇ —διότι αὐτὸ ὑπηνίχθη διὰ τῆς ζωῆς— ἐὰν φωτίζῃ τὰ πάντα, ποῖος θὰ φανῇ τόσον ἀνόητος, ὥστε νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς ἔσπευσε δι' αὐτῶν νὰ εἰσηγηθῇ ἐλάττωσιν τῆς Θεότητος τοῦ Υἱοῦ, διὰ τῶν ὁποίων μάλιστα εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδειχθῇ ἰσότης καὶ πλήρης ὁμοιότης; Ἂς μὴ συγχέωμεν λοιπὸν τὴν κτίσιν μὲ τὸν κτίστην, διὰ νὰ μὴ ἀκούσωμεν καὶ ἡμεῖς, ὅτι «ἐσεβάσθησαν τῇ κτίσει παρὰ

31. Ἰωάνν. 1, 3.
32. Ἱερεμ. 10, 11.
33. Ἡσα. 44, 24.

τὸν κτίσαντα»[34]. Ἐὰν πάλιν ἰσχυρισθοῦν, ὅτι τοῦτο ἔχει λεχθῆ καὶ περὶ τῶν οὐρανῶν, ἐν τούτοις εἰς τὸν περὶ αὐτῶν λόγον, διεκήρυξε σαφῶς, ὅτι δὲν πρέπει καθόλου νὰ λατρεύωμεν τὴν κτίσιν, καθ' ὅσον εἶναι πρᾶξις εἰδωλολατρική.

δ'.* Ἂς μὴ τοὺς ὑποβάλωμεν, λοιπόν, εἰς αὐτὴν τὴν κατάραν. Δι' αὐτὸ ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν λατρείαν. Δι' αὐτὸ ἔλαβε δούλου μορφήν, διὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν δουλείαν. Δι' αὐτὸ ἐπτύσθη, δι' αὐτὸ ἐρραπίσθη, δι' αὐτὸ ὑπέμεινε τὸν ἐπονείδιστον θάνατον. Ἂς μὴ καθιστῶμεν λοιπὸν ὅλα αὐτὰ ἀνωφελῆ, οὔτε νὰ ἐπανερχώμεθα πάλιν εἰς τὴν προηγουμένην ἀσέβειαν, μᾶλλον δὲ εἰς τὴν χειροτέραν. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα νὰ λατρεύωμεν τὴν κτίσιν μὲ τὸ νὰ κατεβάζωμεν αὐτὸν τὸν Δημιουργὸν εἰς τὴν εὐτέλειαν τῆς κτίσεως, κατάντημα εἰς τὸ ὁποῖον ἐφθάσαμεν ἡμεῖς. Διότι ἐκεῖνος παραμένει πάντοτε, ὁποῖος εἶναι, ἀναλλοίωτος καὶ ἀμετάβλητος, «διότι σὺ εἶσαι ὁ ἴδιος, λέγει, καὶ τὰ ἔτη σου δὲν θὰ ἐκλείψουν»[35].

* Εἰς τὰς ἑπομένας δύο παραγράφους ἀκολουθεῖ, ὡς συνήθως, ἠθικὴ διδασκαλία. Ὁ θεῖος Χρυσόστομος συμβουλεύει τοὺς ἀκούοντας, νὰ μὴ ὀργίζωνται κατὰ τῶν ἀδικούντων αὐτούς, ἀλλ' ἀναλογιζόμενοι τὰς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ διαπραττομένας ἁμαρτίας των, ὡς καὶ τὰς ὀλεθρίας συνεπείας τοῦ θυμοῦ, νὰ συμπεριφέρωνται πρὸς αὐτοὺς πράως καὶ ἐπιεικῶς. Ἀκολούθως, ὁ θεῖος Πατὴρ τονίζει τὴν ἀνάγκην τῆς καὶ δι' ἔργων δοξολογίας τοῦ Θεοῦ, διότι τὰ «ὑγιῆ δόγματα» δὲν ὠφελοῦν εἰς τίποτε, ὅταν δὲν ὑπάρχει καὶ βίος ἠθικός. Εἰς τὴν ε', τέλος, παράγραφον ἔχομεν μίαν θαυμασίαν ὄντως ἀνάλυσιν τοῦ φοβεροῦ «νοσήματος» τῆς ὀργῆς, τὸ ὁποῖον ὁδηγεῖ τάχιστα, τοὺς μὴ προσπαθοῦντας νὰ θεραπεύσουν αὐτό, εἰς βεβαίαν «πτῶσιν» καὶ καταστροφήν.

34. Ρωμ. 1, 25.

35. Ψαλμ. 101, 28.

Ἂς τὸν δοξάζωμεν λοιπόν, ὅπως ἀκριβῶς τὸν παρελάβομεν ἀπὸ τοὺς πατέρας. Ἂς τὸν δοξάζωμεν καὶ μὲ πίστιν καὶ μὲ ἔργα, διότι τὰ ὑγιῆ δόγματα δὲν ὠφελοῦν σὲ τίποτε τὴν σωτηρίαν μας, ὅταν ἡ ζωή μας εἶναι διεφθαρμένη. Δι' αὐτό, ἂς τὴν ρυθμίσωμεν σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἂς σταθοῦμε μακριὰ ἀπὸ κάθε αἰσχρότητα, ἀδικίαν, πλεονεξίαν. Ἂς αἰσθανώμεθα σὰν ξένοι καὶ παρεπίδημοι καὶ ἂς εἴμεθα ἀνώτεροι ὅλων τῶν ἐπιγείων. Καί, ἂν κανεὶς ἔχῃ χρήματα πολλὰ καὶ κτήματα, ἂς τὰ χρησιμοποιήσῃ, ὅπως ἀκριβῶς ὁ πάροικος, ὁ ὁποῖος ὀλίγον ἀργότερα, εἴτε τὸ θέλει, εἴτε ὄχι, θὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτά. Καί, ἂν κανεὶς ἔχῃ ἀδικηθῆ ἀπὸ κάποιον, ἂς μὴ διατηρῇ παντοτινὴν ὀργήν, μᾶλλον δὲ οὔτε πρόσκαιρον, διότι ὁ Ἀπόστολος δὲν μᾶς ἐπέτρεψε νὰ τὴν κρατήσωμεν περισσότερον τῆς μιᾶς ἡμέρας, «διότι ὁ ἥλιος, λέγει, ἂς μὴ δύῃ μὲ τὸν παροργισμόν σας»[36]. Καὶ πολὺ δικαίως, διότι θὰ εἶναι εὐτύχημα καὶ εἰς τόσον σύντομον χρόνον νὰ μὴ γίνῃ κανένα κακόν. Ἂν ὅμως καὶ νυκτώσῃ, ὅσα συνέβησαν γίνονται χειρότερα — ἐφ' ὅσον ἡ μνήμη αὐτῶν ἐπαυξάνει τὸ πῦρ τῆς ὀργῆς — καὶ πικρότερα, καθὼς ἡμεῖς τὰ ἐξετάζομεν σχολαστικά.

Προτοῦ λοιπὸν ἐπιληφθῶμεν αὐτῆς τῆς ὀλεθρίας ἀσχολίας καὶ ἡ φωτιὰ ἀνάψῃ περισσότερον, παραγγέλλει νὰ προλάβωμεν καὶ νὰ ἐξαφανίσωμεν τὸ κακόν. Διότι τὸ πάθος τῆς ὀργῆς εἶναι σφοδρὸν καὶ ἀπὸ κάθε φλόγα σφοδρότερον. Δι' αὐτὸ πρέπει πολὺ γρήγορα νὰ προλάβωμεν τὴν φλόγα, καὶ νὰ μὴ ἀφήσωμεν νὰ ἀνεβῇ ὑψηλά. Καὶ διότι ἔτσι τὸ νόσημα τοῦτο γίνεται αἴτιον πολλῶν κακῶν. Διότι ἀνέτρεψεν ὁλοκλήρους οἰκίας,

36. Ἐφεσ. 4, 26.

διέλυσε παλαιάς γνωριμίας, ἐπροξένησεν ἀπαρηγορήτους συμφοράς ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου καὶ ἀκαριαίως, «διότι ἡ ὁρμὴ τοῦ θυμοῦ του εἶναι ἡ πτῶσις του»[37], λέγει.

Ἂς μὴ ἀφήνωμεν λοιπὸν ἀχαλίνωτον τὸ θηρίον, ἀλλ' ἂς τοῦ βάλλωμεν ἰσχυρὸν χαλινόν, τὸν φόβον τοῦ δικαστηρίου τοῦ μέλλοντος. Ὅταν σὲ λυπήση φίλος, ἢ καὶ σὲ ἐξοργίση κάποιος ἀπὸ τοὺς οἰκείους, σκέψου τὰ ἁμαρτήματά σου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι μὲ τὴν πρὸς ἐκείνους ἐπιείκειαν κάμνεις διὰ τὸν ἑαυτόν σου πραότερον τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο, «συγχωρεῖτε, λέγει, καὶ θὰ συγχωρηθῆτε»[38] καὶ θὰ χαθῆ γρήγορα τὸ πάθος. Μαζὶ μὲ αὐτὰ νὰ ἐξετάσῃς καὶ τοῦτο, ἂν κάποτε, ὅταν ἐξέπεσες εἰς ἀγριότητα, συνεκράτησες τὸν ἑαυτόν σου καὶ ἄλλοτε πάλιν ἂν παρεσύρθης ἀπὸ τὸ πάθος. Ἔπειτα κάμε τὴν σύγκρισιν τῶν δύο αὐτῶν διαφορετικῶν καταστάσεων καὶ θὰ ὠφεληθῆς πολύ. Διότι πές μου· πότε ἐπῄνεσες τὸν ἑαυτόν σου, ὅταν ἐνικήθης, ἢ ὅταν ἐνίκησες; Δὲν αἰσθανόμεθα ἐντροπὴν καὶ δὲν κατηγοροῦμε σκληρὰ τοὺς ἑαυτούς μας εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν — ἀκόμη καὶ ἐνῷ κανεὶς δὲν μᾶς κατηγορεῖ — καὶ δὲν μετανοοῦμε πολὺ καὶ διὰ λόγους καὶ διὰ πράξεις ἀστόχους; ὅταν πάλιν συγκρατούμεθα, δὲν χαιρόμεθα καὶ δὲν καυχόμεθα, ὡς νικηταί; Νίκη δὲ ἐπὶ τῆς ὀργῆς δὲν εἶναι τὸ νὰ ἀνταποδίδωμεν τὰ ἴσα —διότι αὐτὴ εἶναι χειρίστη ἧττα — ἀλλὰ νὰ βαστάσωμεν μὲ πραότητα τοὺς κατατρεγμοὺς καὶ τὰς κακολογίας. Διότι αὐτὸ εἶναι ἀνώτερον, νὰ κακοπαθῆ τις, ὄχι νὰ κακοποιῆ.

Μὴ λέγῃς λοιπόν, ὅταν ὀργίζεσαι· «Πάντως θὰ ἐκδικηθῶ καὶ ἐγώ, πάντως θὰ ἐπανέλθω», οὔτε νὰ ἀποκρί-

37. Σοφ. Σειρ. 1, 22.
38. Λουκ. 6, 37.

νεσαι πρὸς τοὺς προτρέποντας νὰ νικᾷς, λέγων· «Δὲν θὰ ἀνεχθῶ νὰ ἀφήσω νὰ φύγῃ ὁ τάδε, ἀφοῦ μὲ περιγελάσῃ», διότι δὲν θὰ σὲ περιγελάσῃ ποτέ, ἀλλ' ὅταν ἀνταποδώσῃς. Ἂν δὲ καὶ τότε σὲ περιγελάσῃ, ὡς ἀνόητος, θὰ πάθῃ τοῦτο. Σὺ δὲ μὴ ζητῇς νὰ νικᾷς τὴν γνώμην τῶν ἀνοήτων, ἀλλὰ νὰ θεωρῇς ἐπαρκῆ αὐτήν, ποὺ ἔχουν οἱ συνετοί. Διατί ὅμως σὲ ὑποχρεώνω νὰ παρακολουθήσῃς μικρὸν καὶ ταπεινὸν θέατρον, τὸ ὁποῖον συνέθεσα ἀπὸ ἀνθρώπους; Ὕψωσε τὰ βλέμματά σου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐκεῖνος θὰ σὲ ἐπαινέσῃ. Ἐκεῖνος δέ, ποὺ τιμᾶται ἀπὸ τὸν Θεόν, δὲν πρέπει νὰ ἐπιζητῇ τὸν ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον, διότι ὁ μὲν ἀνθρώπινος ἔπαινος ἀπονέμεται πολλὲς φορὲς καὶ πρὸς χάριν καὶ πρὸς ἀπέχθειαν ἄλλων καὶ δὲν προσεκόμισε κανένα κέρδος, ὁ ἐκ μέρους ὅμως τοῦ Θεοῦ ἔπαινος εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀστάθειαν καὶ ἀταξίαν καὶ φέρει εἰς τὸν τιμώμενον πολλὴν ὠφέλειαν. Ἂς ἐπιδιώκωμεν λοιπὸν τοῦτον τὸν ἔπαινον.

ε'. Θέλεις νὰ μάθῃς πόσον κακὸν εἶναι ἡ ὀργή; Παρακολούθησε ἄλλους, διαπληκτιζομένους εἰς τὴν ἀγοράν. Διότι δὲν θὰ ἠμπορέσῃς εὔκολα νὰ ἰδῇς εἰς τὸν ἑαυτόν σου τὴν ἀσχημίαν, μὲ σκοτισμένο καὶ ναρκωμένο ἀπὸ τὸ πάθος μυαλό. Δι' αὐτό, ὅταν ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τὸ πάθος, τότε παρατήρησε σὲ ἄλλους τὰ συμβαίνοντα σὲ σένα, ὁπότε ἡ κρίσις σου δὲν εἶναι διεστραμμένη. Παρατήρησε λοιπὸν τοὺς περιφερομένους καὶ ὀργιζομένους ὄχλους εἰς τὴν ἀγοράν, ποὺ ἀσχημονοῦν ἐνώπιον ὅλων, σὰν νὰ κατελήφθησαν ἀπὸ παραφροσύνην. Διότι, ὅταν ὁ θυμός, ποὺ βράζει μέσα εἰς τὸ στῆθος, ἐρεθισθῇ καὶ ἐξαγριωθῇ, τὸ στόμα βγάζει φωτιά, τὰ μάτια πετοῦν φλόγες, ὅλο τὸ πρόσωπον πρήζεται, τὰ χέρια κινοῦνται νευρικά, τὰ πόδια τινάσσονται κατὰ τρόπον καταγέλαστον καὶ ἀγωνίζονται κατὰ τῶν ἀντιπάλων των. Καθὼς δὲ εἶναι μανιασμένοι τίποτε δὲν τοὺς χωρίζει, διότι εἶναι ἀ-

ναίσθητοι ἐντελῶς πρὸς ὅλα αὐτὰ καὶ κλωτσοῦν καὶ δαγκώνουν, χειρότερα καὶ ἀπὸ τοὺς ἄγριους ὄνους. Πράγματι, ὁ θυμώδης ἀνὴρ δὲν εἶναι εὐπρεπής.

Ἔπειτα, μετὰ ἀπὸ τὴν πολλὴν αὐτὴν γελοιότητα, ὅταν ἀναχωρήσουν διὰ τὰς οἰκίας των καὶ συνέλθουν, αἰσθάνονται μεγαλυτέραν ὀδύνην καὶ πολὺν φόβον, σκεπτόμενοι ποῖοι ἦσαν οἱ παρόντες, ὅταν κατείχοντο ὑπὸ τῆς ὀργῆς. Ἔτσι καὶ οἱ παραλογιζόμενοι, ὅταν συνέλθουν καὶ ἡσυχάσουν, μὴ γνωρίζοντες καὶ ἐνθυμούμενοι τοὺς παρευρεθέντας εἰς τοὺς παραλογισμούς των, ἀναλογίζονται τὰ ἑξῆς· «Ἄραγε, μήπως μὲ εἶδαν φίλοι, μήπως μὲ εἶδαν ἀντίπαλοι καὶ ἐχθροί;», καθ' ὅσον φοβοῦνται ὁμοίως καὶ τοὺς δύο, τοὺς μέν, διότι θὰ τοὺς μάθουν καλὰ καὶ θὰ κάμουν τὴν ἐντροπήν τους μεγαλυτέραν, τοὺς δέ, διότι θὰ εὐχαριστηθοῦν. Ἂν μάλιστα ἀλληλοκτυπηθοῦν καὶ προξενήσουν πληγάς, ἐπαυξάνεται ὁ φόβος τους, διότι βασανίζονται ἀπὸ τὴν σκέψιν μήπως συμβῇ τίποτε χειρότερον εἰς τὸν παθόντα, ἢ πυρετὸς ἱκανὸς νὰ φέρῃ τὸν θάνατον, ἢ δυσθεράπευτον ἐξόγκωμα, ἱκανὸν νὰ τὸν ὁδηγήσῃ εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Καὶ ποία ἀνάγκη ὑπῆρχε συμπλοκῆς; τί ἐχρειάζοντο αἱ ὕβρεις καὶ αἱ φιλονικίαι; Ἂς χαθοῦν καὶ αὐτὰ καὶ ἐκεῖνα. Καὶ καταρῶνται λοιπὸν ὅλα τὰ σαθρὰ αὐτὰ πράγματα καὶ αὐτοὺς ποὺ ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς αὐτά.

Οἱ περισσότερον δὲ ἀνόητοι θεωροῦν αἰτίαν ὅλων αὐτῶν καὶ τοὺς πονηροὺς δαίμονας καὶ τὴν κακὴν ὥραν. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ζήτημα κακῆς ὥρας — οὔτε ἄλλωστε ὑπάρχει ποτὲ κακὴ ὥρα — οὔτε εἶναι αὐτὰ ἔργα πονηροῦ δαίμονος, ἀλλ' ἀποτελέσματα τῆς κακίας, ὅσων ὑπέκυψαν εἰς τὸ πάθος αὐτὸ τῆς ὀργῆς. Διότι αὐτοὶ καὶ τοὺς δαίμονας προσελκύουν καὶ ὅλα τὰ δυστυχήματα προκαλοῦν εἰς τοὺς ἑαυτούς των. Ἀλλ' ὑποφέρει, λέγει, ἡ καρδιὰ καὶ πονεῖ ἀπὸ τὰς ὕβρεις; Καὶ ἐγὼ τὸ γνωρίζω καὶ δι' αὐτὸ ἐπαινῶ αὐτούς, ποὺ δαμάζουν τὸ

φοβερὸν τοῦτο θηρίον. Ἂν μάλιστα θέλωμεν, ἠμποροῦμεν νὰ συντρίψωμεν τὸ πάθος. Διατί ὅμως δὲν ὑποφέρομεν ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος, ὅταν μᾶς ὑβρίζουν οἱ ἄρχοντες; Δὲν ἠμπόδισε ἄραγε ὁ παρεμβληθεὶς ἰσοδύναμος τοῦ πάθους αὐτοῦ φόβος, ποὺ μᾶς ἐπροξένησεν ἀληθινὸν τρόμον καὶ δὲν ἐπέτρεψε νὰ γίνῃ οὔτε ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ; Διατί δὲ καὶ οἱ ὑπηρέται, ἀκούοντες ἀπὸ ἡμᾶς κυρίως ὕβρεις, ὑπομένουν ὅλας σιωπῶντες; Ἄραγε, δὲν συγκρατοῦνται καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸν αὐτὸν φόβον ποὺ ἐπικρέμαται ἐπ' αὐτῶν; Σὺ δὲ νὰ μὴ σκεφθῇς μόνον τὸν ἐκ Θεοῦ φόβον, ἀλλ' ὅτι ὁ Θεός, ποὺ διατάσσει νὰ σιωπᾷς, σὲ ὑβρίζει τότε καὶ αὐτὸς καὶ ὅλα θὰ τὰ ὑπομείνῃς μὲ πραότητα. Καὶ νὰ εἰπῇς πρὸς τὸν ἀντίπαλόν σου· «Τί νὰ σοῦ κάμω; Ἄλλος μοῦ κρατᾷ καὶ τὸ δεξί μου χέρι καὶ τὴν γλῶσσαν» καὶ θὰ γίνῃ ὁ λόγος αὐτὸς καὶ εἰς σὲ καὶ εἰς ἐκεῖνον πηγὴ ὑπομονῆς καὶ ἐγκρατείας. Τώρα δὲ ἐξ αἰτίας μὲν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ ἀνυπόφορα ὑποφέρομεν καὶ πρὸς τοὺς ὑβριστὰς λέγομεν πολλὰς φοράς· «Ἐκεῖνος μὲ ὕβρισεν, ὄχι ἐσύ», ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ δὲν θὰ ἔχωμεν οὔτε αὐτὴν τὴν εὐλάβειαν; Καὶ ποίας συγγνώμης θὰ τύχωμεν;

Ἂς εἴπωμεν λοιπὸν πρὸς τὴν ψυχήν μας· «Ὁ Θεὸς μᾶς ὑβρίζει τώρα, ὁ Θεός, ποὺ κρατεῖ τὰ χέρια μας. Ἂς μὴ κινούμεθα καὶ ἂς μὴ εἶναι δι' ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἀτιμότερος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους». Ἐτρομάξατε μὲ τὸν λόγον αὐτόν; Ἀλλὰ θέλω νὰ σᾶς κάμω νὰ φοβῆσθε ὄχι μόνον διὰ τοὺς λόγους, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πρᾶξιν, διότι ὁ Θεὸς μᾶς παρήγγειλεν, ὅταν ῥαπιζώμεθα ὄχι μόνον νὰ ὑπομένωμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ προσφερώμεθα διὰ τὸ χειρότερον[39]. Ἡμεῖς ὅμως ἐναντιούμεθα μὲ τόσην σφοδρότη-

39. Ματθ. 5, 39.

τα καὶ ἐπιμονήν, ὥστε ὄχι μόνον δὲν παρέχομεν τοὺς ἑαυτούς μας εἰς τὴν κακοπάθειαν, ἀλλὰ καὶ ἀνταποδίδομεν, συχνὰ μάλιστα καὶ ἐπιτιθέμεθα ἡμεῖς πρῶτοι καὶ νομίζομεν ὅτι ὑστεροῦμεν, ἂν δὲν πράξωμεν τὰ ἴδια.

Τὸ δὲ χείριστον ἐν προκειμένῳ εἶναι τοῦτο, ὅτι νομίζομεν ὅτι νικῶμεν, ἐνῷ ὑφιστάμεθα τὴν χειρίστην ἧτταν, καί, ἐνῷ εἴμεθα πεσμένοι κάτω καὶ καταπληγωμένοι ἀπὸ τὰς προσβολὰς τοῦ διαβόλου, νομίζομεν ὅτι ἐξουσιάζομεν αὐτόν. Δι' αὐτό, παρακαλῶ, νὰ μάθωμεν ποῖος εἶναι ὁ τρόπος αὐτῆς τῆς νίκης καὶ νὰ ἀκολουθῶμεν αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ τρόπου, διότι τὸ νὰ κακοπαθῇ κανείς, τοῦτο εἶναι τὸ στεφάνι τῆς νίκης. Ἂν λοιπὸν θέλωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ὑψωθῶμεν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἂς μὴ τηρῶμεν τὸν νόμον τῶν κοσμικῶν ἀγώνων εἰς αὐτοὺς ἐδῶ τοὺς ἀγῶνας[40], ἀλλὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καὶ ἂς ὑπομένωμεν τὰ πάντα μὲ μακροθυμίαν, διότι ἔτσι θὰ νικήσωμεν μὲν τοὺς ἐδῶ ἀντιπάλους μας, θὰ κερδίσωμεν δὲ τὰ ὑπεσχημένα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα πρέπει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

40. Εἰς τοὺς «ἔξωθεν» ἀγῶνας ἰσχύει ὁ νόμος τῆς ἀνταποδόσεως καὶ ἐκδικήσεως, ὁ ὁποῖος ἔχει πηγήν του τὸν ἐγωϊσμὸν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ νόμος αὐτός, εἰς ἐποχὰς μεγάλης ἠθικῆς καταπτώσεως, μεταβάλλει τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων εἰς πραγματικὴν κόλασιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν μόνον ὁ παράδεισος τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης ἠμπορεῖ νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ. Διότι ἡ ἀγάπη, ἔχουσα πηγήν της αὐτὸν τοῦτον τὸν Θεόν, τροφοδοτεῖ τὸν νόμον τῆς ἀνεξικακίας, περὶ τοῦ ὁποίου ἐδῶ ὁ λόγος. Ὁ ἀ ν ε ξ ί κ α κ ο ς ἀντιμετωπίζει μὲ μακροθυμίαν, ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν τὰ δεινὰ τοῦ βίου, ὄχι ἀπὸ φόβον ἢ ἀνάγκην, ἀλλ' ἀπὸ ἀγάπην καὶ μόνον καὶ γίνεται δι' ὅλους μία ζωντανὴ ἀκτινοβολία ἀγάπης, ὅπως ὁ Θεάνθρωπος τὸν ὁποῖον ἔχει μ έ τ ρ ο ν καὶ ὑ π ο γ ρ α μ μ ό ν.

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄ (5)*

(Ἰωάν. α΄, 3—5)

«Π ά ν τ α δ ι' α ὐ τ ο ῦ ἐ γ έ ν ε τ ο, κ α ὶ χ ω ρ ὶ ς α ὐ τ ο ῦ ἐ γ έ ν ε τ ο ο ὐ δ ὲ ἕ ν, ὃ γ έ γ ο ν ε ν» (Ἰωάνν. 1,3).

α΄ Ὁ μὲν Μωυσῆς, ἀρχόμενος τῆς ἱστορίας τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου καὶ ὁλοκλήρου τῆς συγγραφῆς του, τῆς περιεχομένης εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην[1], μᾶς ὁμιλεῖ διὰ τὰ αἰσθητὰ καὶ αὐτὰ ἐκθέτει διὰ πολλῶν, διότι, λέγει· «ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»[2], ἔπειτα προσθέτει ὅτι ἐδημιουργήθη καὶ φῶς καὶ δεύτερος οὐρανός, ὅτι ἀκολούθως ἐνεφανίσθησαν ἀστέρες καὶ ζῶα ὅλων τῶν γενῶν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, διὰ νὰ μὴ μακρηγορῶμεν διηγούμενοι ἕνα ἕκαστον κεχωρισμένως. Ὁ δὲ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ἀφοῦ τὰ ἐσυντόμευ-

---

* Ἡ φράσις «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, ὃ γέγονεν», ἡ προτασσομένη τῆς παρούσης ὁμιλίας, σημαίνει ὅτι ὁ Λόγος παρήγαγεν ἐκ τοῦ μηδενὸς ὄχι μόνον τὰ ὁρατὰ κτίσματα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀόρατα. Τὸ «ὃ γέγονεν» δὲν ἐφαρμόζεται ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς διατείνονται οἱ Πνευματομάχοι. Πρῶτον, διότι δὲν ἦτο καιρὸς ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἐδῶ νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ Πνεύματος, δεύτερον, διότι καὶ ἂν ἤθελε νὰ ὁμιλήσῃ περὶ αὐτοῦ, δὲν θὰ ὡμίλει τόσον ἀσαφῶς καί, τρίτον, διότι ἂν τὸ «ὃ γέγονεν» ἀποδίδεται εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τότε καὶ αἱ ἑπόμεναι λέξεις «ζωὴ» καὶ «φῶς» πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν ἐπίσης εἰς αὐτό, ὁπότε θὰ φανῇ ὅτι σαρκοῦται καὶ ὀνομάζεται Μονογενὴς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ ὄχι ὁ Υἱός, ὅπερ ἄτοπον.

1. Ἐννοεῖ τὴν Πεντάτευχον, ἡ ὁποία ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ πέντε βιβλία. Τὸ πρῶτον βιβλίον, ἡ Γένεσις, μᾶς ἐξιστορεῖ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ «συγγραφὴ» αὐτὴ τοῦ Μωϋσέως ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον βιβλίον τῆς Π. Διαθήκης.

2. Γεν. 1, 1.

σεν ὅλα, εἰς μίαν φράσιν περιλαμβάνει καὶ ἐκεῖνα καὶ τὰ ἀνώτερα ἐκείνων. Εὐλόγως, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅλα αὐτὰ εἶναι γνωστὰ εἰς τοὺς ἀκούοντας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπείγεται νὰ ὁμιλήσῃ περὶ σπουδαιοτέρου ζητήματος, καθ' ὅσον τὴν πραγματείαν[3] του συνέθεσεν ἐξ ὁλοκλήρου, διὰ νὰ μᾶς ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ Δημιουργοῦ, τοῦ δημιουργήσαντος τὰ πάντα καὶ ὄχι περὶ τῶν δημιουργημάτων του. Δι' αὐτὸ ἐκεῖνος μέν, καίτοι βεβαίως ἀνεφέρθη εἰς τὸ μικρότερον μέρος τῆς κτίσεως — διότι δὲν μᾶς ὡμίλησε καθόλου περὶ τῶν ἀοράτων δυνάμεων — ἀσχολεῖται λεπτομερῶς μὲ αὐτά, ἐνῶ αὐτὸς ἐδῶ, ἐπειδὴ ἐπείγεται νὰ ἀνέλθῃ πρὸς αὐτὸν τὸν Ποιητὴν τῆς κτίσεως, δικαίως τὰ προσπερνᾷ ὅλα, ἀφοῦ τόσον αὐτὰ ὅσον καὶ ἐκεῖνα, ποὺ ἀπεσιώπησεν ἐκεῖνος, τὰ περιέλαβεν εἰς μίαν μικρὰν καὶ σύντομον φράσιν, τὴν «ὅλα ἐδημιουργήθησαν δι' αὐτοῦ». Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσῃς, ὅτι αὐτὸς μᾶς ὁμιλεῖ μόνον δι' ὅλα ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὁποῖα ἤδη μᾶς ὡμίλησεν καὶ ὁ Μωυσῆς, συμπληρώνει, ὅτι «καὶ χωρὶς αὐτοῦ δὲν ἔγινεν οὔτε ἕν, τὸ ὁποῖον ἔγινε», δηλαδή, ἀπὸ ὅσα ἐδημιουργήθησαν, εἴτε τοῦτο εἶναι ὁρατόν, εἴτε ἀόρατον, τίποτε ἀπολύτως δὲν ἔλαβεν ὕπαρξιν ἄνευ τῆς δυνάμεως τοῦ Υἱοῦ. Διότι δὲν θὰ βάλωμεν τὴν τελείαν στιγμὴν εἰς τὸ «οὔτε ἕν», ὅπως θέλουν οἱ αἱρετικοί[4], διότι ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ θέλουν νὰ διδάξουν ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι κτιστόν, λέγουν· «Ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν». Ἀλλ' ἔτσι τὸ λεγόμενον γίνεται ἀκατανόητον,

---

3. Ἐννοεῖ τὸ τέταρτον Εὐαγγέλιον.

4. Τὴν στίξιν αὐτὴν προτιμοῦν οἱ Γνωστικοὶ καὶ οἱ ἄλλοι αἱρετικοί, ἀργότερα δὲ υἱοθέτησαν αὐτὴν καὶ οἱ Πνευματομάχοι. Ὁ θεῖος Χρυσόστομος εὑρίσκει ὅτι ἡ στίξις αὐτὴ εἶναι τελείως ἐσφαλμένη. Διότι δι' αὐτῆς ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου καθίσταται βεβιασμένη, καὶ «ἀπαράδεκτον γίνεται τὸ λεγόμενον». Πράγματι, ὡς θὰ ἴδωμεν, ὁδηγεῖ εἰς ἐντελῶς ἐσφαλμένα συμπεράσματα.

διότι, πρῶτον μὲν δὲν ἦτο ἐδῶ καιρὸς νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ Πνεύματος, ἀλλ' ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ αὐτὸ ἤθελε, διὰ ποῖον λόγον ὡμίλησε τόσον ἀσαφῶς περὶ Αὐτοῦ; Διότι ἀπὸ ποῦ γίνεται φανερόν, ὅτι τοῦτο ἔχει λεχθῆ περὶ τοῦ Πνεύματος; Ἄλλωστε, κατὰ τὸν λόγον τοῦτον, θὰ εὕρωμεν ὄχι τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ τὸν Υἱὸν γινόμενον δι' ἑαυτοῦ.

Ἀλλ' ἐντείνατε τὴν προσοχήν σας, ὥστε νὰ μὴ σᾶς διαφύγῃ τὸ λεγόμενον καὶ ἂς ἀναγνωρίσωμεν κατὰ τὸν ἰδικόν των τρόπον, ὡς ἀνωτέρω, διότι ἔτσι θὰ φανῇ εἰς ἡμᾶς καθαρώτερα τὸ παράλογον· «Ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν». Τὸ Πνεῦμα λέγουν ὅτι ἔχει ὀνομασθῆ ἡ ζωή. Ἀλλ' ἡ ζωὴ αὐτὴ εὑρίσκεται καὶ ὡς φῶς, διότι προσθέτει· «Καὶ ἡ ζωὴ ἦτο τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων». Κατ' αὐτοὺς λοιπὸν ἐδῶ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων ὀνομάζει τὸ Πνεῦμα. Τί λοιπόν; Ὅταν ἐν συνεχείᾳ λέγει, ὅτι «Ὑπῆρξεν ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός»[5], αὐτοὶ ὑποχρεωτικῶς πρέπει νὰ δεχθοῦν, ὅτι καὶ τοῦτο ἔχει λεχθῆ περὶ τοῦ Πνεύματος διότι ἐκεῖνον, ποὺ ἀνωτέρω ὠνόμασε Λόγον, εἰς τὴν συνέχειαν ὀνομάζει καὶ Θεὸν καὶ ζωὴν καὶ φῶς. Ἦτο δὲ ζωή, λέγει, ὁ Λόγος αὐτὸς καὶ ἡ ζωὴ αὐτὴ ἦτο φῶς. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Λόγος εἶναι ἡ ζωή, αὐτὸς δὲ ὁ Λόγος καὶ ἡ ζωὴ ἐσαρκώθη, ἡ ζωὴ ἐσαρκώθη, — δηλαδὴ ὁ Λόγος— καὶ εἴδαμε τὴν δόξαν αὐτῆς, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ τοῦ Πατρός. Ἂν, λοιπόν, λέγουν ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐδῶ ἔχει ὀνομασθῆ ἡ ζωή, πρόσεξε πόσα παράλογα θὰ ἀκολουθήσουν, διότι θὰ θεωρηθῆ ὅτι ἐσαρκώθη αὐτό, ὄχι ὁ Υἱός, θὰ εἶναι μονογενὴς Υἱὸς τὸ Πνεῦμα[6]. Ἐὰν

---

5. Ἰωάν. 1, 6—7.

6. Τὸ πρῶτον ἄτοπον συμπέρασμα, εἰς τὸ ὁποῖον ὁδηγεῖ ἡ ἐσφαλμένη στίξις τῶν αἱρετικῶν.

πάλιν ἀποφύγουν τοῦτο, ἐπιμένοντες νὰ διαβάζουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, θὰ φθάσουν εἰς ἄλλο τελείως παράλογον συμπέρασμα, ἐν τῇ προσπαθείᾳ των νὰ τὸ ἀποφύγουν, διότι, ἂν ὁμολογήσουν, ὅτι ἔχει λεχθῇ περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ δὲν βάλουν τὴν στίξιν, οὔτε διαβάσουν ὅπως ἡμεῖς, θὰ εἰποῦν ὅτι αὐτὸς ὁ Υἱὸς ἔχει γίνει ἀφ' ἑαυτοῦ. Ἂν ὅμως ἡ ζωὴ εἶναι ὁ Λόγος, ἐκεῖνο δὲ ποὺ ἔγινεν, ἦτο ζωὴ εἰς Αὐτόν, Αὐτὸς εἰς Αὐτὸν καὶ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του ἔγινε, σύμφωνα μὲ αὐτὴν τὴν ἀνάγνωσιν[7].

Ἔπειτα, ἀφοῦ εἶπε μερικὰ ἐνδιαμέσως, συνεπλήρωσε· «Καὶ εἴδαμε τὴν δόξαν του, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ τοῦ Πατρός»[8]. Ἰδού, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εὑρίσκεται καὶ Μονογενὴς Υἱός, κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐκείνων, ποὺ ἰσχυρίζονται αὐτά, διότι περὶ αὐτοῦ ἔγινεν ὅλη αὐτὴ ἐδῶ ἡ διήγησις. Βλέπετε, ὅταν ὁ λόγος ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ποῦ ἐκτρέπεται καὶ πόσα παράλογα γεννᾷ; Τί λοιπόν; δὲν εἶναι, λέγει, τὸ Πνεῦμα φῶς; Εἶναι μὲν φῶς, ἀλλ' ἐδῶ δὲν ἔχει λεχθῇ περὶ αὐτοῦ. Ἄλλωστε καὶ ὁ Θεὸς λέγεται Πνεῦμα —ἀσώματος δηλαδή —, ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὑποχρεωτικῶς, ὅτι ὁπουδήποτε ἔχει ἀναφερθῇ ἡ λέξις Πνεῦμα, δι' αὐτῆς δηλοῦται ὁ Θεός. Καὶ διατί ἀπορεῖς, ἂν λέγωμεν τοῦτο περὶ τοῦ Πατρός; διότι οὔτε περὶ τοῦ Παρακλήτου δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν τοῦτο, ὅτι, ὅπου ἀναφέρεται ἡ λέξις Πνεῦμα, ὁπωσδήποτε δηλοῦται ὁ Παράκλητος, παρ' ὅλον, βεβαίως, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι πρὸ παντὸς αὐτό, μὲ τὸ ὁποῖον γνωρίζεται καὶ διακρίνεται, ἀλλὰ πάντως δὲν δηλοῦται ὁ Παράκλητος, ὁπουδήποτε ἀναφέρεται ἡ λέξις Πνεῦμα.

7. Ἄλλο, βεβαίως, ἄτοπον συμπέρασμα. Ἀκολουθοῦν, ὡς θὰ ἴδωμεν πολλὰ ἄλλα.
8. Ἰωάν. 1, 14.

Ἐξ ἄλλου καὶ ὁ Χριστὸς ὀνομάζεται Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία, ἐν τούτοις δὲν δηλοῦται ὁ Χριστός, ὁπουδήποτε ἀναφέρεται ἡ φράσις αὐτή, Θεοῦ δύναμις καὶ σοφία. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ, παρ' ὅλον ὅτι τὸ Πνεῦμα φωτίζει, ἐν τούτοις τώρα δὲν ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ ὁ Εὐαγγελιστής. Ἀλλ' αὐτοί, ὅταν τοὺς ἀποκλείσωμεν αὐτὰ τὰ παράλογα συμπεράσματα, ἐπειδὴ παντοῦ φροντίζουν νὰ πολεμοῦν τὴν ἀλήθειαν, λέγουν πάλιν, ἀκολουθοῦντες τὸν αὐτὸν τρόπον ἀναγνώσεως· «ὃ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν», δηλαδή, «ὅ,τι ἔγινεν ἦτο ζωή». Τί λοιπόν; Καὶ τὰ πάθη τῶν Σοδομιτῶν καὶ ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἡ κόλασις καὶ ἀναρίθμητα ἄλλα τέτοια; Ἀλλά, λέγει, ὁ λόγος μας εἶναι περὶ δημιουργίας. Μάλιστα, λοιπὸν καὶ ἐκεῖνα ἀναφέρονται εἰς τὴν δημιουργίαν. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλέγξωμεν ἀπολύτως τὸν ἰσχυρισμόν τους, θὰ τοὺς ἐρωτήσωμεν· «Πές μου, τὸ ξύλον εἶναι ζωή; καὶ ὁ λίθος, εἶναι ζωή; τὰ ἄψυχα αὐτὰ καὶ ἀκίνητα; ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου ζωή»; Καὶ ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἰσχυρισθῇ τοῦτο; Διότι δὲν εἶναι αὐτοζωὴ ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ δεκτικὸς ζωῆς.

6'. * Ἀλλὰ πρόσεξε καὶ ἐδῶ πάλιν τὸ παράλογον. Διότι μὲ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ προχωρήσωμεν εἰς τὸν λόγον, διὰ νὰ καταλάβωμεν καὶ ἐκ τῶν ἑπομένων τὴν μω-

* Συνεχίζεται καὶ ἐδῶ ὁ δριμὺς κατὰ τῶν αἱρετικῶν ἔλεγχος καὶ ἑρμηνεύεται ὀρθῶς τὸ προτασσόμενον τῆς βιβλικῆς χωρίου. Ἡ ὀρθὴ ἑρμηνεία, ἐν περιλήψει, ἔχει ὡς ἀκολούθως: Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, διὰ νὰ μὴ φαντασθῇ κανείς, ὅτι, εἰς τὴν φράσιν «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο», συνυπονοεῖται καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, προσθέτει τὸ «ὃ γέγονεν», διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ σαφῶς, ὅτι διὰ τοῦ Λόγου ἐδημιουργήθησαν ὅλα τὰ ἐν χρόνῳ γενόμενα καὶ ὄχι τὸ Πνεῦμα, διότι τοῦτο ἐκπορεύεται ἀϊδίως παρὰ τοῦ Πατρός. Ἀκολούθως, ἑρμηνεύεται ἡ φράσις «δι' αὐτοῦ», ἡ ὁποία δὲν μειώνει καθόλου τὴν ἀξίαν τοῦ Υἱοῦ, καθόσον ἀλλαχοῦ τῆς Γραφῆς ἀποδίδεται εἰς Αὐτὸν τὸ αὐτὸ δημιουργικὸν ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται εἰς τὸν Πατέρα.

ρίαν των. Διότι ἔτσι δὲν ἀποδίδουν τίποτε καὶ μὲ κανένα τρόπον τὸ ἁρμόδιον, τὸ πρέπον εἰς τὸ Πνεῦμα, καθ' ὅσον, ὅταν ἐκπέσουν ἀπὸ ἐκεῖ, προσαρμόζουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐνόμισαν ὅτι ἐπαξίως ἔχουν λεχθῆ περὶ τοῦ Πνεύματος. Ἀλλ' ἂς ἐξετάσωμεν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αὐτὴν τὴν ἀνάγνωσιν. Ζωὴ λέγεται τώρα ἡ κτίσις, ἑπομένως αὐτὴ εἶναι καὶ φῶς καὶ ὁ Ἰωάννης[9] ἦλθε νὰ μαρτυρήσῃ περὶ αὐτῆς! Διατί λοιπὸν καὶ αὐτὸς δὲν εἶναι φῶς; «διότι δὲν ἦτο ἐκεῖνος τὸ φῶς»[10], λέγει, καίτοι καὶ αὐτὸς ἦτο τῆς κτίσεως. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι αὐτὸς φῶς; Πῶς δὲ «ἦτο ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ὁ κόσμος ἔγινε δι' αὐτοῦ»[11]; Ἡ κτίσις ἦτο εἰς τὴν κτίσιν καὶ ἡ κτίσις ἔγινε διὰ τῆς κτίσεως; Πῶς λοιπὸν «καὶ ὁ κόσμος δὲν ἐγνώρισεν αὐτόν»[12]; Ἡ κτίσις δὲν ἐγνώρισε τὴν κτίσιν; «Ὅσοι δὲ ἐδέχθησαν αὐτόν, εἰς αὐτοὺς ἔδωκεν ἐξουσίαν νὰ γίνουν τέκνα Θεοῦ»[13]. Ἀλλ' ἀρκετὰ κράτησε τὸ ἀστεῖον.

Τώρα ἀφήνω ἐσᾶς νὰ σκεφθῆτε ἐξ ἀρχῆς τὴν τερατολογίαν ὅλων αὐτῶν, διὰ νὰ μὴ νομισθῇ ὅτι ἡμεῖς τοῦτο μόνον ἐπεδιώξαμεν, τὴν γελοιοποίησιν ἁπλῶς καὶ διὰ νὰ μὴ χάσωμεν ἀδίκως καὶ ματαίως τὸν καιρόν μας. Διότι, ἂν αὐτὰ δὲν ἔχουν λεχθῆ περὶ τοῦ Πνεύματος — ὅπως καὶ πράγματι δὲν ἔχουν λεχθῆ περὶ αὐτοῦ καθὼς ἔχει ἀποδειχθῆ—, οὔτε περὶ τῆς κτίσεως —καὶ ἂς ἐπιμένουν ἀκόμη εἰς αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς ἀναγνώσεως—, θὰ ἀκολουθήσῃ τὸ πλέον παράλογον ἀπὸ ὅλα τὰ συμπεράσματα, ἐκεῖνο ποὺ εἴπαμε προηγουμένως. τὸ ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει γίνει δι' ἑαυτοῦ. Διότι, ἂν ὁ Υἱὸς εἶναι τὸ φῶς

9. Ἐννοεῖ ἐδῶ τὸν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν.
10. Ἰωάν. 1, 8.
11. Ἰωάν. 1, 10.
12. Ἰωάν. 1, 10.
13. Ἰωάν. 1, 12.

τὸ ἀληθινόν, τοῦτο δὲ τὸ φῶς ἦτο ζωή, ἡ δὲ ζωὴ ἔγινεν ἐν αὐτῷ, εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον αὐτὸ ἀκριβῶς νὰ ἐξαχθῇ ὡς συμπέρασμα, σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικήν των ἀνάγνωσιν. Δι' αὐτό, ἀφοῦ τὴν ἐγκαταλείψωμεν, ἂς ἔλθωμεν εἰς τὴν παραδεδεγμένην ἀνάγνωσιν καὶ ἐξήγησιν. Ποία δὲ εἶναι αὐτή; Νὰ προχωρήσωμεν μέχρι τοῦ «ὃ γέγονεν» καὶ νὰ σταματήσωμεν ἐκεῖ τὸν λόγον. Ἔπειτα νὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τῆς ἑπομένης λέξεως, ἡ ὁποία λέγει «Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν». Αὐτὴ δὲ ἡ φράσις σημαίνει τὸ ἑξῆς· «Χωρὶς Αὐτὸν δὲν ἔγινε οὔτε τὸ παραμικρὸν ἀπὸ ὅσα ἔγιναν». Ὁ,τιδήποτε, λέγει, ἐδημιουργήθη, δὲν ἐδημιουργήθη ἄνευ Αὐτοῦ.

Βλέπεις πῶς μὲ τὴν μικρὰν αὐτὴν προσθήκην διωρθώθησαν τὰ ὑπούλως δρῶντα ἄτοπα; Διότι μὲ τὴν συμπληρωματικὴν φράσιν «χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν» καὶ μὲ τὴν προσθήκην τῆς φράσεως «ὃ γέγονεν», ἐπέτυχεν ἀφ' ἑνὸς μὲν καὶ συμπεριέλαβε καὶ τὰ νοητά, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἀπέκλεισε τὸ Πνεῦμα. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπεν, ὅτι «ὅλα δι' αὐτοῦ ἔγιναν καὶ χωρὶς αὐτοῦ δὲν ἔγινεν οὔτε ἕν», διὰ νὰ μὴ ἰσχυρισθῇ κανείς· «Λοιπόν, ἂν ὅλα ἐδημιουργήθησαν δι' αὐτοῦ, ἑπομένως καὶ τὸ Πνεῦμα ἐδημιουργήθη», ἦτο ἀναγκαία αὐτὴ ἡ προσθήκη[14]. «Διότι ἐγώ, λέγει, ὅ,τιδήποτε ἔχει δημιουργηθῆ, τοῦτο εἶπα ὅτι ἐδημιουργήθη δι' αὐτοῦ, εἴτε εἶναι ἀόρατον, εἴτε ἀσώματον, εἴτε εἰς τοὺς οὐρανούς, δι' αὐτὸ δὲν εἶπα ἁπλῶς ὅλα, ἀλλ' ὅ,τιδήποτε ἐδημιουργήθη, δηλαδή, ὅσα ἐδημιουργήθησαν, ὅσα εἶναι κτιστά. Τὸ Πνεῦμα ὅμως δὲν εἶναι κτιστόν»[15]. Εἶδες τὴν ἀκρίβειαν καὶ σαφήνειαν τῆς διδασκαλίας; Ἐμνημόνευσε τὴν δημιουργίαν τῶν αἰ-

14. Ἡ προσθήκη τῆς φράσεως «ὃ γέγονεν».
15. Ἑπομένως, δὲν συμπεριλαμβάνεται εἰς ὅσα ἐννοοῦνται διὰ τῆς φράσεως «ὃ γέγονεν».

σθητῶν —διότι τὰ ἐδίδαξεν ὁ Μωϋσῆς, προηγηθεὶς αὐτοῦ—, ἔπειτα ἀπὸ ἐκεῖ, ἐφ' ὅσον ἐπροχώρησαν, τοὺς ὡδήγησεν εἰς τὰ ὑψηλότερα —εἰς τὰ ἀσώματα ἐννοῶ καὶ τὰ ἀόρατα— ἐξαιρέσας ἀπὸ ὁλόκληρον τὴν δημιουργίαν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος, ἐμπνεόμενος ἀπὸ αὐτὴν τὴν χάριν, ἔλεγεν· «Διότι δι' αὐτοῦ ἐκτίσθησαν τὰ πάντα»[16].

Καὶ πρόσεξε πάλιν καὶ ἐδῶ τὴν αὐτὴν ἀκρίβειαν. Τὸ ἴδιο Πνεῦμα ἄλλωστε κινοῦσε καὶ αὐτὴν ἐδῶ τὴν ψυχήν. Διὰ νὰ μὴ ἐξαιρέσῃ λοιπὸν κανεὶς τίποτε ἀπὸ τὰ κτιστὰ τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸν λόγον ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀόρατα, ἀλλὰ συγχρόνως διὰ νὰ μὴ ἀναμίξῃ κανεὶς εἰς αὐτὰ τὸν Παράκλητον, ἀφοῦ προσπέρασε καὶ αὐτὸς τὰ αἰσθητὰ καὶ εἰς ὅλους γνωστά, ἀπαριθμεῖ τὰ οὐράνια, λέγων· «Εἴτε θρόνοι, εἴτε Κυριότητες, εἴτε Ἀρχαί, εἴτε Ἐξουσίαι»[17]. Διότι τὸ «εἴτε», ἐπαναλαμβανόμενον μὲ τὸ καθένα, τίποτε ἄλλο δὲν σημαίνει, παρὰ τοῦτό, ὅτι «ὅλα ἔγιναν δι' αὐτοῦ καὶ χωρὶς αὐτοῦ δὲν ἔγινεν οὔτε ἕν, τὸ ὁποῖον ἔγινεν». Ἂν πάλιν νομίζῃς, ὅτι ἡ πρόθεσις «διά»[18] ἐκφράζει μείωσιν, ἄκουσε αὐτόν, ποὺ λέγει· «Κατ' ἀρχὰς σύ, Κύριε, ἐθεμελίωσες τὴν γῆν καὶ οἱ οὐρανοὶ εἶναι ἔργα τῶν χειρῶν σου»[19]· ἐκεῖνο, ποὺ ἔχει λεχθῆ περὶ τοῦ Πατρός, ὡς δημιουργοῦ, δὲν θὰ ἔλεγε περὶ τοῦ Υἱοῦ, ἐὰν δὲν ἦτο πραγματικὸς Δημιουργός, οὔτε θὰ εἶχεν ὁ Υἱὸς τέτοιαν δόξαν (δόξαν δημιουργοῦ), ἂν ἦτο ὄργανον καὶ ὑπηρέτης κάποιου. Τώρα ὅμως λέγει τοῦτο, βέβαιος ὤν, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι πραγματικὸς Δημιουργός.

16. Κολασ. 1, 16.
17. Κολασ. 1, 16.
18. Ἀπὸ ἐδῶ μεταβαίνει εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς φράσεως «δι' αὐτοῦ», περὶ τῆς ὁποίας ἰδὲ καὶ περίληψιν τῆς παραγράφου.
19. Ψαλμ. 101, 26.

Ἐν προκειμένῳ δὲ ἡ φράσις «δι' αὐτοῦ» ἔχει λεχθῆ, ὄχι δι' ἄλλον τινὰ λόγον, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φαντασθῇ κανεὶς τὸν Υἱὸν ἀγέννητον[20]. Ὅτι δέ, ὡς πρὸς τὸ ἀξίωμα τῆς δημιουργίας, δὲν ὑπολείπεται εἰς τίποτε τοῦ Πατρός, ἄκουσε αὐτόν, ποὺ τὸ λέγει· «Ἐπειδὴ καθὼς ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ἐκείνους ποὺ θέλει ζωοποιεῖ»[21]. Ἂν λοιπὸν τὸ καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ λεγόμενον· «Κατ' ἀρχὰς σύ, Κύριε, ἐθεμελίωσες τὴν γῆν»[22], ἔχει λεχθῆ περὶ τοῦ Υἱοῦ, εἶναι σαφὲς τὸ ἀξίωμα τῆς δημιουργίας. Ἂν πάλιν ἐπιμένῃς, ὅτι ὁ Προφήτης τὸ εἶπε περὶ τοῦ Πατρός, ὁ δὲ Παῦλος, τὸ περὶ τοῦ Πατρὸς λεχθέν, ἀπέδωσεν εἰς τὸν Υἱόν, μάθε ὅτι καὶ ἔτσι τὸ ἴδιο πρᾶγμα εἶναι, καθ' ὅσον ὁ Παῦλος δὲν θὰ ἐνομοθετοῦσεν, ὅτι τὸ ἴδιο ἁρμόζει καὶ εἰς τὸν Υἱόν, ἂν δὲν ἦτο ἀπολύτως πεπεισμένος, ὅτι ἦσαν ὁμότιμα ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν. Ἐξάλλου, ἐχρειάζετο μεγίστη καὶ ἐπικίνδυνος τόλμη νὰ ἀποδώσῃ τὰ πρέποντα εἰς τὴν ἀσύγκριτον φύσιν εἰς τὴν κατωτέραν καὶ μεγάλως ὑπολειπομένην ἐκείνης.

γ' * Ἀλλ' οὔτε κατώτερος εἶναι, οὔτε διαφέρει ὁ Υἱὸς τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὄχι μόνον αὐτὰ ἐτόλμησεν ὁ Παῦλος νὰ εἴπῃ περὶ Αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἄλλα παρόμοια, ἄλλωστε τὴν φράσιν «ἐξ οὗ», ποὺ σὺ κατὰ προτίμησιν τὴν ἀπονέμεις μόνον εἰς τὸν Πατέρα, τὴν χρησιμοποιεῖ καὶ διὰ τὸν Υἱόν, ὅπως, φέρ' εἰπεῖν, ὅταν λέγῃ· «ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἀφῶν καὶ συν-

20. Ἀξιοσημείωτος ἡ ἑρμηνεία αὐτὴ τῆς φράσεως «δι' αὐτοῦ».
21. Ἰωάνν. 5, 21.
22. Ψαλμ. 101, 26.
* Ἐδῶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἀποδεικνύει, ὅτι αἱ φράσεις «ἐξ οὗ», «δι' οὗ» καὶ «ἐν ᾧ», ἀποδίδονται ἐν τῇ Γραφῇ ἐναλλὰξ καὶ εἰς τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος πρὸς δήλωσιν τῆς ταυτότητος τῆς οὐσίας αὐτῶν. Ἀκολουθεῖ ἑρμηνεία τῶν χωρίων «φῶς τῶν ἀνθρώπων», «τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει» καὶ «ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβε».

δέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζόμενον αὔξει εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ Θεοῦ»[23]. Καὶ δὲν ἀρκεῖται εἰς αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ σᾶς ἀποστομώνει καὶ μὲ ἄλλα, ὅπως μὲ τὸ «δι' οὗ», τὸ ὁποῖον, ἐνῷ λέγεις ὅτι ἐκφράζει ἔλλειψιν, τὸ ἀποδίδει εἰς τὸν Πατέρα· «Πιστὸς ὁ Θεός, λέγει, «δι' οὗ» προσεκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ»[24]. Καὶ πάλιν, «διὰ τοῦ θελήματος αὐτοῦ»[25]. Καὶ ἀλλοῦ, «ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα»[26]. Ὥστε ἡ «ἐξ οὗ» δὲν ἔχει ἀποδοθῆ μόνον εἰς τὸν Υἱόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα, διότι καὶ εἰς τὸν Ἰωσὴφ ὁ ἄγγελος ἔλεγε· «Μὴ φοβηθῇς νὰ παραλάβῃς τὴν Μαριὰμ τὴν γυναῖκα σου, διότι τὸ ἐντὸς αὐτῆς γεννηθὲν εἶναι «ἐκ» Πνεύματος Ἁγίου»[27], ὅπως ἐπίσης καὶ τὸ «ἐν ᾧ», ποὺ ἀποδίδεται εἰς τὸ Πνεῦμα, δὲν διστάζει καθόλου ὁ Προφήτης νὰ τὸ ἀποδώσῃ καὶ εἰς τὸν Θεόν, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Ἐν τῷ Θεῷ θὰ κάμωμεν ἀνδραγαθίας»[28].

Καὶ ὁ Παῦλος, «δεόμενος», λέγει, «εἴ πως ἤδη ποτὲ εὐοδωθήσομαι ἐν τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς»[29]. Καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ πάλιν χρησιμοποιεῖ τοῦτο, λέγων· «Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»[30]. Καὶ θὰ διαπιστώσωμεν, ὅτι αἱ λέξεις αὐταὶ συνεχῶς καὶ πολλὲς φορὲς ἐξ ὁλοκλήρου ἀλλάσσουν σημασίαν καὶ θέσιν, αὐτὰ δὲ δὲν θὰ συνέβαινον, ἐάν παντοῦ δὲν ὑπῆρχεν ὡς κοινὴ βάσις ἡ

23. Κολοσ. 2, 19.
24. Α' Κορινθ. 1, 9.
25. Ἐφεσ. 1, 1.
26. Ρωμ. 11, 36.
27. Ματθ. 1, 20.
28. Ψαλμ. 59, 14.
29. Ρωμ. 1, 10.
30. Ἐφεσ. 1, 1.

αὐτὴ οὐσία[31]. Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσῃς, ὅτι τὸ «ὅλα δι' αὐτοῦ ἔγιναν» λέγεται τώρα περὶ τῶν σημείων —διότι περὶ αὐτῶν ὡμίλησαν οἱ ἄλλοι Εὐαγγελισταί—, προσθέτει μετὰ ταῦτα τὰ ἑξῆς· «Εἰς τὸν κόσμον ἦτο, καὶ ὁ κόσμος ἔγινε δι' αὐτοῦ», ἀλλ' ὄχι τὸ Πνεῦμα, διότι τὸ Πνεῦμα δὲν ὑπάγεται εἰς τὰ δημιουργήματα, ἀλλ' εἰς αὐτὰ ποὺ εὑρίσκονται ὑπεράνω πάσης δημιουργίας.

Ἀλλ' ἂς ἐξετάσωμεν ἀκολούθως τὰ ἑξῆς, καθ' ὅσον ὁ Ἰωάννης, ἀφοῦ εἶπε περὶ τῆς δημιουργίας, ὅπως, ὅτι «ὅλα ἔγιναν δι' αὐτοῦ, καὶ χωρὶς αὐτοῦ δὲν ἔγινεν οὔτε ἕν, τὸ ὁποῖον ἔγινε», προσθέτει καὶ τὸν περὶ τῆς Προνοίας λόγον, λέγων ὅτι «ἐν αὐτῷ ἦτο ζωή». Καὶ διὰ νὰ μὴ διατηρῇ κανεὶς ἀμφιβολίας, πῶς δι' Αὐτοῦ ἔγιναν τὰ ἀφαντάστως πολλὰ καὶ ἐξαιρετικῶς μεγάλα ἔργα, συνεπλήρωσεν, ὅτι «ἐν αὐτῷ ἦτο ζωή». Συμβαίνει ὅ,τι ἀκριβῶς καὶ μὲ τὴν πηγήν, ἡ ὁποία γεννᾷ ἀβύσσους. Ὅπως, δηλαδή, τὴν πηγήν, ὅσον καὶ ἂν ἀφαιρέσῃς, καθόλου δὲν τὴν μειώνεις, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Μονογενοῦς, ὅσα καὶ ἂν πιστώσῃς ὅτι παρήγαγε καὶ ἐδημιούργησε, δὲν πρέπει οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον νὰ φαντασθῇς, ὅτι ἠλαττώθη. Μᾶλλον ὅμως θὰ ἀναφέρω τὸ παράδειγμα τοῦ φωτός, τὸ ὁποῖον εἶναι πιὸ οἰκεῖο καὶ γνωστὸ καὶ τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος προσέθεσεν εὐθὺς ἀμέσως, ὅταν εἶπε· «Καὶ ἡ ζωὴ ἦτο τὸ Φῶς». Ὅπως, δηλαδή, ἀκριβῶς τὸ φῶς, ὅσας μυριάδας δημιουργημάτων καὶ ἂν φωτίσῃ, τίποτε δὲν χάνει ἀπὸ τὴν λαμπρότητά του, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς καὶ πρὸ τῆς δημιουρ-

31. Οἱ αἱρετικοὶ ἀπέδιδον τὴν φράσιν «ἐξ οὗ» ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν Πατέρα, τὴν «δι' οὗ» εἰς τὸν Υἱὸν καὶ τὴν «ἐν ᾧ» εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ προσεπάθουν νὰ ἀποδείξουν, ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας πρὸς τὸν Πατέρα. Ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος ἀπέδειξεν, ὡς εἴδομεν, διὰ παραθέσεως πολλῶν χωρίων ἐκ τῆς Γραφῆς, ὅτι αἱ φράσεις αὐταὶ ἀποδίδονται ἀδιακρίτως καὶ εἰς τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τοῦτο, ἐπιλέγει ὁ Ἱερὸς Πατήρ, «οὐκ ἂν συνέβη, μὴ πανταχοῦ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὑποκειμένης».

γίας καὶ μετὰ τὴν δημιουργίαν, παραμένει ὁ αὐτός, χωρὶς νὰ ὑφίσταται καμμίαν ἀπολύτως ἐλάττωσιν, ἢ ἀτονίαν καὶ ἀδυναμίαν ἀπὸ τὴν πολλὴν δημιουργίαν. Ἀλλὰ παραμένει πάντοτε ὁ ἴδιος, ἀμετάβλητος, ἔστω καὶ ἂν χρειασθῇ νὰ παραχθοῦν μύριοι, ἄπειροι τέτοιοι κόσμοι καὶ ἐπαρκεῖ δι' ὅλους ὄχι μόνον πρὸς δημιουργίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς συντήρησιν καὶ διατήρησιν αὐτῶν μετὰ τὴν δημιουργίαν, διότι ἐδῶ τὸ ὄνομα τῆς ζωῆς δὲν σημαίνει μόνον τὴν δημιουργίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πρόνοιαν πρὸς συντήρησιν τῆς δημιουργίας. Καὶ τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον μᾶς προλέγει καὶ ἀρχίζει τὰς θαυμαστὰς αὐτὰς καὶ καλὰς εἰδήσεις. Διότι, ἐφ' ὅσον ἦλθεν εἰς ἡμᾶς ἡ ζωή, ἐχάθη ἡ δύναμις τοῦ θανάτου, καί, ἐφ' ὅσον ἔλαμψε μέσα μας τὸ φῶς, ἐχάθη πλέον τὸ σκοτάδι καὶ παραμένει εἰς ἡμᾶς διὰ παντὸς ἀμετακίνητος ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος ἀδυνατεῖ νὰ ὑπερισχύσῃ αὐτῆς. Ὥστε, ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθῆ περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ περὶ Αὐτοῦ κυρίως ἠμπορεῖ νὰ λεχθῇ, ὅτι δηλαδὴ «ἐντὸς αὐτοῦ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ὑπάρχομεν»[32]. Τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε, διὰ τῶν ἑξῆς· «Ἐπειδὴ δι' αὐτοῦ ἐκτίσθησαν τὰ πάντα καὶ τὰ πάντα συντηροῦνται δι' αὐτοῦ»[33]. Δι' αὐτὸ καὶ ἔχει ὀνομασθῆ ρίζα καὶ θεμέλιον.

Ὅταν δὲ ἀκούσῃς, ὅτι «ἐν αὐτῷ ἦτο ζωή», νὰ μὴ τὸν θεωρήσῃς σύνθετον, διότι λέγει ἀκολούθως καὶ περὶ τοῦ Πατρός· «διότι ὅπως ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, ἔτσι ἔδωκεν καὶ εἰς τὸν Υἱὸν νὰ ἔχῃ ζωὴν ἐν ἑαυτῷ»[34]. Καὶ ὅπως δὲν θὰ εἴπῃς, περὶ τοῦ Πατρός, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ὅτι εἶναι σύνθετος, ἔτσι οὔτε περὶ τοῦ Υἱοῦ, διότι καὶ ἀλλοῦ λέγει, ὅτι «Ὁ Θεὸς εἶναι φῶς»[35], καὶ

32. Πραξ. 12, 28.
33. Κολοσ. 16, 17.
34. Ἰωάνν. 5, 26.
35. Α' Καθολ. Ἰωάνν. 1, 5.

πάλιν, ὅτι «κατοικεῖ φῶς ἀπρόσιτον»[36]. Ὅλα δὲ αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ, ὄχι διὰ νὰ φαντασθῶμεν σύνθεσιν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀνέλθωμεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον πρὸς τὸ ὕψος τῶν δογμάτων. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο δυνατὸν μεταξὺ τῶν πολλῶν μερικοὶ νὰ μὴ ἠμποροῦσαν εὔκολα νὰ ἀντιληφθοῦν, κατὰ ποῖον τρόπον ἡ ζωὴ Αὐτοῦ εἶναι ἐνυπόστατος, ἐν ἀρχῇ μὲν εἶπεν ἐκεῖνο τὸ ταπεινότερον, ἔπειτα δὲ ἀφοῦ προητοιμάσθησαν καταλλήλως τοὺς ὁδηγεῖ πρὸς τὸ ὑψηλότερον. Διότι ἐκεῖνος ποὺ εἶπεν, ὅτι «ἔδωκεν εἰς αὐτὸν νὰ ἔχῃ ζωὴν ἐν ἑαυτῷ»[37] ἐκεῖνος πάλιν λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ζωή»[38] καὶ πάλιν «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς»[39]. Καὶ τί εἴδους, πές μου, εἶναι τοῦτο τὸ φῶς; Δὲν εἶναι τέτοιο αἰσθητόν, ἀλλὰ νοητόν, ποὺ φωτίζει αὐτὴν τὴν ψυχήν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Χριστὸς πρόκειται νὰ διδάσκῃ, ὅτι «οὐδεὶς ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐμέ, ἐὰν δὲν ἑλκύσῃ αὐτὸν ὁ Πατήρ»[40], δι' αὐτὸ ἀφοῦ ἐπρόλαβεν ἐδῶ ὁ Εὐαγγελιστὴς εἶπεν, ὅτι Αὐτὸς εἶναι ὁ φωτίζων, διὰ νὰ μὴ ὑποστηρίζῃς ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἀνήκει μόνον εἰς τὸν Πατέρα. Ἔστω καὶ ἂν ἀκούσῃς κάτι τέτοιο περὶ τοῦ Πατρός, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Υἱόν, «διότι ὅλα, λέγει, ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ μου ἰδικά μου εἶναι»[41].

Κατὰ πρῶτον λοιπὸν μᾶς ἐδίδαξε περὶ τῆς δημιουργίας, ἔπειτα μᾶς ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὰ ἀγαθὰ τῆς ψυχῆς, τὰ ὁποῖα μᾶς ἔφερε μὲ τὸν ἐρχομό του. Αὐτὰ μάλιστα ὑπαινισσόμενος ὁ Εὐαγγελιστὴς εἰς μίαν μικρὰν φράσιν, τὴν ἀκόλουθον, εἶπε· «Καὶ ἡ ζωὴ ἦτο τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων». Καὶ δὲν εἶπεν «Ἦτο τὸ φῶς τῶν Ἰουδαίων», ἀλλὰ γενικῶς «τῶν ἀνθρώπων», διότι δὲν προσῆλθον μόνον Ἰουδαῖοι εἰς αὐτὴν τὴν ἀληθῆ γνῶσιν, ἀλλὰ

36. Α' Τιμοθ. 6, 16.
37. Ἰωάνν. 5, 26.
38. Ἰωάνν. 14, 6.
39. Ἰωάνν. 8, 12.
40. Ἰωάνν. 6, 44
41. Ἰωάνν. 16, 15.

καὶ Ἕλληνες καὶ τὸ φῶς τοῦτο ὑπῆρχε ἐνώπιον ὅλων καὶ προσεφέρετο εἰς ὅλους. Διὰ ποῖον ὅμως λόγον δὲν προσέθεσε καὶ τοὺς ἀγγέλους, ἀλλ' εἶπεν ὅτι ἦτο τὸ φῶς «τῶν ἀνθρώπων» μόνον; Διότι τώρα ὁ λόγος του εἶναι περὶ αὐτῆς τῆς φύσεως καὶ πρὸς αὐτοὺς ἦλθε νὰ εὐαγγελισθῇ τὰ ἀγαθά. «Καὶ τὸ φῶς φέγγει εἰς τὸ σκότος»[42]. Σκότος ὀνομάζει καὶ τὸν θάνατον καὶ τὴν πλάνην, διότι, ἐνῷ αὐτὸ ἐδῶ τὸ αἰσθητὸν φῶς δὲν φωτίζει εἰς τὸ σκότος, ἀλλ' ἐκτὸς αὐτοῦ, ἐν τούτοις τὸ κήρυγμα τοῦτο ἔλαμψεν ἐνώπιον τῆς ἐπικρατούσης πλάνης καὶ τὴν ἐξηφάνισε. Καί, ὅταν κατῆλθεν εἰς τὸν θάνατον, ὑπερίσχυσεν αὐτοῦ τόσον πολύ, ὥστε ἀπηλευθέρωσε καὶ αὐτοὺς ποὺ ἤδη κατείχοντο ὑπ' αὐτοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν τὸ κατενίκησεν, οὔτε ὁ θάνατος, οὔτε ἡ πλάνη, ἀλλ' εἶναι παντοῦ εὐχάριστον καὶ λάμπει μὲ τὴν ἰδικήν του δύναμιν, δι' αὐτὸ λέγει· «Καὶ τὸ σκότος δὲν κατέλαβεν αὐτό»[43]. Καὶ διότι εἶναι ἀκατανίκητον καὶ δὲν ἀγαπᾷ νὰ εἰσχωρῇ εἰς τὰς ψυχὰς ἐκείνων, ποὺ δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ φωτισθοῦν.

δ' * Ἐὰν πάντως δὲν τοὺς προσείλκυσεν ὅλους, μὴ σὲ ἀνησυχῇ, διότι ὁ Θεὸς δὲν μᾶς ὁδηγεῖ κοντά του βιαίως καὶ ἀναγκαστικῶς, ἀλλὰ κατόπιν ἐλευθέρας θελήσεως καὶ διαθέσεως. Μὴ λοιπὸν κλείσῃς τὶς πόρτες εἰς αὐτὸ ἐδῶ τὸ φῶς καὶ θὰ ἀπολαύσῃς μεγάλην ἱκανοποίησιν. Τὸ φῶς τοῦτο ἔρχεται διὰ τῆς πίστεως καὶ ὅταν ἔλθῃ φωτίζει πλουσίως, μὲ τὴν ἀφθονίαν τῆς λάμψεώς του, αὐτὸν ποὺ τὸ ὑπεδέχθη. Καὶ ἂν παρέχῃς εἰς αὐτὸ βίον καθαρόν, παραμένει καὶ κατοικεῖ συνεχῶς ἐντός σου. «Ἐὰν κάποιος μὲ ἀγαπᾷ, θὰ φυλάξῃ τὰς ἐντολάς μου καὶ θὰ ἔλθωμεν ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ πρὸς αὐτόν, λέγει, καὶ θὰ κατοικήσωμεν εἰς αὐτόν»[44]. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὸ ἡλιακὸν φῶς, ποὺ δὲν ἠμπορεῖς νὰ τὸ χαίρεσαι, καθὼς πρέπει, ἂν δὲν κρατᾷς ἀνοικτὰ τὰ μάτια σου, ἔτσι δὲν ἠμπορεῖς νὰ συμμετάσχῃς πλουσίως καὶ εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν πνευματικὴν λαμπρότητα, ἂν δὲν ἀνοίξῃς καλὰ τὸ μάτι τῆς ψυχῆς καὶ δὲν τὸ κάμῃς νὰ βλέπῃ καθαρὰ καὶ γρήγορα πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις. Πῶς ὅμως γίνεται τοῦτο; Ὅταν καθαρίσωμεν τὴν ψυχὴν ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη, διότι ἡ ἁμαρτία εἶναι σκοτάδι καὶ μάλιστα σκοτάδι βαθὺ καὶ εἶναι φανερὸν ὅτι ἐνεργεῖ κατὰ τρόπον ὕπουλον καὶ ἀσυνείδητον, «διότι καθεὶς ποὺ πράττει τὰ φαῦλα μισεῖ τὸ φῶς καὶ δὲν πλησιάζει πρὸς τὸ φῶς»[45], καί, «αὐτὰ ποὺ γίνονται κρυφίως εἶναι αἰσχρὸν καὶ νὰ λέγῃ κανείς»[46]. Ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ σκοτάδι, ποὺ δὲν γνωρίζει κανεὶς φίλον, οὔτε ἐχθρόν, ἀλλ' ἀγνοεῖ ὅλας τὰς φύσεις τῶν πραγμάτων, ἔτσι καὶ μὲ τὴν ἁμαρτίαν, διότι καὶ ὁ πλεονέκτης δὲν ξεχωρίζει τὸν φίλον ἀπὸ τὸν ἀντίπαλον καὶ ὁ φθονερὸς ἀκόμη καὶ τὸν πλησιέστερον συγγενῆ βλέπει σὰν ἐχθρόν του καὶ ὁ κακὸς ὁμοίως κηρύττει τὸν πόλεμον πρὸς ὅλους καὶ γενικῶς ὁ διαπράττων τὴν ἁμαρτίαν δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τοὺς μεθυσμένους καὶ παράφρονας εἰς τὸ ὅτι δὲν ἠμπορεῖ καὶ αὐτὸς νὰ διακρίνῃ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων.

Καὶ ὅπως, μέσα εἰς σκοτάδι τῆς νύκτας, τὰ βλέπομεν ὅλα ὁμοίως καὶ τὸ ξύλο καὶ τὸ μολύβι καὶ τὸν σίδηρον καὶ τὸν ἄργυρον καὶ τὸ χρυσάφι καὶ κάθε ἄλλο πο-

42. Ἰωάν. 1, 5.
43. Ἰωάν. 1, 5.
* Τὸ θέμα τῆς τελευταίας παραγράφου εἶναι ἠθικόν. Ὁ θεῖος Χρυσόστομος συμβουλεύει τοὺς ἀκούοντας νὰ καθαρίσουν τοὺς ἑαυτούς των ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν, διὰ νὰ καταστοῦν ἄξιοι νὰ ἰδοῦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ζῇ εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ὁμοιάζει μὲ τὸν καθήμενον εἰς τὸ σκοτάδι καὶ μὴ δυνάμενον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ νὰ διακρίνῃ τοὺς φίλους ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ γενικῶς τὰ πράγματα μεταξύ των.

44. Ἰωάν. 14, 23.
45. Αὐτόθ. 3, 20.
46. Ἐφεσ. 5, 12.

λύτιμο μέταλλο, ἐπειδὴ ἀπουσιάζει τὸ φῶς, ποὺ τὰ κάνει ὅλα εὐδιάκριτα, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ ζῇ βίον ἀκάθαρτον καὶ ἀσεβῆ δὲν γνωρίζει τὴν ἀρετὴν τῆς σωφροσύνης, δὲν γνωρίζει τὴν ὀμορφιὰ τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, διότι μέσα εἰς τὸ σκοτάδι, καθὼς εἶπα προηγουμένως καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἁπλωμένοι πολύτιμοι λίθοι, δὲν δεικνύουν τὸ κάλλος των, ὄχι διότι τοῦτο δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν φύσιν των, ἀλλὰ διότι τὸ ἀγνοοῦν οἱ παρόντες.

Καὶ δὲν συμβαίνει εἰς ἡμᾶς, ποὺ ζῶμεν εἰς τὰς ἁμαρτίας, μόνον τοῦτο τὸ φοβερόν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ζῶμεν μέσα εἰς συνεχῆ φόβον. Καὶ καθὼς οἱ βαδίζοντες μέσα σὲ ἀσέληνον νύκτα τρέμουν καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑπάρχῃ κανεὶς διὰ νὰ τοὺς φοβίζει, ἔτσι τρέμουν καὶ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἁμαρτίαν καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχῃ κανεὶς διὰ νὰ τοὺς ἐλέγχῃ καὶ φοβοῦνται καὶ ὑποπτεύονται τὰ πάντα, ἐνοχλούμενοι ἀπὸ τὴν συνείδησίν των καὶ ὅλα εἰς αὐτοὺς εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ φόβον καὶ ἀγωνίαν, ὅλα τὰ βλέπουν ὑπόπτως, ὅλα τὰ φοβοῦνται. Ἂς ἀποφύγωμεν λοιπὸν τὴν τόσον ὀδυνηρὰν ζωὴν καὶ διότι μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὀδύνην θὰ ἀκολουθήσῃ θάνατος, θάνατος αἰώνιος, διότι δὲν ὑπάρχει τέρμα τῆς ἐκεῖ κολάσεως. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ σὲ τίποτε δὲν διαφέρουν ἀπὸ τοὺς πλανωμένους, ὅσοι ὀνειροπολοῦν πράγματα, ποὺ δὲν ὑπάρχουν καὶ διότι νομίζουν ὅτι πλουτοῦν χωρὶς νὰ πλουτοῦν, φαντάζονται ὅτι ζοῦν βίον εὐχάριστον χωρὶς νὰ ζοῦν καὶ δὲν ἀντιλαμβάνονται αὐτὴν τὴν ἀπάτην, ὅπως πρέπει, προτοῦ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ αὐτὴν τὴν παραφροσύνην, προτοῦ ἀποτινάξουν τὸν πνευματικὸν αὐτὸν ὕπνον.

Δι᾿ αὐτὸ ὁ Παῦλος παραγγέλλει εἰς ὅλους ἡμᾶς νὰ προσέχωμεν καὶ νὰ ἀγρυπνῶμεν, καθὼς ὁμοίως καὶ αὐτὸς ὁ Χριστός. Ὁ προσεκτικὸς καὶ ἄγρυπνος καὶ ἂν κυριευθῇ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἀμέσως συνέρχεται καὶ τὴν ἀποκρούει, ἐνῷ ὁ νωθρὸς καὶ πρόθυμος εἰς τὴν ἁμαρτίαν, δὲν ἀντιλαμβάνεται πῶς ὑποδουλώνεται εἰς αὐτήν.

Ἂς μὴ κοιμώμεθα λοιπόν, διότι ὁ καιρός, ποὺ διερχόμεθα δὲν εἶναι καιρὸς νυκτός, ἀλλ᾿ ἡμέρας. «Ἂς περιπατήσωμεν λοιπὸν εὐσχημόνως ὡς ἐν ἡμέρᾳ»[47], διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀσχημότερον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Εἶναι δὲ εἰς λόγον ἀσχημοσύνης ὀλιγώτερον κακὸν νὰ περιφερώμεθα γυμνοί, παρὰ ἁμαρτάνοντες ἢ παρεκτρεπόμενοι, διότι ἐκεῖνο μὲν δὲν εἶναι τόσον μεγάλο ἔγκλημα — διότι πολλὲς φορὲς θὰ ἠμποροῦσε νὰ συμβῇ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς πτωχείας—, ἐνῷ ἀπὸ τὸν ἁμαρτάνοντα, δὲν ὑπάρχει τίποτε αἰσχρότερον καὶ ἀτιμότερον. Ἂς ἀναλογισθῶμεν τοὺς μεταβαίνοντας εἰς δικαστήριον, λόγῳ ἁρπαγῆς καὶ πλεονεξίας, πόσον αἰσχροὶ καὶ καταγέλαστοι φαίνονται, συμπεριφερόμενοι πρὸς ὅλους μὲ ἀναίδειαν καὶ θράσος καὶ διαρκῶς ψευδόμενοι. Ἡμεῖς δὲ εἴμεθα τόσον ἐλεεινοὶ καὶ ταλαίπωροι, ὥστε, ἐνῷ δὲν δυνάμεθα νὰ ἀνεχθῶμεν ἐπάνω μας ἔνδυμα ἀπλοῦν καὶ μὴ ἁρμόζον, ἐπὶ πλέον, ἂν ἴδωμεν καὶ εἰς ἄλλον κάτι παρόμοιον, τὸ διορθώνομεν, ἐν τούτοις δὲν ἀντιλαμβανόμεθα καθόλου τὸ ὅτι καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ πλησίον μας περπατοῦμε μὲ σκυμμένο ἀπὸ τὴν ντροπὴ κεφάλι. Διότι τί αἰσχρότερον ὑπάρχει, πές μου, ἀπὸ ἄνδρα, ποὺ ἐπισκέπτεται ἀνήθικον γυναῖκα; Τί χειρότερον ἀπὸ ὑβριστήν; Τί γελοιωδέστερον θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἀπὸ συκοφάντην καὶ φθονερόν;

Διατί λοιπὸν αὐτὰ δὲν θεωροῦνται τόσον αἰσχρά, ὅσον τὸ νὰ περιφερώμεθα γυμνοί; Ἐξ αἰτίας μόνον τῆς συνηθείας, διότι τοῦτο μὲν οὐδεὶς ποτὲ ἔπαθε μὲ τὴν θέλησίν του, ἐκεῖνο ὅμως ἀπὸ ὅλους ἐπιχειρεῖται πάντοτε χωρὶς φόβον καὶ ἐντροπήν. Ἄν, ὅμως, κανεὶς ἠμποροῦσε νὰ εὑρεθῇ ἀνάμεσα σὲ πλῆθος ἀγγέλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων οὐδέποτε ἔγινε κάτι τέτοιο, θὰ ἔβλεπε τότε ἀκριβῶς τὴν μεγάλην γελοιότητα. Καὶ διατί λέγω διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων; Διότι εἰς αὐτὰ τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα, ποὺ εὑρίσκονται ἐδῶ, ἂν τολμήσῃ κανεὶς νὰ

εἰσαγάγῃ καὶ ἐκμεταλλευθῇ ἀνήθικον γυναῖκα, ἢ ἂν συλληφθῇ μεθυσμένος, ἢ νὰ διαπράττῃ οἱανδήποτε ἄλλην ἀσχημίαν, τιμωρεῖται μὲ τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν. Ἐὰν δὲ εἰς τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα δὲν εἶναι ἀνεκτὸν νὰ τολμᾷ κανεὶς τοιαύτας ἀσχημίας, πολὺ περισσότερον, ὅταν ὁ βασιλεὺς εὑρίσκεται παντοῦ καὶ παρακολουθῇ τὰ γινόμενα, ἂν τολμῶμεν τέτοια, θὰ ὑποστῶμεν τὴν χειρίστην κόλασιν. Δι' αὐτό, παρακαλῶ νὰ ἐπιδείξωμεν εἰς τὴν ζωήν μας μεγάλην σωφροσύνην, πολλὴν ἠθικὴν καθαρότητα. Καὶ διότι ἔχομεν βασιλέα, ποὺ παρακολουθεῖ συνεχῶς ὅλας τὰς πράξεις μας. Διὰ νὰ μᾶς φωτίζῃ λοιπὸν πάντοτε πλουσίως τὸ φῶς τοῦτο, ἂς προσελκύσωμεν αὐτὴν τὴν ἀκτῖνα. Διότι ἔτσι θὰ ἀπολαύσωμεν καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ μὲ τὴν βοήθειαν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα πρέπει ἡ δόξα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ϛ′ (6)

(Ἰωάν. α′, 6—8)

«Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης»* (Ἰωάν. 1, 6).

Ἀφοῦ προοιμιακῶς μᾶς ἐξέθεσε τὰ κατεπείγοντα περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου, συνεχίζων κανονικῶς τὴν διήγησίν του, ἔρχεται τώρα καὶ εἰς τὸν κήρυκα τοῦ Λόγου, τὸν ὁμώνυμόν του Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν. Σὺ ὅμως, ὅταν ἀκούῃς ὅτι ἀπεστάλη ἀπὸ τὸν Θεόν, νὰ μὴ φαντάζεσαι ὅτι ὑπάρχει τίποτε τὸ ἀνθρώπιον εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα, διότι ἀποκαλύπτει ὅλα τὰ θελήματα Ἐκείνου, ὁ ὁποῖος τὸν ἀπέστειλε καὶ ὄχι τὰ ἰδικά του θελήματα. Δι' αὐτὸ καὶ ἔχει προσαγορευθῇ ἄγγελος, ἀρετὴ δὲ τοῦ ἀγγέλου εἶναι νὰ μὴ εἰπῇ τίποτε ἰδικόν του. Τὸ δὲ «ἐγένετο» ἐδῶ δὲν φανερώνει τὸν ἐπὶ γῆς ἐρχομόν του, ἀλλ' εἶναι δηλωτικὸν αὐτῆς τῆς ἀποστολῆς, διότι τὸ «ἐγένετο ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ» ἔχει τεθῇ ἀντὶ τοῦ «ἀπεστάλη παρὰ Θεοῦ». Πῶς λοιπὸν ἰσχυρίζονται, ὅτι τὸ «ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων»[1], δὲν ἔχει λεχθῇ διὰ νὰ ἐκφρά-

---

* Εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν ὁμιλίαν τονίζονται τὰ ἀκόλουθα σημεῖα: Ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης, ὡς καὶ «ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ», τίποτε δὲν εἶπεν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα τὸν διέταξεν ὁ ἀποστείλας αὐτὸν Θεός. Τὸ «Θεοῦ», ἂν καὶ ἄνευ ἄρθρου, ἀποδίδεται ὅμως εἰς τὸν Πατέρα. Ἡ περὶ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ μαρτυρία τοῦ δούλου Ἰωάννου φανερώνει τὴν ἀνέκφραστον ταπείνωσιν τοῦ Χριστοῦ, διότι συγκατέβη νὰ μαρτυρηθῇ ὑπὸ δούλου. Ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγει περὶ τοῦ Βαπτιστοῦ, ὅτι «οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς», διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς τοῦτον ἀνώτερον τοῦ Χριστοῦ. Ἐν τέλει, ὁ θεῖος Χρυσόστομος συμβουλεύει τοὺς ἀκούοντας μαζὶ μὲ τὴν πίστιν νὰ ἐπιδεικνύουν καὶ βίον καθαρόν, διότι ἡ «ὀρθότης τῶν δογμάτων» δὲν ὠφελεῖ εἰς τίποτε, ἂν δὲν ἔχωμεν καὶ «βίον καθαρὸν καὶ πολιτείαν λαμπράν».

1. Φιλιπ. 2, 6.

ση τὴν πρὸς τὸν Πατέρα ἀπαραλλαξίαν τοῦ Υἱοῦ, ἐπειδὴ ἔχει παραλειφθῆ τὸ ἄρθρον; Ἰδοὺ καὶ ἐδῶ δὲν ἔχει τεθῆ καθόλου ἄρθρον[2]. Ἆρά γε δὲν ἔχει λεχθῆ περὶ τοῦ Πατρός; Τί λοιπὸν θὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸν Προφήτην, ποὺ λέγει ὅτι «Ἰδού, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὁ ὁποῖος θὰ ἑτοιμάσῃ τὴν ὁδόν σου»[3]; Διότι τὸ «ἐμοῦ» καὶ «σοῦ» εἶναι δηλωτικὰ δύο προσώπων.

«Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, διὰ νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός». Τί σημαίνει τοῦτο; Ὁ δοῦλος δίδει μαρτυρίαν περὶ τοῦ Δεσπότου, θὰ ἠμποροῦσε, ἐν ἀπορίᾳ εὑρισκόμενος, νὰ εἴπῃ κανείς; Ὅταν, ὅμως, τὸν ἴδῃς, ὄχι μόνον νὰ μαρτυρῆται ἀπὸ τὸν δοῦλον, ἀλλὰ καὶ νὰ προσέρχεται πρὸς τὸν δοῦλον καὶ μαζὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους νὰ βαπτίζεται ἀπὸ τὸν δοῦλον, ἆρά γε δὲν θὰ δοκιμάσῃς μεγαλυτέραν ἔκπληξιν καὶ ἀπορίαν; Ἀλλ' οὐδεὶς λόγος ὑφίσταται ταραχῆς καὶ ἀνησυχίας, ἀλλὰ μόνον ἐκπλήξεως καὶ θαυμασμοῦ διὰ τὴν ἀνέκφραστον ἀγαθότητα. Ἂν ὅμως ἐξακολουθῇ κανεὶς ἀκόμη νὰ ἰλιγγιᾷ καὶ νὰ φοβῆται, θὰ τοῦ εἴπῃ καὶ τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶπε καὶ πρὸς τὸν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν· «Ἄφησε τώρα, διότι ἔτσι εἶναι πρέπον εἰς ἡμᾶς νὰ ἐκπληρώσωμεν πᾶσαν δικαιοσύνην»[4]. Καὶ ἂν ταραχθῇ ἀκόμη περισσότερον, πάλιν θὰ τοῦ εἴπῃ ἐκεῖνα, ποὺ εἶπε πρὸς τοὺς

2. Τὸ θέμα αὐτὸ ἔχει ἐξετάσει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος εἰς τὴν τρίτην παράγραφον τῆς δ' ὁμιλίας. Ἐδῶ, παρεμπιπτόντως, ἐπισημαίνει τὸ ἄναρθρον «Θεοῦ» τῆς φράσεως «ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ» καὶ ἐνισχύει τὴν ἄποψίν του, ὅτι τὸ ἄναρθρον «Θεὸς» τῆς φράσεως «καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος» δὲν ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Λόγος εἶναι κατώτερος τοῦ Πατρός, ἐφ' ὅσον τὸ «Θεὸς» ἀνάρθρως ἀποδίδεται πολλάκις καὶ εἰς τὸν Πατέρα. Ἀποτελεῖ ἀπάντησιν πρὸς τοὺς αἱρετικούς, οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν νὰ εὕρουν ἐπιχειρήματα, διὰ νὰ πολεμήσουν τὸ «ὁμοούσιον», καὶ «τὸ ἀ π α ρ ά λ λ α κ τ ο ν» τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα.

3. Μάρκ. 1, 2.

4. Ματθ. 3, 15.

Ἰουδαίους, καὶ πρὸς αὐτόν, ὅτι «ἀπὸ ἄνθρωπον δὲν λαμβάνω τὴν μαρτυρίαν»[5]. Ἐάν, λοιπόν, δὲν ἔχει ἀνάγκην αὐτῆς τῆς μαρτυρίας, ἐξ αἰτίας τίνος ἀπεστάλη ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὸν Θεόν; Ὄχι, πάντως, διότι ἔχει ἀνάγκην μαρτυρίας —αὐτὴ ἡ σκέψις ἀποτελεῖ τὴν χειροτέραν βλασφημίαν— ἀλλά, τότε, διατί;

Αὐτὸς ὁ Ἰωάννης διδάσκει, λέγων· «διὰ νὰ πιστεύσουν ὅλοι δι' αὐτοῦ». Καὶ αὐτὸς ὁ Χριστός, ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι «ἀπὸ ἄνθρωπον δὲν λαμβάνω τὴν μαρτυρίαν»[6], διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους, ὅτι ἀντιφάσκει πρὸς τὸν ἑαυτόν του, μὲ τὸ νὰ λέγῃ, ἄλλοτε μέν· «Ἄλλος εἶναι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ καὶ γνωρίζω ὅτι εἶναι ἀληθὴς ἡ μαρτυρία του»[7], ὑπαινισσόμενος τὸν Ἰωάννην, ἄλλοτε δέ· «Ἀπὸ ἄνθρωπον δὲν λαμβάνω τὴν μαρτυρίαν»[8], συνεπλήρωσε, δίδων ταχέως τὴν λύσιν, τὰ ἀκολούθως λεγόμενα· «Ἀλλὰ λέγω αὐτὰ διὰ νὰ σωθῆτε σεῖς»[9], ὡς νὰ ἔλεγεν· «Διότι εἶμαι μὲν Θεὸς καὶ γνήσιος Υἱὸς Θεοῦ καὶ τῆς ἀφθόρου ἐκείνης καὶ μακαρίας θείας οὐσίας καὶ δὲν ἔχω ἀνάγκην οὐδενός, διὰ νὰ μαρτυρήσῃ περὶ ἐμοῦ, καθ' ὅσον, ἔστω καὶ ἂν κανεὶς δὲν ἐπιθυμῇ νὰ πράττῃ τοῦτο, ἐγώ, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ σὲ τίποτε δὲν μειώνομαι εἰς τὴν ἰδικήν μου φύσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνδιαφέρομαι διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πολλῶν, κατέβηκα, ἕνεκα τούτου ἀκριβῶς, σὲ τέτοια ταπεινότητα, ὥστε καὶ εἰς ἄνθρωπον νὰ ἐπιτρέψω νὰ κάμῃ τὴν περὶ ἐμοῦ μαρτυρίαν»[10]. Ἕνεκα, λοιπόν, τῆς πρὸς τὰ χαμηλὰ ροπῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ἀσθενείας τῶν Ἰουδαίων, τόσον ἁπλου-

5. Ἰωάνν. 5, 34.

6. Αὐτόθι.

7. Αὐτόθ. 5, 32.

8. Αὐτόθ. 5, 34.

9. Αὐτόθι.

10. Εἶναι κατὰ τρόπον ἁπλοῦν καὶ ἔξοχον ἑρμηνεία τῆς φαινομενικῆς ἀντιφάσεως μεταξὺ τῶν δύο προαναφερθέντων χωρίων.

στέρα εἰς αὐτοὺς καὶ εὐκολωτέρα ἐπρόκειτο νὰ γίνεται ἡ πρὸς Αὐτὸν πίστις.

Ὅπως λοιπὸν περιεβλήθη ἀνθρωπίνην σάρκα, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἀφανίση ὅλους, ἐμφανιζόμενος μὲ γυμνὴν τὴν Θεότητα, ἔτσι ἀπέστειλε καὶ ἄνθρωπον κήρυκα, διὰ νὰ προσέρχωνται εὐκολώτερα οἱ τότε ἀκροαταί, ἀκούοντες τὴν συγγενῆ πρὸς αὐτοὺς ἀνθρωπίνην φωνήν. Ἐπειδή, ὅτι βεβαίως δὲν εἶχε καμμίαν ἀνάγκην τῆς μαρτυρίας ἐκείνου, ἀρκοῦσε νὰ δείξη τὸν ἑαυτόν του μόνον, ὅπως ἦτο μὲ γυμνὴν τὴν οὐσίαν καὶ θὰ ἐξεπλήσσοντο ὅλοι. Ἀλλὰ δὲν ἔπραξε τοῦτο, διὰ τὸν λόγον ποὺ ἀνέφερα προηγουμένως, διότι ὅλους θὰ τοὺς ἐξηφάνιζε, ἐφ' ὅσον οὐδεὶς δύναται νὰ ἀνθέξη τὴν προσέγγισιν ἐκείνου τοῦ ἀπροσίτου, διὰ τὸν ἄνθρωπον, φωτός. Δι' αὐτό, καθὼς ἤδη εἶπα, ἐφόρεσε καὶ ἀνθρωπίνην σάρκα καὶ εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς συνανθρώπους μας ἀνέθεσε τὴν μαρτυρίαν, ἐπειδὴ ἔκαμε τὰ πάντα διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπέβλεψεν ὄχι μόνον εἰς τὴν ἰδικήν του ἀξίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἄνετον κατανόησιν καὶ τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀκουόντων. Τοῦτο δὲ ὑπαινισσόμενος καὶ ὁ ἴδιος, ἔλεγε· «Αὐτὰ λέγω διὰ νὰ σωθῆτε σεῖς»[11]. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, λέγων τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ Δεσπότου, ἀφοῦ εἶπε· «Διὰ νὰ μαρτυρήση περὶ τοῦ φωτός», προσέθεσε· «Διὰ νὰ πιστεύουν ὅλοι δι' αὐτοῦ», ποὺ σημαίνει, δι' ὀλίγων, τὰ ἑξῆς· «Μὴ νομίσης ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς διὰ τοῦτο ἦλθε νὰ μαρτυρήση, διὰ νὰ προσθέση κάτι πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ Δεσπότου, δὲν ἦλθε δι' αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ πιστεύσουν δι' αὐτοῦ οἱ ὁμόφυλοί του». Καὶ ὅτι τοῦτο εἶπε, σπεύδων ἐκ τῶν προτέρων νὰ ἀπομακρύνη αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ὑποψίαν, εἶναι φανερὸν καὶ ἐξ ἐκείνων, ποὺ εἶπε μετὰ ταῦτα, διότι συνεπλήρωσε· «Δὲν ἦτο ἐκεῖνος τὸ φῶς».

11. Ἰωάνν. 5, 34.

Ἂν ὅμως διὰ τῆς ἐπαναλήψεως αὐτῆς, δὲν ἀποσκοποῦσεν εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτῆς τῆς ὑπονοίας, τότε τὸ λεγόμενον ἐπλεόναζεν ἁπλῶς καὶ ἦτο περιττὴ ταυτολογία, παρὰ σαφήνεια διδασκαλίας, διότι, ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι ἀπεστάλη, «διὰ νὰ μαρτυρήση περὶ τοῦ φωτός», διὰ ποῖον λόγον προσέθεσε· «δὲν ἦτο ἐκεῖνος τὸ φῶς»; Δὲν τὸ προσέθεσεν ἁπλῶς καὶ ἀδίκως, ἀλλ' ἐπειδή, ὅπως συμβαίνει συχνὰ εἰς ἡμᾶς, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δίδει τὴν μαρτυρίαν φαίνεται σὰν νὰ εἶναι ἀνώτερος ἐκείνου περὶ τοῦ ὁποίου μαρτυρεῖ, πολλὲς φορὲς μάλιστα καὶ περισσότερον ἀξιόπιστος, διὰ νὰ μὴ φαντασθῆ κανεὶς καὶ μὲ τὸν Ἰωάννην κάτι τέτοιο, ἀνήρεσεν αὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν πονηρὰν αὐτὴν ὑποψίαν, καί, ἀφοῦ τὴν ἀπέκοψε ἀπὸ τὴν ρίζαν, ἔδειξε ποῖος μὲν εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ δίδει τὴν μαρτυρίαν, ποῖος δὲ ἐκεῖνος, περὶ τοῦ ὁποίου δίδεται ἡ μαρτυρία καὶ πόση εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ μαρτυρουμένου καὶ τοῦ μαρτυροῦντος. Καὶ ἀφοῦ ἔκαμε τοῦτο καὶ ἔδειξε τὴν ἀσύγκριτον ὑπεροχήν του, ἐπροχώρησεν ἔτσι ἄφοβα καὶ εἰς τὸν ὑπόλοιπον λόγον καὶ ὅ,τιδήποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ παράλογα ἐνόμισεν ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ εἰσχωρῆ ὕπουλα καὶ κρυφὰ εἰς τὰς διανοίας τῶν ἀνοητοτέρων, ἀφοῦ μὲ κάθε ἀκρίβειαν τὸ ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὴν μέσην, ἔτσι ἐφεξῆς εὔκολα καὶ ἀνεμπόδιστα ἐναπέθετεν εἰς ὅλους τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας.

Ἂς εὐχηθῶμεν λοιπὸν μαζὶ μὲ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν νοημάτων τούτων καὶ τὴν ὀρθότητα τῶν δογμάτων, νὰ μεταστραφῆ καὶ ἡ ζωή μας καὶ ἡ ἐν γένει πολιτεία μας νὰ γίνη ἠθικῶς λαμπρὰ καὶ ἀπολύτως καθαρά, ἐπειδὴ σὲ τίποτε δὲν ὠφελοῦν αὐτά, ὅταν δὲν ὑπάρχουν ἐνώπιόν μας ἔργα ἀγαθά. Διότι καὶ ἂν ἔχωμεν ὅλην τὴν πίστιν καὶ κατανοῶμεν πλήρως τὰς Γραφάς, εἴμεθα ὅμως ἔρημοι, γυμνοὶ καὶ ἀπροστάτευτοι ἐξ ἐπόψεως ἠθικοῦ βίου, τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ εὑρεθῶμεν εἰς τὸ πῦρ τῆς κολάσεως καὶ νὰ κατακαιώμεθα αἰωνίως εἰς τὴν ἄσβε-

στον φλόγα της. Διότι, ὅπως ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔπραξαν τὰ καλά, θὰ ἀναστηθοῦν εἰς αἰώνιον ζωήν, ἔτσι αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἐτόλμησαν νὰ πράξουν τὰ ἀντίθετα, εἰς αἰώνιον κόλασιν, ἡ ὁποία δὲν ἔχει ποτὲ τέλος. Δι' αὐτὸ ἂς φροντίσωμεν μὲ κάθε τρόπον, ὥστε τὸ ἐκ τῆς ὀρθῆς πίστεως κέρδος μας, νὰ μὴ τὸ καταστρέψωμεν μὲ τὴν φαυλότητα τῶν ἔργων μας, ἀλλ' ἀφοῦ εὐδοκιμήσωμεν καὶ εἰς αὐτά, νὰ ἀντικρύσωμεν μὲ παρρησίαν τὸν Χριστόν, διότι καμμιὰ ἄλλη μακαριότης δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξομοιωθῇ μὲ αὐτήν. Καὶ εἴθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἀξιωθῶμεν ὅλων αὐτῶν, πράττοντες τὰ πάντα πρὸς δόξαν Θεοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ εἰς τὸν Μονογενῆ Του Υἱὸν καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ζ' (7)
(Ἰωάν. α', 9).

«Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον» (Ἰωάν. 1, 9).

α' * Δι' αὐτό, πολυπόθητα τέκνα, σᾶς προσφέρομεν τμηματικῶς τὴν φιλοξενίαν μὲ τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὰς Γραφὰς νοήματα καὶ δὲν σᾶς τὰ δίδομεν ὅλα μαζί, διὰ νὰ γίνῃ εὔκολη ἡ ἀπὸ μέρους σας διαφύλαξις τῶν συνεχῶς προσφερομένων. Διότι τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν οἰκοδόμησιν οἰκίας, ἐκεῖνος πού, χωρὶς νὰ ἔχουν στερεωθῆ οἱ προηγουμένως τοποθετηθέντες λίθοι, τοποθετεῖ ἄλλους ἐπάνω εἰς αὐτούς, οἰκοδομεῖ τοῖχον τελείως σαθρὸν καὶ εὐκόλως καταβαλλόμενον, ἐκεῖνος ὅμως, πού περιμένει προηγουμένως νὰ στερεωθῇ καλὰ τὸ χαλίκι καὶ ἔπειτα ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ οἰκοδομήσῃ τὸ ὑπόλοιπον, κατασκευάζει ὅλην τὴν οἰκίαν μὲ ἀσφάλειαν, ὄχι προσωρινὴν καὶ εὐδιάλυτον, ἀλλὰ μόνιμον καὶ σταθεράν. Αὐτοὺς τοὺς οἰκοδόμους μιμούμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον οἰκοδομοῦμεν τὰς ψυχάς σας, καθ' ὅσον φοβούμεθα, μήπως ἡ προσθήκη τῶν νέων νοημάτων, ἐφ' ὅσον αὐτὰ εἶναι ἀκόμη νωπὰ καὶ ὡς ἐκ τού-

* Ἡ κατανόησις τῶν ὁρίων τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως εἶναι ὑψηλὴ γνῶσις, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος «προσδοκῶν μείζονας γνώσεις» ὑπερέβη τοὺς δοθέντας «ὅρους» καὶ ὄχι μόνον δὲν ἔγινεν «ἰσόθεος», ὡς ἤλπισεν, ἀλλὰ καὶ ἐξέπεσεν εἰς τὴν «τυραννίδα» τοῦ θανάτου καὶ ἀπὸ τὴν γνῶσιν πού εἶχεν «οὐ μικρὸν» ἔχασε. Δι' αὐτὸ ὁ χριστιανός, κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, ὀφείλει νὰ μὴ ζητῇ νὰ κατανοήσῃ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα ὑπερβαίνουν τὰς διανοητικάς του δυνάμεις, ὅπως, φερ' εἰπεῖν, πῶς ὁ Λόγος, Υἱὸς ὢν τοῦ Πατρός, δὲν εἶναι νεώτερος, ἀλλὰ συνάναρχος πρὸς Αὐτὸν κ.λ.π., διότι ἔτσι ὁ διάβολος εὑρίσκει καιρὸν κατάλληλον νὰ ἐμβάλῃ εἰς ἀπιστίαν τὸν πολυπραγμονοῦντα τὰ «ὑπὲρ» ἔννοιαν. Ταῦτα, ἐν περιλήψει, εἰς τὴν παροῦσαν ὁμιλίαν.

του ἀπαθῆ, βλάψῃ καὶ τὰ προηγούμενα, μὴ δυναμένης τῆς διανοίας νὰ συγκρατῇ ὅλα αὐτὰ μαζί.

Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτό, ποὺ μᾶς ἀνεγνώσθη σήμερον; «Ἦτο τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὸ ὁποῖον φωτίζει κάθε ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον». Ἐπειδὴ δηλαδὴ προηγουμένως, ὁμιλῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἔλεγεν ὅτι ἦλθε «διὰ νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός»[1] καὶ ὅτι τώρα ἀπεστάλη, διὰ νὰ μὴ φαντασθῇ κανείς, ὅταν ἀκούῃ αὐτά, κάτι τέτοιο καὶ διὰ τὸν μαρτυρούμενον, λόγῳ τῆς προσφάτου παρουσίας τοῦ μαρτυροῦντος, ἀνέβασε τὴν σχέσιν καὶ τὴν ἀπέστειλεν εἰς τὴν πέραν πάσης ἀρχῆς θείαν ὕπαρξιν, ποὺ δὲν τελειώνει πουθενά, οὔτε παραμένει πουθενά. Καὶ πῶς, λέγει, εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ τοῦτο, ἐφ' ὅσον εἶναι Υἱός; Περὶ Θεοῦ ὁμιλοῦμε καὶ ἐρωτᾷς τὸ πῶς; Καὶ δὲν φοβεῖσαι καὶ δὲν φρίττεις; Ἔπειτα, ἂν σὲ ἐρωτήσῃ κάποιος· «Πῶς λοιπὸν αἱ ψυχαὶ καὶ τὰ σώματά μας θὰ ἔχουν αἰώνιον τὴν ζωὴν μετὰ ταῦτα;» θὰ εἰρωνευθῇς τὴν ἐρώτησιν, διότι ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια δὲν πρέπει, οὔτε ἠμπορεῖ νὰ ἐρευνᾷ τοιαύτης φύσεως ζητήματα, ἀλλ' ὀφείλει νὰ πιστεύῃ μόνον καὶ νὰ μὴ περιεργάζεται τὴν μὴ δυναμένην νὰ κατανοηθῇ ὑπ' αὐτῆς ἀποκαλυφθεῖσαν ἀλήθειαν, νὰ ἀρκῆται δὲ περὶ αὐτῆς εἰς τὴν ἀξιοπιστίαν ἐκείνου ποὺ τὴν ἀπεκάλυψε. Κατὰ μείζονα λόγον, ἂν δεχθῶμεν ὅτι ὁ δημιουργὸς τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων, ὁ ὑπερέχων ἀσυγκρίτως ὁλοκλήρου τῆς κτίσεως, εἶναι ἄναρχος, θὰ ἀξιώσῃς νὰ σοῦ εἴπωμεν καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀνάρχου ὑπάρξεώς Του; Καὶ ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι αὐτὰ εἶναι λόγια σταθερᾶς ψυχῆς; Ποῖος ὅτι εἶναι ἀπαιτήσεις ὑγιαίνοντος λογισμοῦ; Ἤκουσες, ὅτι «ἦτο τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν», διατί φιλονικεῖς ἀσκόπως καὶ ματαίως διὰ

1. Ἰωάνν. 1, 8.

νὰ ὑπερβῇς μὲ τὴν σκέψιν σου τὴν ἄπειρον αὐτὴν ζωήν, ἐφ' ὅσον μάλιστα τοῦτο εἶναι τελείως ἀδύνατον; Διατί ζητεῖς τὰ ἀζήτητα; Διατί περιεργάζεσαι τὰ ἀκατάληπτα; Διατί ἐρευνᾷς τὰ ἀνεξερεύνητα;

Σκέψου καλά, διὰ νὰ ἀνακαλύψῃς αὐτὴν τὴν ρίζαν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ἀλλὰ δὲν θὰ τὸ κατορθώσῃς καὶ ὅμως δὲν ἀγανακτεῖς, οὔτε δυσαρεστεῖσαι ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας σου αὐτῆς. Πῶς λοιπὸν ἔγινες τόσον τολμηρὸς καὶ προπετὴς εἰς τὰ ἀσυγκρίτως μεγαλύτερα; Ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς, ὁ Ἰωάννης, αὐτὸς ποὺ ἠχεῖ ἀπὸ τὴν πνευματικὴν σάλπιγγα, ὅταν ἤκουσε τὸ «ἦτο» ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, δὲν ἐζήτησε τίποτε περισσότερον, ἐνῷ σύ, ποὺ στερεῖσαι τῆς χάριτος ἐκείνου, ποὺ ὁμιλεῖς ἀπὸ τὴν ἰδικήν σου λογικήν, τὴν ἀσθενῆ καὶ περιωρισμένην, φιλοδοξεῖς νὰ ὑπερβῇς τὸ μέτρον τῆς γνώσεως ἐκείνου; Δι' αὐτό, ἀκριβῶς, δὲν θὰ ἠμπορέσῃς οὔτε νὰ πλησιάσῃς τὸ μέτρον τῆς γνώσεως ἐκείνου, διότι τέτοια εἶναι ἡ πανουργία τοῦ διαβόλου, μᾶς ἀπομακρύνει μέν, ὅσους πειθόμεθα εἰς αὐτόν, ἀπὸ τὰ δοθέντα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ σὲ μᾶς ὅρια, διότι ἀναζητοῦμεν πολὺ μεγαλύτερα, ὅταν δέ, ἀφοῦ κατορθώσῃ νὰ μᾶς δελεάσῃ μὲ αὐτὰς τὰς ἐλπίδας, μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, τότε λοιπὸν ὄχι μόνον δὲν μᾶς προσφέρει τίποτε περισσότερον —πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ κάτι τέτοιο, ἀφοῦ εἶναι διάβολος;— ἀλλ' οὔτε εἰς τὰ προηγούμενα, εἰς τὰ ὁποῖα παρεμέναμεν μὲ σταθερότητα καὶ ἀσφάλειαν, ἀφήνει νὰ ἐπανέλθωμεν, ἀλλὰ μᾶς περιφέρει παντοῦ πλανωμένους καὶ μὴ ἔχοντας ποῦ νὰ σταθῶμεν[2].

2. Αὐτὸ εἶναι τὸ μαρτύριον τοῦ ἀνθρωπίνου «λόγου», ὅταν δὲν ἀφήνει τόπον εἰς τὴν πίστιν. Ἀλλὰ καὶ ὁ «λόγος» καὶ ἡ «πίστις» πρέπει νὰ ὑπηρετοῦν καὶ νὰ ὁδηγοῦν εἰς τὴν ἁγίαν χριστιανικὴν ζωήν, διότι ἄλλως ὁ μὲν λόγος «πλανᾶται» ἡ δὲ πίστις «ὑποκρίνεται» καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ.

Ἔτσι ἔκαμε καὶ τὸν πρωτόπλαστον νὰ ἐκπέσῃ ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ παραδείσου, διότι, ἀφοῦ τὸν ἐφούσκωσε μὲ τὴν ἐλπίδα μεγαλυτέρας γνώσεως καὶ τιμῆς, τὸν ἀπεμάκρυνεν ἀφόβως καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ὑπῆρχαν εἰς αὐτόν. Ἔτσι ὄχι μόνον δὲν ἔγινεν ἰσόθεος, καθὼς τοῦ ὑπέσχετο, ἀλλὰ καὶ ἐξέπεσεν εἰς τὴν τυραννίαν τοῦ θανάτου, ὄχι μόνον δὲν ἐπέτυχε τίποτε περισσότερον μὲ τὴν βρῶσιν τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν γνῶσιν, ποὺ κατεῖχεν, ἔχασεν ὄχι ὀλίγην, μὲ τὴν ἐλπίδα μεγαλυτέρας γνώσεως. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐντροπὴ καὶ ἡ ἑκουσία ἀπομάκρυνσις καὶ ἀπόκρυψίς του, λόγῳ τῆς γυμνότητος, τότε προσετέθη εἰς αὐτόν, καθ' ὅσον πρὸ τῆς ἀπάτης δὲν ὑπῆρχεν εἰς αὐτὸν αὐτὴ ἡ ἐντροπή. Καὶ αὐτὴ ἄλλωστε ἡ συνείδησις τῆς φυσικῆς γυμνότητός του καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς δι' ἐνδυμάτων καλύψεώς του, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα πάθη τότε ἐνεφανίσθησαν εἰς αὐτόν.

Αὐτὰ λοιπὸν διὰ νὰ μὴ πάθωμεν καὶ ἡμεῖς, ἂς ὑπακούωμεν προθύμως εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἂς παραμένωμεν σταθεροὶ εἰς ἐκεῖνα, ποὺ μᾶς διέταξε καὶ ἂς μὴ πολυπραγμονῶμεν πέραν τούτων, διὰ νὰ μὴ χάσωμεν καὶ τὰ ἤδη δοθέντα εἰς ἡμᾶς ἀγαθά, ὅπως ἀκριβῶς ἔπαθαν καὶ αὐτοί, διότι προσπαθοῦντες νὰ εὕρουν τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνάρχου ζωῆς, ἔχασαν καὶ ἐκεῖνα ἀκριβῶς, ποὺ ἠμποροῦσαν νὰ ἔχουν. Ἔτσι καὶ αὐτό, ποὺ ζητοῦσαν, δὲν εὑρῆκαν τελικῶς —οὔτε ἄλλωστε εἶναι δυνατόν— καὶ ἀπὸ τὴν ὀρθὴν περὶ τοῦ Μονογενοῦς πίστιν ἐξέπεσαν. Ἀλλ' ἡμεῖς ἂς μὴ μετακινῶμεν αἰώνια ὅρια, τὰ ὁποῖα ἔθεσαν οἱ πατέρες μας, ἀλλ' ἂς ἀκολουθοῦμε παντοῦ τοὺς νόμους τοῦ Πνεύματος, καί, ἀκούοντες ὅτι «ἦτο τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν», ἂς μὴ ἐπιζητῶμεν νὰ εὕρωμεν τίποτε περισσότερον, διότι δὲν ὑπάρχει ἄλλωστε τρόπος νὰ ὑπερβῶμεν αὐτὸν τὸν λόγον. Διότι, ἂν μὲν ἐγεννοῦσεν ὡς ἄνθρωπος, τότε ὑποχρεωτικῶς ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ κάποια διαφορὰ μεταξὺ τοῦ γεννῶντος καὶ τοῦ γεννωμένου, ἐπειδὴ ὅμως γεννᾷ ὑπερφυῶς καὶ ὅπως ἁρμόζει σὲ Θεόν μὴ ἀσχοληθῆσαι μὲ τὸ «πρὸ» καὶ τὸ «μετά», διότι αὐταὶ εἶναι λέξεις δηλωτικαὶ τῶν χρόνων, ἐνῷ ὁ Υἱὸς εἶναι δημιουργὸς καὶ ὅλων τῶν αἰώνων.

δ'. Λοιπόν, δὲν εἶναι Πατήρ, λέγει, ἀλλ' ἀδελφός. Ποία ἀνάγκη; Πές μου. Διότι, ἂν μὲν ἐλέγαμεν ὅτι καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἀπὸ ἄλλην ρίζαν, τότε ὀρθῶς θὰ ὑπεστήριζες αὐτά, τώρα ὅμως αὐτὴν μὲν τὴν ἀσέβειαν ἀποφεύγομεν, ὁμολογοῦμεν δὲ τὸν μὲν Πατέρα ἄναρχον καὶ ἀγέννητον, τὸν δὲ Υἱὸν ἄναρχον μέν, γεγεννημένον, ὅμως, ἐκ τοῦ Πατρός. Λοιπόν, ποία ἀνάγκη, ἀπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν ἀσεβῆ ἐκεῖνον λόγον; Οὐδεμία, διότι εἶναι ἀπαύγασμα, τὸ δὲ ἀπαύγασμα λογίζεται μαζὶ μὲ τὴν φύσιν, τῆς ὁποίας εἶναι ἀπαύγασμα[3]. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος τὸν ὠνόμασεν ἔτσι, διὰ νὰ μὴ φαντασθῇς καμμίαν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Τοῦτο λοιπὸν εἶναι δηλωτικὸν αὐτοῦ, τὸ δὲ ἐν συνεχείᾳ λεγόμενον εἰς τὸ παράδειγμα, διορθώνει τὸν ἄλλον παραλογισμόν, ποὺ εἰσορμᾷ εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀνοήτων. Ἀλλὰ δὲν πρέπει, λέγει, ἐπειδὴ ἤκουσες τὴν λέξιν «ἀπαύγασμα», νὰ νομίσῃς ὅτι Αὐτὸς ἔχει στερηθῆ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὑποστάσεως, διότι αὐτὸ εἶναι ἀσεβὲς καὶ ὀφείλεται εἰς τὴν παραφροσύνην τῶν Σαβελλιανῶν[4] καὶ τῶν ὀπαδῶν τοῦ

3. Περὶ αὐτοῦ ἔχει γίνει λόγος εἰς τὴν δ' παράγραφον τῆς β' ὁμιλίας.

4. Ὀπαδοὶ τοῦ αἱρετικοῦ Σαβελλίου. Οὗτοι ἐδέχοντο, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι μὲν ἕνας, ἐμφανίζεται, ὅμως, εἰς τὸν κόσμον μὲ διαφορετικὰ προσωπεῖα, ἄλλοτε τοῦ Πατρός, ἄλλοτε τοῦ Υἱοῦ καὶ ἄλλοτε τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Κατὰ τὸν Μ. Ἀθανάσιον (κατὰ Ἀρειανῶν, Λόγος 4ος, § 4) ὁ Σαβέλλιος ἔλεγεν· «αὐτὸν ἄλλοτε μὲν Πατέρα, ἄλλοτε δὲ Υἱὸν ἑαυτοῦ γίνεσθαι», τοῦτο δὲ οὕτως «φρονήσας», «αἱρετικὸς ἐκρίθη». Τοῦτο, ὅμως, σημαίνει, ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν ἔχει ἰδίαν ὑπόστασιν, δὲν εἶναι ἴδιον πρόσωπον. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν αἱρετικὴν κακοδοξίαν πολεμεῖ ἐδῶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος.

Μαρκέλλου[5].

Ἡμεῖς, ὅμως, δὲν δεχόμεθα αὐτά, ἀλλ' ὑποστηρίζομεν ὅτι ὁ Υἱὸς ὑπάρχει καὶ ὡς ἰδία ὑπόστασις. Δι' αὐτό, ἀφοῦ τὸν ὠνόμασεν ἀπαύγασμα, προσέθεσεν ὅτι «εἶναι καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ[6]», διὰ νὰ δηλώσῃ τὴν ἰδίαν ὑπόστασιν καὶ ὅτι Αὐτὸς εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας, τῆς ὁποίας εἶναι καὶ χαρακτήρ. Διότι δὲν ἀρκεῖ, καθὼς ἤδη εἶπον, μὲ μίαν λέξιν νὰ παραστήσωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ περὶ Θεοῦ δόγματα, ἀλλ' εἶναι καλόν, ἀφοῦ συγκεντρώσωμεν πολλά, νὰ ἐπιλέξωμεν ἐξ ἑκάστου τὸ πρέπον, διότι ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ προσεγγίσωμεν τὴν ἀξίαν δοξολογίαν, λέγω δὲ ἀξίαν, ὡς πρὸς τὴν ἰδικήν μας δύναμιν, διότι αὐτός, ποὺ νομίζει ὅτι ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ πρὸς αὐτὴν τὴν ὄντως ἀξίαν δοξολογίαν καὶ φιλονικεῖ, ἰσχυριζόμενος ὅτι γνωρίζει τόσον καλὰ τὸν Θεόν, ὅσον αὐτὸς ὁ Θεὸς γνωρίζει τὸν ἑαυτόν του[7], αὐτὸς μάλιστα εἶναι, ποὺ ἀγνοεῖ περισσότερον ὅλων τὸν Θεόν.

Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, ἂς παραμένωμεν σταθεροὶ εἰς ὅσα μᾶς παρέδωσαν αὐτοί, ποὺ ἐξ ἀρχῆς ἔγιναν

5. Οὗτοι εἶχον συγγενεῖς πρὸς τὰς τῶν Σαβελλιανῶν ἰδέας. Ὁ Μάρκελλος Ἀγκύρας (280 — 374) ἐδέχετο τὸν Υἱὸν ὡς δύναμιν ἐντὸς τοῦ Θεοῦ ὑπάρχουσαν καὶ ἐμφανισθεῖσαν μόλις πρὸ τῆς δημιουργίας καὶ χάριν αὐτῆς. Καὶ ἡ αἵρεσις αὐτὴ ὑπεβίβαζε τὸ πρόσωπον τοῦ Λόγου εἰς ἁπλὴν δύναμιν δι' ὃ καὶ κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδος τοῦ 336 καθῄρεσε τὸν Μάρκελλον, ἡ δὲ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τοῦ 381 ἀνεθεμάτισε τοὺς ὀπαδούς του.

6. Ἑβρ. 1,3.

7. Ὁ ὑπερφίαλος αὐτὸς ἰσχυρισμὸς ὀφείλεται εἰς τὸν Εὐνόμιον, ἡγέτην τῶν Ἀνομοίων, τῶν αὐστηρῶν, δηλαδή, Ἀρειανῶν, τοὺς ὁποίους κυρίως πολεμεῖ εἰς τὸ ὑπόμνημα αὐτὸ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος (πρβλ. καὶ σημείωσιν 22 τῆς δευτέρας ὁμιλίας). Πληρέστερον τὰς περὶ Θεοῦ ἀπόψεις του ὁ ἱερὸς Πατὴρ ἐκθέτει εἰς τοὺς δώδεκα «κατὰ Ἀνομοίων» λόγους, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ παραπέμπομεν.

αὐτόπται καὶ ὑπηρέται τοῦ Λόγου καὶ ἂς μὴ περιεργαζώμεθα αὐτὰ περαιτέρω, διότι δύο δεινὰ ἀναμένουν αὐτοὺς ποὺ πάσχουν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν, πρῶτον, ἡ ἄνευ λόγου ταλαιπωρία των, καθ' ὅσον ζητοῦν νὰ εὕρουν ἐκεῖνα, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρουν καί, δεύτερον, ὁ παροργισμὸς τοῦ Θεοῦ, διότι ἐπιχειροῦν νὰ ἀνατρέπουν τὰ ὑπ' αὐτοῦ τεθέντα ὅρια. Πόσην δὲ ὀργὴν προκαλεῖ τοῦτο, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μάθετε ἀπὸ ἡμᾶς, καθόσον ὅλοι σεῖς γνωρίζετε. Δι' αὐτό, ἀφοῦ ἐγκαταλείψωμεν τὴν παραφροσύνην των, ἂς τρέμωμεν τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μᾶς προστατεύῃ συνεχῶς, «διότι εἰς ποῖον, λέγει, θὰ ἐπιβλέψω, ἂν ὄχι εἰς τὸν πρᾶον καὶ ταπεινόν, εἰς τὸν φρόνιμον καὶ τρέμοντα τοὺς λόγους μου;»[8]. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀφήσωμεν τὴν ὀλεθρίαν αὐτὴν πολυπραγμοσύνην, ἂς ταπεινωθῶμεν καὶ ἂς πενθήσωμεν τὰ ἁμαρτήματά μας, καθὼς ἐπρόσταξεν ὁ Χριστός, ἂς αἰσθανθῶμεν συντριβὴν διὰ τὰ πλημμελήματά μας, ἂς ἀναλογισθῶμεν ἀκριβῶς ὅλα, ὅσα ἐκάμαμεν κατὰ τὸν παρελθόντα χρόνον καὶ ἂς φροντίσωμεν νὰ ἐξαφανίσωμεν αὐτὰ ἐξ ὁλοκλήρου, καθ' ὅσον ὁ Θεὸς ἤνοιξεν εἰς ἡμᾶς πολλὰς ὁδοὺς πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, «διότι λέγε σύ, λέγει, πρῶτος τὰς ἁμαρτίας σου, διὰ νὰ δικαιωθῇς»[9] καὶ πάλιν, «εἶπα, θὰ ἐξομολογηθῶ μὲ εἰλικρίνειαν τὴν ἀνομίαν μου εἰς τὸν Κύριον καὶ θὰ κατηγορήσω δι' αὐτὴν τὸν ἑαυτόν μου. Τότε σὺ συνεχώρησες ἀμέσως τὴν ἐνοχὴν καὶ ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου»[10]. Διότι δὲν συντελεῖ ὀλίγον εἰς τὴν μείωσιν τοῦ μεγέθους τῶν ἁμαρτημάτων μας ἡ συνεχὴς ἐνθύμησις καὶ καταδίκη των. Ὑπάρχει καὶ ἄλλη ὁδὸς περισσότερον ἀποτελε-

8. Ἡσ. 66, 2.
9. Αὐτόθι 43, 26.
10. Ψαλμ. 31, 5.

σματική, ἡ ὁδὸς τῆς ἀπαλλαγῆς μας ἀπὸ κάθε μνησικακίαν διὰ τὰς ἐναντίον μας γενομένας ἀδικίας, ἡ ὁδὸς τῆς συγχωρήσεως τῶν πλημμελημάτων ὅλων ἐκείνων, ποὺ μᾶς ἠδίκησαν.

Θέλεις νὰ μάθῃς καὶ τρίτην ὁδόν; Ἄκουσε τὸν Δανιήλ, ποὺ λέγει· «Διὰ τοῦτο ἐξάλειψε τὰς ἁμαρτίας σου μὲ ἐλεημοσύνας καὶ τὰς ἀνομίας σου μὲ τὴν ἔμπρακτον ἀγάπην πρὸς τοὺς πτωχούς»[11]. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἄλλη μαζὶ μὲ αὐτήν, ἡ ἀδιάλειπτος προσευχὴ καὶ ἡ συνεχὴς μεθ' ὑπομονῆς ἐπικοινωνία μὲ τὸν Θεόν. Κάποιαν παρηγορίαν, ὄχι μικρὰν καὶ συγχώρησιν τῶν ἁμαρτημάτων, φέρει ὁμοίως καὶ ἡ νηστεία, ὅταν συνοδεύεται ἀπὸ τὴν πρὸς ἄλλους φιλανθρωπίαν καὶ σβήνει τὴν μεγάλην ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. «Τὸ νερὸ σβήνει τὶς φλόγες τῆς φωτιᾶς καὶ μὲ ἐλεημοσύνας καθαρίζονται αἱ ἁμαρτίαι»[12]. Ἂς βαδίζωμεν λοιπὸν ὅλους αὐτοὺς τοὺς δρόμους. Ἂν δὲ παραμείνωμεν εἰς αὐτὰ σταθεροὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς μας, ἂν ἀφοσιωθῶμεν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς αὐτά, θὰ ἀπαλλαγῶμεν ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ πλημμελήματα τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μέλλον θὰ ὠφεληθῶμεν τὰ μέγιστα, διότι δὲν θὰ δώσωμεν εὐκαιρίαν εἰς τὸν διάβολον νὰ μᾶς προσβάλλῃ, οὔτε μὲ πνευματικῶς ὀκνηρὸν βίον, οὔτε μὲ τὴν ὀλεθρίαν περιέργειάν μας. Διότι ἐπὶ πλέον καὶ αὐτὰ μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῶν εἰσάγει τὰς ἀνοήτους καὶ βλαβερὰς συζητήσεις καὶ λογομαχίας, ἐξ αἰτίας τῆς ἀμελείας καὶ τῆς ὀκνηρίας, ποὺ βλέπει καὶ ἐκ τῆς πλήρους ἀδιαφορίας διὰ τὴν ἐν τῷ βίῳ ἀρετήν. Ἀλλ' ἡμεῖς ἂς τοῦ κλείσωμεν αὐτὸ τὸ πέρασμα, ἂς εἴμεθα πάντοτε ἕτοιμοι καὶ προσεκτικοί, διὰ νὰ κερδίσωμεν, ἀφοῦ κοπιάσωμεν ὀλίγον εἰς

11. Δαν. 4, 24.
12. Σοφ. Σιρ. 3, 30.

τὸν σύντομον αὐτὸν χρόνον τῆς ζωῆς μας, τὰ αἰώνια ἀγαθά, εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Η΄ (8)

(Ἰωάν. α΄, 9 — 10).

«Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον» (Ἰωάν. 1, 9).

α΄.* Τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ ἀσχοληθῶμεν καὶ σήμερον μὲ τοὺς αὐτοὺς λόγους, ἐπειδὴ κατὰ τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν μᾶς ἠμπόδισεν ἡ λεπτομερὴς ἑρμηνεία τῶν δογμάτων νὰ ἐξετάσωμεν ὅλα, ὅσα ἀνεγνώσθησαν. Ποῦ λοιπὸν εἶναι αὐτοί, ποὺ δὲν τὸν ὀνομάζουν ἀληθινὸν Θεόν; Διότι ἐδῶ μὲν ἔχει ὀνομασθῆ ἀληθινὸν φῶς, ἀλλοῦ δὲ αὐτοαλήθεια καὶ αὐτοζωή. Ἀλλ᾽ ἐκεῖνον μὲν τὸν λόγον, ὅταν ἔλθωμεν ἐκεῖ, θὰ ἐξηγήσωμεν σαφέστερα, κατὰ τὴν παροῦσαν ὅμως στιγμὴν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν προηγουμένως τοῦτο πρὸς τὴν ἀγάπην σας· «Ἐὰν φωτίζῃ κάθε ἄνθρωπον, ποὺ ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον, πῶς ἔχουν μείνει τόσοι ἀφώτιστοι; —διότι δὲν ἀνεγνώρισαν ὅλοι τὸ πρὸς τὸν Χριστὸν σέβας— πῶς λοιπὸν φωτίζει κάθε ἄνθρωπον;» Μὲ τὸ νὰ χορηγῇ τὸν πλούσιον φωτισμόν Του. Ἂν δὲ ὑπάρχουν μερικοί, πού, ἀφοῦ ἔκλεισαν μὲ τὴν θέλησίν των τὰ μάτια τῆς διανοίας των, ἀρνοῦνται νὰ ἀποδεχθοῦν καὶ φωτισθοῦν ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ τοῦ φωτός, εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρνήσεως τύφλωσίς των δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν φύσιν τοῦ φω-

* Ἐνταῦθα τίθεται τὸ ἐρώτημα: Ἐὰν ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος ὡς Λόγος καὶ ὡς δεύτερον Πρόσωπον τῆς Θεότητος, ἦτο πάντοτε τὸ τέλειον φῶς, τὸ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, φωτίζῃ κάθε ἄνθρωπον, πῶς [illegible] τοσοῦτοι ἀφώτιστοι; Εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτό, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ θέμα τῆς ὀγδόης ὁμιλίας, ὁ θεῖος Πατὴρ ἀπαντᾷ, ὅτι οἱ πολλοὶ ἐξ αἰτίας τῆς κακῆς θελήσεώς των δὲν βλέπουν τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ καὶ παραμένουν εἰς τὸ σκότος τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς πλάνης.

τός, ἀλλ᾽ εἰς αὐτούς, ποὺ κατὰ τρόπον ἐγκληματικὸν ἀπεστέρησαν θεληματικῶς τοὺς ἑαυτούς των αὐτῆς τῆς δωρεᾶς. Διότι ἡ μὲν χάρις ἔχει μὲ ἀφθονίαν ἁπλωθῆ εἰς ὅλους καὶ δὲν ἀποστρέφεται, οὔτε τὸν Ἰουδαῖον, οὔτε τὸν Ἕλληνα, οὔτε τὸν βάρβαρον, οὔτε τὸν Σκύθην, οὔτε τὸν ἐλεύθερον, οὔτε τὸν δοῦλον, οὔτε τὸν ἄνδρα, οὔτε τὴν γυναῖκα, οὔτε τὸν γέροντα, οὔτε τὸν νέον, ἀλλὰ προσφέρεται καὶ καλεῖ κοντά της ὅλους ὁμοίως καὶ ἰσοτίμως[1]. Αὐτοὶ δέ, ποὺ δὲν θέλουν νὰ ἀπολαύσουν αὐτὴν τὴν δωρεάν, ἂν εἶναι δίκαιοι, θὰ ἀποδώσουν εἰς τοὺς ἑαυτούς των τὴν ζημίαν των αὐτήν. Διότι, ὅταν, ἐνῷ ἡ εἴσοδος εἶναι ἀνοικτὴ εἰς ὅλους καὶ δὲν ὑπάρχει κανείς, ποὺ νὰ ἐμποδίζῃ τὴν διέλευσιν, μερικοὶ μένουν ἔξω θεληματικῶς προσκολλημένοι εἰς τὸ κακὸν καὶ χάνονται, δὲν χάνονται διὰ κανένα ἄλλον λόγον, ἀλλ᾽ ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς των καὶ μόνον κακίας.

«Εἰς τὸν κόσμον ἦτο», ἀλλ᾽ ὄχι σύγχρονος μὲ τὸν κόσμον, ὄχι! Δι᾽ αὐτὸ ἄλλωστε συνεπλήρωσε· «Καὶ ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη δι᾽ αὐτοῦ» καὶ μὲ τοῦτον πάλιν τὸν λόγον σὲ ὑψώνει εἰς τὴν προαιώνιον ὕπαρξιν τοῦ Μονογενοῦς. Αὐτὸς δέ, ποὺ ἤκουσε, ὅτι ὅλος αὐτὸς ἐδῶ ὁ κόσμος εἶναι ἔργον ἰδικόν του, θὰ ἀναγκασθῇ νὰ ὁμολογήσῃ, εἴτε τὸ θέλει, εἴτε ὄχι, ὅτι ὁ Δημιουργὸς ὑπάρχει πάντως πρὸ τῶν ἔργων του, ὅσον ἀναίσθητος καὶ ἂν εἶναι, ἢ ἐχθρός, ἢ πολέμιος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Δι᾽ αὐτὸ καὶ εἶναι νὰ ἐξανίσταται καὶ ν᾽ ἀπορῇ κανεὶς πάντοτε μὲ τὴν παραφροσύνην τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως[2],

1. Πρβλ. Γαλ. 3, 28.

2. Ὁ αἱρετικὸς οὗτος, τὸν ὁποῖον καὶ ἀλλαχοῦ ἔχομεν συναντήσει, ἦτο ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας (260), εὑρισκομένης τότε ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς βασιλίσσης τῆς Παλμύρας Ζηνοβίας. Παρὰ τὴν καθαίρεσίν του (268), ἐξηκολούθει νὰ παραμένῃ εἰς τὴν θέσιν του, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῆς βασιλίσσης

πῶς ἐτόλμησε νὰ ἀρνηθῇ τὴν ἀλήθειαν αὐτήν, ποὺ εἶναι τόσον φανερὰ καὶ κατέστρεψε θεληματικῶς τὸν ἑαυτόν του. Διότι δὲν διέπραττε τὴν ἁμαρτίαν αὐτὴν ἐξ ἀγνοίας, ἀλλ' ἔχων σαφῆ γνῶσιν τοῦ πράγματος, δι' αὐτὸ καὶ ἔπαθεν ὅ,τι ἔπαθαν οἱ Ἰουδαῖοι. Διότι καθὼς ἐκεῖνοι, ἀποβλέποντες εἰς τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων, ἐπρόδωσαν τὸ ὑγιὲς φρόνημα τῆς πίστεως, γνωρίζοντες πολὺ καλὰ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀρνούμενοι νὰ τὸν ὁμολογήσουν φανερὰ ἐξ αἰτίας τῶν ἀρχόντων διὰ νὰ μὴ γίνουν ἀποσυνάγωγοι, ἔτσι καὶ αὐτός, χαριζόμενος εἰς κάποιαν γυναῖκα, λέγουν ὅτι ἐπώλησε τὴν ἰδικήν του σωτηρίαν. Εἶναι φοβερά, πράγματι φοβερὰ ἡ τυραννία τῆς κενοδοξίας, ἱκανὴ δὲ νὰ τυφλώνῃ ἀκόμη καὶ ὀφθαλμοὺς σοφῶν, ὅταν δὲν ἀγρυπνοῦν, διότι, ἂν ἡ δωροδοκία ἔχῃ τὴν δύναμιν νὰ κατορθώνῃ τοῦτο, πολὺ περισσότερον τὸ πάθος αὐτὸ ποὺ εἶναι βιαιότερον ἀπὸ αὐτήν. Δι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἔλεγε καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· «Πῶς δύνασθε σεῖς νὰ πιστεύσετε, οἱ ὁποῖοι λαμβάνετε δόξαν ὁ ἕνας παρὰ τοῦ ἄλλου καὶ δὲν ζητεῖτε τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ;»[3].

«Καὶ ὁ κόσμος δὲν ἐγνώρισεν αὐτόν». Ἐδῶ κόσμον ὀνομάζει τὸ πλῆθος, τὸ διεφθαρμένον καὶ προσκολλημένον εἰς τὰ γήϊνα πράγματα, τὸν χυδαῖον καὶ ταραχώδη καὶ ἀνόητον λαόν. Ὅπως ὅλοι οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκλεκτοὶ τὸν ἀνεγνώρισαν καὶ πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας του. Καὶ περὶ μὲν τοῦ Πατριάρχου καὶ αὐτὸς

καὶ τῶν ὀπαδῶν του. Τελικῶς ἀπεμακρύνθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐρηλιανοῦ, νικήσαντος τὴν Ζηνοβίαν. Ἐνταῦθα ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἐπισημαίνει τὴν «κενοδοξίαν» τοῦ αἱρετικοῦ καὶ εὑρίσκει, ὅτι τὸ πάθος αὐτὸ ὡδήγησε καὶ αὐτὸν εἰς τὴν «μανίαν» τῆς ἀρνήσεως, ὅπως τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς «νέους» Ἰουδαίους, δηλαδή, τοὺς Ἀρειανούς.

3. Ἰωάν. 5, 44.

ὁ Χριστὸς λέγει ὀνομαστικῶς, ὅτι «Ὁ Ἀβραὰμ ὁ πατήρ σας ἐπεθύμησε νὰ ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν· καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη»[4]. Ἔλεγε δὲ καὶ περὶ τοῦ Δαβίδ, ἐλέγχων τοὺς Ἰουδαίους· «Πῶς λοιπὸν ὁ Δαβὶδ διὰ Πνεύματος ὀνομάζει αὐτὸν Κύριον, λέγων· Εἶπεν ὁ Κύριος πρὸς τὸν Κύριόν μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου;»[5]. Καὶ εἰς πολλὰ μέρη, εὑρισκόμενος μὲ αὐτοὺς καὶ ὁμιλῶν, ἐνθυμεῖται τὸν Μωϋσέα. Διὰ τοὺς λοιποὺς δὲ προφήτας ὁμιλεῖ ὁ Ἀπόστολος. Διότι ὁ Πέτρος λέγει, ὅτι ὅλοι οἱ προφῆται ἀπὸ τοῦ Σαμουὴλ καὶ ἐντεῦθεν ἐγνώρισαν Αὐτὸν καὶ προανήγγελλον ἀνέκαθεν τὴν παρουσίαν του, ὡς ἑξῆς· «Καὶ ὅλοι δὲ οἱ προφῆται ἀπὸ Σαμουὴλ καὶ ἔπειτα, ὅσοι ἐλάλησαν, προανήγγειλαν καὶ τὰς ἡμέρας ταύτας»[6]. Εἰς δὲ τὸν Ἰακὼβ καὶ τὸν πατέρα του, καθὼς καὶ εἰς τὸν πάππον του, ἐπὶ πλέον ἐφανερώθη καὶ ὡμίλησε καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα ἀγαθὰ ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ, τὰ ὁποῖα καὶ ἐπραγματοποίησε.

Πῶς λοιπόν, λέγει, ἐκεῖνος ἔλεγε· «Πολλοὶ προφῆται ἐπεθύμησαν νὰ ἴδουν ὅσα βλέπετε σεῖς καὶ δὲν εἶδον καὶ νὰ ἀκούσουν ὅσα ἀκούετε σεῖς καὶ δὲν ἤκουσαν»[7]; Ἆρά γε καθόλου δὲν ἐγνώρισαν Αὐτόν; Πολὺ μάλιστα. Καὶ τοῦτο θὰ προσπαθήσω νὰ κάμω φανερὸν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς φράσεως, ἐκ τῆς ὁποίας μερικοὶ συμπεραίνουν, ὅτι ἐκεῖνοι ἐστερήθησαν πάσης σχετικῆς μὲ Αὐτὸν γνώσεως. «Διότι πολλοί, λέγει, ἐπεθύμησαν νὰ ἴδουν ὅσα βλέπετε σεῖς»[8]. Ὥστε ἐγνώριζαν, ὅτι θὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅτι θὰ πραγματοποιή-

4. Αὐτόθ. 8, 56.
5. Ματθ. 22, 43 καὶ 44.
6. Πράξ. 3, 24.
7. Λουκ. 10, 24.
8. Λουκ. 10, 24.

ση, ὅσα ἀκριβῶς καὶ ἐπραγματοποίησε, διότι δὲν θὰ ἐπιθυμοῦσαν, ἂν δὲν ἐγνώριζαν, καθ' ὅσον δὲν εἶναι δυνατὸν κανεὶς νὰ ἐπιθυμήσῃ πράγματα, τὴν ὕπαρξιν τῶν ὁποίων ἀγνοεῖ τελείως. Ὥστε ἐγνώριζαν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι θὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτά, ποὺ δὲν ἐγνώριζαν καὶ ποῖα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν ἤκουσαν; Αὐτά, ποὺ τώρα σεῖς βλέπετε καὶ ἀκούετε. Διότι, καίτοι ἤκουσαν φωνὴν καὶ εἶδαν Αὐτόν, ἐν τούτοις δὲν τὸν εἶδαν μὲ σάρκα, οὔτε ἔτσι συναναστρεφόμενον μὲ τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε ὁμιλοῦντα πρὸς αὐτοὺς μὲ τόσην ἐλευθερίαν. Τοῦτο ἐδήλωσε καὶ ὁ ἴδιος, δι' αὐτὸ καὶ δὲν εἶπεν ἁπλῶς· «Ἐπεθύμησαν νὰ ἴδουν ἐμέ», ἀλλὰ τί; «Ὅσα βλέπετε σεῖς», οὔτε· «Νὰ ἀκούσετε ἐμέ», ἀλλὰ τί; «Ὅσα ἀκούετε σεῖς». Ὥστε, ἂν καὶ δὲν εἶδαν τὴν ἔνσαρκον παρουσίαν του, ἐν τούτοις ἐγνώριζαν ὅτι θὰ ἐπραγματοποιεῖτο αὐτὴ μελλοντικῶς, δι' αὐτὸ καὶ τὴν ἐπεθύμουν καὶ ἐπίστευαν εἰς Αὐτόν, ἀκόμη καὶ προτοῦ τὸν ἴδοῦν μὲ σάρκα.

Ὅταν λοιπὸν μᾶς κατηγοροῦν οἱ ἐθνικοὶ καὶ λέγουν· «Τί ὅμως ἔκανεν ὁ Χριστὸς κατὰ τὸν προηγούμενον χρόνον, δὲν ἐφρόντιζε διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος; καὶ διατί λοιπὸν ἦλθε πρὸς σωτηρίαν μας κατὰ τοὺς τελευταίους αὐτοὺς χρόνους, ἐπὶ τόσον χρόνον ἀδιαφορήσας ἐντελῶς δι' ἡμᾶς;» θὰ ἀπαντήσωμεν, ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας του ἦτο εἰς τὸν κόσμον καὶ ἐφρόντιζε διὰ τὰ ἔργα του καὶ ἦτο γνωστὸς εἰς ὅλους τοὺς ἀξίους. Ἂν πάλιν, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι δὲν τὸν ἀνεγνώρισαν ὅλοι τότε, ἀλλὰ μόνον οἱ γενναῖοι καὶ ἐνάρετοι ἐκεῖνοι, ἰσχυρίζεσθε ὅτι δὲν ἦτο γνωστός, καθ' ὅμοιον τρόπον οὔτε τώρα θὰ ὁμολογήσετε, ὅτι προσκυνεῖται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ οὔτε τώρα γνωρίζουν Αὐτὸν ὅλοι. Ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς τώρα οὐδεὶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν παρουσίαν του εἰς τοὺς γνωρίζοντας αὐτόν, ἐξ αἰτίας τῶν ἀγνοούντων Αὐτόν, καθ' ὅμοιον τρόπον δὲν πρέπει νὰ ἀμφισβητῇ κανεὶς τὴν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους παρουσίαν του, διότι εἰς πολλούς, μᾶλλον δὲ εἰς ὅλους ἐκείνους τοὺς γενναίους καὶ ἐκλεκτοὺς ἄνδρας, ἦταν γνωστός.

β' * Ἂν πάλιν ἐρωτήσῃ κάποιος· «Καὶ διατί δὲν ἐπρόσεχαν ὅλοι εἰς Αὐτόν, οὔτε τὸν ἐλάτρευαν ὅλοι τότε, ἀλλὰ μόνον οἱ δίκαιοι;», θὰ ἐρωτήσω καὶ ἐγώ· «Διὰ ποῖον λόγον δὲν τὸν γνωρίζουν ὅλοι τώρα;». Καὶ διατί ὁμιλῶ διὰ τὸν Χριστόν; «Διατί δὲν ἀνεγνώρισαν ὅλοι, οὔτε τότε, οὔτε τώρα, τὸν Πατέρα Αὐτοῦ, ἀλλ' ἄλλοι μὲν ἰσχυρίζονται, ὅτι ὅλα γίνονται αὐτομάτως, μόνα των, ἄλλοι δὲ ἐμπιστεύονται τὴν διακυβέρνησιν τοῦ σύμπαντος εἰς δαίμονας, ὑπάρχουν δὲ καὶ ἄλλοι, ποὺ διὰ τῆς φαντασίας των δημιουργοῦν παραλλήλως πρὸς Αὐτὸν καὶ ἄλλον Θεόν, μερικοὶ μάλιστα ἀπὸ αὐτοὺς βλασφημοῦν καὶ τὴν πραγματικῶς ὑπάρχουσαν δύναμιν Αὐτοῦ καὶ νομίζουν ὅτι οἱ νόμοι του εἶναι κάποιου κακοῦ δαίμονος ἔργον; Τί λοιπόν; Δὲν θὰ διακηρύξωμεν ἕνεκα τούτου, ὅτι Αὐτὸς εἶναι Θεός, ἐπειδὴ ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ ἰσχυρίζονται τοῦτο καὶ θὰ δεχθῶμεν ὅτι Αὐτὸς εἶναι κακός; Καὶ διότι καὶ τοῦτο ἰσχυρίζονται ὅσοι βλασφημοῦν Αὐτόν». Μακριὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν παραφροσύνην καὶ τὴν φοβερὰν πλάνην! Διότι, ἂν πρόκειται νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὴν ἀξίαν καὶ ὀρθότητα τῶν δογμάτων ἀπὸ τὴν κρίσιν αὐτῶν, ποὺ κατελήφθησαν ἀπὸ τὴν παραφροσύνην τῆς ἀρνήσεως, τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ πέσωμεν καὶ ἡμεῖς

* Ὁ κόσμος ἔχει δύο ὄψεις. Τὴν ὄψιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐκφράζεται ἡ «ἐπιθυμία», καλούμεθα νὰ ἀπαρνηθῶμεν. Διότι ἡ ἀγάπη αὐτοῦ τοῦ «κόσμου» ὄχι μόνον δὲν ὠφελεῖ εἰς τίποτε, ἀλλὰ καὶ βλάπτει καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν αἰώνιον ζωήν. Ἀκολούθως ὁ θεῖος Πατὴρ μᾶς καλεῖ νὰ ἀγαπήσωμεν τὸν Θεόν, διότι αὐτὴ ἡ ἀγάπη μᾶς ὠφελεῖ καὶ εἰς τὴν παροῦσαν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν.

εἰς τὴν φοβερὰν αὐτὴν παραφροσύνην. Ἔπειτα, κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ὁ ἥλιος μὲν εἶναι καταστρεπτικὸς διὰ τοὺς ὀφθαλμούς, ἐξ αἰτίας ἐκείνων, ποὺ ἔχουν ὀφθαλμικὸν νόσημα, ἀλλὰ φωτιστικός, καθ' ὅσον ὀφείλει νὰ λαμβάνῃ ἀποδείξεις ἀπὸ τοὺς ὑγιεῖς. Καὶ τὸ μέλι πάλιν οὐδεὶς θὰ συμφωνήσῃ ὅτι εἶναι πικρόν, ἐπειδὴ αὐτὸ φαίνεται πικρὸν εἰς τὴν γεῦσιν τῶν ἀσθενῶν. Προκειμένου δὲ περὶ τοῦ Θεοῦ, πῶς θὰ ἀποφασίσουν μερικοὶ καὶ θὰ εἰποῦν, ὅτι δὲν ὑπάρχει, ἢ ὅτι εἶναι κακός, ἢ ὅτι ἄλλοτε μὲν προνοεῖ, ἄλλοτε δὲ ἀδιαφορεῖ τελείως, ἐξ αἰτίας τῆς ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως τῶν πνευματικῶς ἀσθενῶν; Καὶ ποῖος θὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι οἱ ὑποστηρίζοντες αὐτὰ ἔχουν πνευματικὴν ὑγείαν καὶ δὲν ἐξετράπησαν καὶ παραπαίουν καὶ κατελήφθησαν ἀπὸ τὴν χειρίστην παραφροσύνην;

«Ὁ κόσμος δὲν ἐγνώρισεν αὐτόν», λέγει. Ἐγνώρισαν ὅμως Αὐτὸν ἐκεῖνοι, διὰ τοὺς ὁποίους ὁ κόσμος δὲν ἦτο ἄξιος[9]. Ἀφοῦ δὲ ὡμίλησε καὶ δι' ἐκείνους, ποὺ δὲν τὸν ἐγνώρισαν, προσέθεσεν ἐν συντομίᾳ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀγνοίας, διότι δὲν εἶπεν ἁπλῶς, ὅτι «οὐδεὶς ἐγνώρισεν αὐτόν», ἀλλ' ὅτι «ὁ κόσμος δὲν ἐγνώρισεν αὐτόν», ποὺ σημαίνει, οἱ ἄνθρωποι ποὺ εἶναι προσκολλημένοι ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸν κόσμον καὶ ἐπιθυμοῦν μετὰ μανίας καὶ φρονοῦν τὰ τοῦ κόσμου. Ἔτσι ἀκριβῶς συνηθίζει νὰ ὀνομάζῃ αὐτοὺς καὶ ὁ Χριστός, καθώς, ὅταν λέγῃ· «Πάτερ ἅγιε, καὶ ὁ κόσμος δὲν σὲ ἐγνώρισεν»[10]. Ἑπομένως ὄχι μόνον Αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸν Πατέρα του ἠγνόησεν ὁ κόσμος, καθὼς ἀκριβῶς ἐλέγαμεν, διότι τίποτε δὲν θολώνει ἔτσι τὴν σκέψιν, ὅσον ἡ προσκόλλησις εἰς τὰ παρόντα. Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, ἀπομακρύνατε τοὺς ἑαυτούς σας ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀποκόψατέ τους ἀπὸ

9. Πρβλ. Ἑβρ. 11, 38.
10. Ἰωάνν. 17, 25.

τὰ σαρκικὰ πράγματα, ὅσον βεβαίως εἶναι δυνατόν, διότι ἡ ζημία ἀπὸ αὐτὰ δὲν σᾶς προξενεῖται εἰς τὰ ἀσήμαντα πράγματα, ἀλλ' εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἄνθρωπος, πού, προσκολλώμενος ἰσχυρῶς εἰς τὰ πράγματα τοῦ παρόντος βίου, θὰ ἠμπορέσῃ γνησίως καὶ σοβαρῶς νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὰ οὐράνια, ἀλλ' ὑποχρεωτικῶς, ἐκεῖνος ποὺ ἐσπούδασε καὶ ἐφρόντισεν ἀποκλειστικῶς δι' ἐκεῖνα, θὰ χάσῃ καὶ ἐκπέσῃ τούτων. «Δὲν ἠμπορεῖτε δέ, λέγει, νὰ ὑπηρετῆτε Θεὸν καὶ μαμωνᾶ»[11], διότι κατ' ἀνάγκην θὰ εἶσθε ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν ἕνα καὶ θὰ μισῆτε τὸν ἄλλον. Αὐτὰ δὲ βοᾷ καὶ αὐτὴ ἡ πεῖρα τῶν πραγμάτων. Αὐτοὶ λοιπόν, ποὺ περιεφρόνησαν τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ὑλικῶν πραγμάτων, αὐτοὶ μάλιστα εἶναι οἱ ἀγαπῶντες γνησίως τὸν Θεόν. Ὅπως, ἀκριβῶς, οἱ θαυμάζοντες ἐκείνην τὴν ἐξουσίαν, εἶναι οἱ μάλιστα, ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων, χαλαρωτέραν ἔχοντες τὴν πρὸς Αὐτὸν ἀγάπην. Διότι ψυχή, ποὺ ἐκυριεύθη μιὰ γιὰ πάντα ἀπὸ τὸ πάθος τῆς φιλοχρηματίας, δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραιτηθῇ εὔκολα καὶ γρήγορα ἀπὸ πράξεις καὶ λόγους, ποὺ ἐξοργίζουν τὸν Θεόν, διότι ἡ ψυχὴ αὐτὴ ἔγινε δούλη καὶ ἄλλου δεσπότου καὶ μάλιστα δεσπότου ποὺ ἐπιτάσσει ὅλα τὰ ἀντίθετα πρὸς τὸν Θεόν.

Κάποτε λοιπὸν πρέπει νὰ συνέλθετε καὶ νὰ ἀναλάβετε τὴν πνευματικήν σας ὑγείαν, καί, ἀφοῦ ὅλοι ἐννοήσετε ποίου εἴμεθα ὑπηρέται, ἂς ἀγαπήσωμεν τὴν ἰδικήν του μόνον Βασιλείαν, ἂς κλαύσωμεν καὶ θρηνήσωμεν διὰ τὰ περασμένα χρόνια, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ὑπηρετήσαμεν τὸν μαμωνᾶ, ἂς ἀπορρίψωμεν μιὰ γιὰ πάντα τὸν ζυγόν του, τὸν βαρὺν καὶ ἀνυπόφορον καὶ ἂς φέρωμεν μὲ σταθερότητα τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ, τὸν ἐλαφρὸν καὶ εὔκολον. Διότι τίποτε δὲν ἐπιβάλλει εἰς ἡμᾶς τέτοιου εἴδους ζυγόν, ὅπως ὁ μαμωνᾶς. Αὐτὸς μὲν δια-

11. Λουκ. 16, 8.

τάσσει νὰ εἴμεθα ἐχθροὶ ὅλων, ὁ δὲ Χριστός, τοὐναντίον, ἐπιβάλλει νὰ δεχώμεθα καὶ ἀγαπῶμεν ὅλους. Ἐκεῖνος, ἀφοῦ μᾶς προσηλώση εἰς τὴν λάσπην καὶ τὸ χῶμα — αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ὁ χρυσός—, δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ ἀναπνεύσωμεν ὀλίγον οὔτε τὰς νύκτας. Ὁ Χριστός, ἀντιθέτως, μᾶς ἀπαλλάσσει μὲν ἀπὸ αὐτὴν τὴν περιττὴν καὶ ἀνόητον φροντίδα, μᾶς διατάσσει δὲ νὰ συγκεντρώνωμεν τοὺς θησαυρούς μας εἰς τοὺς οὐρανούς ὄχι ἀπὸ τὴν εἰς βάρος τῶν ἄλλων ἀδικίαν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας δικαιοσύνην. Ἐκεῖνος μετὰ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἱδρῶτας καὶ τὰς ταλαιπωρίας, δὲν ἠμπορεῖ νὰ συμπαρασταθῇ εἰς ἡμᾶς, ὅταν τιμωρούμεθα ἐκεῖ καὶ ὑποφέρωμεν, ἐξ αἰτίας τῶν νόμων του καὶ ἐπαυξάνει τὴν φλόγα, ὁ Χριστὸς ὅμως καὶ ἕνα ποτήρι δροσερὸ νερὸ νὰ μᾶς ἐπιβάλῃ νὰ δώσωμεν, δὲν ἀφήνει ποτὲ νὰ χάσωμεν καὶ αὐτῆς τῆς ἀσημάντου εὐεργεσίας τὸν μισθὸν καὶ τὴν ἀμοιβήν, ἀλλ' ἀνταποδίδει τὸ καλὸν μὲ πολλὴν ἀφθονίαν.

Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι πρᾶξις ἐσχάτης ἀνοησίας, νὰ ὑπηρετῶμεν ἀχάριστον καὶ ἀγνώμονα τύραννον, ποὺ δὲν ἔχει τὴν δύναμιν οὔτε ἐδῶ, οὔτε ἐκεῖ νὰ ὠφελῇ τοὺς πιστοὺς εἰς αὐτὸν καὶ σταθεροὺς ὀπαδούς, παραμελοῦντες τὴν τόσον ἐπιεικῆ καὶ γεμάτην ἀπὸ τόσα ἀγαθὰ Δεσποτείαν τοῦ Χριστοῦ; Καὶ δὲν εἶναι μόνον τοῦτο τὸ κακόν, οὔτε αὐτὴ μόνον ἡ ζημία, ὅτι δηλαδὴ δὲν ὑπερασπίζεται τοὺς τιμωρουμένους, ἀλλ' ὅτι ἐπὶ πλέον, καθὼς προεῖπα, προξενεῖ εἰς τοὺς ὀπαδούς του μύρια, ἀναρίθμητα δυστυχήματα, διότι θὰ ἰδῇ κανεὶς ἐκεῖ, τοὺς περισσοτέρους ἀπὸ τοὺς τιμωρουμένους, νὰ τιμωροῦνται, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἐπειδὴ ὑπηρέτησαν καὶ ἠγάπησαν τὸ χρῆμα καὶ δὲν ἐβοήθησαν αὐτούς, ποὺ εἶχαν ἀνάγκην. Τὰ ὁποῖα διὰ νὰ μὴ πάθωμεν καὶ ἡμεῖς, ἂς σκορπίσωμεν μὲ ἁπλόχεριά, ἂς δώσωμεν εἰς τοὺς πτωχούς, ἂς ἀπαλλάξωμεν τὴν ψυχήν μας καὶ ἀπὸ τὰς βλαβερὰς φροντίδας τῆς παρούσης ζωῆς καὶ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν, ποὺ μᾶς ἀναμένει εἰς

τὴν μέλλουσαν ζωήν, ἐξ αἰτίας αὐτῶν. Ἂς ἀποθέσωμεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς δικαιοσύνην, ἀντὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς χρημάτων, ἂς συλλέξωμεν ἀναφαιρέτους θησαυρούς, θησαυρούς, ποὺ ἠμποροῦν νὰ μᾶς ἀκολουθήσουν εἰς τὸν οὐρανόν, ποὺ ἠμποροῦν νὰ μᾶς συμπαρασταθοῦν, ὅταν κινδυνεύωμεν καὶ νὰ κάμουν τότε συγκαταβατικὸν καὶ ἐπιεικῆ τὸν Κριτήν, τὸν ὁποῖον εἴθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ συναντήσωμεν καὶ τώρα καὶ κατ' ἐκείνην, κυρίως, τὴν ἡμέραν τῆς Κρίσεως, εὐμενῆ, ὥστε νὰ ἀπολαύσωμεν μὲ πολλὴν παρρησίαν τὰ ἀγαθά, ποὺ ἔχουν ἑτοιμασθῆ εἰς τοὺς οὐρανοὺς δι' ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν. Αὐτόν, ὅπως πρέπει, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Θ΄ (9)
(Ἰωάν. α΄, 11)

«Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον» (Ἰωάν. 1, 11).

α΄. * Ἐὰν φροντίζετε νὰ διατηρῆτε εἰς τὴν μνήμην σας τὰ νοήματα, ποὺ ἀνεπτύχθησαν κατὰ τὰς προηγουμένας μας συναντήσεις, θὰ οἰκοδομήσωμεν καὶ τὰ ἑπόμενα μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν, διότι θὰ πράττωμεν τοῦτο μὲ μεγάλο κέρδος. Ὁ λόγος, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, θὰ γίνῃ καὶ εἰς σᾶς περισσότερον κατανοητὸς καὶ εὔληπτος, ἐφ' ὅσον θὰ ἐνθυμῆσθε τὰ ἤδη λεχθέντα, καὶ ἡμεῖς δὲν θὰ χρειασθῇ νὰ καταβάλωμεν μεγάλον κόπον, ἐφ' ὅσον σεῖς θὰ ἔχετε τὴν δύναμιν, μὲ τὴν μεγάλην φιλομάθειάν σας, νὰ ἐννοῆτε βαθύτερα καὶ εὐχερέστερα τὰ ὑπόλοιπα. Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος λησμονεῖ πάντοτε, ὅσα διδάσκεται, θὰ ἔχῃ πάντοτε ἀνάγκην τοῦ διδασκάλου καὶ δὲν θὰ μάθῃ ποτὲ τίποτε, ἐνῷ ἐκεῖνος ποὺ διατηρεῖ ἐπιμελῶς τὰ διδασκόμενα καὶ ἔτσι προσλαμβάνει ἄνετα τὰ ὑπόλοιπα, θὰ γίνῃ ἀπὸ μαθητὴς διδάσκαλος καὶ χρήσιμος ὄχι μόνον εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους. Πρᾶγμα, πού, ἂν συμπεράνω ἀπὸ τὴν ἐπιδεικνυομένην ἐδῶ φιλομάθειάν σας, ἐλπίζω καὶ ἀναμένω νὰ γίνῃ αὐτὴ ἐδῶ ἡ Ἐκκλησία. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἂς

* Κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, «ἴδιοι», οἱ ὁποῖοι δὲν ἐδέχθησαν τὸν Χριστόν, εἶναι οἱ Ἰουδαῖοι, ὡς λαὸς τοῦ Θεοῦ περιούσιος ἢ καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὡς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργηθέντες. Εἰς τὴν δευτέραν παράγραφον ὁ ἱερὸς Πατὴρ μᾶς ὁμιλεῖ περὶ ὑπερηφανίας. Ἡ ὑπερηφανία καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ἀνίκανον νὰ σωθῇ, διότι εἶναι ρίζα ὅλων τῶν κακῶν. Αἱ μεγάλαι ἀρεταὶ τῆς παρθενίας, νηστείας, προσευχῆς καὶ ἐλεημοσύνης ἀδυνατοῦν νὰ βοηθήσουν εἰς σωτηρίαν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος κατελήφθη ἀπὸ τὸ πάθος αὐτό.

ἀποταμιεύσωμεν τὸν θησαυρὸν τοῦ Κυρίου εἰς τὰς ψυχάς μας, ὡς εἰς ἀσφαλὲς θησαυροφυλάκιον καὶ ἂς ἀναπτύξωμεν τὰ ἐνώπιόν μας ἐκτεθέντα, κατὰ τὴν δύναμιν ποὺ θὰ μᾶς παρέχῃ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος.

Εἶπεν, ὅτι «ὁ κόσμος δὲν ἐγνώρισεν αὐτόν», ὁμιλῶν περὶ τῶν πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας χρόνων. Κατόπιν, κατέρχεται καὶ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ κηρύγματος, καὶ λέγει· «Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε καὶ οἱ ἴδιοι δὲν ἐδέχθησαν αὐτόν». Ὀνομάζει δὲ ἐδῶ «ἰδίους» τοὺς Ἰουδαίους, ποὺ ἦσαν λαὸς περιούσιος, ἢ καὶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὡς δημιουργηθέντας ὑπ' Αὐτοῦ. Καί, ὅπως προηγουμένως, ἐκπληττόμενος διὰ τὴν μωρίαν τῶν πολλῶν καὶ ἐντρεπόμενος διὰ τὴν κοινὴν φύσιν, ἔλεγεν ὅτι ὁ κόσμος, παρ' ὅλον ποὺ ἐδημιουργήθη δι' αὐτοῦ, ἐν τούτοις δὲν ἐγνώρισε τὸν Δημιουργόν, ἔτσι πάλιν καὶ ἐδῶ, δυσανασχετῶν διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν πολλῶν, διατυπώνει ἐντονώτερα τὴν κατηγορίαν, λέγων ὅτι «οἱ ἴδιοι δὲν ἐδέχθησαν αὐτόν» καὶ συμπεριεφέρθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, καθ' ἣν στιγμὴν ἐκεῖνος ἦλθε πρὸς αὐτούς. Καὶ ὄχι μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ οἱ προφῆται μὲ ἔκπληξιν διεπίστωναν τὸ ἴδιο ἀκριβῶς, ἀργότερα δὲ καὶ ὁ Παῦλος, ἐκπληττόμενος διὰ τὴν ἰδίαν συμπεριφοράν, παρετήρει τὰ αὐτά. Καὶ οἱ μὲν προφῆται ἐφώναζαν δυνατὰ τὰ ἀκόλουθα, πρὸ τοῦ Χριστοῦ· «Λαός, τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώρισα, ἐδούλευσεν εἰς ἐμέ. Μόλις ἐπληροφορήθη τὴν δόξαν μου ἔγινεν ὑπήκοός μου. Ξένοι ὑπετάχθησαν εἰς ἐμὲ ἕνεκα φόβου, Ἀλλοεθνεῖς λαοὶ ἠχρηστεύθησαν, ὡσὰν παλαιὰ ἐφθαρμένα ἐνδύματα, ὡσὰν χωλοὶ ἐσκόνταφταν εἰς τοὺς δρόμους των»[1] καὶ πάλιν, «θὰ ἴδουν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνηγγέλθη πρὸς αὐτοὺς καὶ θὰ ἐννοήσουν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ἤκουσαν»[2] καὶ «εὑρέθην μεταξὺ

1. Ψαλμ. 17, 45 καὶ 46.
2. Ἡσαΐ. 52, 15.

αὐτῶν, ποὺ δὲν μὲ ζητοῦσαν. Ἐφανερώθην εἰς αὐτοὺς ποὺ δὲν ρωτοῦσαν δι' ἐμέ»[3]· ὁ δὲ Παῦλος ἔγραφε πρὸς τοὺς Ρωμαίους· «Τί λοιπόν; ἐκεῖνο, ποὺ ζητοῦσεν ὁ Ἰσραήλ, δὲν ἐπέτυχεν, οἱ ἐκλεκτοί, ὅμως, ἐπέτυχον»[4] καὶ πάλιν, «Τί λοιπὸν θὰ εἴπωμεν; Ὅτι τὰ ἔθνη, ποὺ δὲν ζητοῦν δικαιοσύνην, ἔφθασαν εἰς δικαιοσύνην, ὁ δὲ Ἰσραὴλ ζητῶν νόμον δικαιοσύνης δὲν ἔφθασεν εἰς αὐτόν»[5].

Καὶ εἶναι, πράγματι, ἄξιον ἀπορίας, πῶς οἱ μὲν Ἰουδαῖοι, παρ' ὅλον ποὺ ἀνετράφησαν μὲ τὰ προφητικὰ βιβλία καὶ καθημερινῶς ἤκουαν τὸν Μωϋσέα νὰ τοὺς λέγῃ πολλὰ περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, καθὼς ἐπίσης καὶ τοὺς ἄλλους μετὰ ταῦτα προφήτας, ἐπὶ πλέον δὲ ἔβλεπαν καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν νὰ θαυματουργῇ καθ' ἑκάστην ἐνώπιόν τους καὶ μόνον εἰς αὐτοὺς νὰ ὁμιλῇ, ἀκόμη δέ, παρ' ὅλον ποὺ τὸν ἔβλεπαν νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ ἀρχικῶς εἰς τοὺς μαθητάς του, ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς τὸν ἑαυτόν του, τὴν εἴσοδον εἰς εἰδωλολατρικὸν ἔθνος ἢ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν[6], ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ βεβαιώνῃ, ὅτι ἀπεστάλη πρὸς τὰ χαμένα πρόβατα τοῦ οἴκου Ἰσραήλ[7], κατήντησαν μιὰ γιὰ πάντα εἰς τοιαύτην πνευματικὴν πώρωσιν καὶ κώφωσιν, ὥστε ν' ἀγνοήσουν καὶ τὰ θαυμαστὰ γεγονότα καὶ τοὺς προφήτας, ποὺ τοὺς ἐδίδασκαν καθημερινῶς καὶ αὐτούς, ποὺ συνεχῶς τοὺς ξαναθύμιζαν Ἐκεῖνον καὶ νὰ φθάσουν εἰς τοιαύτην ἀναισθησίαν, ὥστε τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ νὰ μὴ ἠμπορέσῃ νὰ τοὺς παρακινήσῃ εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Οἱ δὲ ἐθνικοί, ἀντιθέτως, χωρὶς νὰ ἀπολαύσουν τίποτε ἀπὸ αὐτά, χωρὶς νὰ ἀκούσουν ποτὲ θείους λόγους, οὔτε ὅσον κρατεῖ τὸ

3. Ἠσαΐ. 65, 1.
4. Ρωμ. 11, 7.
5. Ρωμ. 9, 30 καὶ 31.
6. Πρβλ. Ματθ. 10, 5.
7. Πρβλ. Ματθ. 10, 6.

ὄνειρον, οὕτως εἰπεῖν, ἀλλὰ διαρκῶς τρεφόμενοι μὲ τοὺς μύθους τῶν πλανωμένων —διότι αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἐθνικὴ φιλοσοφία— καὶ ἀναμασῶντες τὰς ἀνοήτους φλυαρίας τῶν ποιητῶν καὶ προσηλωμένοι εἰς ξύλα καὶ λίθους[8], χωρὶς νὰ γνωρίσουν ὑψηλὰς ἀληθείας, ἢ τέλος πάντων κάτι τὸ καλὸν καὶ ὑγιές, ἐξ αἰτίας τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς των— καὶ διότι ἡ ζωή των ἦτο πιὸ ἀκάθαρτη καὶ βδελυρὴ ἀπὸ τὰς πεποιθήσεις των. Πῶς ἠμποροῦσε, ἄλλωστε, νὰ γίνῃ διαφορετικά; Ἐπρόκειτο νὰ βλέπουν τοὺς θεούς των νὰ εὐχαριστοῦνται μὲ κάθε κακίαν καὶ νὰ λατρεύωνται μὲ αἰσχροὺς λόγους καὶ ἀκόμη πιὸ αἰσχρὰς ἐκδηλώσεις, ἐπὶ πλέον δὲ νὰ νομίζουν ὅτι αὐτὸ ἀποτελοῦσε ἑορτὴν καὶ τιμὴν δι' αὐτούς. Ἀκόμη δὲ νὰ τιμῶνται μὲ ἀνοσίους φόνους καὶ παιδοκτονίας[9] καὶ ἐκεῖνοι νὰ ἀσχολοῦνται μὲ ζῆλον εἰς αὐτά— παρ' ὅλον ποὺ ἔφθασαν ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα τῆς κακίας, ἐν τούτοις, ξαφνικά, ὡσὰν ἀπὸ κάποιαν μηχανὴν[10] ὑπεράνω ἡμῶν καὶ ὡσὰν ἀπὸ αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῶν οὐρανῶν, ἀνεφάνησαν λαμπροὶ καὶ περιφανεῖς.

Πῶς, λοιπόν, ἔγινε τοῦτο καὶ διατί; Ἄκουσε τὸν Παῦλον, ποὺ τὸ λέγει. Διότι ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀνὴρ δὲν ἔπαυσε νὰ ἀναζητῇ τὴν αἰτίαν ὅλων αὐτῶν τῶν παραδόξων φαινομένων, ἕως ὅτου τὴν εὑρῆκε καὶ τὴν ἐφανέρωσε καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους. Ποία λοιπὸν εἶναι

8. Ἐννοεῖ τὰ εἴδωλα.

9. Ἐννοεῖ τὰς ἀνθρωποθυσίας, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν μέρος τῆς λατρείας τῶν εἰδωλολατρῶν. Ταύτας ἐπεσημάτισεν ἐριστικῶς ὁ Χριστιανισμός, ἀποκαλύψας τὴν ἐν «πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» λατρείαν τοῦ μόνου καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ.

10. Ἡ εἰκὼν ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον θέατρον. Ἡ θεατρικὴ «μηχανὴ» ἦτο τέχνασμα, διὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸ τέλος τοῦ παιζομένου δράματος, ἐνεφανίζετο ὁ Θεὸς διὰ νὰ δώσῃ τὴν λύσιν αὐτοῦ. Ἡ θεατρικὴ αὐτὴ «θεοφάνεια» ἐπραγματοποιεῖτο διὰ μηχανῆς (γερανοῦ) καὶ ἐχρησιμοποιήθη κυρίως ἀπὸ τὸν μεγάλον τραγικὸν τῆς ἀρχαιότητος Εὐριπίδην.

αὐτή; Καὶ ἀπὸ ποῦ προῆλθεν ἡ τόση εἰς αὐτοὺς πώρωσις; Ἄκουσε τὸν Παῦλον, ποὺ μᾶς ἐνεπιστεύθη τὴν εὐεργετικὴν αὐτὴν διαπίστωσιν, λέγοντα τὰ ἑξῆς: Τί λοιπὸν λέγει ὁ Παῦλος, ἀπαντῶν εἰς τὴν ἀπορίαν αὐτὴν τῶν πολλῶν; «Ἀγνοοῦντες, λέγει, τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ καὶ ζητοῦντες νὰ στήσουν τὴν ἰδικήν των δικαιοσύνην, δὲν ὑπετάχθησαν εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ»[11]. Δι' αὐτὸ ἔπαθαν αὐτά. Ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλον τρόπον ἐξηγεῖ τὸ ἴδιο καὶ λέγει· «Τί λοιπὸν θὰ εἴπωμεν; Ὅτι τὰ εἰδωλολατρικὰ ἔθνη, ποὺ δὲν ἐπεδίωκον δικαιοσύνην, ἔφθασαν εἰς δικαιοσύνην, δικαιοσύνην ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν πίστιν, ὁ δὲ Ἰσραήλ, ζητῶν νόμον δικαιοσύνης, εἰς νόμον δικαιοσύνης δὲν ἔφθασε»[12]. Πές μου, ὅμως, καὶ τὴν αἰτίαν· «Διότι ἐπεδίωξαν αὐτὴν ὄχι διὰ τῆς πίστεως· διότι ἐσκόνταψαν εἰς τὸν λίθον τοῦ προσκόμματος»[13]. Μὲ αὐτὸ δέ, ποὺ λέγει, ἐννοεῖ τὰ ἑξῆς· «Ἡ ἀπιστία των ἔγινεν εἰς αὐτοὺς αἰτία τῶν κακῶν, αὐτὴν δὲ ἐγέννησεν ἡ παραφροσύνη τῆς ἀλαζονείας καὶ ὁ φθόνος». Ἐπειδή, δηλαδή, πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστοῦ, ὑπερτεροῦσαν τῶν ἐθνικῶν εἰς τὸ ὅτι εἶχαν λάβει τὸν νόμον καὶ ἐγνώριζαν τὸν Θεόν, ὅλα δὲ τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα λέγει ὁ Παῦλος, τὰ ἐγνώρισαν, μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, διὰ τῆς πίστεως, ἐφ' ὅσον καὶ αὐτοὶ καὶ ἐκεῖνοι ἐκαλοῦντο ὁμοτίμως εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι, ποὺ εἶχαν τὸ τιμητικὸν γνώρισμα τῆς περιτομῆς, δὲν εἶχαν τίποτε περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς μετὰ τὴν πίστιν, κατελήφθησαν ἀπὸ παραφροσύνην καὶ φθόνον καὶ δὲν ἐδέχθησαν τὴν ἀγάπην τοῦ Δεσπότου, τὴν ὑπερβολικὴν καὶ ἀπερίγραπτον ἀγάπην. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔπαθαν, ὄχι ἀπὸ ἄλλου καὶ ἐξ αἰτίας ἄλλων, ἀλλ' ἀπο-

11. Ρωμ. 10, 3.
12. Ρωμ. 9, 30 — 32.
13. Ρωμ. 9, 30 — 32.

κλειστικῶς καὶ μόνον ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς των ἀλαζονείας, τῆς κακίας καὶ τῆς μισανθρωπίας των.

β'. Διατί λοιπὸν ἀνόητοι σεῖς, πιὸ ἀνόητοι ἀπ' ὅλους θὰ ἐζημιώνεσθε σεῖς, ἀπὸ τὴν ἐπιδεικνυομένην καὶ παρεχομένην εἰς ἄλλους ἀγάπην καὶ φροντίδα; Πῶς δὲ θὰ ἐμειώνοντο τὰ ἰδικά σας ἀγαθὰ ἀπὸ τὴν συμμετοχὴν καὶ ἄλλων εἰς τὰ αὐτὰ ἀγαθά; Ἀλλ' ἡ κακία εἶναι, πράγματι, τυφλὴ καί, ὡς ἐκ τούτου, δὲν ἠμπορεῖ νὰ διακρίνῃ γρήγορα τίποτε ἀπὸ τὰ πρέποντα. Ἀφοῦ λοιπὸν κατελήφθησαν ἀπὸ φθόνον, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἔχουν καὶ ἄλλους κοινωνοὺς τῆς αὐτῆς παρρησίας[14], ὤθησαν τὸ ξίφος ἐναντίον τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτοῦ των, ἀπομακρυνθέντες ἑκουσίως ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ πολὺ δικαίως, διότι, λέγει· «φίλε, δὲν σὲ ἀδικῶ, θέλω δὲ νὰ δώσω καὶ εἰς αὐτούς, ὅσον καὶ εἰς σέ»[15]. Μᾶλλον δὲ αὐτοὶ δὲν ἦσαν ἄξιοι οὔτε αὐτῶν τῶν λόγων, διότι Ἐκεῖνος μέν, ἂν καὶ τοὺς δυσαρεστοῦσεν, ἐν τούτοις, εἶχε νὰ διηγηθῇ κόπους ὁλοκλήρου ἡμέρας καὶ ταλαιπωρίας καὶ ἱδρῶτας καὶ ἄλγη, αὐτοὶ δὲ τί θὰ ἠμποροῦσαν νὰ εἰποῦν; Τίποτε τέτοιο δὲν ἠμποροῦσαν νὰ εἰποῦν, ἀντιθέτως, μάλιστα, τοὺς ἐβάρυνε ὀκνηρία καὶ ἀσωτία καὶ τὰ ἄλλα ἀναρίθμητα κακά, τὰ ὁποῖα πάντοτε κατελόγιζαν εἰς βάρος των οἱ προφῆται καὶ ἐξ

14. Ἡ λέξις «παρρησία» ἐκφράζει εἰς τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον [illegible] νόημα. Ἐκφράζει τί ἀκριβῶς εἶναι ἡ εἰς Χριστὸν πίστις. Ὁ θεῖος Πατὴρ ἐβίωσε, μέχρι τῆς τελευταίας του πνοῆς, τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ὡς παρρησίαν, θάρρος, ἐλευθερίαν, ἐσωτερικὴν γαλήνην καὶ χαράν. Τὸ ἡρωϊκὸν τοῦτο φρόνημα ἀποτελεῖ τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν οὐσίαν τῆς ζωῆς του, τὸ ἐξέφρασε δὲ διὰ μιᾶς γενναίας εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς συμπεριφορᾶς καὶ διὰ τοῦ ἀληθῶς γενναίου καὶ ἀμέμπτου ἤθους του. Ἡ ὅλη του ζωὴ καὶ ὁ θάνατος, οἱ ἀγῶνες του καὶ ἡ διδασκαλία του ἐπιβεβαιώνουν αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν. Ὁμιλῶν, λοιπόν, ὁ θεῖος Χρυσόστομος περὶ παρρησίας, ἐκφράζει τὴν ἐμπειρίαν ἀπὸ τὴν βαθεῖαν γνωριμίαν του μὲ τὸν Χριστόν.

15. Ματθ. 20, 13 καὶ 14.

αἰτίας τῶν ὁποίων καὶ αὐτοί, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ ἐθνικοί, εἶχαν προσκρούσεις εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸ ἐφανέρωσεν αὐτὸ ὁ Παῦλος λέγων· «Διότι δὲν ὑπάρχει διαφορά»[16] μεταξὺ Ἰουδαίου καὶ ἐθνικοῦ, «ἐπειδὴ ὅλοι ἡμάρτησαν καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, γίνονται δὲ δίκαιοι καὶ σώζονται δωρεὰν μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»[17].

Καὶ τοῦτο μέν, μὲ ὁλόκληρον ἐκεῖνο τὸ κεφάλαιον, διδάσκει εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτήν, κατὰ τρόπον χρήσιμον καὶ πάρα πολὺ συνετόν, εἰς τὸ προηγούμενον δὲ ἀποδεικνύει, ὅτι εἶναι ἄξιοι καὶ μεγαλυτέρας τιμωρίας· «διότι ὅσοι ἡμάρτησαν ἐνῷ εἶχαν νόμον, θὰ κριθοῦν διὰ τοῦ νόμου»[18], λέγει, δηλαδὴ αὐστηρότερα, διότι θὰ ἔχουν κατήγορον ἐκτὸς ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὸν δοθέντα εἰς αὐτοὺς γραπτὸν νόμον. Ὄχι δὲ μόνον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι ἔγιναν αἴτιοι νὰ βλασφημῆται ὁ Θεὸς εἰς τὰ ἔθνη· «διότι τὸ ὄνομά μου, λέγει, ἐξ αἰτίας σας βλασφημεῖται μεταξὺ τῶν ἐθνῶν»[19]. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὸ ἦταν, ποὺ ἰδιαιτέρως τοὺς ἐνωχλοῦσε —καὶ διότι καὶ εἰς τοὺς περιτετμημένους Ἰουδαίους, ποὺ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸ πρᾶγμα, ἐφαίνετο παράδοξον[20], δι' αὐτὸ καὶ κατηγοροῦσαν τὸν Πέτρον, ὅταν ἐπανῆλθε πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ τὴν Καισάρειαν[21], ὅτι εἰσῆλθε εἰς τὰς οἰκίας ἀνδρῶν, ποὺ εἶχαν ἀκροβυστίαν[22] καὶ συνέφαγε μαζί τους

16. Ρωμ. 3, 22.

17. Ρωμ. 23 καὶ 24.

18. Ρωμ. 2, 12.

19. Ρωμ. 2, 24 καὶ Ἡσαΐ. 52, 5.

20. Διὰ τοὺς «περιτετμημένους» Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν, ἦτο «παράδοξον» τὸ γεγονός, ὅτι καὶ οἱ ἐθνικοὶ ἐκλήθησαν εἰς τὴν νέαν Πίστιν καὶ μάλιστα μὲ τὰ αὐτὰ δικαιώματα.

21. Εἶχε μεταβῆ, διὰ νὰ κηρύξῃ καὶ βαπτίσῃ τὸν ἐθνικὸν Κορνήλιον καὶ τὴν οἰκογένειάν του (πρβλ. Πράξ. κεφ. 10).

22. Οἱ διατηροῦντες τὴν «ἀκροβυστίαν» ἦσαν οἱ ἐθνικοί, οἱ μὴ «περιτετμημένοι» εἰδωλολάτραι. Τοιοῦτος ἦτο ὁ Κορνήλιος καὶ ἡ οἰκογένειά του.

ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐπληροφορήθησαν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ[23], πάλιν ἀποροῦσαν, πῶς ἁπλώθηκε καὶ εἰς τὰ εἰδωλολατρικὰ ἔθνη ἡ δωρεὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐξεπλήσσοντο εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἐφαίνοντο σὰν νὰ μὴ ἀνέμεναν νὰ συμβῇ ποτὲ τοῦτο τὸ παράδοξον —ἐπειδὴ λοιπὸν ἐγνώριζεν ὅτι αὐτὸ ἦταν, ποὺ κατ' ἐξοχήν, τοὺς προσέβαλλε καὶ τοὺς ἐνωχλοῦσε, πράττει τὰ πάντα, διὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ τελείως ἀπὸ αὐτὸ τὸ φοβερὸν φούσκωμα τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς ὑπερβολικὰ ἐξωγκωμένης ἀλαζονείας των. Καὶ πρόσεξε, πῶς πράττει τοῦτο. Ἀφοῦ ὡμίλησε περὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ εἰδωλολατρῶν καὶ ἔδειξεν ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν ἀπὸ πουθενὰ ἀπολογίαν, οὔτε ἐλπίδα σωτηρίας, καὶ ἀφοῦ τοὺς κατηγόρησεν ἀκριβῶς καὶ διὰ τὴν διαστροφὴν τῶν δογμάτων των καὶ διὰ τὴν ἠθικῶς ἀκάθαρτον ζωήν των, στρέφει τὸν λόγον πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ἀφοῦ διηγήθη ὅλα ὅσα ἔλεγεν ὁ Προφήτης[24], ὅτι ἦσαν ἄνθρωποι μιαροὶ καὶ δόλιοι καὶ ὕπουλοι, ὅτι ὅλοι «ἐξηχρειώθησαν» καὶ ὅτι μεταξὺ αὐτῶν οὐδεὶς «ἐπιζητεῖ τὸν Θεόν», ἀλλ' ὅλοι «ἐξέκλιναν» καὶ ἄλλα τέτοια παρόμοια, προσέθε· «Γνωρίζομεν δὲ ὅτι ὅσα λέγει ὁ νόμος, τὰ λέγει εἰς τοὺς διατελοῦντας ὑπὸ τὸν νόμον, διὰ νὰ κλεισθῇ ἔτσι κάθε στόμα καὶ διὰ νὰ γίνῃ

23. Ἐννοεῖ τὴν εὔνοιαν ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν, ἡ ὁποία ἐδείχθη διὰ τῆς κλήσεως καὶ αὐτῶν εἰς τὴν νέαν πίστιν. Διὰ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων χριστιανοὺς τὸ πρᾶγμα ἦτο ἀκατανόητον, ἐν τούτοις οἱ προφῆται ὡμίλησαν περὶ τῆς κλήσεως καὶ ἐπιστροφῆς τῶν ἐθνικῶν, ὡς ὁ Ἀμώς, ὁ ὁποῖος λέγει, ὅτι «ἐκζητήσωσιν οἱ κατάλοιποι τῶν ἀνθρώπων τὸν Κύριον καὶ πάντα τὰ ἔθνη» (Πράξ. 15, 17 καὶ Ἀμ. 9, 11 καὶ 12).

24. Ὁ Δαβὶδ εἰς τὸν 13ον Ψαλμόν. Περιγράφεται ἐκεῖ ἡ ἠθικὴ κατάστασις τῶν Ἰουδαίων. Ὁ Ἀπ. Παῦλος παραθέτει εἰς τὸ 3ον κεφάλαιον τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς του χωρία ἀπὸ τὸν ψαλμὸν αὐτόν, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι «ἥμαρτον» καὶ ἑπομένως ὅλοι «ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ». Πῶς σώζονται καὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἐθνικοί, πάντες ἁμαρτωλοὶ ὄντες ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀναπτύσσει εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ἐπιστολῆς.

ὅλος ὁ κόσμος ὑπόλογος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, διότι ὅλοι ἡμάρτησαν καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ»[25].

Διατί, λοιπόν, ὑψώνεις τὸν ἑαυτόν σου, Ἰουδαῖε; Διατί ὑπερηφανεύεσαι; Καὶ τὸ ἰδικόν σου στόμα ἔχει κλεισθῆ καὶ ἡ ἰδική σου παρρησία ἔχει ἀφαιρεθῆ καὶ μαζὶ μὲ ὅλον τὸν ἄλλον κόσμον ἔγινες καὶ σὺ ὑπόδικος καὶ ὅπως οἱ ἄλλοι ἔτσι καὶ σὺ ἔχεις ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς δωρεὰν σωτηρίας. Δὲν ἔπρεπε λοιπὸν ἂν διέθετες ἀληθινὴν καὶ σταθερὰν πίστιν καὶ εἶχες πολλὴν παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν, δὲν ἔπρεπε νὰ φθονῇς, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐκείνους ποὺ ἐπρόκειτο ἐξ ἀγάπης νὰ ἐλεῶνται καὶ σώζωνται. Διότι ὁ φθόνος διὰ τὰ ἀγαθὰ ἄλλων, ποὺ φέρει ψυχικὴν ὀδύνην καὶ ἀγωνίαν, ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ἐσχάτης κακίας, καὶ μάλιστα, ὅταν ἡ εὐεργεσία αὐτὴ δὲν ἐπρόκειτο νὰ γίνεται μὲ ἰδικήν σου ζημίαν. Διότι, ἂν ἡ σωτηρία τῶν ἄλλων κατέστρεφε τὰ ἰδικά σου ἀγαθά, τότε θὰ εἶχε λόγον ὁ πόνος σου, καίτοι βεβαίως δι' αὐτόν, ποὺ ἔχει μάθει νὰ σέβεται καὶ νὰ ζῇ κατὰ Θεόν, οὔτε αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐπαρκῆ δικαιολογίαν, ἄν, ὅμως, οὔτε τιμωρουμένου τοῦ ἄλλου, πλεονάζουν οἱ μισθοί σου, οὔτε εὐεργετουμένου, ἐλαττώνονται αὐτοί, διὰ ποῖον λόγον ὑποφέρεις σὺ δι' αὐτά, ποὺ γίνονται αἰτία νὰ σώζεται ἄλλος δωρεάν;

Ἔπρεπε λοιπὸν καθὼς εἶπα, ἂν ἦσουν μεταξὺ αὐτῶν, ποὺ ἔχουν εὐδοκιμήσει εἰς τὴν πίστιν, νὰ μὴ ὑποφέρῃς διὰ τὴν πρὸς τὰ ἔθνη δωρεὰν παρεχομένην σωτηρίαν. Σὺ ὅμως, ἀντιθέτως, παρ' ὅλον ποὺ ἔναντι τοῦ Δεσπότου εἶσαι ὑπεύθυνος διὰ τὰς αὐτὰς παραβάσεις καὶ παρ' ὅλον ποὺ καὶ σὺ ἔχεις προσκρούσει εἰς τὴν δικαιοσύνην του, δυσανασχετεῖς διὰ τὰ ἀγαθὰ τῶν ἄλλων καὶ ὑπερηφανεύεσαι ὅτι μόνον ἐσὺ δικαιοῦσαι νὰ μετά-

25. Ρωμ. 3, 19 καὶ 23.

σχῃς τῆς θείας χάριτος, δι' αὐτὸ θὰ εἶσαι ὑπεύθυνος ὄχι μόνον διὰ τὸν φθόνον καὶ τὴν μωρίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐσχάτην παραφροσύνην καὶ δι' ὅλα τὰ σκληρότατα βασανιστήρια. Διότι τὴν ὑπερηφάνειαν, ποὺ εἶναι ἡ ρίζα ὅλων τῶν κακῶν, τὴν ἐφύτευσες βαθειὰ μέσα εἰς τὸν ἑαυτόν σου. Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος σοφὸς ἔλεγεν· «Ἀρχὴ τῆς ἁμαρτίας εἶναι ἡ ὑπερηφανία»[26], δηλαδή, ρίζα καὶ πηγὴ καὶ μητέρα. Ἔτσι καὶ ὁ πρωτόπλαστος ἐξέπεσεν ἀπὸ τὴν μακαρίαν ἐκείνην κατάστασιν, ἔτσι καὶ ὁ διάβολος, ποὺ τὸν ἐξηπάτησε, κατεβιβάσθη ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὕψος τῆς ἀξίας.

Δι' αὐτὸ μόλις ὁ αἰσχρὸς ἔμαθε τὴν φύσιν αὐτῆς τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀντελήφθη, ὅτι εἶναι ἱκανὴ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἔξωσιν καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν οὐρανῶν, αὐτὴν τὴν ὁδὸν ἀκριβῶς ἠκολούθησεν, ὅταν ἐσκέφθη νὰ καταβάσῃ τὸν Ἀδὰμ ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐκείνην τιμήν. Διότι, ἀφοῦ τὸν ἐφούσκωσε μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς ἰσοθεΐας, ἔτσι τὸν κατεκρήμνισε καὶ τὸν κατεβίβασεν εἰς αὐτὰ τὰ βάραθρα τοῦ Ἅδου, καθ' ὅσον τίποτε ἄλλο δὲν μᾶς ἀπομακρύνει τόσον πολὺ ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ μᾶς παραδίδει εἰς τὸ πῦρ τῆς κολάσεως, ὅσον ἡ τυραννία τῆς ὑπερηφανείας. Ὅταν αὐτὴ κυριαρχῇ μέσα μας, ὅλη ἡ ζωή μας γίνεται ἀκάθαρτη, εἴτε ἐπιτελῶμεν σωφροσύνην, εἴτε παρθενίαν, εἴτε νηστείαν, εἴτε προσευχάς, εἴτε ἐλεημοσύνην, εἴτε ὁ,τιδήποτε ἄλλο· «διότι ἀκάθαρτος εἶναι, λέγει, κάθε ὑπερήφανος ἐνώπιον τοῦ Κυρίου»[27]. Πρέπει νὰ καταπολεμῶμεν λοιπὸν αὐτὸ τὸ φούσκωμα τῆς ψυχῆς καὶ νὰ ἀνακόπτωμεν τὴν πρόοδον αὐτοῦ τοῦ κακοήθους ὄγκου, ἐὰν βεβαίως θέλωμεν νὰ εἴμεθα ψυχικῶς καθαροὶ καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν φοβερὰν κόλασιν, ποὺ εἶναι προωρισμένη διὰ τὸν διάβολον. Καὶ ὅτι ὁ ἀλαζὼν κατ'

26. Σοφ. Σειρ. 10, 13.
27. Παροιμ. 16, 5.

ἀνάγκην θὰ πάθη, ὅ,τι καὶ ἐκεῖνος, ἄκουσε ποὺ τὸ λέγει ὁ Παῦλος· «Νὰ μὴ εἶναι νεοκατήχητος, διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανευθῇ καὶ πέσῃ εἰς «κρῖμα» καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου»[28].

Τί σημαίνει κρῖμα; Εἰς τὴν ἰδίαν, λέγει, καταδίκην, εἰς τὴν αὐτὴν κόλασιν. Πῶς λοιπὸν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀποφύγῃ κανεὶς αὐτὸ τὸ κακόν, λέγει; Ἐὰν βεβαίως ἀναλογισθῇ τὴν φύσιν του, τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων του, τὸ μέγεθος τῶν ἐκεῖ βασανιστηρίων, τὸ πρόσκαιρον τῶν ἐδῶ πραγμάτων, ποὺ θεωροῦνται μὲν σπουδαῖα, δὲν διαφέρουν ὅμως ἀπὸ τὰ ἀσήμαντα χόρτα καὶ μαραίνονται γρηγορώτερα ἀπὸ τὰ ἀνοιξιάτικα ἄνθη. Ἂν ἀνακινῶμεν διαρκῶς μέσα μας αὐτὰς τὰς σκέψεις καὶ ἂν ἐνθυμούμεθα, συνεχῶς, ὅσους ἔχουν κατορθώσει τὰ μέγιστα εἰς τὴν πίστιν καὶ τὰ ἠθικὰ ἐπιτεύγματα, παρ' ὅλας τὰς ἐπιβουλάς του, ὁ διάβολος δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ μᾶς ἀνατρέψῃ, ἀκόμη δὲ οὔτε νὰ μᾶς μετακινήσῃ ἀπὸ τὰς ὀρθάς μας θέσεις. Ὁ δὲ Θεὸς τῶν ταπεινῶν, ὁ καλὸς καὶ ἐπιεικής, ἂς χαρίσῃ καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς ἐσᾶς καρδίαν πλήρη μετανοίας καὶ ταπεινώσεως, διότι ἔτσι θὰ δυνηθῶμεν εὐκόλως νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ ἄλλα πρὸς δόξαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

28. Α' Τιμ. 3, 6.

ΟΜΙΛΙΑ Ι' (10)
(Ἰωάν. α', 11 — 13)

«Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον» (Ἰωάν. 1, 11).

α'. * Ὁ Θεός, ἀγαπητέ, ὡς φιλάνθρωπος καὶ εὐεργέτης ποὺ εἶναι, φροντίζει μεγάλως καὶ ἐπινοεῖ καὶ πράττει ὅ,τι χρειάζεται, διὰ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ λάμπωμεν ἀπὸ ἀρετήν, ἐπιθυμῶν δὲ νὰ εὐδοκιμῶμεν πάντοτε, διὰ τῆς πειθοῦς καὶ τῆς εὐεργεσίας καὶ ὄχι βιαίως καὶ ἀναγκαστικῶς, προσκαλεῖ καὶ προσελκύει κοντά του ὅλους, τοὺς εἰλικρινῶς ἐπιθυμοῦντας τοῦτο. Δι' αὐτό, ὅταν ἦλθεν, ἄλλοι μὲν τὸν ἐδέχθησαν, ἄλλοι ὅμως δὲν τὸν ἐδέχθησαν. Δὲν ἐπιθυμεῖ, ἄλλωστε, νὰ ἔχῃ κοντά του κανένα ὑπηρέτην παρὰ τὴν θέλησίν του καὶ κατ' ἀνάγκην, ἀλλὰ τοὺς θέλει ὅλους θεληματικῶς καὶ ἐξ ἰδίας προαιρέσεως καὶ ἐφ' ὅσον ἀναγνωρίζουν καὶ δέχονται ὡς χάριν τὴν εἰς Αὐτὸν ὑποταγήν. Καὶ συμβαίνει, οἱ μὲν ἄνθρωποι, παρ' ὅλον ποὺ χρειάζονται τὴν διακονίαν τῶν ὑπηρετῶν, νὰ τοὺς κρατοῦν καὶ παρὰ τὴν θέλησίν των μὲ τὸν νόμον τῆς ἐπ' αὐτῶν κυριότητος, ἐνῷ ὁ Θεός, παρ' ὅλον ποὺ δὲν ἔχει ἀνάγκας καὶ δὲν χρειάζεται τίποτε ἀπὸ τὰ ἰδικά μας, καὶ μάλιστα, παρ' ὅλον, πού, ὅτι πράττει, τὸ πράττει πρὸς χάριν τῆς σωτηρίας μας, μᾶς κάνει κυρίους αὐτοῦ καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἐξα-

* Ἡ ἀγαθότης καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ θέμα ἐδῶ. Αὐτὴ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι, παρ' ὅλον ὅτι οἱ «ἴδιοι» δὲν ἐδέχθησαν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἐν τούτοις ὁ Θεὸς διὰ τῆς μετανοίας τοὺς ἐδέχετο καὶ πάλιν κοντά του. Τρανὸν παράδειγμα ἀποτελεῖ ὁ μέγας Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν Παῦλος.

ναγκάζει αὐτούς, ποὺ ἀρνοῦνται νὰ δεχθοῦν τὴν κυριότητά του, οὔτε χρησιμοποιεῖ βίαν —διότι ἀποβλέπει ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸ συμφέρον μας— ἐπειδὴ ἡ ἀθέλητος προσέλευσις εἰς αὐτὴν τὴν ὑπακοὴν ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν πλήρη ἄρνησιν αὐτῆς. Διατί λοιπὸν τιμωρεῖ, λέγει, τοὺς ἀρνουμένους νὰ ὑπακούουν εἰς Αὐτόν; Διατί ἠπείλησε καὶ μὲ κόλασιν ἐκείνους, ποὺ δὲν ὑπακούουν εἰς τὰς ἐντολάς του;

Διότι, καθὼς εἶναι Πανάγαθος, φροντίζει ὑπερβολικὰ δι' ἡμᾶς καὶ ὅταν δὲν ὑπακούωμεν. Καὶ πάλιν δὲν μᾶς ἐγκαταλείπει καὶ ὅταν Τὸν ἀποφεύγωμεν καὶ ὅταν ἀπομακρυνώμεθα ἀπὸ κοντά Του. Ἐπειδὴ περιεφρονήσαμε τὴν προηγουμένην ὁδὸν τῆς εὐεργεσίας καὶ ἠρνήθημεν νὰ βαδίσωμεν αὐτήν, ποὺ μᾶς προσεφέρθη διὰ τῆς πειθοῦς καὶ τῆς εὐεργεσίας, εἰσήγαγε καὶ τὴν ἄλλην ὁδὸν τὴν διὰ τῆς κολάσεως καὶ τῶν τιμωριῶν, ποὺ εἶναι μὲν πικροτάτη, ἀλλ' ὅμως ἀναγκαία, διότι, ὅταν περιφρονῆται ἡ προηγουμένη, καθίσταται ἀναγκαία ἡ εἰσαγωγὴ καὶ τῆς δευτέρας. Διότι καὶ τοὺς νομοθέτας, ποὺ καθώρισαν πολλὰς καὶ σκληρὰς τιμωρίας κατὰ τῶν παραβατῶν, δὲν τοὺς ἀποστρεφόμεθα ἐξ αἰτίας αὐτῶν, μάλιστα δὲ καὶ περισσότερον τοὺς τιμῶμεν χάριν αὐτῶν. Καὶ διότι, οὐδεμίαν ἀνάγκην ἔχοντες τῶν ἰδικῶν μας ὑπηρεσιῶν, πολλάκις μάλιστα ἀγνοοῦντες τελείως τοὺς μέλλοντας νὰ ἐπωφεληθοῦν καὶ ἀπολαύσουν τὴν ἀπὸ τῶν νόμων των ὠφέλειαν καὶ βοήθειαν, ἐφρόντισαν διὰ τὴν εὐταξίαν, ποὺ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὴν ζωήν μας, μὲ τὴν καθιέρωσιν τιμῶν μὲν διὰ τοὺς ἐναρέτους, τιμωριῶν δὲ διὰ τοὺς ἀκολάστους, ποὺ ἐμποδίζουν καὶ καταστρέφουν τὴν ἡσυχίαν τῶν ἄλλων. Ἂν δὲ θαυμάζωμεν καὶ ἀγαπῶμεν αὐτούς, δὲν πρέπει πολὺ περισσότερον νὰ θαυμάζωμεν καὶ ἀγαπῶμεν τὸν Θεὸν χάριν αὐτῆς τῆς τόσον μεγάλης φροντίδος του; Καὶ διότι εἶναι ἀπέραντος ἡ διαφορὰ τῆς πρὸς ἡμᾶς Προνοίας τοῦ Θεοῦ ἔναντι ἐκείνης τῶν νομοθετῶν. Καὶ εἶναι πράγματι ἀνέκφραστος καὶ ὑπεράνω πάσης ὑπερβολῆς ὁ πλοῦτος τῆς καλωσύνης Του.

Ἀλλὰ πρόσεξε· «εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν», ὄχι ἐξ αἰτίας ἰδικῆς Του ἀνάγκης, διότι, καθὼς εἶπα, τὸ Θεῖον οὐδενὸς ἔχει ἀνάγκην, ἀλλὰ πρὸς χάριν τῆς εὐεργεσίας τῶν «ἰδίων». Οἱ ἴδιοι, ὅμως, Αὐτοῦ ὄχι μόνον ἔτσι, ὡς εὐεργέτην, δὲν τὸν ἐδέχθησαν, ὅταν ἦλθεν εἰς τὰ ἴδια πρὸς σωτηρίαν των, ἀλλὰ καὶ τὸν ἠρνήθησαν καὶ τὸν ἀπέκρουσαν, καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καί, ἀφοῦ τὸν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὸν ἀμπελῶνα Του[1], τὸν ἐφόνευσαν. Καί, παρ' ὅλα αὐτά, δὲν τοὺς ἀπέκλεισεν ἀπὸ τὴν μετάνοιαν, ἀλλὰ τοὺς ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν, ἂν ἤθελαν, νὰ καθαρισθοῦν ἀπ' ὅλα τὰ ἀδικήματα, ποὺ διέπραξαν, μετὰ ἀπὸ τὴν τόσην παρανομίαν, μὲ τὴν πρὸς Αὐτὸν πίστιν καὶ νὰ ἐξισωθοῦν πρὸς αὐτούς, ποὺ δὲν διέπραξαν τίποτε τέτοιο, μάλιστα δὲ καὶ πρὸς τοὺς πλέον ἀγαπητούς του φίλους.

Καὶ ὅτι δὲν λέγω αὐτὰ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, οὔτε χάριν ψυχαγωγίας, ἀποδεικνύουν λαμπρῶς, ὅσα συνέβησαν εἰς τὸν μακάριον Παῦλον, διότι ὁ Παῦλος, ἐνῷ μετὰ τὴν Σταύρωσιν κατεδίωκε τὸν Χριστὸν καὶ ἐλιθοβόλησε μὲ τὰ πολλὰ χέρια[2] τὸν μάρτυρα Ἐκείνου, τὸν

1. Πρβλ. Λουκ. 20, 9 - 19.

2. Διότι ὁ Παῦλος, κατὰ τὴν σχετικὴν διήγησιν τῶν Πράξεων, «ἦν συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ» (Πράξ. 8, 1), δηλαδή, τοῦ Στεφάνου. Συνευδοκῶ σημαίνει ἐπιδοκιμάζω, ἐπικροτῶ, συγκατατίθεμαι, συμμετέχω, ἑπομένως, ψυχικά. Ὁπωσδήποτε, ἡ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἐρρύθμισεν ἔτσι τὰ πράγματα, ὥστε ὁ νεανίας τότε Σαῦλος νὰ μὴ λάβῃ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν θάνατον τοῦ μάρτυρος. Ἐν τούτοις, κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, ὁ ὁποῖος δέχεται παρομοίαν γνώμην τοῦ Μ. Ἀθανασίου, δύναται νὰ λεχθῇ διὰ τὸν Παῦλον, ὅτι ἐλιθοβόλει τὸν Στέφανον «ταῖς πολλαῖς χερσί», μὲ τὰ πολλά, δηλαδή, χέρια τῶν λιθοβολούντων, οὕτως εἰπεῖν, ἐφ' ὅσον δὲν ἔλαβε μὲν μέρος εἰς τὸν λιθοβολισμόν, συμμετεῖχε ὅμως ψυχικά εἰς αὐτόν. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῶν ἐνταῦθα λεγομένων.

Στέφανον, ἀργότερα, ἐπειδὴ μετενόησε καὶ ἀνεγνώρισε τὰ ἀδικήματα, ποὺ διέπραξεν εἰς βάρος Του προηγουμένως, προσῆλθεν εἰς τὸν καταδιωχθέντα Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἀμέσως τὸν συγκατέλεξε μεταξὺ τῶν φίλων, ποὺ εἶχαν τὰ πρωτεῖα κοντά του, ἀναδείξας αὐτὸν κήρυκα καὶ διδάσκαλον ὅλης τῆς οἰκουμένης, τὸν βλάσφημον, τὸν διώκτην, τὸν ὑβριστήν, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος, χαίρων ὑπερβολικὰ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, διεκήρυσσεν αὐτά. Καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐντρεπόταν, ἀλλὰ καὶ ὅλα, ὅσα προηγουμένως ἐτόλμησε νὰ διαπράξῃ, ἀφοῦ ὡς εἰς στήλην εἰς τὰς ἐπιστολάς του τὰ ἐχάραξε, τὰ ἐπεδείκνυε, νομίζων ὅτι εἶναι καλύτερα νὰ καταδικάζεται ἀπ' ὅλους ὁ προηγούμενος βίος του, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἀναδειχθῇ τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, παρὰ νὰ ἀποκρύψῃ τὴν ἀπέραντον καὶ ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν του, ἀρνούμενος νὰ καταδικάσῃ δημοσίως τὴν ἰδικήν του πλάνην. Δι' αὐτὸ ἄνω καὶ κάτω στρέφει τὰς διώξεις, τὰς ἐπιβουλάς, τοὺς πολέμους, ποὺ ἐπεχείρησε κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, λέγων ἄλλοτε μέν· «Δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ ὀνομάζωμαι ἀπόστολος, διότι κατεδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ»[3], ἄλλοτε δέ· «ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦλθε διὰ νὰ σώσῃ ἁμαρτωλούς, τῶν ὁποίων πρῶτος εἶμαι ἐγώ»[4], καὶ ἄλλοτε· «διότι ἠκούσατε τὴν ἄλλοτε διαγωγήν μου εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν, ὅτι ὑπερβολικὰ κατεδίωκον τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκακοποίουν αὐτήν»[5].

β΄. * Διότι, ἀνταποδίδων εἰς τὸν Χριστόν, διὰ τὴν

3. Α' Κορινθ. 15, 9.
4. Α' Τιμοθ. 1, 15.
5. Γαλ. 1, 13.

* Ἐδῶ, ἑρμηνεύεται ἡ φράσις «ἔδωκεν ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι» καὶ τονίζεται ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ μᾶς ἀφαιρέσῃ τὴν δοθεῖσαν ἐξουσίαν νὰ γίνωμεν τέκνα Θεοῦ καὶ ὅτι τὴν χάριν τῆς υἱοθεσίας λαμβάνουν οἱ ἔχοντες ἀγαθὴν θέλησιν.

πρὸς αὐτὸν μακροθυμίαν, ἡ ὁποία ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ τοῦ φανερώσῃ ποῖος εἶναι καὶ πῶς τὸν ἔσωσεν, ἐνῷ ἦτο ἐχθρὸς καὶ ἀντίπαλος, κηρύττει μὲ τόσην πολλὴν παρρησίαν τὴν μάχην, μὲ ὅσην ἐπολέμησεν ἐξ ἀρχῆς μὲ πᾶσαν προθυμίαν τὸν Χριστόν. Μαζὶ δὲ μὲ αὐτὸν ἐπαυξάνει καὶ τὰς καλὰς ἐλπίδας τῶν ἀπελπισμένων, καθόσον λέγει ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς δι' αὐτὸ τὸν προσείλκυσε, διὰ νὰ δείξῃ εἰς αὐτὸν πρῶτον ὅλην τὴν μακροθυμίαν του καὶ τὸν ὑπερβολικὸν πλοῦτον τῆς ἀγαθότητός του, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα διὰ τοὺς μέλλοντας νὰ πιστεύουν εἰς Αὐτὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον. Καὶ διότι, ὅσα ἐτόλμησαν νὰ πράξουν, ἦσαν μεγαλύτερα ἀπὸ κάθε συγγνώμην, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὸς ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐφανέρωσε μὲ τὰ ἀκόλουθα λόγια· «Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε καὶ οἱ ἴδιοι δὲν ἐδέχθησαν αὐτόν». Ἀπὸ ποῦ ἦλθεν Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πληροῖ τὰ πάντα μὲ τὴν παρουσίαν του καὶ εἶναι πανταχοῦ παρών; Ποῖον τόπον ἄφησε, διὰ νὰ ἔλθῃ κοντά μας Ἐκεῖνος, ποὺ περικλείει καὶ συγκρατεῖ τὰ πάντα μὲ τὸ χέρι του; Δὲν ἐγκατέλειψε μὲν κανένα τόπον— πῶς ἄλλωστε; — ἐπραγματοποίησε δὲ τοῦτο μὲ τὴν πρὸς ἡμᾶς κατάβασιν.

Ἐπειδή, δηλαδή, εὑρισκόμενος εἰς τὸν κόσμον, δὲν ἐφαίνετο ὅτι εἶναι παρών, διότι δὲν ἦτο ἀκόμη γνωστός, ἐφανέρωσε δὲ κατόπιν τὸν ἑαυτόν του, καταδεχθεὶς νὰ φορέσῃ τὴν ἰδικήν μας ἀνθρωπίνην σάρκα, ὀνομάζει παρουσίαν τὴν φανέρωσιν αὐτὴν καὶ τὴν κατάβασιν[6]. Εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ μαθητὴς ὄχι μόνον δὲν ἐντρέπεται διὰ τὴν ἀτίμωσιν τοῦ Διδασκάλου, ἀλλὰ καὶ μὲ παρρησίαν ἀναγράφει τὴν πρὸς αὐτὸν γενομένην

6. Ὁ Λόγος, ὡς Θεὸς ἦτο πάντοτε εἰς τὸν κόσμον, ὡς ἄνθρωπος ὅμως ἐφανερώθη ἐν χρόνῳ. Δὲν ἄφησε, λοιπόν, κάποιον τόπον, ὅταν «εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν», ἀλλ' ἐφανερώθη ὡς ἄνθρωπος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.

ὕβριν[7]. Καὶ τοῦτο πάλι δὲν εἶναι μικρὰ ἀπόδειξις τῆς φιλαληθείας του. Ἐξ ἄλλου δὲ ὁ ἐντρεπόμενος διὰ τοὺς ὑβριστάς, δὲν πρέπει νὰ ἐντρέπεται διὰ τὸν ὑβρισθέντα. Διότι ὁ μὲν ὑβρισθεὶς ἔλαμψε περισσότερον μὲ αὐτὴν τὴν ὕβριν, καὶ ἐφ' ὅσον ἐπέδειξε τόσην πρόνοιαν μετὰ ἀπὸ αὐτὴν ὑπὲρ τῶν ὑβριστῶν, ἐνῷ ἐκεῖνοι ἐφάνησαν εἰς ὅλους ἀγνώμονες καὶ μικροί, διότι Ἐκεῖνον, ποὺ ἦλθε πρὸς αὐτοὺς μὲ τόσα ἀγαθά, τὸν κατεδίωξαν ὡς ἐχθρὸν καὶ ἀντίπαλον. Δὲν ὑπέστησαν δὲ μόνον αὐτὴν τὴν ζημίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι δὲν ἔτυχαν τῶν εὐεργεσιῶν, ποὺ ἔτυχαν αὐτοὶ ποὺ τὸν ἐδέχθησαν.

Τί ὅμως ἐκέρδισαν αὐτοί; «Εἰς ὅσους ὅμως τὸν ἐδέχθησαν, ἔδωκεν ἐξουσίαν νὰ γίνουν τέκνα τοῦ Θεοῦ»[8], λέγει. Διατί λοιπόν, μακάριε, δὲν μᾶς πληροφορεῖς καὶ διὰ τὴν τιμωρίαν αὐτῶν, ποὺ δὲν τοὺς ἐδέχθησαν, ἀλλὰ μᾶς εἶπες ὅτι ἦσαν μὲν οἱ ἐκλεκτοί του καὶ ὅτι, ὅταν τοὺς ἐπεσκέφθη, δὲν τὸν ἐδέχθησαν, δὲν προσέθεσες ὅμως καθόλου τί θὰ πάθουν ἐξ αἰτίας τῆς συμπεριφορᾶς των καὶ ποίαν τιμωρίαν θὰ ὑποστοῦν; Καὶ ὅμως θὰ τοὺς ἐφόβιζες μεγάλως ἔτσι καὶ θὰ ἐμαλάκωνες μὲ τὴν ἀπειλὴν τὴν σκληρότητα τῆς κακίας των. Διατί λοιπὸν ἀπεσιώπησες τὴν τιμωρίαν; Καὶ ποία ἄλλη τιμωρία, λέγει, μεγαλυτέρα ἀπὸ αὐτὴν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ, ὅταν, ἐνῷ εἶχαν τὸ δικαίωμα καὶ τὴν δύναμιν νὰ γίνουν τέκνα Θεοῦ, δὲν γίνωνται, ἀλλ' ἀποστεροῦν θεληματικῶς τοὺς ἑαυτούς

7. Τὴν ἄρνησιν τῶν «ἰδίων», δηλαδή, τῶν Ἰουδαίων, νὰ τὸν δεχθοῦν καὶ γενικῶς τὴν εἰς βάρος του ἐπιδειχθεῖσαν ἀσέβειαν, ἡ ὁποία ἐκορυφώθη εἰς τὴν πρωτοφανῆ ἀγνωμοσύνην καὶ τὸν ἄδικον Αὐτοῦ Σταυρικὸν θάνατον, ἐννοεῖ ἐδῶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, καθ' ὅσον, κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, οἱ «ἴδιοι» δὲν «παρέλαβον», ὡς ὤφειλον, Αὐτόν, ἐλθόντα πρὸς αὐτούς, εἰς τὰ «ἴδια». Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Θεανθρώπου εἰς τοὺς «ἰδίους» ἀπετέλει ὑψίστην τιμήν, ἡ ὁποία, ὅμως, ἐπληρώθη διὰ μιᾶς σειρᾶς ἀδίκων κατ' Αὐτοῦ προσβολῶν.

8. Ἰωάν. 1, 12.

των αὐτῆς τῆς τόσον μεγάλης δόξης καὶ τιμῆς; Ἀλλ' ἡ τιμωρία των δὲν θὰ σταματήσῃ μέχρις ἐδῶ, μέχρι τοῦ νὰ μὴ λάβουν κανὲν ἀγαθόν, ἀλλὰ θὰ τὴν διαδεχθῇ τὸ ἄσβεστον πῦρ, πρᾶγμα ποὺ ἀπεκάλυψε σαφέστερα εἰς τὴν συνέχειαν. Προηγουμένως, ὅμως, ἀποκαλύπτει τὰ ἀπόρρητα ἀγαθά, ποὺ θὰ ἀπολαύσουν ἐκεῖνοι, ποὺ τὸν ἐδέχθησαν καὶ ἀκολούθως παριστᾷ αὐτὰ εἰς αὐτοὺς μὲ ὀλίγας λέξεις, λέγων· «Εἰς ὅσους ὅμως τὸν ἐδέχθησαν, ἔδωκεν ἐξουσίαν νὰ γίνουν τέκνα Θεοῦ». Δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, Ἕλληνες καὶ βάρβαροι καὶ Σκύθαι, ἄσοφοι καὶ σοφοί, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, γέροντες καὶ παιδιά, ἔντιμοι καὶ ἄτιμοι, πλούσιοι καὶ πτωχοί, ἄρχοντες καὶ ἰδιῶται, λέγει, ὅλοι ἔχουν ἀξιωθῆ τῆς αὐτῆς τιμῆς. Διότι ἡ πίστις καὶ ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀφοῦ ἐξηφάνισε τὴν ἐκ τῶν κοσμικῶν ἀξιωμάτων προερχομένην ἀνωμαλίαν, διεμόρφωσεν εἰς μίαν μορφὴν ὅλους καὶ ἐσχημάτισεν εἰς ἕνα χαρακτῆρα, τὸν βασιλικόν. Ποία φιλανθρωπία θὰ ἠμποροῦσε νὰ συγκριθῇ πρὸς αὐτήν; Ὁ μὲν βασιλεύς, ποὺ εἶναι πλασμένος ἀπὸ τὴν αὐτὴν μὲ ἡμᾶς λάσπην, τοὺς ὁμοδούλους του καὶ συμμετέχοντας εἰς τὴν αὐτὴν μὲ αὐτὸν ἀνθρωπίνην φύσιν, ποὺ εἶναι μάλιστα πολλὲς φορὲς ἀνώτεροι, ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα, δὲν καταδέχεται νὰ συγκαταλέγῃ εἰς τὸ βασιλικὸν στρατόπεδον, ἂν τύχῃ νὰ εἶναι δοῦλοι, ὁ Μονογενής, ὅμως, Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲν ἀπηξίωσε νὰ συμπεριλάβῃ εἰς τὸν κύκλον τῶν παιδιῶν του καὶ τελώνας καὶ μάγους καὶ δούλους καὶ τοὺς χειροτέρους ἀπ' ὅλους, πολλοὺς δὲ καὶ ἀναπήρους σωματικῶς καὶ ἀπὸ τὴν φοβερὰν ἀσθένειαν τῆς λέπρας πάσχοντας. Τόση εἶναι ἡ δύναμις τῆς πίστεως εἰς Αὐτόν, τόση ἡ ὑπερβολὴ τῆς Χάριτος Αὐτοῦ.

Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἡ φύσις τοῦ πυρός, ὅταν ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν γῆν τῶν μετάλλων, δημιουργεῖ ἀμέσως ἀπὸ γῆν αὐτὸν τὸν χρυσόν, παρομοίως καὶ τὸ βάπτισμα, εἰς μεγαλύτερον μάλιστα βαθμόν, μεταβάλλει καὶ καθι-

στῇ ἀπὸ πηλίνους χρυσοῦς τοὺς βαπτισμένους, μόλις τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὡς ἄλλο πῦρ, εἰσέλθῃ εἰς τὰς ἰδικάς μας ψυχὰς κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ βαπτίσματος, ὁπότε κατακαίει μὲν τὴν εἰκόνα τοῦ χωματένιου ἀνθρώπου, ἀνορθώνει δὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου καὶ τὴν καθιστᾷ τελείως καινουργῆ, λαμπρὰν καὶ σὰν ἀπὸ καμίνι, ἀκτινοβολοῦσαν.

Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν εἶπεν, ὅτι «ἔκαμεν αὐτοὺς τέκνα Θεοῦ», ἀλλ' «ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ἐξουσίαν νὰ γίνουν τέκνα Θεοῦ»; Διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια, προκειμένου τὴν ἐντυπωθεῖσαν εἰς ἡμᾶς εἰκόνα τῆς υἱοθεσίας κατὰ τὸ βάπτισμα, νὰ διατηρήσωμεν ἐξ ὁλοκλήρου ἀκηλίδωτον καὶ ἀκεραίαν, συγχρόνως δὲ καὶ διὰ νὰ φανερώσῃ, ὅτι τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν δὲν θὰ ἠμπορέσῃ κανεὶς νὰ μᾶς τὴν ἀφαιρέσῃ, ἂν δὲν τὴν ἀφαιρέσωμεν ἡμεῖς προηγουμένως ἀπὸ τοὺς ἑαυτούς μας. Διότι, ἂν αὐτοὶ ποὺ ἐπῆραν ἀπὸ ἀνθρώπους τὸ δικαίωμα νὰ ἐξουσιάζουν μερικὰ πράγματα, ἔχουν τόσην δύναμιν, ὅσην σχεδὸν καὶ αὐτοὶ ποὺ τοὺς τὸ ἔδωσαν, πολὺ περισσότερον ἡμεῖς ποὺ ἐλάβαμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν αὐτὴν τὴν τιμήν, ἂν δὲν πράξωμεν τίποτε ἀνάξιον αὐτῆς τῆς ἐξουσίας, θὰ γίνωμεν δυνατώτεροι ὅλων, καθ' ὅσον καὶ Ἐκεῖνος ποὺ μᾶς ἔδωσεν αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν εἶναι μεγαλύτερος καὶ ἀγαθώτερος ἀπ' ὅλους. Συγχρόνως, ὅμως, θέλει νὰ φανερώσῃ, ὅτι ἡ Χάρις δὲν κατέρχεται ἁπλῶς καὶ εἰς ὅλους γενικῶς, ἀλλ' εἰς αὐτοὺς ποὺ θέλουν καὶ προσπαθοῦν πολὺ καὶ σπεύδουν πρὸς αὐτήν. Ἄλλωστε εἰς τὴν ἰδικήν τους ἐξουσίαν εὑρίσκεται τοῦτο, τὸ νὰ γίνουν τέκνα Θεοῦ. Διότι ἡ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ δὲν κατέρχεται εἰς αὐτούς, οὔτε ἀπεργάζεται κάτι, ἂν δὲν προσέλθουν αὐτοὶ προηγουμένως.

γ'.* Παντοῦ λοιπὸν τὸ μὲν ὑποχρεωτικὸν ἀπεμάκρυνε, τὸ δὲ ἀνεξάρτητον καὶ αὐτεξούσιον κατέδειξε. Αὐτὸ ἔκαμε καὶ τώρα, μὲ αὐτὸ ποὺ εἶπε.

Καὶ διότι εἰς αὐτὰς ἐδῶ τὰς ἀπορρήτους ἀληθείας, τὸ μὲν πρῶτον —ἡ χορήγησις τῆς χάριτος— εἶναι εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ ἄλλο —ἡ προσφορὰ τῆς πίστεως— εἶναι εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν μετέπειτα χρόνον, χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια, διότι δὲν ἀρκεῖ διὰ τὴν διαφύλαξιν τῆς ἠθικῆς μας καθαρότητος τὸ βάπτισμα μόνον καὶ ἡ πίστις μας, ἀλλὰ πρέπει νὰ παρέχωμεν εἰς αὐτὴν καὶ ἠθικὸν βίον, ἂν θέλωμεν νὰ ἀπολαύσωμεν διὰ παντὸς αὐτὴν τὴν χαράν.

Αὐτὸ δὲ τὸ ἐπραγματοποίησεν εἰς ἡμᾶς ὁ Θεός, διότι ἡ μὲν πνευματικὴ ἀναγέννησις καὶ ὁ καθαρισμὸς ἀπὸ ὅλας τὰς ἁμαρτίας, ποὺ διεπράξαμε κατὰ τὸ παρελθόν, συντελεῖται εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος, ἡ συνέχισις ὅμως καὶ σταθεροποίησις τῆς ἠθικῆς μας καθαρότητος, ὅπως καὶ τὸ νὰ μὴ δεχθῶμεν νὰ πέσῃ εἰς τὴν ψυχήν μας μετὰ ταῦτα καμμία κηλίς, ἱκανὴ νὰ τὴν λερώσῃ εἶναι εἰς τὴν ἀποκλειστικήν μας ἐξουσίαν καὶ ἀπαιτεῖ συνεχῆ προσωπικὴν προσπάθειαν. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ μᾶς ὑπενθύμισε τὸν τρόπον τῆς γεννήσεως καὶ μᾶς ἀπέδειξεν ἐκ τῆς συγκρίσεως μὲ τοὺς σαρκικοὺς πόνους τὴν ὑπεροχὴν τῆς πνευματικῆς γεννήσεως, ὅταν εἶπεν «Οἱ ὁποῖοι δὲν ἐγεννήθησαν ἀπὸ αἵματα, οὔτε ἀπὸ

* Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἔργον δύο παραγόντων, τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Θεὸς παρακινεῖ ποικιλοτρόπως καὶ χορηγεῖ πλουσίως τὴν χάριν Του. Ὁ ἄνθρωπος ἀποδέχεται ἐλευθέρως καὶ οἰκειοποιεῖται αὐτὴν διὰ τῆς πίστεως. Ἡ πίστις νοεῖται πάντοτε ἔμπρακτος καὶ δι' ἀγάπης «ἐνεργουμένη», διότι ἄλλως δὲν ἀρκεῖ πρὸς σωτηρίαν. Ἔργα «ἄξια», καθαρὸς καὶ ἠθικὸς βίος, συνεχὴς πνευματικὴ προσπάθεια καὶ ἑτοιμότης εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα συμπληρώνουν τὴν πίστιν καὶ προάγουν εἰς τὸν κατὰ Χριστὸν ἀνώτερον ἠθικὸν βίον. Μὲ τὰς παραινέσεις αὐτὰς κλείει τὴν ὁμιλίαν αὐτὴν ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος.

σαρκικὴν ἐπιθυμίαν, οὔτε ἀπὸ ἐπιθυμίαν καὶ θέλημα ἀνδρός, ἀλλ' ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν»[9].

Αὐτὸ δὲ τὸ ἔκαμε, διὰ νὰ καταβάλωμεν πολλὴν μετὰ ταῦτα προσπάθειαν, καὶ ἀφοῦ μάθωμεν τὸ εὐτελὲς καὶ ταπεινὸν τῆς προηγουμένης μας γεννήσεως —ποὺ ἐπραγματοποιήθη μὲ αἵματα καὶ κατόπιν σαρκικῆς ἐπιθυμίας— καὶ κατανοήσωμεν ἐπακριβῶς τὸ ὑψηλὸν καὶ εὐγενὲς τῆς δευτέρας γεννήσεως— ποὺ ἐπραγματοποιήθη μὲ τὴν Θείαν χάριν— νὰ σχηματίσωμεν ἔτσι τὴν ἐμπρέπουσαν περὶ αὐτῆς τῆς γεννήσεως ἀντίληψιν καὶ ὑψηλὴν καὶ ἀξίαν τῆς δωρεᾶς Ἐκείνου, ποὺ ἐπραγματοποίησεν αὐτὴν τὴν γέννησιν. Διότι ὑπάρχει φόβος, ὄχι μικρός, μήπως, ἂν κηλιδώσωμεν τὴν ὡραίαν αὐτὴν στολήν, μὲ τὴν μετὰ ταῦτα ραθυμίαν καὶ τὰς ἁμαρτίας μας, διωχθῶμεν βιαίως ἀπὸ τὸν πνευματικὸν νυμφῶνα, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν πέντε ἀνοήτων ἐκείνων παρθένων[10], ἢ κατὰ τὸ παράδειγμα ἐκείνου, ποὺ δὲν εἶχεν ἔνδυμα γάμου[11]. Καὶ διότι καὶ ἐκεῖνος ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς παρακαθημένους εἰς τὸ βασιλικὸ τραπέζι —διότι ἐκλήθη καὶ αὐτός— ἀλλ' ἐπειδή, μετὰ τὴν κλῆσιν καὶ τὴν ἀφάνταστον αὐτὴν τιμήν, προσέβαλε τὸν οἰκοδεσπότην, ποὺ τὸν ἐκάλεσε, ἄκουσε ποίαν τιμωρίαν τοῦ ἐπέβαλε, πόσον θλιβερὰν καὶ ἀξίαν πολλῶν δακρύων. Διότι, ἐνῷ προσῆλθε διὰ νὰ μετάσχῃ εἰς τὸ λαμπρὸ αὐτὸ τραπέζι, ὄχι μόνον ἠμποδίσθη ἀπὸ τὴν πλουσίαν εὐωχίαν, ἀλλὰ καί, ἀφοῦ ἐδέθη ἀπὸ τὰ χέρια, ὁμοίως καὶ ἀπὸ τὰ πόδια, ὡδηγήθη εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, διὰ νὰ ὑποστῇ τὸν αἰώνιον καὶ ἀπέραντον ὀλοφυρμὸν καὶ τὸν φοβερὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων[12].

---

9. Ἰωάν. 1, 13.
10. Παράβλ. Ματθ. 25, 1 καὶ ἑ.
11. Παράβλ. Ματθ. 22, 1 κ. ἑ.
12. Παράβλ. Ματθ. 8, 12 καὶ ἑ.

Δὲν πρέπει λοιπόν, ἀγαπητοί, οὔτε ἡμεῖς, νὰ νομίζωμεν, ὅτι μόνη ἡ πίστις ἀρκεῖ πρὸς σωτηρίαν μας, διότι, ἂν δὲν ἐπιδείξωμεν βίον καθαρόν, ἀλλὰ τολμήσωμεν νὰ ἔλθωμεν, ἀφοῦ φορέσωμεν ἐνδύματα ἀνάξια τῆς μακαρίας ἐκείνης κλήσεως, τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ πάθωμεν καὶ ἡμεῖς τὰ ἴδια, τὰ ὁποῖα ἔπαθε καὶ ὁ ταλαίπωρος ἐκεινος. Εἶναι ἄλλωστε παράλογον, ἐκεῖνος μέν, ὡς Θεὸς καὶ βασιλεὺς ποὺ εἶναι, νὰ μὴ ἐντρέπεται δι' ἀνθρώπους εὐτελεῖς καὶ ἀγύρτας καὶ τελείως ἀναξίους, ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ τοὺς ὁδηγῇ ἀπὸ τοὺς δρόμους εἰς αὐτὸ ἐδῶ τὸ τραπέζι, ἡμεῖς δὲ νὰ ἐπιδεικνύωμεν τόσην ἀναισθησίαν, ὥστε ὄχι μόνον νὰ μὴ βελτιωνώμεθα ὕστερα ἀπὸ τέτοιαν τιμήν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κλῆσιν νὰ παραμένωμεν εἰς τὴν ἰδίαν κακίαν καὶ νὰ προσβάλλωμεν τὴν ἀπέραντον φιλανθρωπίαν Ἐκείνου, ποὺ μᾶς ἐκάλεσε.

Διότι δὲν μᾶς ἐκάλεσε, εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτὴν καὶ φρικτὴν κοινωνίαν τῶν Μυστηρίων, διὰ νὰ προσερχώμεθα μὲ τὴν προηγουμένην μας κακίαν, ἀλλὰ μᾶς ἐκάλεσε διὰ νὰ ἀλλάξωμεν τὴν στολὴν τῆς ψυχῆς μας καὶ νὰ φορέσωμεν τὴν στολὴν ποὺ ἔχουν φορέσει, ὅσοι παρακάθηνται εἰς τὸ λαμπρὸ τραπέζι τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων, ἀφοῦ ἀποβάλλωμεν τὴν κακίαν. Ἀλλὰ δὲν ὀφείλεται εἰς τὸν οἰκοδεσπότην, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐτίμησεν, ἂν δὲν θελήσωμεν νὰ συμπεριφερθῶμεν ἀξίως ἐκείνης τῆς κλήσεως, ἀλλ' εἰς ἡμᾶς, οὔτε μᾶς ἐκδιώκει Ἐκεῖνος, ἀπὸ τὸν θαυμαστὸν χορὸν τῶν συνδαιτυμόνων, ἀλλ' ἡμεῖς ἐκδιώκαμεν τοὺς ἑαυτούς μας, διότι ὁ μὲν οἰκοδεσπότης ἔκαμε τὸ πᾶν —ἔκαμε γάμον, παρεσκεύασε τὸ τραπέζι, ἔστειλε τοὺς ὑπηρέτας διὰ νὰ κάμουν ἐκ μέρους του τὴν πρόσκλησιν, ἐδέχθη τοὺς προσερχομένους καὶ τοὺς ἐτίμησε μὲ ὅλην τὴν ἄλλην τιμήν— ἐνῷ ἡμεῖς προσεβάλαμε καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον καὶ τοὺς παρευρισκομένους καὶ τὸν γάμον μὲ τὰ ἀκάθαρτα ἐνδύματα —δηλαδή, μὲ τὰς ἀκαθάρτους πράξεις— δι' αὐτὸ καὶ διωκόμεθα δικαιολο-

γημένως. Καὶ ἐκδιώκει ὅλους ἐκείνους τοὺς θρασεῖς καὶ ἀναισχύντους, ἀπὸ αὐτὴν τὴν τιμήν, ἀπὸ σεβασμὸν πρὸς τὸν γάμον καὶ τοὺς προσκεκλημένους, διότι, ἐὰν ἄφηνε τοὺς ἐνδεδυμένους μὲ αὐτὸ τὸ ἀκάθαρτον ἔνδυμα, ὁ ἴδιος θὰ προσέβαλλε καὶ τοὺς ἄλλους. Ἀλλ' ἂς μὴ γίνῃ ποτὲ αὐτὸ ἀπὸ κανένα σὲ τέτοιον οἰκοδεσπότην, οὔτε ἀπὸ ἡμᾶς, οὔτε ἀπὸ ἄλλους. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε, προτοῦ γίνουν ὅλα αὐτά, ἐγράφησαν, ὥστε, ἀφοῦ σωφρονισθῶμεν μὲ τὴν γραπτὴν αὐτὴν ἀπειλήν, νὰ μὴ ἐπιτρέψωμεν νὰ πραγματοποιηθῇ αὐτὴ ἡ ἀτιμία καὶ ἡ κόλασις, ἀλλὰ νὰ τὴν περιορίσωμεν εἰς τὰς λέξεις μόνον καὶ μὲ λαμπρὰν τὴν στολὴν τῆς ψυχῆς μας ὁ καθεὶς νὰ προσερχώμεθα εἰς αὐτὴν τὴν πνευματικὴν κλῆσιν, τὴν ὁποίαν εἴθε νὰ ἀπολαύσωμεν ὅλοι ἡμεῖς μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ' (11)
(Ἰωάν. α', 14)

«Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν» (Ἰωάν. 1, 14).

α'.* Μίαν χάριν ἐπιθυμῶ νὰ ζητήσω ἀπὸ ὅλους ἐσᾶς, προτοῦ ἔλθω εἰς τοὺς εὐαγγελικοὺς λόγους. Σᾶς παρακαλῶ, ὅμως, νὰ μὴ ἀρνηθῆτε τὴν παράκλησίν μου αὐτήν. Ἐπειδή, ἄλλωστε, δὲν ζητῶ οὔτε κάτι τὸ βαρὺ καὶ ἀποκρουστικόν, οὔτε τὸ διδόμενον θὰ εἶναι μόνον εἰς ἐμὲ τὸν λαμβάνοντα χρήσιμον, ἀλλὰ καὶ εἰς σᾶς, οἱ ὁποῖοι παρέχετε. Ἴσως μάλιστα εἰς σᾶς πολὺ περισσότερον. Τί λοιπὸν εἶναι αὐτὸ ἀκριβῶς, τὸ ὁποῖον ζητῶ ἀπὸ σᾶς; Τὴν περικοπὴν τῶν Εὐαγγελίων, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ ἀναγνωσθῇ εἰς σᾶς κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, τὴν Κυριακήν, ἢ καὶ κατὰ τὸ Σάββατον, αὐτὴν τὴν περικοπήν, ἀφοῦ πάρῃ εἰς τὰ χέρια του ὁ καθένας σας πρὸ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν, καθήμενος εἰς τὸ σπίτι του, ἂς μελετᾷ συνεχῶς καὶ ἂς ἐξετάζῃ αὐτὴν πολλὲς φορὲς μὲ κάθε ἀκρίβειαν καὶ ἂς βασανίζῃ καλὰ τὰ ἐκτιθέμενα εἰς αὐτὴν μέσα εἰς τὸ μυαλό του. Καὶ ἂς σημειώνῃ μὲ προσοχήν, ποῖον μὲν ἀπὸ αὐτὰ εἶναι σαφές, ποῖον δὲ ἀ-

* Ἐνταῦθα, συνιστᾶται ἡ κατ' οἶκον ἱκανὴ προετοιμασία τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ ἑρμηνευθῇ, διὰ τῆς ἐπισταμένης μελέτης αὐτῆς, διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἡ διδασκαλία καθίσταται ἀποδοτικωτέρα καὶ ἐντονωτέρα καὶ ἡ κατανόησις πληρεστέρα καὶ εὐχερεστέρα. Ἐν συνεχείᾳ, τονίζεται ἡ ἀλήθεια, ὅτι ὁ σαρκωθεὶς Λόγος, ἐνῷ τίποτε δὲν ἔχασεν ἀπὸ τὴν αἰώνιον δόξαν καὶ τιμήν, συγχρόνως ἐτίμησε καὶ ἐδόξασε τὸν ἄνθρωπον, μετὰ τοῦ ὁποίου ταπεινῶς ἐπὶ τῆς γῆς συνέζησε. Ἀκολούθως, ἑρμηνεύεται ἡ φράσις «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο», ἡ ὁποία σημαίνει, ὅτι ὁ Λόγος, γενόμενος ἄνθρωπος, δὲν μετεβλήθη κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ παρέμεινε Θεός, ὁποῖος καὶ προηγουμένως ἦτο.

σαφὲς καὶ σκοτεινόν, ποῖον, ἐπίσης, ἀπὸ αὐτὰ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀντίθετον, ἐνῷ δὲν εἶναι, καὶ γενικῶς ὅλα ἀφοῦ τὰ ἐξονυχίσετε, τοιουτοτρόπως ἂς προσέρχεσθε εἰς τὴν ἀκρόασιν. Διότι δὲν θὰ εἶναι μικρὸν τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν μελέτην αὐτὴν καὶ εἰς σᾶς καὶ εἰς ἡμᾶς. Ἡμεῖς μὲν δὲν θὰ χρειασθῶμεν πολὺν κόπον, προκειμένου νὰ κάμωμεν σαφῆ τὴν σημασίαν τῶν λεγομένων, ἐφ' ὅσον ἡ διάνοιά σας θὰ ἔχῃ ἐκ τῶν προτέρων ἤδη ἐξοικειωθῆ μὲ τὴν γνῶσιν τῶν εὐαγγελικῶν λόγων. Σεῖς δὲ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ καταστῆτε ὀξύτεροι καὶ διορατικώτεροι ὄχι μόνον εἰς τὸ νὰ ἀκοῦτε ἢ εἰς τὸ νὰ μάθετε, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ διδάξετε τοὺς ἄλλους.

Ἐπειδή, ὅπως φυσικὰ συμβαίνει τώρα, οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἐδῶ προσερχομένους, δὲν θὰ κατορθώσουν νὰ κερδίσουν τίποτε μεγάλο καὶ σπουδαῖο, ἐφ' ὅσον πιέζονται ἀπὸ τὴν ἀνάγκην νὰ ἀκούσουν καὶ νὰ μάθουν ὅλα μαζὶ καὶ τοὺς λόγους τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν ἐξηγήσεις μας, ἀκόμη καὶ ἂν ὁλόκληρον χρόνον καταναλώσωμεν πρὸς τοῦτο. Διότι μὲ ποῖον τρόπον δύνανται νὰ ὠφεληθοῦν, ὅταν παρεμπιπτόντως καὶ ἐδῶ μόνον, κατὰ τὸν μικρὸν τοῦτον χρόνον, ἀσχολοῦνται μὲ τὰ λεγόμενα; Ἐὰν δὲ μερικοὶ προβάλλουν ὡς αἰτίαν ἔργα καὶ φροντίδας καὶ μεγάλην ἀπασχόλησιν εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις, πρῶτον μὲν αὐτὸ τοῦτο ἀκριβῶς δὲν εἶναι μικρὸν παράπτωμα, τὸ νὰ περικυκλώνωνται ἀπὸ τόσον μεγάλο πλῆθος ὑποθέσεων καὶ τόσον στερεὰ καὶ διὰ παντὸς νὰ προσηλώνωνται εἰς τὰς βιοτικὰς μερίμνας, ὥστε νὰ μὴ κατορθώνουν νὰ εὑρίσκουν οὔτε μικρὸν χρόνον διὰ νὰ ἀσχολοῦνται καὶ μελετοῦν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κυρίως καὶ πρωτίστως εἶναι τὰ μέγιστα ἀναγκαῖα. Ἔπειτα, ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι προσχήματα καὶ προφάσεις, θὰ κατηγορήσουν καὶ ἐλέγξουν αὐτοὺς καὶ αἱ συναναστροφαὶ μὲ τοὺς φίλους καὶ αἱ χρονοτριβαὶ εἰς τὰ θέατρα καὶ τὰ συνέδρια, τὰ ὁποῖα βεβαίως

πραγματοποιοῦν πρὸς χάριν τῶν ἱππικῶν ἀγώνων, εἰς τοὺς ὁποίους πολὺ συχνὰ ἀφιέρωσαν ὁλοκλήρους ἡμέρας καὶ φίλους συνανεστράφησαν ἐπὶ πολύ, καὶ ποτὲ ἐν τούτοις δὲν κατηγόρησε κανεὶς αὐτοὺς διὰ τὴν ἀπασχόλησίν των εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα.

Ἔπειτα εἰς μὲν τὰ εὐτελῆ καὶ ἀνάξια λόγου πράγματα ἠμπορεῖτε χωρὶς καμμίαν πρόφασιν παντοῦ νὰ ἀφιερώνετε χρόνον πολύν, ἐὰν δὲ πρέπει νὰ ἀφοσιώνεσθε εἰς τὰ πράγματα τοῦ Θεοῦ, αὐτὰ σᾶς φαίνονται τόσον περισσότερον ἐξ ὅλων περιττὰ καὶ ἀνάξια, ὥστε νὰ νομίζετε ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀφιερώνετε οὔτε ὀλίγον χρόνον πρὸς χάριν των. Καὶ πῶς εἶναι ἄξιον καὶ πρέπον, συμπεριφερόμενοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, νὰ ἀναπνέετε, ἢ νὰ ἀντικρύζετε αὐτὸν τὸν ἥλιον; Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλη πρόφασις, διὰ τοὺς τόσον ὀκνηρούς, περισσότερον παράλογος, τὸ ὅτι, δηλαδή, δὲν ἔχουν ἀποκτήσει βιβλία, οὔτε ἔχουν βιβλία. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ μὲν εἰς τοὺς πλουσίους, ἐν σχέσει μὲ τὴν παράλογον αὐτὴν πρόφασιν, μὲ γέλωτα ἀπαντῶμεν εἰς αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ νομίζω ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πτωχοτέρους κάμνουν κατάχρησιν αὐτῆς τῆς προφάσεως συνεχῶς, θὰ ἤθελα τοῦτο νὰ τοὺς ἐρωτήσω εὐχαρίστως, ἄν, δηλαδή, παρ' ὅλην τὴν ἀνέχειάν τους, δὲν ἔχουν ὅλα πλήρη καὶ ἀκέραια τὰ ἐργαλεῖα τῆς τέχνης, τῆς ὁποίας ὁ καθένας εἶναι δημιουργός.

Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογον ἐκεῖ μὲν νὰ μὴ προβάλλετε τὴν πτωχείαν ὡς αἰτίαν, ἀντιθέτως μάλιστα νὰ πράττετε τὰ πάντα, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχῃ κανένα ἀπὸ πουθενὰ ἐμπόδιον, προκειμένου ἀπολύτως νὰ ἀσκῆτε τὴν τέχνην σας, ἐδῶ δὲ νὰ θρηνῆτε διὰ τὴν ἀπασχόλησιν καὶ τὴν πτωχείαν, καθ' ἣν στιγμὴν πρόκειται νὰ καρπωθῆτε τόσην μεγάλην ὠφέλειαν; Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν πράγματι ὑπάρχουν μερικοὶ τόσον πτωχοί, ὥστε νὰ μὴ ἔχουν βιβλία, εἶναι δυνατὸν ἀπὸ τὴν ἐδῶ συνεχῆ ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν, νὰ μὴ ἀγνο-

οῦν τίποτε ἀπὸ τὰ εἰς αὐτὰς περιεχόμενα. Ἂν πάλιν τοῦτο σᾶς φαίνεται ἀδύνατον, εὐλόγως σᾶς φαίνεται ἀδύνατον, διότι πολλοὶ προσέρχονται ἐδῶ, διὰ νὰ ἀκούσουν τὰ λεγόμενα, ὄχι μὲ πολλὴν προθυμίαν. Ἔτσι, ἀφοῦ ἀφοσιωθοῦν εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ ἐπ' ὀλίγον μόνον, φεύγουν κατόπιν ἀμέσως καὶ ἐπιστρέφουν εἰς τὰς οἰκίας των. Ἐὰν δὲ μερικοὶ καὶ παραμείνουν, δὲν διάκεινται καθόλου καλύτερα ἀπὸ αὐτούς, ποὺ ἀνεχώρησαν, διότι εἶναι μαζί μας ἐδῶ μόνον μὲ τὸ σῶμα των.

Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ σᾶς στενοχωρήσωμεν περισσότερον μὲ τὰς κατηγορίας καὶ καταναλώσωμεν ὅλον τὸν χρόνον μας μὲ τὰς παρατηρήσεις, ἂς ἔλθωμεν καὶ εἰς τοὺς λόγους τοῦ Εὐαγγελίου. Εἶναι λοιπὸν καιρὸς νὰ στρέψωμεν τὸν λόγον μας εἰς τὰ προκείμενα. Ἀλλ' ἀφοσιωθῆτε τώρα εἰς τρόπον, ὥστε τίποτε ἀπὸ τὰ λεγόμενα νὰ μὴ σᾶς διαφύγῃ. «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, φησί, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν»[1]. Ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐδέχθησαν, «ἐγεννήθησαν»[2] ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἔχουν γίνει τέκνα Θεοῦ, δι' αὐτὸ ἀναφέρει τῆς ἀνεκφράστου αὐτῆς τιμῆς τὴν αἰτίαν καὶ τὴν ὑπόθεσιν. Εἶναι δὲ ἡ αἰτία αὐτή, τὸ ὅτι ὁ Λόγος ἔγινε σὰρξ (ἐσαρκώθη, ἐνηνθρώπησε) καὶ τὸ ὅτι ὁ Δεσπότης κατεδέχθη νὰ λάβῃ τὴν μορφὴν τοῦ δούλου. Διότι ἔγινεν Υἱὸς ἀνθρώπου, ἐνῷ εἶναι γνήσιος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ κάμῃ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων τέκνα τοῦ Θεοῦ. Διότι τὸ ὑψηλὸν ἐρχόμενον εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸ ταπεινόν, αὐτὸ μὲν ὡς πρὸς τὴν δόξαν του δὲν μειώνεται καθόλου, ἐκεῖνο δὲ (τὸ ταπεινόν) ἐξυψώνει ἀπὸ τὴν πολλὴν ταπεινότητα. Πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἀκριβῶς καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἔχει γίνει. Διότι καὶ τὴν ἰδικήν του φύσιν καθόλου δὲν ἐμείωσεν ἐξ αἰτίας τῆς καταβάσεως αὐτῆς, καὶ ἡμᾶς, τοὺς διὰ παντὸς καθημένους εἰς τὴν ἀδοξίαν καὶ τὸ σκότος, ἀνεβίβασεν εἰς δόξαν ἀνέκφραστον. Ἔτσι καὶ κάποιος βασιλεύς, ὁ ὁποῖος συνανεστρέφετο μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν καὶ ἀγάπην πτωχὸν ἄνθρωπον, τὸν ἑαυτόν του μὲν καθόλου δὲν ἐντρόπιαζε, ἐκεῖνον δὲ τὸν κατέστησεν εἰς ὅλους ἔνδοξον καὶ θαυμαστόν. Ἐὰν δὲ ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας ἀξίας τῶν ἀνθρώπων, τὸν ἐνδοξότερον δὲν ἔβλαψε καθόλου ἡ ἐπικοινωνία του μὲ τὸν ἀδοξότερον, πολὺ περισσότερον ἐπὶ τῆς ἀφθόρου καὶ μακαρίας ἐκείνης οὐσίας, ἡ ὁποία δὲν ἔχει μὲν τίποτε τὸ ἀλλότριον καὶ προστεθειμένον, οὔτε κάτι τὸ ὁποῖον γίνεται καὶ ἀπογίνεται, ἔχει δὲ ὅλα τὰ ἀγαθὰ αἰωνίως ἀμετακίνητα, σταθερὰ καὶ ἀμετάβλητα. Ὥστε, ὅταν ἀκούσῃς, ὅτι «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο», νὰ μὴ θορυβηθῇς, οὔτε νὰ τὰ χάσῃς. Διότι οὔτε ἡ οὐσία μετεβλήθη καὶ ἐξέπεσεν εἰς σάρκα — διότι αὐτὸ εἶναι πράγματι ἀσεβὲς καὶ νὰ τὸ σκεφθῇ κανεὶς — ἀλλὰ παραμένουσα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι, ἀνέλαβε τοιουτοτρόπως τὴν μορφὴν τοῦ δούλου.

β'.* Ἐξ αἰτίας τίνος λοιπὸν ἔχει κάμει χρῆσιν τοῦ ρήματος ἐγένετο; Διὰ νὰ κλείσῃ τὰ στόματα τῶν αἱρετικῶν. Ἐπειδή, δηλαδή, ὑπάρχουν οἱ ὑποστηρίζοντες, ὅτι ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ σχετικὰ μὲ τὴν θείαν οἰκονομίαν εἶναι φαντασία καὶ ὑποκρισία καὶ ὑπόνοια, διὰ νὰ ἀναιρέσῃ ἐξ ἀρχῆς τελείως τὴν βλασφημίαν των, ἔθεσε τὸ ρῆμα ἐγένετο, ὄχι ἐπειδὴ θέλει νὰ ἐκφράσῃ μεταβολὴν οὐσίας, ὄχι, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἀνέλαβε πραγματικὴν σάρκα[3]. Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν λέγῃ· «ὁ Χριστὸς ἐξη-

1. Ἰωάνν. 1, 14.
2. Ἰωάνν. 1, 13.

* Ἐδῶ, ἑρμηνεύεται ἡ φράσις «ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν» καὶ τονίζεται, ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος, ὡς ἀναλλοίωτος καὶ τέλειος, ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑποστῇ οἱανδήποτε μεταβολήν. Ἀκολούθως, συνιστᾶται εἰς τοὺς ἀκούοντας, ὅπως, ἀναλογιζόμενοι τὴν ὑψηλὴν τιμήν, τὴν ὁποίαν τοὺς ἔκαμεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου, φανοῦν ἄξιοι αὐτῆς διὰ τῶν καλῶν ἔργων.

3. Ἐνηνθρώπησεν ἀληθῶς καὶ ὄχι φαινομενικῶς. Πολεμεῖται ἐδῶ ὁ Δοκητισμός, ὁ ὁποῖος ἠρνεῖτο τὸ πραγματικὸν καὶ πλῆρες τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ.

γόρασεν ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος κατάρα ὑπὲρ ἡμῶν»[4], δὲν ἰσχυρίζεται αὐτό, ὅτι, δηλαδή, ἡ οὐσία Αὐτοῦ, ἀφοῦ ἔχασε τὴν ἰδικήν της θείαν δόξαν, ἔλαβε τὴν οὐσίαν τῆς κατάρας. Διότι αὐτὸ οὔτε οἱ δαίμονες θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἐννοήσουν, οὔτε οἱ τελείως ἀνόητοι καὶ ἐστερημένοι ἐκ φύσεως τῶν φρενῶν των. Τόσην μεγάλην ἔχει μαζὶ μὲ τὴν ἀσέβειαν καὶ τὴν διανοητικὴν παράκρουσιν. Δὲν ἐννοεῖ λοιπὸν αὐτό, ἀλλ' ὅτι, ἀφοῦ ἐδέχθη τὴν βαρύνουσαν ἡμᾶς κατάραν, δὲν ἀφήνει πλέον νὰ εἴμεθα καταραμένοι. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ, ὅταν λέγῃ, ὅτι Ἐκεῖνος ἔγινε σάρξ, δὲν ἐννοεῖ ὅτι μετέβαλε τὴν οὐσίαν εἰς σάρκα, ἀλλ' ὅτι ἀνέλαβεν αὐτήν, ἐνῶ ἐκείνη, ἡ οὐσία, παρέμεινεν ἀνέπαφος.

Ἐὰν πάλιν ἰσχυρίζωνται, ὅτι δύναται τὰ πάντα, ἐφ' ὅσον εἶναι Θεός, κατὰ συνέπειαν ἠδύνατο νὰ μεταβληθῇ καὶ εἰς σάρκα, θὰ ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτοὺς κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: πράγματι ὁ Θεὸς δύναται τὰ πάντα, μέχρι τοῦ σημείου, Θεὸς ὤν, νὰ παραμένῃ Θεός, ἀμετάβλητος. Ἐὰν δὲ ἐδέχθη μεταβολὴ καὶ μάλιστα μεταβολὴν πρὸς τὸ χειρότερον, πῶς θὰ εἶναι Θεός; Διότι τὸ μεταβάλλεσθαι εἶναι ξένον πρὸς τὴν ἄφθορον ἐκείνην φύσιν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Προφήτης ἔλεγε· «Πάντες ὡς ἱμάτιον θὰ παλαιωθοῦν καὶ ὡς ἐπανωφόριον θὰ περιτυλίξῃς αὐτοὺς καὶ θὰ ἀλλαχθοῦν. Σὺ ὅμως εἶσαι ὁ αὐτὸς καὶ τὰ ἔτη σου δὲν θὰ ἐκλείψουν»[5]. Ἀνωτέρα λοιπὸν καὶ ἐκτὸς πάσης μεταβολῆς εἶναι ἡ οὐσία ἐκείνη. Ἄλλωστε, οὔτε ὑπάρχει τίποτε καλλίτερον καὶ τελειότερον Αὐτοῦ, εἰς τρόπον ὥστε, ἀφοῦ ἀναπτυχθῇ καὶ προοδεύσῃ, νὰ φθάσῃ ἐκεῖνο. Διατί ὅμως λέγω καλλίτερον; Τίποτεν ἴσον, οὔτε σχετικῶς μικρότερον. Κατὰ συνέπειαν ἀπομένει ἡ πρὸς τὸ χειρότερον μεταβολὴ Αὐτοῦ, ἐὰν φυσικὰ ὑποτε-

4. Γαλ. 3, 13.
5. Ψαλμ. 101, 27 καὶ 28.

θῇ ὅτι ὑπέκειτο εἰς μεταβολήν. Αὐτὸ ὅμως δὲν θὰ εἶναι Θεός. Ἀλλ' ἡ φοβερὰ αὐτὴ βλασφημία εἴθε νὰ στραφῇ καὶ νὰ ἐπιπέσῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζονται αὐτά. Ὅτι δὲ τὸ «ἐγένετο» ἔχει λεχθῆ μόνον διὰ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ ὑποψιασθῇς φαντασίαν, κύτταξε πῶς διὰ τῶν ἐν συνεχείᾳ λεγομένων διασαφηνίζει τὴν φράσιν καὶ ἀνατρέπει τὴν πονηρὰν ὑποψίαν.

Διότι πρόσεξε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον προσέθεσε· «Καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν», τὸ ὁποῖον σημαίνει· «Τίποτε τὸ παράλογον νὰ μὴ ὑποψιασθῇς ἀπὸ τὸ ρῆμα «ἐγένετο», διότι δὲν ὡμίλησα περὶ μεταβολῆς τῆς ἀμεταβλήτου καὶ ἀτρέπτου ἐκείνης φύσεως, ἀλλὰ περὶ κατασκηνώσεως καὶ κατοικήσεως». Ἡ δὲ κατασκήνωσις δὲν δύναται νὰ εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὴν σκηνήν, ἀλλὰ διαφορετικόν. Διότι ἄλλο ἐντὸς ἄλλου κατασκηνώνει. Ἐπειδὴ διαφορετικὰ δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ κατασκήνωσις. Τίποτε φυσικὰ δὲν κατοικεῖ εἰς τὸν ἑαυτόν του. Εἶπα δὲ ἄλλο, ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν. Διότι, διὰ τῆς ἑνώσεως καὶ τῆς συναφείας, ἕνα εἶναι ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ἡ σάρξ, ὄχι διότι ἔγινε σύγχυσις, οὔτε διότι ἐπῆλθεν ἀφανισμὸς τῶν οὐσιῶν, ἀλλὰ διότι ἐπετεύχθη κάποια ἕνωσις ἄρρητος καὶ ἀνέκφραστος. Αὐτὸ δὲ τὸ ὑπερφυὲς θαῦμα, μὲ ποῖον τρόπον ἔγινε, μὴ τὸ ἐρευνᾷς. Διότι ἔγινε μὲ τρόπον, ποὺ Ἐκεῖνος μόνον γνωρίζει.

Ποία λοιπόν εἶναι ἡ σκηνή, τὴν ὁποίαν κατῴκησε; Ἄκουσε τὸν Προφήτην, ὁ ὁποῖος λέγει· «Θὰ ἀναστήσω τὴν σκηνὴν τοῦ Δαβίδ, ποὺ ἔχει πέσει»[6]. Διότι πράγματι εἶχε καταπέσει, εἶχε καταπέσει σὰν πτῶμα ἀθεράπευτον ἡ ἰδική μας φύσις καὶ εἶχεν ἀνάγκην τῆς χειρὸς Ἐκείνης τῆς μόνης κραταιᾶς. Οὔτε βεβαίως ἦταν δυνατὸν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ σηκώσῃ, νὰ ἀναστήσῃ αὐτήν, χωρὶς νὰ ἁπλώσῃ τὸ χέρι του Αὐτός, ὁ ὁποῖος κατ' ἀρχὴν

6. Ἀμὼς 9, 11.

ἔπλασεν αὐτὴν καὶ ἄφησε διὰ παντὸς τὴν σφραγῖδα του, μὲ τὴν δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος ἀναγέννησιν. Καὶ πρόσεξε τὸ φρικτὸν καὶ ἀπόρρητον τοῦ μυστηρίου. Συνεχῶς κατοικεῖ τὴν σκηνήν. Διότι ἐνεδύθη τὴν ἰδικήν μας σάρκα, ὄχι μὲ τὸν σκοπὸν νὰ τὴν ἀφήσῃ πάλιν, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν νὰ ἔχῃ αὐτὴν μαζί του συνεχῶς. Διότι, ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτό, δὲν θὰ ἔκρινεν αὐτὴν ἀξίαν καὶ τοῦ θρόνου τοῦ βασιλικοῦ. Καὶ δὲν θὰ τὸν προσκυνοῦσεν, ἐνῷ ἐφόρει αὐτήν, ὁλόκληρος ἡ ἄνω στρατιὰ τῶν Ἀγγέλων, Ἀρχαγγέλων, Θρόνων, Κυριοτήτων, Ἀρχῶν, Ἐξουσιῶν.

Ποῖος λόγος, ποία διάνοια τὴν τόσον μεγάλην τιμήν, ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς τὸ ἰδικόν μας γένος, τὴν πραγματικῶς ὑπερφυσικὴν καὶ φρικτήν, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ παραστήσῃ; Ποῖος ἄγγελος; Ποῖος ἀρχάγγελος; Κανεὶς πουθενά, οὔτε ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται εἰς τὴν γῆν. Διότι τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ εἶναι τέτοια καὶ αἱ εὐεργεσίαι Αὐτοῦ τόσον μεγάλαι καὶ ὑπερφυσικαί, ὥστε ἡ ἀκριβὴς ἐξιστόρησις αὐτῶν νὰ ὑπερβαίνῃ ὄχι μόνον τὴν ἀνθρωπίνην γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγγελικὴν δύναμιν. Δι' αὐτὸ καὶ ἡμεῖς θὰ κλείσωμεν μὲ σιωπὴν τὸν λόγον, ἀφοῦ προηγουμένως σᾶς συμβουλεύσωμεν τόσον μόνον, νὰ ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὸν τόσον μεγάλον εὐεργέτην μας μὲ ἀνταποδόσεις, αἱ ὁποῖαι πάλιν εἰς ἡμᾶς θὰ ἐπιφέρουν ὅλον τὸ κέρδος. Εἶναι δὲ αὐταὶ ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἀκριβὴς φροντὶς τῆς ἰδικῆς μας ψυχῆς. Καὶ διότι καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργον τῆς φιλανθρωπίας Ἐκείνου, τὸ ὅτι δηλαδή, ἐνῷ Ἐκεῖνος δὲν ἔχει τὴν ἀνάγκην κανενὸς πράγματος ἐκ τῶν ἰδικῶν μας, νὰ λέγῃ ὅτι φέρομεν τὰς δωρεὰς εἰς Ἐκεῖνον, ὅταν ἡμεῖς μετὰ προσοχῆς ἐπιμελούμεθα τῆς ἰδικῆς μας ψυχῆς. Δι' αὐτὸ εἶναι ἔνδειξις ἐσχάτης παραφροσύνης καὶ ἄξιον ἀπείρων τιμωριῶν τὸ ὅτι, ἐνῷ ἔχομεν ἀπολαύσει τόσον μεγάλης τιμῆς, δὲν προσεφέραμεν ὅσα ἠμπορούσαμε καὶ ἐξηρτῶντο ἀπὸ ἡμᾶς. Καὶ μάλιστα, καθ' ἣν στιγμὴν ἐξ αὐτῶν πάλιν εἰς ἡμᾶς περιέρχεται ἡ ὠφέλεια καὶ ἄπειρα ἀγαθὰ ὑπάρχουν εἰς ἡμᾶς ἐξ αἰτίας τῶν δωρεῶν Ἐκείνου.

Δι' ὅλα αὐτά, λοιπόν, ἂς ἀναπέμψωμεν δοξολογίαν εἰς τὸν φιλάνθρωπον Θεόν, ὄχι μόνον μὲ λόγους, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον μὲ πράξεις, προκειμένου νὰ ἀπολαύσωμεν καὶ τὰ αἰώνια πνευματικὰ ἀγαθά. Τὰ ὁποῖα εἴθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἀπολαύσωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ΄ (12)

('Ιωάν. α', 14)

«Καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός· πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας». ('Ιωάν. 1,14).

α* Ἴσως περισσότερον τοῦ πρέποντος ὑπήρξαμε προηγουμένως δυσάρεστοι καὶ φορτικοί. Εἶναι γεγονός, ὅτι ἐχρησιμοποιήσαμεν δξύτερον καὶ αὐστηρότερον λόγον καὶ ἀπευθύναμε μακρὰν κατηγορίαν ἐναντίον τῆς ὀκνηρίας τῶν πολλῶν. Ἀλλ' ἐὰν ὁ ἀποκλειστικός μας σκοπὸς ἦταν νὰ σᾶς στενοχωρήσωμε, δικαιολογημένα ὁ καθένας θὰ ἐλυπεῖτο. Δὲν ἦτο ὅμως αὐτὴ ἡ πρόθεσίς μας, ἀλλ' ἄλλη, νὰ ὑπηρετήσωμε τὸ πραγματικόν σας συμφέρον. Δι' αὐτὸ καὶ παρεβλέψαμεν τὴν ὡραιότητα εἰς τοὺς λόγους. Κατὰ συνέπειαν καὶ ἂν ἀκόμη δὲν θέλετε νὰ δεχθῆτε τὴν προθυμίαν καὶ τὴν προνοητικότητά μας, ἂν εἶσθε δίκαιοι, θὰ ἀναγνωρίσετε τὴν πραγματικῶς μεγάλην ἀγάπην μας, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἐχρησιμοποιήσαμε τόσον αὐστηρὸν λόγον καὶ θὰ μᾶς συγχωρήσετε. Καὶ διότι φοβούμεθα ἐπὶ πλέον ὑπερβολικά, μήπως αἱ μελλοντικαὶ σας εὐθῦναι γίνουν βαρύτεραι. Τοῦτο δὲ θὰ συμβῇ, ἂν ἀδιαφορήσετε καὶ δὲν θελήσετε νὰ δείξετε, σχετικὰ μὲ τὴν

* Πολλοὶ ἐδοξάσθησαν ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τὸν Πανάγαθον Θεόν, οὐδείς, ὅμως, ἐδοξάσθη καὶ ἐτιμήθη ὡς ὁ Υἱὸς Αὐτοῦ. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς φράσεως «δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός» καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς πρώτης παραγράφου. Εἰς τὴν δευτέραν παράγραφον ἀναπτύσσεται ὁ τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐδοξάσθη ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, εἰς δὲ τὴν τρίτην συνιστᾶται εἰς τοὺς ἀκούοντας, ὅπως φροντίζουν διὰ νὰ καταστήσουν τοὺς ἑαυτούς των ἀξίους τῆς μελλούσης δόξης τοῦ Χριστοῦ.

ἀκρόασιν τῶν θείων λόγων, τὴν αὐτὴν μὲ ἡμᾶς προθυμίαν καὶ προσπάθειαν.

Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, ποὺ μᾶς ἀναγκάζει συνεχῶς νὰ διεγείρωμεν καὶ ἀφυπνίζωμεν τὸ ἐνδιαφέρον σας, ὥστε τίποτε ἀπὸ τὰ ἐδῶ λεγόμενα νὰ μὴ σᾶς διαφύγῃ. Διότι μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ καταστῇ δυνατὸν μὲ πολλὴν παρρησίαν καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν νὰ ζῆτε καὶ κατὰ τὴν μέλλουσαν ἐκείνην ἡμέραν τῆς κρίσεως νὰ ἐμφανισθῆτε ἐνώπιον τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀρκετὰ προηγουμένως σᾶς κατηγορήσαμε καὶ σᾶς συμβουλεύσαμεν, ἂς προχωρήσωμεν σήμερον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους.

«Καὶ εἴδαμε τὴν δόξαν αὐτοῦ, λέγει, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ τοῦ Πατρός». Ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι ἔχομεν γίνει τέκνα Θεοῦ καὶ ἀφοῦ ἐφανέρωσεν ὅτι τοῦτο δὲν κατωρθώθη μὲ κανένα ἄλλον τρόπον, παρὰ μόνον μὲ τὴν ἐνσάρκωσιν καὶ ἐνανθρώπησιν τοῦ Λόγου, μᾶς ἀναφέρει πάλιν καὶ ἄλλο ἐπὶ πλέον κέρδος, ποὺ προῆλθεν ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ γεγονότος. Ποῖον δὲ εἶναι τοῦτο; Τὸ ἀκόλουθον· «Εἴδαμε τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ τοῦ Πατρός». Δὲν θὰ ἠμπορούσαμε δὲ νὰ βλέπαμε, ἂν δὲν ἐφανερώνετο ἐνώπιόν μας μὲ τὸ οἰκεῖον σὲ μᾶς ἀνθρώπινον σῶμα. Εἶναι ἄλλωστε γνωστὸν ἐκεῖνο, ποὺ συνέβη μὲ τὸν Μωϋσῆν. Κατὰ τὴν παλαιὰν ἐκείνην ἐποχὴν ὁ μεγάλος ἐκεῖνος Προφήτης, ὁ Μωϋσῆς, παρ' ὅλον ποὺ μετεῖχε τῆς αὐτῆς μὲ ἡμᾶς φύσεως, ἐχρειάσθη καὶ κάλυμμα ὁ δίκαιος ἐκεῖνος ἀνήρ, διὰ νὰ δείξῃ τὸ δοξασθὲν μόνον πρόσωπόν του εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἐπειδὴ αὐτοὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ὑπομείνουν νὰ ἀντικρύσουν τοῦτο. Τὸ κάλυμμα δὲ τοῦτο ἐχρησιμοποιήθη, προκειμένου νὰ σκιάσῃ κάπως τὴν λαμπρότητα τῆς δόξης καὶ νὰ δείξῃ τὸ πρόσωπον τοῦ Προφήτου αὐτοῦ ἥμερον καὶ εὐχάριστον[1].

1. Τοῦ Μωϋσέως (Ἐξόδ. 34, 33 κ. ἑ).

Ἀλλ' ἂν τοῦτο συνέβη μὲ τὸν Μωϋσῆν, πολὺ περισσότερον μὲ τὴν Θεότητα. Διότι, πῶς θὰ ἠμπορούσαμε νὰ ἀντικρύσωμε τὴν Θεότητα γυμνήν, ἡ ὁποία εἶναι ἀπρόσιτος καὶ εἰς αὐτὰς τὰς οὐρανίους δυνάμεις, ἡμεῖς οἱ χωματένιοι καὶ γήϊνοι ἄνθρωποι; Δι' αὐτὸ «ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν», διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν καὶ νὰ πλησιάσωμεν Αὐτὸν καὶ νὰ συζητήσωμεν μαζί Του καὶ νὰ Τὸν συναναστραφῶμεν μὲ πολλὴν ἐλευθερίαν καὶ θάρρος.

Τί, ὅμως, σημαίνει ἡ φράσις· «δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ τοῦ Πατρός»; Ἐπειδὴ πολλοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς προφήτας ἐδοξάσθησαν — ὅπως, φερ' εἰπεῖν, αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἠλίας[2], ὁ Ἐλισσαῖος[3], ὁ μὲν ἕνας περικυκλούμενος ἀπὸ πύρινον ἅρμα, ὁ δὲ ἄλλος τοιουτοτρόπως ἀναλαμβανόμενος[3α] — ἀκόμη δὲ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ὁ Δανιὴλ[4] καὶ οἱ τρεῖς παῖδες[5] καὶ ἄλλοι πολλοί, ὅσοι μάλιστα καὶ θαύματα ἔκαμαν ἐδοξάσθησαν. Καὶ ἄγγελοι, ἐπίσης, ἐδοξάσθησαν, ἐμφανισθέντες εἰς ἀνθρώπους καὶ χαρίσαντες εἰς τοὺς βλέποντας τὸ ἀπαστράπτον φῶς τῆς ἰδικῆς των φύσεως. Καὶ ὄχι μόνον οἱ ἄγγελοι, ἀλλὰ καὶ τὰ Χερουβὶμ ἐφανερώθησαν εἰς τὸν Προφήτην μὲ πολλὴν δόξαν, ὅπως ἐπίσης καὶ τὰ Σεραφείμ.

Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης μᾶς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς καὶ ἀφοῦ ἀνύψωσε τὴν διάνοιάν μας ἐπάνω ἀπὸ τὴν δημιουργίαν καὶ ἀπὸ τὴν οἱανδήποτε λαμπρότητα τῶν ὁμοδούλων μας, μᾶς ἐτοποθέτησεν εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῶν ἀγαθῶν. Διότι δὲν εἴδαμε, λέγει, τὴν δόξαν κάποιου προφήτου, οὔτε ἀγγέλου, οὔτε ἀρχαγγέλου, οὔτε ἐπίσης εἴδαμε τὴν δόξαν κάποιας τῶν ἀνωτέρω δυνάμεων, οὔτε κάποιας ἄλλης κτιστῆς φύσεως, ἂν βεβαίως ὑπάρχει καὶ κάποια ἄλλη, ἀλλ' εἴδαμε καὶ ἐθαυμάσαμε αὐτοῦ τοῦ Δεσπότου, αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως, αὐτοῦ τοῦ γνησίου Μονογενοῦς Παιδός, αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ὅλων μας τὴν ἀσύγκριτον δόξαν.

2. Ὁ προφήτης Ἠλίας ἔζησε καὶ ἔδρασε τὸν 9ον αἰῶνα π.Χ.

3. Μαθητὴς καὶ διάδοχος τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ

3α. Ὁ Ἐλισσαῖος δὲν ἀνελήφθη ζῶν. Τὸ νόημα τοῦ ῥήματος εἶναι τὸ ἀκόλουθον: Ἀνελήφθη πρὸς τὸν Θεόν, ὑποστὰς κοινὸν θάνατον. Καὶ ἐννοεῖται ἔτσι ἐδοξάσθη, καθ' ὅσον καὶ ζῶν καὶ μετὰ θάνατον ἐτέλει θαύματα, γεγονὸς τὸ ὁποῖον φανερώνει τὴν παρὰ τῷ Θεῷ δόξαν του (σχ. βλ. δ' Βασιλ.).

4. Μὲ τὸ προφητικὸν χάρισμα καὶ τὴν ἄλλην προστασίαν τοῦ Θεοῦ.

5. Μὲ τὴν σταθερότητα τῆς πίστεώς των ἐφείλκυσαν τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐδοξάσθησαν εἰς τὴν κάμινον (Βλ. βιβλίον Δανιήλ).

Τὸ δὲ «ὡς» εἰς τὴν ἐν λόγῳ φράσιν δὲν εἶναι προσδιορισμὸς ὁμοιώσεως, οὔτε συγκρίσεως, ἀλλὰ προσδιορισμὸς βεβαιώσεως καὶ ἀναμφισβητήτου. Εἶναι δηλαδὴ σὰν νὰ ἔλεγε· «Εἴδαμε τὴν δόξαν, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε καὶ ἦτο φυσικὸν νὰ ἔχῃ ὁ Μονογενὴς καὶ γνήσιος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τοῦ Βασιλέως πάντων». Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πολλοὺς συνηθίζεται τοῦτο. Διότι δὲν θὰ παραλείψω νὰ ἐπιβεβαιώσω τὸν λόγον καὶ ἀπὸ τὴν κοινὴν συνήθειαν, καθ' ὅσον δὲν ἀποβλέπω πρὸς τὸ κάλλος τῶν λέξεων, οὔτε πρόκειται νὰ ὁμιλήσω σύμφωνα μὲ τὴν καθιερωμένην ἁρμονίαν. Τοῦτο δὲ διότι ἀποκλειστικός μου σκοπὸς εἶναι ἡ ἠθική σας ὠφέλεια. Ἐπομένως, δὲν μὲ ἐμποδίζει τίποτε ἀπολύτως νὰ ἐπιβεβαιώσω αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὴν συνήθειαν τῶν πολλῶν.

Ποία δὲ εἶναι αὐτὴ ἡ συνήθεια τῶν πολλῶν; Συμβαίνει πολλὰς φορὰς τὸ ἀκόλουθον: Ὅταν μερικοὶ βλέπουν τὸν Βασιλέα ὑπερβολικὰ στολισμένο καὶ ἐν μέσῳ πολυτίμων λίθων λάμποντα, ὅταν μὲ θαυμασμὸν διηγοῦνται τὸ κάλλος ἐκεῖνο σὲ ἄλλους, τὸν ἐξαιρετικὸν στολισμόν, τὴν δόξαν, λέγουν βέβαια καὶ περιγράφουν ὅσα ἠμπορέσουν, ὅπως φερ' εἰπεῖν τὴν λαμπρότητα τῆς βασιλικῆς πορφύρας, τὸ μέγεθος τῶν πολυτίμων λίθων, τὴν χάριν τῶν ἡμιόνων, τὸν χρυσὸν γύρω ἀπὸ τὸ ζεῦγος τῶν ἡμιόνων, παριστοῦν τὴν λαμπρότητα τοῦ στρώματος καὶ ἀκολούθως, ἐπειδὴ ἀντιλαμβάνονται, ὅτι μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα διηγήθησαν καὶ μὲ ἄλλα πολλά, δὲν κατώρθωσαν νὰ πα-

ραστήσουν ἐπαξίως μὲ τὸν λόγον ὅλην τὴν λαμπρότητα, λέγουν συμπληρώνοντες ὅλα αὐτὰ καὶ τοῦτο· Τί χρειάζονται ὅμως τὰ πολλὰ λόγια; Μὲ μίαν λέξιν: «ὡς βασιλεύς». Μὲ τὴν λέξιν «ὡς» δὲν θέλουν νὰ δείξουν, ὅτι ἐκεῖνος περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλοῦν εἶναι ὅμοιος μὲ βασιλέα, ἀλλ' ὅτι ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς εἶναι γνήσιος, πραγματικός. Καθ' ὅμοιον λοιπὸν τρόπον καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἔχει θέσει τὴν λέξιν «ὡς» ἐπειδὴ θέλει νὰ παραστήσῃ τὸ ἀσυνήθιστον τῆς δόξης καὶ τὴν ἀσύγκριτον ὑπεροχήν. Διότι ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ ἄλλοι καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἀρχάγγελοι καὶ οἱ προφῆται ἔπραττον τὰ πάντα ἀφοῦ διετάσσοντο, ἐνῷ Αὐτὸς (ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ) ἔπραττε τὰ πάντα μὲ ἐξουσίαν ἁρμόζουσαν εἰς βασιλέα καὶ δεσπότην. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον βεβαίως ἐθαύμαζαν καὶ οἱ ὄχλοι, διότι τοὺς ἐδίδασκε μὲ ἐξουσίαν[6].

δ'. Παρουσιάσθησαν μὲν λοιπόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔχω εἰπεῖ, καὶ ἄγγελοι ἐπὶ τῆς γῆς μὲ πολλὴν δόξαν, ὅπως λόγου χάριν εἰς τὸν Δανιήλ, εἰς τὸν Δαβίδ, εἰς τὸν Μωϋσῆ. Ἀλλ' ἐφάνησαν ὡς δοῦλοι καὶ ἔχοντες δεσπότην καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔπραττον, ὅλα ὅσα ἔπραττον. Αὐτὸς ὅμως ἔπραττε τὰ πάντα ὡς Δεσπότης καὶ κυρίαρχος ὅλων καὶ ὅλα αὐτὰ παρ' ὅλον ποὺ ἐφάνη μὲ μορφὴν ἀσήμαντον καὶ ταπεινήν. Ἀλλ' ὅμως καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ πλάσις ἀνεγνώρισε τὸν Δημιουργόν της.

Πῶς ἔγινε τοῦτο; Ἐν πρώτοις, κάποιος ἀστὴρ βεβαίως ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἐκάλεσε τοὺς μάγους διὰ νὰ Τὸν προσκυνήσουν. Ἔπειτα, μέγα πλῆθος ἀγγέλων, διεσκορπισμένον παντοῦ, ὑπηρετοῦσε καὶ ἀνυμνοῦσε τὸν Δεσπότην. Ἀλλὰ ξαφνικὰ καὶ ἄλλοι κήρυκες παρουσιάσθησαν καὶ ὅλοι αὐτοί, συναντῶντες ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ἀνήγγελον τὸ ἀπόρρητον αὐτὸ μυστήριον, εἰς μὲν τοὺς ποιμένας οἱ

6. Πρβλ. Ματθ. 7, 29.

ἄγγελοι, εἰς δὲ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως οἱ ποιμένες καὶ εἰς μὲν τὴν Μαρίαν καὶ τὴν Ἐλισάβετ ὁ Γαβριήλ, εἰς δὲ τοὺς προσερχομένους εἰς τὸν ναὸν ἡ Ἄννα μὲ τὸν Συμεών.

Ὄχι δὲ μόνον ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀνεπτερώθησαν καὶ ἐπέταξαν ἀπὸ τὴν χαράν τους, ἀλλὰ καὶ τὸ βρέφος, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχεν ἐξέλθει ἀκόμη εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ὁ κάτοικος τῆς ἐρήμου, λέγω, ὁ ὁμώνυμος αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, ἐσκίρτησεν ἀπὸ τὴν χαράν του, ἐνῷ ἀκόμη ἦτο εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητέρας του καὶ ὅλοι διατελοῦσαν κάτω ἀπὸ τὴν γλυκεῖαν ἀνακούφισιν καὶ ἀναμονὴν τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ἐλπίδων τους εἰς τὸ μέλλον. Καὶ αὐτὰ μὲν συνέβησαν ἀμέσως κατὰ τὸν χρόνον τῆς γεννήσεως. Ὅταν δὲ ἐφανέρωσε τὸν ἑαυτόν του περισσότερον, ἄλλα πάλιν θαύματα ἐπραγματοποιήθησαν σπουδαιότερα τῶν προηγουμένων. Διότι ὄχι πλέον ἀστὴρ καὶ οὐρανός, ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι, Γαβριὴλ καὶ Μιχαήλ, ἀλλ' Αὐτὸς ὁ Πατὴρ ἀνήγγειλε τὸν Υἱόν Του ἀπὸ ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ὁ Παράκλητος μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα, ἀφοῦ ἐπέταξε πρὸς Αὐτὸν μαζὶ μὲ τὴν φωνὴν καὶ ἔμεινεν ἐπάνω εἰς Αὐτόν[7].

Ἐξ αἰτίας ὅλων αὐτῶν πράγματι ἔλεγεν· «Εἴδαμε τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ τοῦ Πατρός». Καὶ ὄχι μόνον ἐξ αἰτίας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αἰτίας ἐκείνων, τὰ ὁποῖα θὰ ἀκολουθήσουν, λέγει, αὐτό. Διότι, ἐπίσης, ὄχι μόνον οἱ ποιμένες, οὔτε αἱ χῆραι γυναῖκες, οὔτε μόνον ἄνδρες γέροντες ἀναγγέλλουν εἰς ἡμᾶς τὴν χαρμόσυνον εἴδησιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ φύσις, ἡ ὁποία βοᾶ ἠχηρότερα ἀπὸ κάθε σάλπιγγα καὶ μάλιστα μὲ τόσο δυνατὴν φωνήν, ὥστε ὁ ἦχος της νὰ φθάσῃ νὰ ἀκουσθῇ καὶ ἐδῶ. Διότι ἔφθασε, λέγει,

7. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς βαπτίσεως εἰς τὸν Ἰορδάνην (Ματθ. 3, 16, Ἰωάνν. 1, 33).

ἡ φήμη Αὐτοῦ εἰς τὴν Συρίαν[8] καὶ ἀπεκάλυπτεν Αὐτὸν εἰς ὅλους καὶ τὰ πάντα βοοῦσαν ἀπὸ παντοῦ, ὅτι ὁ Βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν ἔχει φθάσει.

Διότι καὶ οἱ δαίμονες ἔφευγαν ἀπὸ παντοῦ περιδεεῖς καὶ πηδοῦσαν μακριὰ καὶ ἐξηφανίζοντο. Καὶ ὁ διάβολος ὑποχωροῦσε νικημένος καὶ καταντροπιασμένος. Ἀκόμη καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος, ὁ ὁποῖος προηγουμένως ἀνθίστατο, μετὰ ταῦτα ἐξηφανίζετο τελείως. Καὶ κάθε εἴδους ἀσθένεια ἐθεραπεύτο. Καὶ οἱ μὲν νεκροὶ ἐγκατέλειπαν τὰ μνήματα, οἱ δὲ δαίμονες τοὺς μαινομένους, αἱ δὲ ἀσθένειαι ἐγκατέλειπον τοὺς ἀσθενεῖς. Καὶ ἠμποροῦσε νὰ ἰδῇ κανεὶς νὰ συμβαίνουν πράγματα παράξενα καὶ ἄξια θαυμασμοῦ καὶ τὰ ὁποῖα πολὺ δικαίως ἐπεθύμησαν νὰ ἰδοῦν οἱ προφῆται καὶ δὲν εἶδαν.

Διότι ἠμποροῦσε νὰ ἰδῇ κανεὶς ὀφθαλμοὺς διαμορφωμένους καὶ ἀποκαθισταμένους καὶ τὸ ποθητὸν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὅλοι θὰ ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἰδοῦν, πῶς δηλαδὴ ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν Ἀδὰμ ἀπὸ τὸ χῶμα, αὐτὸ ἀκριβῶς εἰς μικρὰν κλίμακα καὶ εἰς τὸ καλύτερον μέρος τοῦ σώματος, τοὺς ὀφθαλμούς, ἐφανέρωσεν ὁ Θεὸς εἰς ὅλους. Ἀκόμη θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἴδῃ κανεὶς νὰ συνενώνωνται μέλη παράλυτα καὶ διαχωρισμένα καὶ νὰ συναρμολογοῦνται μεταξύ τους. Ἐπίσης, νεκρὰ χέρια νὰ κινοῦνται, παράλυτα πόδια νὰ χοροπηδοῦν κυριολεκτικῶς, αὐτιὰ φραγμένα ἐντελῶς νὰ ἀνοίγουν καὶ νὰ ἀποκαθίστανται τελείως καὶ γλῶσσαν νὰ ἠχῇ μὲ δυνατὴν φωνήν, παρ' ὅλον ὅτι προηγουμένως ἦτο δεμένη καὶ καταδικασμένη εἰς ἀφωνίαν. Διότι σὰν ἄλλος ἄριστος ἀρχιτέκτων, ὁ ὁποῖος ἀναλαμβάνει νὰ ἀποκαταστήσῃ τελείως καταστραφεῖσαν ἐξ αἰτίας τοῦ χρόνου οἰκίαν, ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀνέλαβε τότε τὴν κοινὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ συνεπλήρωσε τὰ ἀποχωρισθέντα ἀπὸ αὐτὴν μέλη καὶ συνέδεσε γερὰ τὰ διαχωρισμένα καὶ διαλελυμένα καὶ ἀνώρθωσε καὶ ἀνύψωσε τὰ γκρεμισμένα καὶ τελείως κατεστραμμένα[9].

8. Πρβλ. Ματθ. 4, 24.

Ἀλλὰ τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς καὶ διὰ τὴν ἀνόρθωσιν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία εἶναι κατὰ πολὺ θαυμαστοτέρα τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς πραγματοποιηθείσης εἰς τὰ σώματα; Διότι εἶναι μὲν πράγματι καὶ ἡ ὑγεία τῶν σωμάτων σπουδαῖον πρᾶγμα, κατὰ πολὺ ὅμως σπουδαιότερον εἶναι ἡ ὑγεία τῶν ψυχῶν, μάλιστα δὲ τόσον σπουδαιότερον, ὅσον ἡ ψυχὴ εἶναι ἀνωτέρα τοῦ σώματος. Καὶ ὄχι μόνον δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ μὲν φύσις τῶν σωμάτων ἀκολουθεῖ σταθερὰ τὴν ψυχήν, ὅπου τυχὸν θέλει ὁ Δημιουργὸς νὰ ὁδηγῇ αὐτὴν καὶ οὐδόλως ἀρνεῖται, ἐνῷ ἡ ψυχή, ἐπειδὴ κυριαρχεῖ στὸν ἑαυτό της καὶ ἔχει τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν, ποὺ πρέπει νὰ πράξῃ, δὲν πείθεται πάντοτε εἰς τὸν Θεόν, ἂν δὲν θέλῃ. Διότι ὁ Θεὸς δὲν θέλει νὰ κάμῃ τὴν ψυχὴν καλὴν καὶ ἐνάρετον παρὰ τὴν θέλησίν της, βιαίως καὶ ἀναγκαστικῶς, ἐπειδὴ ἄλλωστε δὲν εἶναι αὐτὸ καθόλου ἀρετή. Ἀλλὰ πρέπει νὰ τὴν πείσῃ νὰ γίνῃ καλὴ καὶ ἐνάρετη μὲ τὴν συγκατάθεσίν της καὶ μὲ τὴν θέλησίν της. Δι' αὐτὸ εἶναι δυσκολωτέρα ἡ ἀνόρθωσις καὶ θεραπεία τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος. Καὶ ὅμως καὶ αὐτὸ ἐπραγματοποιεῖτο καὶ κάθε εἶδος κακίας ἀπεμακρύνετο.

Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὰ θεραπευόμενα σώματα τὰ μετέβαλλεν ὄχι μόνον μὲ σκοπὸν τὴν ὑγείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνωτάτην εὐεξίαν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ τὰς ψυχὰς δὲν τὰς ἀπήλλαξε μόνον ἀπὸ τὴν ἐσχάτην κακίαν, ἀλλὰ τὰς ὡδήγησε καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς. Διότι καὶ ὁ Τελώνης ἔγινεν ἀπόστολος[10] καὶ

9. Ἐν ἑνὶ λόγῳ τὰ θαύματα τὰ ὁποῖα ἐπραγματοποίησεν ὁ Κύριος.
10. Ἐννοεῖ τὸν Ματθαῖον (Ματθ. 9, 9 - 11).

ὁ διώκτης καὶ βλάσφημος καὶ ὑβριστὴς ἀνεδείχθη κήρυξ τῆς οἰκουμένης[11] καὶ οἱ μάγοι ἔγιναν διδάσκαλοι τῶν Ἰουδαίων[12]. Ἀλλὰ καὶ ὁ λῃστής, ἐπίσης, ἀνεδείχθη πολίτης τοῦ παραδείσου[13] καὶ ἡ πόρνη ἔλαμψε χάρις εἰς τὴν μεγάλην της πίστιν[14]. Προσέτι δὲ καὶ ἡ Χαναναία[15] καὶ ἡ Σαμαρεῖτις[16] γυναίκα, ἄλλη πόρνη καὶ αὐτή, ἡ μὲν μία ἀνέλαβε τὸ κήρυγμα τῶν ὁμοφύλων της καὶ ἀφοῦ ἐσαγήνευσεν ὁλόκληρον πόλιν τὴν ὡδήγησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὸν Χριστόν, ἡ δὲ ἄλλη μὲ τὴν σταθεράν της πίστιν καὶ τὴν μεγάλην της ἐπιμονὴν ἐπέτυχε τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἀπὸ τὴν ψυχὴν τῆς θυγατρός της καὶ τὴν ἀπελευθέρωσίν της ἀπὸ τὰ δεσμά του.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολὺ χειρότεροι ἀπὸ αὐτοὺς κατετάσσοντο ἀμέσως εἰς τὴν τάξιν τῶν μαθητῶν. Καὶ ὅλα γενικῶς μετεβάλλοντο, τὰ πάθη τῶν σωμάτων, αἱ ἀσθένειαι τῶν ψυχῶν καὶ μετεπλάθοντο μὲ σκοπὸν τὴν ὑγείαν καὶ τὴν ἀκριβεστάτην ἀρετὴν καὶ ἐξ αὐτῶν ὄχι δύο καὶ τρεῖς ἄνθρωποι, οὔτε πέντε καὶ δέκα καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατόν, μόνον, ἀλλὰ ὁλόκληροι πόλεις καὶ ἔθνη μετεβάλλοντο μὲ πολλὴν εὐκολίαν. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς διὰ τὴν τελειότητα τῶν διδαγμάτων, διὰ τὴν ἀρετὴν τῶν οὐρανίων νόμων, τὴν ἁρμονικὴν τάξιν τῆς ἀγγελικῆς πολιτείας; Διότι εἰσηγήθη σὲ μᾶς τέτοιον τρόπον ζωῆς, ἔθεσε τέτοιους νόμους καὶ κατέστησε πρὸς χάριν μας τέτοιαν πολιτείαν, ὥστε οἱ ζῶντες σύμφωνα μὲ αὐτοὺς τοὺς νόμους νὰ γίνωνται ἄγγελοι καὶ ὅμοιοι

11. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

12. Ματθ. 2,2.

13 Λουκ. 23, 43.

14. Πρβλ. Λουκ. 7, 37, Ματθ. 26, 7. Μάρκ. 14, 3. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ταυτίζει αὐτάς.

15. Ματθ. 15, 22 ἑ. ἑ.

16. Ἰωάνν. 4, 7 κ. ἑ.

μὲ τὸν Θεόν, ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας δύναμιν, ἔστω καὶ ἂν τύχῃ νὰ εἶναι χειρότεροι ἐξ ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

γ'. Ὁ Εὐαγγελιστὴς λοιπὸν Ἰωάννης ἀφοῦ συνεκέντρωσεν εἰς τὸ μυαλό του ὅλα αὐτὰ τὰ θαύματα, τὰ πραγματοποιηθέντα εἰς τὰ σώματα, εἰς τὰς ψυχάς, εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὰ προστάγματα, τὰ δῶρα, τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα καὶ ὑψηλότερα τῶν οὐρανῶν, τοὺς νόμους, τὴν πολιτείαν, τὴν πειθώ, τὰς μελλοντικὰς ὑποσχέσεις, τὰ παθήματα Αὐτοῦ, ἄφησεν αὐτὴν τὴν θαυμαστὴν καὶ γεμάτην ὑψηλῶν δογμάτων φωνήν, εἰπών «εἴδαμε τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ τοῦ Πατρός· πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας».

Ἀλλὰ δὲν θαυμάζομεν Αὐτὸν μόνον διὰ τὰ θαύματα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ παθήματα. Ὅπως, φερ' εἰπεῖν, ἐπειδὴ προσηλώθη εἰς τὸν Σταυρὸν καὶ ἐμαστιγώθη, ἐπειδὴ ἐρραπίσθη, ἐπειδὴ ἐνεπτύσθη, ἐπειδὴ ἐπληγώθη εἰς τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς εὐεργετηθέντας ἀπὸ Αὐτόν. Διότι καὶ δι' αὐτὰ πάλιν τὰ παθήματα, τὰ θεωρούμενα ἐπονείδιστα, τὸν ἴδιον δοξαστικὸν λόγον ἔκρινεν ἄξιον νὰ προφέρῃ, ἐπειδὴ ἀκριβῶς καὶ ὁ ἴδιος δόξαν ἀπεκάλεσε τὸ γεγονός. Διότι αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἔγιναν δὲν ἦσαν μόνον δεῖγμα ἰδιαιτέρας ἀγάπης καὶ φροντίδος, ἀλλὰ καὶ ἀποδείξεις ἀνεκφράστου δυνάμεως.

Εἶναι δὲ καὶ ἀπόδειξις δυνάμεως, διότι τότε κατηργήθη καὶ ὁ θάνατος καὶ ἐλύθη ἡ κατάρα καὶ οἱ δαίμονες κατενικήθησαν καὶ κατῃσχύνθησαν καὶ εἰς τὸν Σταυρὸν προσηλώθη τὸ χειρόγραφον τῶν ἁμαρτιῶν. Ἔπειτα, ἐπειδὴ τὰ θαυμαστὰ αὐτὰ γεγονότα ἐπραγματοποιοῦντο κατὰ τρόπον μυστικὸν καὶ ἀόρατον, συνέβησαν καὶ μερικὰ ἄλλα κατὰ τρόπον ὁρατὸν καὶ τελείως φανερόν, τὰ ὁποῖα ἀπέδειξαν καθαρά, ὅτι πράγματι ἦταν Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Δεσπότης ὁλοκλήρου τῆς κτίσεως. Διότι, ἐνῷ ἀκόμη τὸ μακάριον σῶμα Του ἐ-

κρεμᾶτο εἰς τὸν Σταυρόν, ὁ ἥλιος ἀπέστρεφε τὰς ἀκτῖνας του καὶ ἡ γῆ συνεκλονίζετο καὶ ἐσκοτίζετο ὁλόκληρος. Καὶ ἀνοίγοντο μὲν οἱ τάφοι καὶ ἐσείετο τὸ ἔδαφος καὶ ἐξήρχετο αἰφνιδίως ἀπὸ τοὺς τάφους του ἄπειρον πλῆθος νεκρῶν καὶ εἰσήρχετο εἰς τὴν πόλιν. Ἐνῷ δὲ οἱ λίθοι τοῦ μνήματος Αὐτοῦ ἦσαν καλὰ προσαρμοσμένοι εἰς τὸν νεκρικὸν θάλαμον, ἀκόμη δὲ καὶ αἱ σφραγῖδες ἦσαν ἐπ' αὐτοῦ, ὁ νεκρὸς ἀνεστήθη, ὁ σταυρωθεὶς ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ, ὁ προσηλωθεὶς ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ. Καὶ τότε τοὺς ἕνδεκα μαθητάς του, ἀφοῦ τοὺς ἐπλήρωσε μὲ πολλὴν δύναμιν, τοὺς ἀπέστειλεν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς οἰκουμένης, διὰ νὰ γίνουν κοινοὶ ἰατροὶ ὁλοκλήρου τῆς φύσεως, διὰ νὰ ἀνορθώσουν τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ διασπείρουν παντοῦ τὴν γνῶσιν τῶν οὐρανίων δογμάτων, διὰ νὰ καταλύσουν τὴν τυραννικὴν ἐξουσίαν τῶν πονηρῶν δαιμόνων καὶ νὰ διδάξουν εἰς ὅλους τὰ μεγάλα καὶ ἀπόρρητα πνευματικὰ ἀγαθά. Ἀκόμη δὲ καὶ διὰ νὰ φέρουν σὲ μᾶς τὴν ὑπέροχον εἴδησιν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς τοῦ σώματος, τὰ ἔπαθλα, δηλαδή, τὰ ὁποῖα καὶ ὑπερβαίνουν κάθε λογικὴν σκέψιν καὶ οὐδέποτε θὰ ἔχουν τέλος.

Αὐτὰ λοιπὸν καὶ ἀκόμη περισσότερα ἀπὸ αὐτά, ἐπειδὴ ἐνόησεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος, ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, τὰ ὁποῖα ἐγνώριζε μὲν ὁ ἴδιος, δὲν ἐτολμοῦσε ὅμως νὰ γράψῃ, διότι δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὰ χωρέσῃ ὁ κόσμος. Διότι, καθὼς ὁ ἴδιος ἔχει σημειώσει, «ἐάν» ὅλα, ὅσα ἔκαμεν ὁ Ἰησοῦς «γραφοῦν καθένα, οὐδ' αὐτὸς ὁ κόσμος νομίζω ἠμπορεῖ νὰ χωρέσῃ τὰ γραφόμενα βιβλία»[17]. Αὐτὰ λοιπὸν ὅλα ἀφοῦ ἐσκέφθη, ἐφώναξε δυνατά· «εἴδαμε τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ τοῦ Πατρός· πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας». Αὐτοί, λοιπόν, οἱ ὁποῖοι ἠξιώθησαν νὰ ἰδοῦν τόσον πολλὰ καὶ τέτοιας μὲν φύσεως θεάματα, νὰ ἀκούσουν δὲ τέτοια ἀκούσματα, οἱ ὁποῖοι ἀπήλαυσαν τόσον μεγάλης δωρεᾶς, πρέπει νὰ ἐπιδεικνύουν καὶ βίον ἀντάξιον τῶν ὑψηλῶν δογμάτων, ὥστε νὰ ἀπολαύσουν καὶ τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν. Δι' αὐτὸ βεβαίως καὶ ἦλθεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, διὰ νὰ μὴ ἴδωμεν μόνον τὴν παροῦσαν δόξαν Αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν μέλλουσαν.

17. Ἰωάνν. 21, 25.

Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔλεγε· «θέλω, ὅπου εἶμαι ἐγώ, νὰ εἶναι καὶ ἐκεῖνοι μαζί μου, διὰ νὰ βλέπουν τὴν δόξαν μου»[18]. Ἐὰν δὲ αὐτὴ ἐδῶ ἡ ἐπὶ τῆς γῆς δόξα ὑπῆρξε τόσον λαμπρὰ καὶ ἔνδοξος, τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς περὶ ἐκείνης τῆς μελλούσης δόξης; Διότι ἡ δόξα ἐκείνη δὲν θὰ φανῇ εἰς φθαρτὴν γῆν, οὔτε εἰς τὰ σώματά μας, τὰ ἀσθενικὰ καὶ ὑποκείμενα εἰς τὸν θάνατον, ἀλλ' εἰς τὴν ἄφθορον, ἀθάνατον καὶ αἰωνίαν κτίσιν καὶ μὲ τόσον μεγάλην λαμπρότητα, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν οὔτε μὲ λόγον νὰ παραστήσωμεν καὶ περιγράψωμεν.

Ἀλήθεια, τί εὐτυχισμένοι καὶ τρισευτυχισμένοι καὶ πολλὲς φορὲς τρισευτυχισμένοι εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι καταξιώνονται νὰ γίνουν θεαταὶ ἐκείνης τῆς μοναδικῆς δόξης! Περὶ αὐτῆς ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγει· «Ἂς ἀρθῇ ὁ ἀσεβής, διὰ νὰ μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν Κυρίου»[19]. Ἀλλ' εἴθε σὲ κανένα ἀπὸ μᾶς νὰ μὴ συμβῇ τοῦτο, νὰ ἀρθῇ δηλαδὴ καὶ νὰ μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν Ἐκείνου. Διότι, ἂν δὲν πρόκειται νὰ ἀπολαύσωμεν ἐκείνην τὴν δόξαν, εἶναι καλύτερα νὰ εἰποῦμε καὶ εἰς τοὺς ἑαυτούς μας· «Καλὸν ἦτο εἰς ἡμᾶς, ἂν δὲν εἴχαμε γεννηθῇ»[20]. Διότι διὰ ποῖον σκοπὸν ζῶμεν; Διατί ἀναπνέομεν; Τί δὲ ἀξίζομεν, ἂν

18. Ἰωάνν. 17, 24.
19. Ἡσαΐ. 26, 10.
20. Κατ' ἀναλογίαν πρὸς αὐτό, τὸ ὁποῖον ἐλέχθη διὰ τὸν προδότην Ἰούδαν (Ματθ. 26, 24).

ἀποτύχωμεν νὰ ἴδωμεν ἐκείνην τὴν θέαν; ἂν κανεὶς ἀπὸ μᾶς δὲν ἀξιωθῇ νὰ ἴδῃ τότε τὸν ἴδικόν μας Δεσπότην; Διοτι, ἂν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν βλέπουν τὸ ἡλιακὸν φῶς ὑπομένουν ζωὴν πικροτέραν ἀπὸ κάθε θάνατον, τί εἶναι φυσικὸν νὰ πάθουν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀποστερηθῆ ἐκείνου τοῦ φωτὸς τῆς δόξης;

Διότι εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ ζημία ἔγκειται εἰς αὐτὸ ἀκριβῶς, ἐνῷ εἰς τὴν δευτέραν ἡ ζημία δὲν φθάνει μόνον μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου. Καίτοι βεβαίως καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου ἂν ἔφθανε τὸ κακὸν καὶ πάλιν δὲν θὰ ἦτο τὸ ἴδιο μὲ αὐτὸ τῆς κολάσεως, ἀλλὰ τόσον φοβερώτερον, ὅσον ἐκεῖνος ὁ ἥλιος τῆς δόξης εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερος αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου. Τώρα δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναμείνωμεν καὶ ἄλλην τιμωρίαν. Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν βλέπει ἐκεῖνο τὸ φῶς δὲν πρέπει νὰ ὁδηγηθῇ μόνον εἰς τὸ σκοτάδι, ἀλλὰ καὶ νὰ καίεται συνεχῶς καὶ νὰ λειώνῃ καὶ νὰ τρίζῃ τοὺς ὀδόντας του καὶ νὰ πάθῃ καὶ ἄλλα πολλὰ δεινά.

Ἂς μὴ ἀνεχθοῦμε νὰ ἰδοῦμε τοὺς ἑαυτούς μας νὰ πέφτουν σὲ αἰώνιον κόλασιν, ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς μικρᾶς ὀλιγωρίας καὶ ἀνέσεως, ἀλλ' ἂς εἴμεθα πάντοτε ἕτοιμοι, ἂς προσέχωμεν, ἂς κάμωμεν τὰ πάντα καὶ ἂς ἐνεργήσωμεν κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν ἐκείνην τὴν ἀπόλαυσιν καὶ νὰ εὑρεθῶμεν μακρὰν ἐκείνου τοῦ ποταμοῦ τοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον σύρεται ἔμπροσθεν τοῦ φοβεροῦ Βήματος μὲ πολὺν τριγμόν. Διότι ἐκεῖνος, ποὺ θὰ πέσῃ ἐκεῖ μέσα, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ μένῃ ἐκεῖ διὰ παντὸς καὶ δὲν ὑπάρχει κανείς, ὁ ὁποῖος θὰ ἐξαιρεθῇ ἀπὸ τὴν κόλασιν, οὔτε ὁ πατέρας, οὔτε ἡ μητέρα, οὔτε ὁ ἀδελφός. Καὶ αὐτὰ φωνάζουν οἱ ἴδιοι οἱ προφῆται, ὁ μὲν ἕνας λέγων· «ὁ ἀδελφὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τοὺς σώσῃ, θὰ τοὺς λυτρώσῃ ὁ ὁποιοσδήποτε ξένος ἄνθρωπος»[21], ὁ δὲ

21. Ψαλμ. 48, 8.

Ἰεζεκιὴλ ἐφανέρωσε καὶ κάτι περισσότερον ἀπὸ αὐτό, εἰπών· «Ἐὰν σταθοῦν ὁ Νῶε καὶ ὁ Ἰὼβ καὶ ὁ Δανιήλ, δὲν ἠμποροῦν νὰ σώσουν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν»[22].

Διότι μία εἶναι ἡ μόνη προστασία ἐκεῖ, ἡ ἐπιτυγχανομένη μὲ τὰ ἔργα καὶ ὁ ἐστερημένος αὐτῆς τῆς προστασίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σωθῇ κατ' ἄλλον τρόπον. Αὐτὰ λοιπὸν συνεχῶς ἀναλογιζόμενοι καὶ εἰς αὐτὰ στρέφοντες διαρκῶς τὴν προσοχήν, ἂς καθαρίσωμεν τὴν ζωήν μας ἀπὸ κάθε ρύπον καὶ ἂς τὴν κάμωμεν λαμπράν, ὥστε νὰ ἀντικρύσωμεν τὸν Κύριον μὲ παρρησίαν καὶ νὰ κερδίσωμεν τὰ ὑπεσχημένα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

22. Ἰεζ. 14, 14 καὶ 18.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ' (13)

(Ἰωάν. α', 15)

«Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, καὶ κέκραγε λγων Οὗτος ἦν, ὃν εἶπον Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν» (Ἰωάν. 1, 15).

α.* Ἄραγε μήπως τρέχομεν εἰς τὸ κενὸν καὶ κοπιάζομεν ἀδίκως; Μήπως σπείρομεν εἰς τὰ πετρώδη; Ἄραγε μήπως διαφεύγει, ὅτι οἱ σπόροι πέφτουν εἰς τὴν ὁδὸν καὶ τὰς ἀκάνθας[1]; Διότι ἔχω μεγάλην ἀγωνίαν καὶ φοβοῦμαι, μήπως ἡ γεωργία ἀποβῇ εἰς ἡμᾶς ἀνωφελής. Καὶ αὐτὰ λέγω χωρὶς νὰ πρόκειται ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ ὑποστῶ ζημίαν εἰς τὸν μισθόν, τὸν προερχόμενον ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόπον. Καὶ τοῦτο, διότι τὰ ἔργα τῶν διδασκάλων δὲν εἶναι ὅμοια μὲ τὰ ἔργα τῶν γεωργῶν. Διότι ὁ μὲν γεωργὸς μετὰ τοὺς ἐτησίους κόπους πολλὲς φορές, μετὰ ἀπὸ ἐκείνην τὴν ταλαιπωρίαν, μετὰ ἀπὸ τοὺς ἱδρῶτας, ἂν ἡ γῆ δὲν φέρῃ τίποτε ἀντάξιον τῶν καταβληθέν-

* Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, συγκαταβαίνων εἰς τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκροατῶν του, ἀναφέρει συνεχῶς τὸν Βαπτιστὴν Ἰωάννην, διὰ νὰ κάμῃ μὲ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ ἀξιόπιστον τὸν Χριστόν. Διὰ τὴν ἀσθένειαν, ὁμοίως, τῶν ἀκουόντων ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος δὲν ἔλεγε φανερὰ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἁπλῶς ἀνώτερος αὐτοῦ. Ἡ περὶ Χριστοῦ, ἐξ ἄλλου, μαρτυρία τοῦ Βαπτιστοῦ προηγήθη τῆς ἐμφανίσεως Αὐτοῦ, διὰ νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ μετὰ τὴν ἐμφάνισίν του. Περὶ τὰ βασικὰ αὐτὰ σημεῖα περιστρέφεται ἡ σκέψις τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὰς δύο πρώτας παραγράφους τῆς ὁμιλίας αὐτῆς.

1 Αἱ εἰκόνες ἐκ τῆς παραβολῆς τοῦ σπορέως, λίαν προσφιλεῖς εἰς τὸν Χρυσόστομον (Ματθ. 13, 3 κ. ἑ.).

των ὑπ' αὐτοῦ κόπων, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ εὕρῃ σὲ κανένα ἄλλον κάποιαν παρηγορίαν καὶ ἀνακούφισιν διὰ τοὺς κόπους του. Τότε ἐπιστρέφει ἀπὸ τὸ ἀλώνι καὶ τὸν κάμπον εἰς τὴν οἰκίαν του, εἰς τὴν γυναῖκα του, εἰς τὰ παιδιά του, ντροπιασμένος καὶ κατηφὴς καὶ χωρὶς νὰ ἔχῃ κάποιον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀμοιβὴν διὰ τὴν πολυχρόνιον φιλοπονίαν του.

Δὲν πρόκειται ὅμως μὲ μᾶς νὰ συμβῇ τίποτε τέτοιο. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἡ γῆ, τὴν ὁποίαν καλλιεργοῦμε, δὲν ἀποδώσῃ κανένα καρπόν, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡμεῖς καταβάλαμεν κάθε προσπάθειαν καὶ κόπον, ὁ Κύριος αὐτῆς καὶ ἡμῶν δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ ποτὲ νὰ ἐπιστρέψωμεν μὲ κενὰς ἐλπίδας, ἀλλὰ θὰ ἀποδώσῃ εἰς ἡμᾶς ἀναλόγως τὰς ἀμοιβάς. Διότι, λέγει· «Ὁ καθένας θὰ λάβῃ τὸν μισθόν του, κατὰ τὸν κόπον του»[2] καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὸ τέλος τῶν πραγμάτων[3]. Καὶ ὅτι ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα, ἄκουσε· «Καὶ σύ, λέγει, υἱὲ ἀνθρώπου» ἐπιμόνως νὰ συμβουλεύσῃς τὸν λαὸν αὐτὸν «μήπως ἀκούσουν, μήπως συνετισθοῦν»[4]. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Ἰεζεκιὴλ[5] ἠμπορεῖς ἐπίσης νὰ τὸ μάθῃς αὐτό. Ὁ τεταγμένος, δηλαδή, φρουρὸς εἰς τὸ πνευματικὸν τοῦτο ἔργον, ὀφείλει νὰ προειδοποιήσῃ τί πρέπει νὰ ἀποφύγῃ καὶ τί νὰ προτιμήσῃ, ὁπότε ἀνεξαρτήτως τοῦ γεγονότος ὅτι ἐνδεχομένως νὰ μὴ τὸν ἀκούσῃ κανείς, αὐτὸς πάντως ἐλύτρωσε καὶ ἔσωσε τὴν ψυχήν του.

Ἐν τούτοις, παρ' ὅλην αὐτὴν τὴν μεγάλην ἀνακούφισιν, ποὺ ἔχομεν καὶ παρ' ὅλον ποὺ ἐνθαρρυνόμεθα ἀπὸ τὴν μελλοντικὴν ἀμοιβήν μας, ὅταν ἴδωμεν τὸ ἔργον μας

2. Α' Κορινθ. 3, 8.

3. Δὲν ἐξαρτῶνται, δηλαδή, ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα, ἀλλ' ἀπὸ τὰς καταβληθείσας προσπαθείας, αἱ ἀμοιβαὶ αὗται.

4. Ἰεζ. 2, 3 - 6.

5. Ἰεζ. 3, 19.

νὰ μὴ προκόπτη, δὲν εὑρισκόμεθα εἰς καθόλου καλλιτέραν κατάστασιν ἀπὸ τοὺς γεωργοὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι στενάζουν καὶ θρηνοῦν καὶ σκεπάζουν τὸ πρόσωπόν τους ἀπὸ στενοχώρια καὶ ντροπή. Αὐτὸ δὲ ἀκριβῶς εἶναι πραγματικοῦ διδασκάλου ἀγάπη, αὐτὸ εἶναι ἀληθινοῦ πατέρα φροντίς. Ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸν Μωϋσῆ ἦτο δυνατὸν καὶ εὔκολον νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀχαριστίαν καὶ νὰ λάβη ἐξουσίαν λαμπροτέρου ἄλλου ἔθνους καὶ μάλιστα πολὺ μεγαλυτέρου, καθ' ὅσον λέγει· «Ἄφησέ με νὰ καταστρέψω αὐτοὺς καὶ νὰ κάμω σὲ καὶ τοὺς ἀπογόνους σου ἔθνος μέγα»[6]. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν ἅγιος καὶ πιστὸς δοῦλος τοῦ Θεοῦ καὶ πάρα πολὺ φίλος γνήσιος καὶ γενναῖος, δὲν ἀνθεξεν οὔτε νὰ ἀκούση αὐτὴν τὴν φωνήν, ἀλλ' ἐπροτίμησε μᾶλλον νὰ ἀποθάνη μαζὶ μὲ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἅπαξ διὰ παντὸς ἐκληρώθησαν εἰς αὐτόν, παρὰ νὰ διασωθῆ χωρὶς ἐκείνους, ἔστω καὶ μὲ ἀξίωμα πολὺ μεγαλύτερον.

Τέτοιος πρέπει νὰ εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ προΐσταται ψυχῶν. Καὶ διότι εἶναι παράλογον, ὅταν μὲν κάποιος ἔχη ἀνόητα καὶ ἀπερίσκεπτα παιδιά, νὰ μὴ θέλη νὰ ὀνομάζεται πατέρας ἄλλων παιδιῶν, ἀλλ' αὐτῶν ποὺ ἐγεννήθησαν ἀπὸ αὐτόν, τοὺς δὲ μαθητάς, ποὺ ἐνεπιστεύθησαν εἰς ἡμᾶς, νὰ ἀλλάζωμεν συνεχῶς καὶ ἄλλοτε μὲν νὰ ἁρπάζωμεν τὴν προστασίαν τούτων, ἄλλοτε δὲ ἐκείνων καὶ μετὰ ταῦτα ἄλλων πάλιν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ διακείμεθα φιλικῶς πρὸς κανένα. Ἀλλ' εἴθε μὲ σᾶς νὰ μὴ συμβῆ ποτὲ νὰ ὑποπτευθῶμεν αὐτά. Διότι ἔχομεν τὴν πεποίθησιν, ὅτι περισσεύετε εἰς τὴν πίστιν πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ εἰς τὴν ἀγάπην, ποὺ ἔχετε μεταξύ σας καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους[7].

6. Ἐξοδ. 32, 10.
7. Πρβλ. Β' Κορινθ. 8, 7.

Αὐτὰ δὲ λέγομεν, ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦμε νὰ δυναμώση ἡ προσπάθειά σας καὶ ἐπειδὴ θέλομεν ἀκόμη περισσότερον νὰ ἀφιερώσετε τὴν ζωήν σας εἰς τὴν ἀρετήν. Ἀλλὰ θὰ ἠμπορέσετε νὰ κατανοήσετε εἰς βάθος τὰ νοήματα τῶν προκειμένων μας λόγων, ἂν δὲν σκοτίζη τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας σας καμμία ἀσθένεια κακίας καὶ δὲν προξενῆ ταραχὴν εἰς τὸ διορατικὸν καὶ τὴν ὀξύνοιαν αὐτῆς. Ποῖος λοιπὸν εἶναι ὁ σήμερον ἐνώπιον ἡμῶν εὑρισκόμενος πρὸς ἐξήγησιν λόγος; «Ὁ Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ καὶ φωνάζει καὶ λέγει· Οὗτος ἦτο περὶ τοῦ ὁποίου εἶπον, Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος εἶναι ἀνώτερός μου, διότι ὑπῆρχε πρὸ ἐμοῦ».

Εἶναι σπουδαῖος αὐτὸς ἐδῶ ὁ Εὐαγγελιστής, ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος ἄνω καὶ κάτω στρέφει τὸν Ἰωάννην καὶ ἀναφέρει σὲ πολλὰ μέρη τὴν μαρτυρία του. Τοῦτο δὲ πράττει ὄχι ἁπλῶς καὶ τυχαίως, ἀλλὰ καὶ μὲ μεγάλην σύνεσιν. Ἐπειδὴ βεβαίως ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι εἶχον εἰς μεγάλην ὑπόληψιν καὶ ᾐσθάνοντο μεγάλον θαυμασμὸν πρὸς αὐτὸν τὸν ἄνδρα, τὸν Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον — καὶ διότι καὶ ὁ Ἰώσηπος[8] μὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπολογίζει τὸν Ἰουδαϊκὸν πόλεμον[9] καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δεικνύει ὅτι ἡ ἄλλοτε μητρόπολις οὔτε πόλις εἶναι καὶ πολλοὺς ἐγκωμιαστικοὺς λόγους ἀφιερώνει εἰς αὐτὸν — συνεχῶς ὑπενθυμίζει εἰς αὐτοὺς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Προδρόμου, θέλων δι' αὐτοῦ νὰ παρακινήση τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν πίστιν καὶ νὰ κάμη τοὺς περὶ Αὐτοῦ λόγους κατὰ πάντα ἀξιοπίστους.

Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι Εὐαγγελισταὶ ἐνθυμοῦνται καὶ ἀναφέρουν τοὺς παλαιοτέρους προφήτας καὶ διὰ κάθε ἕνα

8. Ἰουδαῖος ἱστορικὸς (38 — 100 μ.Χ.).
9. Ἐννοεῖ τὸν Ἰουδαϊκὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ρωμαίων (66 - 70 μ.Χ.). Τὰ κατ' αὐτὸν ἔγραψεν ὁ Ἰώσηπος, ὁ ὁποῖος καὶ μετέσχεν αὐτοῦ ὡς στρατηγὸς ἐν Γαλιλαίᾳ.

ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα εἰς Αὐτὸν ἐκεῖ παραπέμπουν τὸν ἀκροατὴν καὶ ὅταν ὁ Χριστὸς γεννᾶται, λέγουν· «Τοῦτο δὲ ὅλον ἔγινε διὰ νὰ πληρωθῇ τὸ λεχθὲν διὰ τοῦ Ἠσαΐου τοῦ Προφήτου λέγοντος· Ἰδού, ἡ παρθένος θὰ συλλάβῃ καὶ θὰ γεννήσῃ υἱόν»[10]. Καὶ ὅταν σχεδιάζεται κακὸν ἐναντίον Του καὶ ὅταν ἀναζητῆται παντοῦ μὲ τόσον ζῆλον καὶ μανίαν, ὥστε ἀπὸ τὸν Ἡρώδην νὰ καταδικάζεται εἰς σφαγὴν καὶ αὐτὴ ἡ βρεφικὴ ἡλικία, νὰ παρουσιάζουν τὸν Ἱερεμίαν, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων λέγει· «Φωνὴ ἠκούσθη ἐν Ραμᾷ, θρῆνος καὶ κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς πολύς· Ἡ Ραχὴλ ἔκλαιε τὰ τέκνα της»[11]. Καὶ τὸν Ὠσηέ, ἐπίσης, ἐνθυμοῦνται καὶ ἀναφέρουν ὅταν ἀνεβαίνῃ πάλιν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. «Ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον», λέγει καὶ αὐτός, «ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου»[12]. Καὶ αὐτὸ κάμνουν εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις.

Ἐνῷ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἐπιτυγχάνει τρανοτέραν καὶ σαφεστέραν μαρτυρίαν καὶ περισσότερον πρόσφατον. Τοῦτο δέ, διότι ὡμίλησε καὶ μὲ ἰσχυροτέραν φωνὴν ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Δὲν ἀναφέρει μόνον ἐκείνους ποὺ ἀνῆκον εἰς τὸ παρελθόν, οὔτε μόνον ἐκείνους ποὺ εἶχον ἀποθάνει, ἀλλὰ καὶ τὸν ζῶντα[13], ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνον, ποὺ ὑπέδειξε Αὐτόν, ὅταν προσῆλθε καὶ ἐβάπτισεν ὁμοίως Αὐτόν. Τοῦτον παρουσιάζει συνεχῶς ἐνώπιόν τους. Δὲν πράττει ὅμως τοῦτο διὰ νὰ κάμῃ τὸν Δεσπότην ἀξιόπιστον ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν τοῦ δούλου, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ συγκαταβαίνει εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀκροατῶν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς, ἂν δὲν θὰ ἦτο εὐπρόσδεκτος, καθ᾽ ὅμοιον τρόπον, ἂν δὲν ἐγύμναζεν ἐκ τῶν προτέρων τὰς ἀκοὰς τῶν ὁμοδούλων του μὲ τὴν φωνὴν τοῦ δούλου, δὲν θὰ ἠμπο-

10. Ματθ. 1, 22 καὶ 23 καὶ Ἠσαΐ. 7, 14.
11. Ματθ. 2, 18 καὶ Ἱερ. 38, 15.
12. Ματθ. 2, 15 καὶ Ὠσηὲ 11, 1.
13. Τὸν Ἰωάννην, δηλαδή, τὸν Βαπτιστήν.

ροῦσαν βεβαίως πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους νὰ δεχθοῦν τὸν λόγον αὐτόν.

β'. Ἀλλ᾽ ἐκτὸς ἀπ᾽ αὐτὸ προητοιμάζετο καὶ κάτι ἄλλο μέγα καὶ θαυμαστόν. Ἐπειδὴ βεβαίως τὸ νὰ λέγῃ τις κάτι μεγάλο, ὁ ἴδιος, περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, φαίνεται καὶ καθιστᾷ τὴν μαρτυρίαν ὕποπτον, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ προσκρούει καὶ ἐνοχλεῖ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀκούοντας πολλὲς φορές, προέρχεται ἄλλος, διὰ νὰ μαρτυρήσῃ περὶ αὐτοῦ Ἀλλ᾽ ἐκτὸς ἀπ᾽ αὐτὰ καὶ διότι οἱ πολλοὶ ἔχουν κάπως συνηθίσει νὰ προστρέχουν πρὸς τὴν πλέον γνωστὴν καὶ φιλικὴν εἰς αὐτοὺς φωνήν, ἐπειδὴ βεβαίως αὐτὴν καὶ γνωρίζουν περισσότερον ἀπὸ τὰς ἄλλας. Δι᾽ αὐτὸ λοιπὸν ἡ μὲν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ φωνὴ ἠκούσθη μίαν ἢ δύο φοράς, ἡ δὲ φωνὴ τοῦ Ἰωάννου πολλὲς φορὲς καὶ συνεχῶς. Διότι ἐκεῖνοι μέν, οἱ ὁποῖοι ὑπερέβησαν τὴν ἀδυναμίαν τοῦ λαοῦ καὶ ἀπηλλάγησαν ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητά, ἠμποροῦσαν νὰ ἀκούσουν καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ φωνὴν καὶ δὲν ἐχρειάζοντο πολὺ τὴν ἀνθρωπίνην φωνήν, καθ᾽ ὅσον καὶ ἐπείθοντο εἰς ἐκείνην πάντοτε καὶ καθωδηγοῦντο ἀπὸ ἐκείνην. Ἐκεῖνοι ὅμως, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐστραμμένοι ἀκόμη πρὸς τὰ κάτω — τὴν γῆν καὶ τὰ γήϊνα — καὶ πνιγμένοι μέσα εἰς πολλὰς ὑλικὰς ἀδυναμίας καὶ ἠθικὰς ὑποχωρήσεις, ἐκεῖνοι ἐχρειάζοντο αὐτὴν τὴν ταπεινοτέραν ἀνθρωπίνην φωνήν.

Τοιουτοτρόπως λοιπὸν καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, δὲν ἐχρειάζετο ἀνθρώπους διδασκάλους. Καθωδηγεῖτο καὶ ἐπαιδαγωγεῖτο ἀπὸ τοὺς οὐρανούς. Τοῦτο δὲ συνέβαινε, διότι εἶχεν ἀπελευθερώσει τὸν ἑαυτόν του τελείως ἀπ᾽ ὅλα τὰ αἰσθητά. Διότι λέγει· «Ἐκεῖνος, ποὺ μὲ ἔστειλε διὰ νὰ βαπτίζω μὲ τὸ νερό, ἐκεῖνος μοῦ εἶπεν· εἰς ὁποῖον ἴδῃς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ καταβαίνῃ καὶ νὰ μένῃ ἐπ᾽ αὐτοῦ, αὐτὸς εἶναι»[14]. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι, παιδιὰ

14. Ἰωάν. 1, 33.

ἀνώριμα καὶ μὴ δυνάμενα ἀκόμη νὰ φθάσουν πρὸς τὸ ὕψος ἐκεῖνο, εἶχαν ἄνθρωπον διδάσκαλον, ὁ ὁποῖος δὲν ὡμιλοῦσε εἰς αὐτοὺς ἐξ ἰδίων, ἀλλὰ τοὺς ἀπεκάλυπτε τὰ θεῖα και οὐράνια.

Τί λοιπὸν λέγει ἐκεῖνος; «Αὐτὸς μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, καὶ κέκραγε λέγων». Τί σημαίνει τὸ κέκραγε; Μὲ παρρησίαν, λέγει, μὲ ἐλευθερίαν διακηρύσσει, χωρὶς κανένα φόβον ἢ δισταγμόν. Καὶ τί διακηρύσσει; Τί λοιπὸν μαρτυρεῖ καὶ διατί φωνάζει δυνατά; «Οὗτος ἦτο, λέγει, περὶ τοῦ ὁποίου εἶπον· Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος εἶναι ἀνώτερός μου, διότι ἦτο πρότερός μου». Εἶναι κάπως σκοτεινὴ ἡ μαρτυρία αὐτή, ἐπὶ πλέον δὲ ἔχει καὶ κάτι τὸ πολὺ ταπεινόν. Διότι δὲν εἶπεν· «Οὗτος εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ Μονογενής», ἀλλὰ τί; «Οὗτος ἦτο, περὶ τοῦ ὁποίου εἶπον· Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος εἶναι ἀνώτερός μου, διότι ὑπῆρχε πρὸ ἐμοῦ». Ἐδῶ συμβαίνει, ὅ,τι καὶ μὲ τὰς μητέρας τῶν πετεινῶν, ὅπως, δηλαδή, ἐκεῖναι δὲν μαθαίνουν τοὺς νεοσσούς των ἀμέσως καὶ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ πῶς νὰ πετοῦν, ἀλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ μάλιστα κατ' ἀρχὰς μὲν ἐξάγουν αὐτοὺς τόσον, ὅσον χρειάζεται διὰ νὰ εὑρεθοῦν ἔξω ἀπὸ τὴν φωληά τους, ἀργότερα δέ, ἀφοῦ τοὺς ξεκουράσουν προηγουμένως, προχωροῦν πάλιν εἰς τὴν πτῆσιν καὶ ἐν συνεχείᾳ προχωροῦν ἀκόμη περισσότερον καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἤρεμα καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁδηγοῦν αὐτοὺς εἰς τὸ κατάλληλον ὕψος. Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης, δὲν ὡδήγησεν ἀμέσως τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὰ ὑψηλά, ἀλλὰ τοὺς παρεκίνησε προηγουμένως νὰ ὑψωθοῦν ὀλίγον ἀπὸ τὴν γῆν, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ αὐτόν.

Καὶ τοῦτο, ὅσον μικρὸν καὶ ἂν ἦτο, δὲν ἦτο καθόλου ἀσήμαντον σὰν πρῶτον βῆμα. Δὲν ἦτο, δηλαδή, καθόλου ἀσήμαντον οἱ ἀκροαταὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ νὰ ἀναγνωρίσουν καὶ νὰ πιστεύσουν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ αὐτόν. Τοῦτο δὲ διότι ὁ Ἰωάννης

ἦτο ὑπέροχος, ἦτο λαμπρὸς καὶ ὡς ἐκ τούτου ὅλοι ἔτρεχαν πρὸς αὐτὸν μὲ ἀγάπην καὶ ἐμπιστοσύνην καὶ ἐνόμιζαν ὅτι εἶναι ἄγγελος, ἐνῷ ὁ Χριστὸς δὲν εἶχεν ἀκόμη φανῇ οὔτε θαυματουργήσει. Αὐτὸ πράγματι προσπαθοῦσε νὰ ἐπιτύχῃ κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν, ὅτι ὁ μαρτυρούμενος Ἰησοῦς Χριστός, εἶναι ἀνώτερος τοῦ δίδοντος τὴν μαρτυρίαν, τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ὅτι ἐκεῖνος, ποὺ ἦλθε δεύτερος, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, εἶναι ἀνώτερος ἐκείνου, ποὺ ἦλθε πρῶτος, τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ὅτι ἐκεῖνος, ποὺ δὲν εἶχε ποτὲ φανῆ, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, εἶναι ἀνώτερος ἐκείνου, ποὺ ἦτο ἤδη γνωστὸς καὶ ἔνδοξος, τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.

Καὶ πρόσεξε, πόσον συνετὰ εἰσάγει τὴν μαρτυρίαν. Διότι δὲν ἐπέδειξεν Αὐτόν, ὅταν παρουσιάσθῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ προηγουμένως ἐξήγγειλε τὸν ἐρχομόν Του. Διότι τὸ «οὗτος εἶναι, περὶ τοῦ ὁποίου εἶπον» τοῦτο φανερώνει τὴν σύνεσιν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ μαρτυροῦντος. Ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Ματθαῖος, ὅτι, ἐνῷ ὅλοι προσέτρεχαν πρὸς αὐτόν, ἐκεῖνος ἔλεγεν· «Ἐγὼ μὲν σᾶς βαπτίζω ἐν ὕδατι· ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος εἶναι ἰσχυρότερός μου, τοῦ ὁποίου δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λύσω τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος»[14σ]. Διὰ ποῖον λοιπὸν σκοπὸν ἔκαμεν αὐτὸ προτοῦ νὰ φανῇ; Διὰ νὰ γίνῃ ἡ μαρτυρία εὔκολα ἀποδεκτή, ὅταν φανῇ. Διότι θὰ εἶχεν ἤδη προετοιμασθῆ ἡ ψυχὴ τῶν ἀκροατῶν μὲ τὰ περὶ Αὐτοῦ λεχθέντα. Ἐπὶ πλέον δὲ ἡ ἀσήμαντη καὶ εὐτελὴς περιβολὴ δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀποδοχὴν αὐτῆς τῆς μαρτυρίας. Διότι ἂν ἔβλεπαν τὸν ἴδιον τὸν Χριστόν, χωρὶς νὰ ἔχουν ἀκούσει προηγουμένως περὶ Αὐτοῦ τίποτε ἀπολύτως καὶ μαζὶ μὲ τὴν ἄμεσον αὐτὴν θέαν ἐδέχοντο καὶ τὴν διὰ τῶν λόγων μαρτυρίαν, τὴν τόσον θαυ-

14σ. Ματθ. 3, 11.

μαστὴν καὶ σπουδαίαν, ἀμέσως ἡ ταπεινότης τῆς ἐμφανίσεως θὰ προσετίθετο εἰς τὴν σπουδαιότητα τῶν λεγομένων. Τόσον δὲ ταπεινὴν περιβολὴν ἔφερεν ὁ Χριστὸς καὶ συνήθη εἰς ὅλους ὥστε νὰ ἔχουν τὸ θάρρος νὰ πλησιάζουν Αὐτὸν μὲ πολλὴν ἐλευθερίαν καὶ τόλμην καὶ νὰ συνομιλοῦν μαζί Του καὶ Σαμαρείτιδες γυναῖκες καὶ πόρναι καὶ τελῶναι ἀκόμη.

γ.* Ἂν συνέβαινε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπα προηγουμένως, ἄν, δηλαδή, συγχρόνως καὶ ἤκουαν τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ ἔβλεπαν Αὐτὸν τὸν ἴδιον, θὰ περιγελοῦσαν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωάννου. Δὲν συνέβησαν ὅμως ἔτσι τὰ πράγματα, ἀλλὰ προτοῦ φανῇ ὁ Χριστὸς ἤκουαν πολλὲς φορὲς καὶ διεγείροντο συνεχῶς ἐξ ἀφορμῆς τῶν περὶ Αὐτοῦ λεγομένων. Κατὰ συνέπειαν συνέβη τὸ ἀντίθετον. Δὲν ἀπέρριψαν τὴν διὰ τῶν λόγων διδασκαλίαν ἐξ αἰτίας τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφανίσεως ἐκείνου, περὶ τοῦ ὁποίου ἔγινεν ἡ μαρτυρία, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀπὸ τὴν ἀξιοπιστίαν τῶν ἤδη λεχθέντων, ἀντελήφθησαν καὶ τὴν πραγματικήν Του λαμπρότητα. Τὸ δὲ «ὀπίσω μου ἐρχόμενος», σημαίνει· ὁ ἐρχόμενος διὰ νὰ κηρύξῃ μετὰ ἀπὸ μένα καὶ ὄχι· ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον μετὰ ἀπὸ μένα. Αὐτὸ ἄλλωστε ὑπαινίσσεται καὶ ὁ Ματθαῖος, ὅταν λέγῃ· «Ὀπίσω μου ἔρχεται ἀνήρ». Δὲν ἐννοεῖ ἐδῶ τὴν γέννησιν Αὐτοῦ ἐκ τῆς Μαρίας, ἀλλὰ τὴν παρουσίαν

* Ἀκολούθως, ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἑρμηνεύει τὴν φράσιν «ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν», διὰ τῆς ὁποίας ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ὑπαινίσσεται, ὡς λέγει, τὴν ἀσύγκριτον καὶ μοναδικὴν δόξαν τοῦ «μαρτυρουμένου», τοῦ Θεανθρώπου, δηλαδή, καὶ ἐξηγεῖ ὅτι τὸ ρῆμα «γέγονεν» ἐτέθη ἀντὶ τοῦ «γενήσεται», διότι συνηθίζει πολλάκις ἡ Γραφὴ νὰ ἐκφέρῃ τὰ μέλλοντα διὰ παρῳχημένων χρόνων. Τῆς τετάρτης, τέλος, παραγράφου τὸ θέμα εἶναι ἠθικόν. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος συμβουλεύει ἐδῶ τοὺς Χριστιανοὺς νὰ ἀσκοῦνται συστηματικῶς εἰς τὴν ἀρετὴν τῆς ἐλεημοσύνης. Αὐτή, ὅμως, πρέπει νὰ γίνεται ὄχι ἀπὸ ἁρπαγὰς καὶ ἀδικίας, ἀλλὰ ἀπὸ δικαίους κόπους.

Αὐτοῦ διὰ τὸ κήρυγμα. Διότι ἐὰν ἐδῶ ἐνοοῦσε τὴν γέννησιν, δὲν θὰ ἔλεγε· «Ἔρχεται», ἀλλά· «ἦλθε». Διότι, τότε, ὅταν ἐλέγοντο αὐτά, εἶχεν ἤδη γεννηθῆ. Τί λοιπὸν σημαίνει τὸ «ἔμπροσθέν μου γέγονε»; Λαμπρότερος, ἐνδοξότερος. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ μὲ θεωρήσετε μεγαλύτερον καὶ ἀνώτερον Ἐκείνου, ἐπειδὴ ἦλθα πρῶτος ἐγὼ διὰ νὰ κηρύξω. Διότι ἐγὼ εἶμαι πολὺ μικρότερος Αὐτοῦ καὶ μάλιστα τόσον μικρότερος, ὥστε νὰ μὴ εἶμαι ἄξιος νὰ καταλάβω οὔτε θέσιν δούλου ἔναντι Αὐτοῦ. Αὐτὸ ἀκριβῶς σημαίνει ἡ φράσις· «Ἔμπροσθέν μου γέγονε». Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μὲ διαφορετικὸν τρόπον ἐφανέρωσεν ὁ Ματθαῖος, διὰ τῶν ἑξῆς λόγων· «Δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λύσω τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος Αὐτοῦ».

Ἐπίσης, ὅτι ἡ φράσις· «ἔμπροσθέν μου γέγονε», δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθίσταται φανερὸν ἐκ τῆς ἐπακολουθούσης φράσεως. Διότι, ἂν ἤθελε νὰ ὁμιλήσει περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, ἦταν περιττὸν νὰ προσθέσῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐν συνεχείᾳ λέγει, τό, «ὅτι πρωτός μου ἦν». Διότι ποῖος εἶναι τόσον ἠλίθιος καὶ ἀνόητος, ὥστε νὰ μὴ καταλάβῃ, ὅτι Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἦλθεν ἐνωρίτερα ἀπὸ αὐτόν, ἦτο βεβαίως καὶ προηγούμενός του; Ἂν ὅμως ὁμιλῇ περὶ τῆς προαιωνίου ὑπάρξεως τοῦ Λόγου, τὸ λεγόμενον δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι «ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονε»[13]. Διαφορετικὰ δὲ τὸ λεγόμενον εἶναι καὶ ἀκατανόητον καὶ ἡ αἰτία ἔχει ριφθῆ ἀσκόπως καὶ τυχαίως. Τὸ ἀντίθετον, ὅμως, ἔπρεπε νὰ εἰπῇ, ἐὰν ἤθελε νὰ δηλώσῃ αὐτό, ὅτι «ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος εἶναι πρῶτος ἀπὸ ἐμέ, ἐπειδὴ ἐγεννήθη καὶ πρὶν ἀπὸ ἐμέ». Διότι θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ δεχθῇ εὐλόγως ὅτι ἡ αἰτία τοῦ ὅτι

13. Μὲ τὴν ἔννοιαν ποὺ ἔδωσεν εἰς τὴν φράσιν ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἀνωτέρω.

εἶναι πρῶτος εἶναι τὸ ὅτι ἐγεννήθη πρῶτος, ἐνῷ δὲν θὰ ἠμποροῦσε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὁμοίως νὰ δεχθῇ ὡς αἰτίαν τοῦ ὅτι ἐγεννήθη πρῶτος τὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι πρῶτος. Πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἡμεῖς βασίμως καὶ δικαιολογημένως δεχόμεθα καὶ σταθερὰ ὑποστηρίζομεν. Διότι ἀναμφιβόλως γνωρίζετε ὅλοι τοῦτο, ὅτι ὄχι τὰ φανερά, ἀλλὰ τὰ μὴ φανερὰ ἔχουν ἀνάγκην αἰτιολογίας. Ἐὰν δὲ ὁ λόγος ἦτο περὶ δημιουργίας ὑπάρξεώς τινος, δὲν θὰ ἦτο κρυφάν, ὅτι τὸ γεννώμενον πρῶτον ἔπρεπε νὰ εἶναι πρῶτον. Ἐπειδὴ ὅμως ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀξίας, δικαιολογημένα λύει τὴν θεωρουμένην ἀπορίαν. Καὶ διότι ἦτο φυσικὸν πολλοὶ νὰ ἀποροῦν, ἀπὸ ποῦ καὶ διὰ ποῖον λόγον ὁ ἐρχόμενος κατόπιν αὐτοῦ, εὑρέθη ἔμπρός του. Δηλαδή, ἀνεδείχθη ἐνδοξότερος. Αὐτῆς λοιπὸν τῆς ἀναζητήσεως θέτει ἀμέσως τὴν αἰτίαν καὶ δίδει τὴν λύσιν. Ἡ αἰτία δὲ αὐτὴ εἶναι, ὅτι Αὐτὸς εἶναι πρῶτος. Διότι οὔτε ἐξ αἰτίας κάποιας προόδου, λέγει εὑρέθη ἔμπρός μου, ἀφοῦ, δηλαδή, μὲ ὑποσκέλισεν, ἀλλ᾿ ἂν καὶ ἔρχεται ἔπειτα ἀπὸ μένα, ἐν τούτοις «ὑπῆρχε πρὸ ἐμοῦ».

Ὁ λόγος λοιπὸν εἶναι περὶ τῆς φανερώσεως Αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ περὶ τῆς δόξης, ἡ ὁποία μεταξὺ αὐτῶν πρόκειται νὰ ἀκολουθήσῃ. Ἂν ὅμως, λέγει, ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα, πῶς ὁ Ἰωάννης ὁμιλεῖ περὶ ἐκείνου, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει λάβει ἀκόμη τέλος, ὡς νὰ εἶναι ἤδη τελειωμένον; Διότι δὲν εἶπε· «Γενήσεται», ἀλλά· «γέγονε». Διότι ἀπὸ παλαιὰ αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς ἐκφράσεως εἶναι συνήθης εἰς τοὺς προφητεύοντας, νὰ ἐκθέτουν, δηλαδή, τὰς προφητείας των κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ παρουσιάζουν εἰς πολλὰ μέρη τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν ὡς ἤδη τετελεσμένα. Ὁ Ἡσαΐας, φερ᾿ εἰπεῖν, προφητεύων τὸν Σταυρικὸν Αὐτοῦ θάνατον, δὲν εἶπεν· «Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀ χ θ ή σ ε τ α ι», τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὸ μέλλον, ἀλλά· «Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν

ἤχθη»[16], καίτοι δὲν εἶχεν ἀκόμη σαρκωθῆ. Ἀλλ᾿ ὁ Προφήτης ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μελλοντικῶς θὰ ἐλάμβανε χώραν, παρουσιάζει ὡς ἤδη τετελεσμένον.

Καὶ ὁ Δαβίδ, ὁμοίως, προφητεύων τὸν Σταυρικὸν θάνατον τοῦ Κυρίου, δὲν εἶπε· «Ὀ ρ ύ ξ ο υ σ ι χεῖράς μου καὶ πόδας», ἀλλά· «Ὤ ρ υ ξ α ν χεῖράς μου καὶ πόδας»[17] καὶ «δ ι ε μ ε ρ ί σ α ν τ ο τὰ ἱμάτιά μου, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον»[18]. Καὶ περὶ τοῦ προδότου προφητεύων, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχεν ἀκόμη γεννηθῆ, κάπως ἔτσι ἐκθέτει τὴν προφητείαν· «Ὁ ἐσθίων ἄρτους μου ἐμεγάλυνεν ἐπ᾿ ἐμὲ πτερνισμόν»[19]. Ὁμοίως καὶ δι᾿ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα συνέβησαν κατὰ τὴν Σταύρωσιν τοῦ Κυρίου λέγει· «ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολήν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος»[20].

δ΄. Θέλετε νὰ ἀναφέρωμεν καὶ ἄλλα ἐν συνεχείᾳ ἢ καὶ αὐτά, ποὺ ἀνεφέρθησαν, εἶναι εἰς σᾶς ἀρκετά; Ἐγὼ βεβαίως ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι εἶναι ἀρκετά. Διότι νομίζω, ὅτι, ἂν καὶ δὲν ἀνεπτύξαμε τὸ χωρίον κατὰ πλάτος, ἐν τούτοις εἰς βάθος προχωρήσαμε πράγματι πολύ. Ἡ εἰς βάθος δὲ ἀνάπτυξις τοῦ χωρίου δὲν εἶναι ὀλιγώτερον κοπιαστικὴ ἀπὸ τὴν εἰς πλάτος ἀνάπτυξιν. Καὶ φοβούμεθα μήπως, ἐπειδὴ σᾶς ὑπεβάλαμεν εἰς ὑπέρμετρον κόπον, συντελέσωμεν εἰς ἀθυμίαν καὶ ἀποθάρρυνσιν. Δι᾿ αὐτὸ ἂς θέσωμεν τὸ ἁρμόζον τέλος, εἰς τὸν λόγον. Ποῖον δὲ εἶναι τὸ ἁρμόζον τέλος; Δοξολογία ἡ ἁρμόζουσα εἰς τὸν Θεόν. Ἁρμόζει δὲ ὄχι μόνον ἡ διὰ τῶν λόγων δοξολογία, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον ἡ διὰ τῶν ἔργων. Διότι λέγει· «Ἂς λάμψῃ τὸ φῶς σας ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, διὰ

16. Ἠσαΐ. 53, 7
17. Ψαλμ. 21, 17
18. Ψαλμ. 21, 19
19. Ψαλμ. 40, 10
20. Ψαλμ. 68, 22

νὰ ἰδοῦν τὰ καλά σας ἔργα καὶ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς»[21]. Καὶ διότι, χωρὶς ἀμφιβολίαν ἀγαπητέ, δὲν ὑπάρχει τίποτε πιὸ φωτεινὸν ἀπὸ τὴν ἀρίστην πολιτείαν. Αὐτὸ ἐφανέρωσε καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς σοφούς, ὁ ὁποῖος εἶπεν «Αἱ ὁδοὶ ὅμως τῶν δικαίων λάμπουν, ὡς τὸ λαμπρὸν φῶς»[22]. Λάμπουν δὲ καὶ φωτίζουν ὄχι μόνον αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἀνάπτουν τὸ φῶς μὲ τὰ ἔργα καὶ ὁδηγοῦν εἰς τὴν ὀρθὴν ὁδόν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται πλησίον ἐκείνων.

Ἂς τροφοδοτοῦμε λοιπὸν συνεχῶς μὲ τὸ ἔλαιον αὐτὰς τὰς λαμπάδας, ὥστε ἡ φλόγα νὰ γίνῃ περισσότερον ὑψηλὴ καὶ καθαρά, ὥστε τὸ φῶς νὰ φανῇ πλούσιον. Διότι αὐτὸ τὸ ἔλαιον δὲν ἔχει τώρα μόνον πολλὴν δύναμιν, ἀλλά, ὅταν ἤκμαζαν καὶ αἱ θυσίαι, ξεπέρασεν εἰς ὑπόληψιν μὲ κάθε τρόπον τὴν δύναμιν ἐκείνων. «Διότι Ἔλεον, λέγει, θέλω καὶ ὄχι θυσίαν»[23]. Καὶ πολὺ δικαίως. Διότι ἐκεῖνο μὲν τὸ θυσιαστήριον εἶναι ἄψυχον, αὐτὸ ὅμως ἐδῶ εἶναι ἔμψυχον. Καὶ ἐκεῖ μέν, ὅ,τι δήποτε τοποθετεῖται ἐπάνω, γίνεται παρανάλωμα τοῦ πυρὸς καὶ καταλήγει εἰς κόνιν καὶ διασκορπίζεται εἰς τέφραν καὶ ὁ καπνὸς διαλύεται καὶ χάνεται εἰς τὸν ἀέρα. ἐδῶ ὅμως δὲν συμβαίνει τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ παράγει διαφορετικοὺς καρπούς. Καὶ αὐτὰ ἐφανέρωσεν ὁ Παῦλος, ὅταν ἔγραφε πρὸς τοὺς Κορινθίους, ἐκθειάζων τοὺς θησαυροὺς τῆς φιλοπτωχίας των, διὰ τῶν ἑξῆς λόγων «Διότι ἡ διακονία τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ὄχι μόνον προσαναπληροῖ τὰς στερήσεις τῶν ἁγίων, ἀλλὰ καὶ περισσεύει διὰ πολλῶν εὐχαριστιῶν πρὸς τὸν Θεόν»[24]. Καὶ πάλιν «... δοξάζουν τὸν Θεὸν διὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς ὁμολογίας σας εἰς τὸ

21. Ματθ. 5, 16
22. Παροιμ. 4, 18
23. Ὠσηέ 6, 6.
24. Β' Κορινθ. 9, 12

Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τὴν γενναιοδωρίαν, ποὺ δεικνύετε μὲ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὰς ἀνάγκας τόσον τὰς ἰδικάς των, ὅσων καὶ ὅλων ἐν γένει τῶν χριστιανῶν, καὶ διὰ τῆς ὑπὲρ ὑμῶν δεήσεως αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι σᾶς ἐπιποθοῦν»[25].

Βλέπεις ὅτι αὐτὴ ἀναλύεται εἰς εὐχαριστίαν καὶ εἰς ὕμνον τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς συνεχεῖς προσευχὰς τῶν εὐεργετηθέντων καὶ εἰς θερμοτέραν ἀγάπην; Ἂς θυσιάζωμεν λοιπόν, ἀγαπητοί, ἂς θυσιάζωμεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς αὐτὰ τὰ θυσιαστήρια. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ θυσία εἶναι ἀνωτέρα καὶ ἀπὸ τὴν προσευχὴν καὶ ἀπὸ τὴν νηστείαν καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα. Καὶ εἶναι πράγματι ἀνωτέρα μόνον ὅταν προέρχεται ἀπὸ δίκαιον κέρδος καὶ ἀπὸ δικαίους κόπους καὶ εἶναι καθαρὰ ἀπὸ κάθε πλεονεξίαν, ἁρπαγήν, καὶ βίαν. Διότι τοιαύτας προσφορὰς ἐπιθυμεῖ ὁ Θεός, τὰς δὲ ἄλλας καὶ τὰς ἀποστρέφεται καὶ τὰς μισεῖ Οὔτε φυσικὰ θέλει νὰ τιμᾶται μὲ ξένας συμφοράς. Διότι ἡ τοιαύτη θυσία εἶναι καὶ βέβηλος καὶ ἀκάθαρτος καὶ θὰ ἐξώργιζε μᾶλλον παρὰ θὰ ἐξιλέωνε τὸν Θεόν. Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ προσέξωμεν πολύ, ὥστε νὰ μὴ προσβάλλωμεν τὸν τιμώμενον, καθ' ἣν στιγμὴν προσφέρομεν λατρείαν εἰς Αὐτόν, νομίζοντες ὅτι τιμῶμεν Αὐτόν. Διότι, ἂν ὁ Κάϊν, ποὺ προσέφερε θυσίαν δευτέρας ποιότητος (ἀπὸ ἀπόφεως διαθέσεως καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν) καὶ αὐτὴν χωρὶς νὰ ἀδικήσῃ ἄλλον, ἐτιμωρήθη κατὰ τρόπον αὐστηρότατον, ὅταν ἡμεῖς προσφέρωμεν κάτι καὶ ἐξ ἁρπαγῆς καὶ πλεονεξίας προερχόμενον. πῶς δὲν θὰ πάθωμεν τὰ χειρότερα; Δι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσεν αὐτὴν τὴν ἐντολήν, διὰ νὰ ἐλεῶμεν, ὄχι διὰ νὰ βασανίζωμεν τοὺς συνανθρώπους μας.

Ἐκεῖνος ὅμως, ὁ ὁποῖος λαμβάνει τὰ ἀγαθὰ τῶν ἄλ-

25. Β' Κορινθ. 9, 13 καὶ 14

λων καὶ τὰ δίδει εἰς ἄλλον, δὲν ἐλεεῖ, ἀλλὰ βλάπτει καὶ ἀδικεῖ τὴν ἐσχάτην ἀδικίαν. Ὅπως ἀκριβῶς δὲν θὰ ἠμποροῦσε ἀπὸ τὸν λίθον νὰ προέλθῃ ἔλαιον, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὴν σκληρότητα δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ προέλθῃ φιλανθρωπία. Διότι, ὅταν ἡ ἐλεημοσύνη ἔχῃ τέτοια ρίζα, δὲν εἶναι κἂν ἐλεημοσύνη. Δι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴ ἀποβλέπωμεν μόνον εἰς αὐτό, πῶς, δηλαδή, νὰ βοηθῶμεν αὐτούς, ποὺ ἔχουν ἀνάγκην, ἀλλὰ καὶ πῶς νὰ μὴ βοηθῶμεν αὐτοὺς μὲ τὰ ἐκ τῆς ἁρπαγῆς τῶν ἄλλων προερχόμενα ἀγαθά. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὑπάρχει ἕνας προσευχόμενος καὶ ἕνας καταρώμενος. Ποίου τὴν φωνὴν θὰ ἀκούσῃ ὁ Δεσπότης; Ἂν ἔτσι, μὲ ἀκρίβειαν ὁδηγήσωμεν τοὺς ἑαυτούς μας, θὰ δυνηθῶμεν μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ τύχωμεν τῆς μεγάλης Του φιλανθρωπίας καὶ τοῦ ἐλέους καὶ τῆς συγγνώμης Του, διὰ τὰς ἁμαρτίας τὰς ὁποίας διεπράξαμε κατὰ τὸν μακρὸν τοῦτον χρόνον καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὸν ποταμὸν τοῦ πυρός. Ἀπὸ τὸν ὁποῖον, εἴθε ὅλοι ἡμεῖς, ἀφοῦ ἀπαλλαγῶμεν, νὰ ἀνέλθωμεν εἰς τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν διὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα πρέπει ἡ δόξα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ' (14)
(Ἰωάν. α', 16 —17)

«Καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος» (Ἰωάν. 1, 16).

α. * Ἐλέγομεν, λοιπόν, κατὰ τὴν προηγουμένην μας ὁμιλίαν, ὅτι ὁ Ἰωάννης, λύων τὴν ἀπορίαν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ ἀναρωτῶνται, διατί ὁ Χριστὸς ἂν καὶ ἦλθεν ἀργότερα εἰς τὸ κήρυγμα[1], ὑπῆρξε πρῶτος ἀπὸ αὐτὸν καὶ λαμπρότερος, ἀνέφερε τὸ «διότι ὑπῆρχε πρὸ ἐμοῦ»[2]. Καὶ αὐτὴ μὲν εἶναι ἡ πρώτη αἰτία. Ἀναφέρει ὅμως καὶ δευτέραν πάλιν, αἰτίαν, τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζει τώρα. Ποία, λοιπόν, εἶναι αὐτή; «Καὶ ὅλοι ἡμεῖς ἐλάβομεν ἀπὸ τὸν ἀνεξάντλητον πλοῦτον τῶν δωρεῶν Αὐτοῦ καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος». Καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ ἀναφέρει ἐν συνεχείᾳ καὶ ἄλλην πάλιν αἰτίαν. Ποία δὲ εἶναι αὐτή; «Διότι καὶ ὁ νόμος ἐδόθη διὰ τοῦ Μωϋσέως, ἡ δὲ χάρις

---

*Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθά, εἶναι ἡ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν. Καὶ μεταδίδει εἰς ἡμᾶς τοὺς ἐνδεεῖς ἐξ αὐτῶν πλουσίως. Ἡ πλουσία ὅμως αὐτὴ «δόσις» καὶ «χορήγησις» κατ' οὐδὲν βλάπτει τοῦτον, τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος παραμένει καὶ πάλιν ἡ πηγὴ παντὸς ἀγαθοῦ. Ἡ βασικὴ αὐτὴ σκέψις τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ἐνισχύεται καὶ μὲ παραδείγματα ἐκ τοῦ φυσικοῦ κόσμου.

Τὸ δεύτερον βασικὸν σημεῖον τῆς παρούσης παραγράφου ἀποτελεῖ ἡ ἑρμηνεία τῆς φράσεως «χάριν ἀντὶ χάριτος», ἡ ὁποία κατὰ τὸν Χρυσόστομον σημαίνει τὴν Καινὴν χάριν, τὴν ὁποίαν ἔλαβον οἱ Ἀπόστολοι, ἀντὶ τῆς Παλαιᾶς.

1. Ἐννοεῖται, ἀπὸ τὸν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν.

2. Ἰωάν. 1, 15

καὶ ἡ ἀλήθεια ἔγινε διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ»[3]. Καὶ τί τέλος πάντων σημαίνει, λέγει τὸ «Καὶ ὅλοι ἡμεῖς ἐλάβομεν ἀπὸ τὸν ἀνεξάντλητον πλοῦτον τῶν δωρεῶν Αὐτοῦ»; Κατ' ἀρχὰς λοιπόν, ἂς ἐξετάσωμεν αὐτὸ τὸ ζήτημα.

Δὲν ἔχει κατὰ μετοχήν, λέγει, τὴν δωρεάν, ἀλλ' ὁ ἴδιος εἶναι αὐτὴ ἡ πηγὴ καὶ ἡ ρίζα ὅλων τῶν καλῶν, αὐτὴ ἡ ζωὴ καὶ αὐτὸ τὸ φῶς καὶ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια. Δὲν συγκρατεῖ εἰς τὸν ἑαυτόν του τὸν πλοῦτον τῶν ἀγαθῶν, ἀλλ' ἀφθόνως χορηγεῖ αὐτὸν καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους. Ἐν τούτοις καὶ μετὰ τὸ ἄφθονον σκόρπισμα τῶν ἀγαθῶν παραμένει ὁ αὐτός, ὁ πλήρης. Διότι διατηρεῖ πάντοτε τὴν αὐτὴν τελειότητα, χωρὶς νὰ χάνη τίποτε ἀπὸ τὸν ἄφθονον χορήγησιν τῶν ἀγαθῶν του. Καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ πηγάζει διαρκῶς τὰ ἀγαθὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ μεταδίδει εἰς ὅλους.

Αὐτὸ δέ, τὸ ὁποῖον φέρω ἐγώ, εἶναι καὶ κατὰ μετοχὴν — διότι ἀπὸ ἄλλον ἔλαβον αὐτό — καὶ ἐλάχιστον μέρος τοῦ παντὸς καὶ τρόπον τινὰ σταγὼν μικρὰ καὶ ἀσήμαντος, συγκρινομένη πρὸς ἀπέραντον πέλαγος καὶ ἀνέκφραστον ἄβυσσον. Ἀλλὰ μᾶλλον οὔτε τὸ παράδειγμα τοῦτο ἠμπορεῖ νὰ παραστήση ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπιχειροῦμεν νὰ εἴπωμεν. Διότι καὶ μίαν σταγόνα ὕδατος ἂν ἀφαιρέσης ἀπὸ τὸ πέλαγος, θὰ προξενήσης ὁπωσδήποτε εἰς αὐτὸ κάποιαν ἐλάττωσιν, ἔστω καὶ ἂν αὐτὴ εἶναι ἀσήμαντος φυσικὰ καὶ ἀφανής. Δι' ἐκείνην, ὅμως, τὴν πηγὴν δὲν δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν τὸ αὐτό, ἀλλὰ ὅσον τυχὸν ἀντλήση κανείς, παραμένει ἡ αὐτή, χωρὶς νὰ ὑφίσταται τὴν παραμικρὰν ἐλάττωσιν.

Δι' αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖον μάλιστα νὰ ἔλθωμεν εἰς ἄλλο παράδειγμα. Καὶ εἶναι μὲν καὶ αὐτὸ τὸ παράδειγμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἀναφέρωμεν, ἀσθενὲς καὶ δὲν ἠμπορεῖ ἀκριβῶς νὰ παραστήση αὐτό, τὸ ὁποῖον θέλομεν, ἐν τούτοις εἶναι περισσότερον κατάλληλον διὰ νὰ μᾶς χειραγωγήση εἰς τὴν κατανόησιν τῆς σκέψεως, ἡ ὁποία εὑρίσκεται τώρα ἐνώπιόν μας. Ἂς φαντασθῶμεν, λοιπόν, μίαν πηγὴν πυρός, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔπειτα ἀνάπτομεν μυρίους λύχνους, καὶ δὶς μυρίους καὶ τρὶς μυρίους καὶ πολλὲς φορὲς μυρίους λύχνους. Μήπως τὸ πῦρ καὶ μετὰ τὴν ἄντλησιν καὶ τὴν μετάδοσιν ἐκ τῆς ἐνεργείας του εἰς τόσους λύχνους, δὲν διατηρεῖ τὴν αὐτὴν πληρότητα; Αὐτὸ βεβαίως εἶναι φανερὸν εἰς τὸν καθένα. Ἐὰν λοιπὸν εὑρέθη κάτι καὶ μεταξὺ τῶν ὑλικῶν σωμάτων, τῶν μεριστῶν καὶ διαιρουμένων καὶ ἐλαττουμένων ἐξ αἰτίας τῆς ἀφαιρέσεως, τὸ ὁποῖον καὶ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν καὶ τὴν ἐκ τῶν ἰδικῶν του μετάδοσιν εἰς ἄλλα, καθόλου δὲν παραβλάπτεται, πολὺ περισσότερον εἶναι φυσικὸν νὰ συμβαίνη αὐτὸ εἰς τὴν ἀσώματον ἐκείνην καὶ ἄφθορον θείαν δύναμιν. Διότι ἐὰν ἐκεῖ, ὅπου τὸ μεταλαμβανόμενον εἶναι ὑλικὴ οὐσία καὶ σῶμα καὶ μερίζεται καὶ δὲν μερίζεται, πολὺ περισσότερον, ὅταν ὁ λόγος εἶναι περὶ ἐνεργείας καὶ ἐνεργείας μάλιστα προερχομένης ἀπὸ τὴν ἄϋλον καὶ ἀσώματον ἐκείνην θείαν οὐσίαν, εἶναι φυσικὸν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι τίποτε τέτοιο δὲν ἠμπορεῖ νὰ πάθη[4].

Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰωάννης ἔλεγε· «Καὶ ὅλοι ἡμεῖς ἐλάβομεν ἀπὸ τὸν ἀνεξάντλητον πλοῦτον τῶν δωρεῶν Αὐτοῦ» καὶ συνδέει τὴν μαρτυρίαν του μὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Διότι τὸ «καὶ ὅλοι ἡμεῖς ἐλάβομεν ἀπὸ τὸν ἀνεξάντλητον πλοῦτον τῶν δωρεῶν Αὐτοῦ» δὲν εἶναι φράσις, λεχθεῖσα ἀπὸ τὸν Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον, ἀλλ' ἀπὸ τὸν μαθητήν[5]. Ἐκεῖνο δέ, τὸ ὁποῖον λέγει, σημαίνει τὸ ἑξῆς· Μὴ νομίσετε, λέγει, ὅτι ἡμεῖς μόνον, οἱ ὁποῖοι συνανεστράφημεν Αὐτὸν ἐπὶ πολὺν χρό-

3 Ἰωάν. 1, 17

4. Δὲν μερίζεται, δὲν ἐλαττώνεται.
5. Ἀπὸ τὸν Ἰωάννην τὸν Εὐαγγελιστὴν

νον καὶ ἐκαθίσαμεν εἰς τὴν αὐτὴν τράπεζαν καὶ συνεφάγαμε μαζί του, μαρτυροῦμεν τῇ βοηθείᾳ τῆς θείας χάριτος. Καὶ διότι καὶ ὁ Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος οὔτε ἐγνώριζεν Αὐτὸν προηγουμένως, οὔτε συνανεστράφη Αὐτόν, ἀλλὰ τόσον ὀλίγον μόνον, ὅταν ἐβάπτιζεν, ὅταν τὸν εἶδε μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους, ἐφώναξε δυνατά· «Ὑπῆρχε πρὸ ἐμοῦ»[6], ἀφοῦ ἀπὸ ἐκεῖ τὰ ἐπῆρεν ὅλα. Καὶ ἡμεῖς δὲ ὅλοι οἱ δώδεκα, οἱ τριακόσιοι, οἱ πεντακόσιοι, οἱ τρεῖς χιλιάδες, οἱ πέντε χιλιάδες, οἱ πολλὲς μυριάδες τῶν Ἰουδαίων, ὅλον τὸ πλήρωμα τῶν πιστῶν καὶ τῶν τότε καὶ τῶν τώρα καὶ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι πρόκειται νὰ ἔλθουν πάλιν, ὅλοι ἀνεξαιρέτως ἀπὸ τὸν ἀνεξάντλητον πλοῦτον τῶν δωρεῶν Αὐτοῦ ἔχομεν λάβει.

Τί δὲ ἐλάβαμε; «χάριν ἀντὶ χάριτος», λέγει. Ποίαν ἀντὶ ποίας; Ἀντὶ τῆς Παλαιᾶς τὴν Καινήν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὑπῆρχε δικαιοσύνη Παλαιὰ καὶ δικαιοσύνη Καινή· «κατὰ τὴν δικαιοσύνην τὴν διὰ τοῦ νόμου, λέγει, διατελέσας ἄμεμπτος»[7]· καὶ πίστις Παλαιὰ καὶ πίστις Καινή· «ἐκ πίστεως εἰς πίστιν»[8]· καὶ υἱοθεσία Παλαιὰ καὶ υἱοθεσία Καινή· «τῶν ὁποίων εἶναι ἡ υἱοθεσία»[9], λέγει· καὶ δόξα Παλαιὰ καὶ δόξα Καινή· «ἐπειδὴ ἐὰν τὸ μέλλον νὰ καταργηθῇ ἦτο ἔνδοξον, πολλῷ μᾶλλον τὸ μένον εἶναι ἔνδοξον»[10]· καὶ νόμος Παλαιὸς καὶ νόμος Καινός· «διότι ὁ νόμος, λέγει, τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς μὲ ἠλευθέρωσε»[11]· καὶ λατρεία Παλαιὰ καὶ λατρεία Καινή· «τῶν ὁποίων εἶναι ἡ λατρεία»[12], λέγει· καὶ πάλιν, «οἱ λατρεύ-

6. Ἰωάνν. 1, 15
7. Φιλιπ. 3, 6
8. Ρωμ. 1, 17
9. Ρωμ. 9, 4
10. Β' Κορινθ. 3, 11
11. Ρωμ. 8, 2
12. Ρωμ. 9, 4

οντες τὸν Θεὸν ἐν πνεύματι»[13]· καὶ διαθήκη Παλαιὰ καὶ διαθήκη Καινή· «διότι θὰ σᾶς δώσω νέαν διαθήκην, ὄχι ὁμοίαν μὲ τὴν διαθήκην, τὴν ὁποίαν ἔδωσα εἰς τοὺς πατέρας σας»[14]· καὶ ἁγιασμὸς Παλαιὸς καὶ ἁγιασμὸς Καινός· καὶ βάπτισμα Παλαιὸν καὶ βάπτισμα Καινόν· καὶ θυσία Παλαιὰ καὶ θυσία Καινή· καὶ ναὸς Παλαιὸς καὶ ναὸς Καινός· καὶ περιτομὴ Παλαιὰ καὶ περιτομὴ Καινή, ἔτσι καὶ χάρις Παλαιά, καὶ χάρις Καινή. Ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν ὑπῆρχαν ὡς τύποι, ἐνῷ αὐτὰ ὑπάρχουν ὡς ἀλήθεια, τὰ ὁποῖα διατηροῦν κάποιαν ὁμωνυμίαν μὲ ἐκεῖνα, ὄχι ὅμως καὶ συνωνυμίαν. Ἐπειδὴ ἄνθρωπος ὀνομάζεται καὶ αὐτός, ὁ ὁποῖος ἀπεικονίζεται εἰς τοὺς τύπους καὶ εἰς τὰς εἰκόνας καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐγχαράσσεται ἐπὶ τῶν λευκῶν ἐπιφανειῶν μὲ τὸ μαῦρον χρῶμα καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐδέχθη τὴν ἀλήθειαν τῶν χρωμάτων. Καὶ μὲ τοὺς ἀνδριάντας τὸ αὐτὸ συμβαίνει, καθ' ὅσον καὶ ὁ ἐκ χρυσοῦ κατεσκευασμένος καὶ ὁ ἐκ πηλοῦ ἀνδριὰς ἔχει ὀναμασθῆ. Ἀλλὰ ὁ μὲν ἕνας ὡς τύπος, ὁ δὲ ἄλλος ὡς ἀλήθεια.

θ΄.* Νὰ μὴ νομίσῃς, λοιπόν, λόγῳ τῆς ὁμοιότητος τῶν ὀνομάτων, ὅτι ὑπάρχει ταυτότης πραγμάτων, ἀλλ' οὔτε πάλιν ἀλλοτρίωσις. Διότι, ἐὰν μὲν ἦσαν τύποι[15], δὲν ἦσαν ξένα πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἐὰν δὲ ὁ τύπος διατηροῦσε σκιὰν ἀληθείας, ἦτο ὁπωσδήποτε κατώτερος τῆς

13. Φιλιπ. 3, 3
14. Ἱερεμ. 38, 31

*Εἰς τὴν παράγραφον αὐτὴν συγκρίνεται ἡ υἱοθεσία, τὴν ὁποίαν ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, πρὸς τὴν υἱοθεσίαν, τὴν ὁποίαν ὑπόσχεται ὁ Θεὸς πρὸς τοὺς πιστεύοντας εἰς Χριστόν. Ἡ πρώτη εἶναι κατωτέρα τῆς δευτέρας. Ἀκολουθοῦν ἐπιχειρήματα. Ἐν συνεχείᾳ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος δέχεται ὅτι εἰς τὴν φράσιν «ἀντὶ χάριτος», χάρις ὀνομάζεται ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος.

15. Ἡ λέξις μὲ τὴν εἰδικὴν ἔννοιαν, ποὺ τῆς δίδει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἐδῶ, σημαίνει τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, τὸν Παλαιὸν Νόμον.

ἀληθείας»[15α]. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ διαφορὰ ὅλων αὐτῶν; Θέλετε, ἀφοῦ πάρωμεν ἕνα ἢ δύο ἀπὸ τὰ ἀναφερθέντα, νὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ αὐτά; Διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τὰ ἄλλα θὰ εἶναι εἰς ἡμᾶς φανερὰ καὶ θὰ ἴδωμεν ὅλοι, ὅτι ἐκεῖνα μὲν εἶναι διδάγματα κατάλληλα διὰ τὰ παιδιά, ἐνῷ αὐτὰ ἐδῶ διὰ τοὺς γενναίους καὶ μεγάλους ἄνδρας. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα εἶχαν νομοθετηθῆ ὡς χρήσιμα καὶ κατάλληλα νὰ δοθοῦν εἰς ἀνθρώπους, τὰ δὲ ἄλλα ὡς ἄξια εἰς ἀγγέλους.

Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν νὰ κάμωμεν τὴν ἀρχήν; Θέλετε νὰ κάμωμεν ἔναρξιν ἀπὸ αὐτὴν τὴν υἱοθεσίαν; Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς Παλαιᾶς υἱοθεσίας ἀπὸ τὴν Καινὴν υἱοθεσίαν; Ἐκείνη ἡ υἱοθεσία ἦτο τιμὴ ὀνόματος, ἐνῷ ἐδῶ ἀκολουθεῖ καὶ τὸ πρᾶγμα. Καὶ διὰ μὲν τὴν πρώτην λέγει· «Ἐγὼ εἶπα· θεοὶ εἶσθε σεῖς καὶ υἱοὶ ὑψίστου ὅλοι»[16], διὰ δὲ τὴν ἄλλην υἱοθεσίαν, ὅτι «ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν»[17]. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Μὲ λουτρὸν παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινίσεως Πνεύματος Ἁγίου[18]. Καὶ ἐκεῖνοι μέν, μετὰ τὴν προσηγορίαν των ὡς υἱῶν τοῦ Θεοῦ, εἶχαν ἀκόμη πνεῦμα δουλείας. Διότι, ἐνῷ παρέμεναν δοῦλοι, ἐτιμῶντο τοιουτοτρόπως μὲ τὴν ὀνομασίαν αὐτήν. Ἡμεῖς ὅμως, ἀφοῦ ἐγίναμεν ἐλεύθεροι, τότε ἐδέχθημεν τὴν τιμήν, ὄχι κατ' ὄνομα, ἀλλὰ πραγματικῶς.

Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ἐφανέρωσεν ὁ Παῦλος, λέγων· «Διότι δὲν ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας, διὰ νὰ φοβῆσθε πάλιν, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἱοθεσίας, διὰ τοῦ ὁποίου κράζομεν· Ἀββᾶ, ὁ Πατήρ»[19]· διότι, ἀφοῦ ἐγεννήθημεν ἄνωθεν καὶ τρόπον τινὰ ἀφοῦ ἀνεπλάσθημεν καὶ ἀνεγεννήθημεν, τοιουτοτρόπως ὠνομάσθημεν υἱοί. Ἀλλὰ καὶ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ εἶδος τῆς ἁγιωσύνης ἂν ἐξετάσῃ κανεὶς μὲ προσοχὴν καὶ ἀκρίβειαν, ποῖον δηλαδὴ εἶναι τὸ ἕνα, ποῖον τὸ ἄλλο, πάλιν καὶ ἀπὸ ἐδῶ θὰ ἴδῃ ὅτι ὑπάρχει μεγάλη διαφορά. Διότι ἐκεῖνοι μέν, ὅταν δὲν ἐλάτρευαν τὰ εἴδωλα, ὅταν δὲν ἐπόρνευαν, ὅταν δὲν ἐμοίχευαν, ἐκαλοῦντο μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα, ἡμεῖς, ὅμως, γινόμεθα ἅγιοι ὄχι μόνον ἀπέχοντες ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ καὶ πραγματοποιοῦντες τὰ μεγαλύτερα.

Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν καὶ κύριον λόγον, ἔχομεν αὐτὴν τὴν δωρεὰν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἔπειτα δὲ καὶ ἕνεκα πολιτείας πολὺ ἀνωτέρας τῆς Ἰουδαϊκῆς. Καὶ ὅτι αὐτά, τὰ ὁποῖα λέγω, δὲν εἶναι ἁπλῆ καυχησιολογία, ἄκουσε εἰς ἐκείνους μὲν τί λέγει· «Δὲν πρέπει νὰ καταφύγετε εἰς μαντικὰς πράξεις, διὰ νὰ καθαρίσετε τάχα τὰ παιδιά σας, διότι εἶσθε λαὸς ἅγιος»[20]. Ὥστε αὐτὸ ἦτο δι' ἐκείνους ἡ ἁγιωσύνη, ἡ ἀπαλλαγὴ καὶ ἀπελευθέρωσίς των ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρίαν. Μὲ μᾶς ὅμως δὲν ἔχουν τοιουτοτρόπως τὰ πράγματα, ἀλλὰ «διὰ νὰ εἶναι ἁγία, λέγει, καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα»[21], «ἐπιδιώκετε νὰ ἔχετε εἰρήνην (μὲ ὅλους) καὶ τὸν ἁγιασμόν, ἄνευ τοῦ ὁποίου οὐδεὶς θὰ ἴδῃ τὸν Θεόν»[22], καὶ «ἐκπληροῦντες ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ»[23]. Διότι δὲν ἀρκεῖ τὸ ὄνομα ἅγιος, διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἐπὶ ὅλων ἐκείνων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἠμπορεῖ νὰ λέγεται. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Θεὸς ὀνομάζεται ἅγιος, ἀλλ' ὄχι, φυσικά, ὅπως ἡμεῖς.

Ὅταν πράγματι ὁ Προφήτης Ἡσαΐας, ἤκουσε τὴν

15α. Πρβλ. Ἑβρ. 8, 5 κ' 10, 1.
16. Ψαλμ. 81, 6
17. Ἰωάνν. 1, 13
18. Τιτ. 3, 5
19. Ρωμ. 8, 15

20. Δευτερ. 18, 10
21. Α' Κορινθ. 7, 34
22. Ἑβρ. 12, 14
23. Β' Κορινθ. 7, 1.

λέξιν αὐτήν, προφερομένην ἀπὸ τὰ Σεραφίμ[24], κύτταξε τι εἶπε· «Ἀλλοίμονον ἐγὼ ὁ ταλαίπωρος, διότι ἐχάθην, ἐπειδὴ εἶμαι ἄνθρωπος ἀκαθάρτων χειλέων καὶ κατοικῶ ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκαθάρτων χειλέων»[25]! Παρ' ὅλον, ὅτι καὶ ἅγιος καθαρὸς ἦτο· ἐν τούτοις, κρινόμενοι ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὴν ἄνω, τὴν θείαν ἁγιωσύνην, εἴμεθα ἀκάθαρτοι. Ἅγιοι εἶναι καὶ οἱ Ἄγγελοι, ἅγιοι οἱ ἀρχάγγελοι, ὁμοίως καὶ τὰ Σεραφὶμ καὶ Χερουβίμ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἁγιωσύνης αὐτῆς ἡ διαφορὰ καὶ πρὸς ἡμᾶς καὶ πρὸς τὰς ὑπερεχούσας δυνάμεις εἶναι ἄλλη πάλιν. Ἔπρεπε καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα λεπτομερῶς νὰ ἀσχοληθῶμεν, ἀλλὰ βλέπω ὅτι ὁ λόγος μας ἐκτείνεται πολὺ εἰς μῆκος. δι' αὐτό, ἀφοῦ διακόψωμεν ἐδῶ τὴν περαιτέρω ἐξέτασιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος αὐτοῦ, θὰ ἀφήσωμεν τὰ ὑπόλοιπα νὰ ἐξετάσετε σεῖς. Διότι ἠμπορεῖτε καὶ σεῖς νὰ συγκεντρώσετε αὐτὰ εἰς τὴν οἰκίαν σας καὶ νὰ διαπιστώσετε τὴν διαφορὰν καὶ νὰ διεξέλθετε καὶ τὰ ὑπόλοιπα ὁμοίως· «διότι δίδε, λέγει, εἰς τὸν σοφὸν ἀφορμὴν καὶ θὰ γίνῃ σοφώτερος»[26]. Διότι ἡ μὲν ἀρχὴ ἔγινεν ἀπὸ ἡμᾶς, τὸ δὲ τέλος ἂς γίνῃ ἀπὸ σᾶς. Ἐπειδὴ εἶναι ἀνάγκη τώρα ἐμεῖς νὰ συνεχίσωμεν.

Ἀφοῦ εἶπε· «Καὶ πάντες ἡμεῖς ἐλάβομεν ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ», προσέθεσε· «Καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος», δεικνύων ὅτι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι χάριτι ἐσώζοντο[27]. Διότι, λέγει, δὲν σᾶς ἐξέλεξα διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἰδικῶν σας κατορθωμάτων, ἀλλὰ πρὸς χάριν τῶν πατέρων σας. Ἐάν, λοιπόν, δὲν ἐξελέγησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἰδι-

24. Ἐννοεῖ τὸν ὕμνον «Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος Σαβαώθ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ», τὸν ὁποῖον ἤκουσεν ὁ Προφήτης Ἡσαΐας (Ἡσ. 6, 4), ἐν ὁράματι, ἀναπεμπόμενον πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὸ τῶν Ἀγγέλων.
25. Ἡσ. 6, 5.
26. Παροιμ. 9, 9
27. Πρβλ. Ἐφεσ. 2, 5.

κά των κατορθώματα, εἶναι φανερὸν ὅτι χάριτι θείᾳ ἔτυχον αὐτῆς τῆς τιμῆς. Καὶ ἡμεῖς δὲ ὅλοι χάριτι θείᾳ ἐσώθημεν, ἀλλ' ὄχι ὁμοίως μὲ ἐκείνους, διότι ἡ θεία χάρις δὲν μᾶς ἐδόθη διὰ τὰ αὐτὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ διὰ πολὺ μεγαλύτερα καὶ ὑψηλότερα. Δὲν ὑπάρχει σὲ μᾶς τοιαύτη χάρις, διότι δὲν μᾶς ἐδόθη μόνον συγχώρησις ἁμαρτημάτων — ἐπειδὴ ὡς πρὸς αὐτὸ ὁμοιάζομεν μὲ ἐκείνους, καθ' ὅσον ὅλοι ἡμάρτησαν[28] —, ἀλλὰ καὶ δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμὸς καὶ υἱοθεσία καὶ Πνεύματος χάρις πολὺ λαμπροτέρα καὶ ἀφθονωτέρα. Δι' αὐτῆς τῆς χάριτος ἐγίναμεν ἀγαπητοὶ εἰς τὸν Θεόν, ὄχι πλέον ὡς δοῦλοι μόνον. ἀλλὰ καὶ ὡς υἱοὶ καὶ ὡς φίλοι Αὐτοῦ.

Διὰ τοῦτο λέγει· «Χάριν ἀντὶ χάριτος». Καὶ διότι τὰ διὰ τοῦ νόμου δοθέντα ἀγαθὰ καὶ αὐτὰ ἔργον τῆς θείας χάριτος ἦσαν, καθὼς καὶ αὐτὴ ἡ ἐκ τοῦ μηδενὸς εἰς τὴν ζωὴν παρουσία μας. Διότι δὲν ἐλάβαμεν αὐτὴν τὴν ἀμοιβήν, ἕνεκα κατορθωμάτων πραγματοποιηθέντων εἰς τὸ παρελθὸν — πῶς ἄλλωστε ἦτο δυνατὸν νὰ πραγματοποιήσωμεν τοιαῦτα; ἐφ' ὅσον οὔτε κἂν ὑπήρχαμεν; — ἀλλὰ μᾶς ἐδόθη ὡς δῶρον ἀπὸ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἀπὸ παντοῦ ἤρχισεν Αὐτὸς πρῶτος τὴν εὐεργεσίαν. Ὄχι δὲ μόνον ἡ ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργία καὶ παρουσία ἡμῶν εἰς τὴν ζωήν, ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐδημιουργήθημεν κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε ἀμέσως μὲ τὴν δημιουργίαν μας νὰ μάθωμεν τὰ πρακτέα καὶ τὰ μὴ πρακτέα, ἐπὶ πλέον καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸν νόμον αὐτὸν ἐλάβαμεν εἰς τὴν φύσιν μας καὶ τὸ ὅτι ἐνεπιστεύθη εἰς ἡμᾶς ὁ Δημιουργὸς τὸ ἀδέκαστον δικαστήριον τῆς συνειδήσεως, εἶναι ὁμοίως ἀπόδειξις μεγίστης χάριτος καὶ ἀνεκφράστου φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἀπεδείχθη πρὸς ἡμᾶς. Καὶ ἡ διὰ τοῦ γραπτοῦ νόμου ἐπανάκτη-

28. Πρβλ. Ρωμ. 3, 23

σις καὶ ἐκ νέου ἀφύπνισις τοῦ νόμου αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὑποστῆ ἀνεπανόρθωτον φθοράν[29], ἔργον καὶ δῶρον τῆς Θείας χάριτος ἦταν. Διότι τὸ μὲν ἕνα, ἡ φθορὰ δηλαδὴ τοῦ νόμου, ἦταν, ὡς ἐπακολούθημα, τιμωρία καὶ κολασμός, ἐπιβληθεὶς εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι παρέβαιναν τὴν ἐξ ἀρχῆς δοθεῖσαν ἐντολήν, τὸ δὲ ἄλλο, ὁ γραπτὸς δηλαδὴ νόμος, δὲν ἦταν τιμωρία, ἀλλὰ πάλιν διόρθωσις καὶ συγγνώμη, ἡ ὁποία δὲν ἦταν φυσικὰ ὀφειλή, ἀλλ' ἐδίδετο ἀπὸ ἀγάπην καὶ ἀποτελοῦσε χάριν. Ἀλλ' ὅτι ἦτο δῶρον τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀγάπης, ἄκουσε ποὺ τὸ λέγει ὁ Δαβίδ· «Ὁ Κύριος κάμνει δικαιοσύνην καὶ κρίσιν εἰς πάντας τοὺς ἀδικουμένους. Ἐφανέρωσε τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν Μωϋσῆν, τὰ ἔργα αὐτοῦ εἰς τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ»[30]· καὶ πάλιν, «χρηστὸς καὶ δίκαιος ὁ Κύριος· διὰ τοῦτο θὰ διδάσκῃ καὶ θὰ καθοδηγῇ μὲ τὸν Νόμον του τοὺς ἁμαρτάνοντας, διὰ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς»[31].

γ'. * Ἔργον λοιπὸν ἐλεημοσύνης καὶ εὐσπλαγχνίας καὶ χάριτος ἦτο τὸ νὰ λάβουν τὸν νόμον. Διὰ τοῦτο ἀφοῦ εἶπε· «Χάριν ἀντὶ χάριτος», ἀγωνιζόμενος ἀκόμη θερμότερον, διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὸ μέγεθος τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐδόθησαν, προσέθεσε τὰ ἐν συνεχείᾳ λεγόμενα· «Ὁ νόμος διὰ Μωϋσέως ἐδόθη· ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο». Εἴδατε, λοιπόν, πῶς κατὰ

29. Ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας.
30. Ψαλμ. 102, 6 καὶ 7
31. Ψαλμ. 24, 8
* Ἐνταῦθα, παραβάλλεται ὁ διὰ Μωϋσέως δοθεὶς τυπικὸς νόμος πρὸς τὴν διὰ τοῦ Χριστοῦ γενομένην εἰς ἡμᾶς χάριν καὶ ἀλήθειαν καὶ ἀποδεικνύεται ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Χριστοῦ ὡς πρὸς τὸν Μωϋσῆν. Ἐν συνεχείᾳ, ὑπογραμμίζεται ὅτι τὰ ρήματα «ἐγένετο» καὶ «ἐδόθη» φανερώνουν τὴν διαφορὰν τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως, διότι τὸ μὲν «ἐδόθη», λεγόμενον ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως, σημαίνει τὴν διακονίαν αὐτοῦ ὡς δούλου, τὸ δὲ «ἐγένετο», λεγόμενον ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, σημαίνει τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ὡς βασιλέως.

τρόπον ἤρεμον καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον, μὲ ἕνα λόγον, τόσον ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, ὅσον καὶ ὁ μαθητής[32], εἰσάγουν τοὺς ἀκροατὰς εἰς τὴν ὑψηλοτάτην γνῶσιν, ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς ἐγύμνασαν εἰς τὰ ταπεινότερα; Διότι ὁ μὲν πρῶτος, ἀφοῦ συνέκρινε πρὸς τὸν ἑαυτόν του Ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἀσυγκρίτως ὑπερέχει ὅλων, ἔδειξεν ἔπειτα τοιουτοτρόπως τὴν ὑπεροχὴν Αὐτοῦ, διὰ τῶν ἑξῆς· «Ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν» καὶ ἀκολούθως μὲ τὸ νὰ προσθέσῃ τὸ « πρῶτός μου ἦν». Ὁ δὲ δεύτερος ἐπέτυχε μὲν κάτι πολὺ περισσότερον τοῦ πρώτου, ὀλιγώτερον ὅμως ὁπωσδήποτε τῆς ἀξίας τοῦ Μονογενοῦς. Διότι ὄχι πρὸς τὸν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν, ἀλλὰ πρὸς τὸν Μωϋσῆν, ὁ ὁποῖος περισσότερον ἐκείνου ἐθαυμάζετο μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων, συνέκρινεν Αὐτόν· «διότι ὁ νόμος, λέγει, ἐδόθη διὰ Μωϋσέως· ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια ἐγένετο διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Καὶ πρόσεξε τὴν σύνεσιν. Δὲν ἐξετάζει τὸ πρόσωπον, ἀλλὰ τὰ πράγματα. Ἀφοῦ δὲ αὐτὰ ἀπεδείχθησαν πολὺ μεγαλύτερα, φυσικὸν ἦταν καὶ οἱ ἀγνώμονες ἀκόμη κατ' ἀνάγκην νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν περὶ Χριστοῦ ἀλήθειαν, ἡ ὁποία ἀκόμη ἀπετέλει ἁπλῆν ὑπόνοιαν καὶ εἰκασίαν. Διότι, ὅταν παρέχουν βοῶσαν μαρτυρίαν αὐτὰ τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν καμμίαν ὑποψίαν, ὅτι πρὸς χάριν ἢ καὶ πρὸς ἀπέχθειαν κάποιου δίδουν αὐτὴν τὴν μαρτυρίαν, τότε εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι καὶ οἱ ἀγνώμονες θὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν. Διότι αὐτὰ παραμένουν ὅπως ἀκριβῶς τὰ διαθέτουν οἱ δημιουργοί τους, δι' αὐτὸ μάλιστα ἡ μαρτυρία, ἡ ὁποία δίδεται ἀπὸ αὐτά, εἶναι ἀνύποπτος καὶ κατὰ συνέπειαν περισσότερον ὅλων ἀκριβεστέρα καὶ εἰλικρινεστέρα.

Κύτταξε δὲ καὶ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον κάμνει ἄνετον καὶ ἄκοπον τὴν παρουσίασιν τῆς ἀληθείας ἀκόμη

32. Ἐννοεῖ τὸν Ἰωάννην τὸν Εὐαγγελιστήν.

καὶ μεταξὺ τῶν περισσοτέρων ἀδυνάτων. Διότι δὲν κατασκευάζει μὲ τὸν λόγον τὴν ὑπεροχήν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἁπλῆν ἀντιπαραβολὴν τῶν ὀνομάτων ἀποδεικνύει τὴν διαφοράν. Ἔτσι, εἰς τὸν νόμον ἀντιπαρέθεσε τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ εἰς τὸ ρῆμα «ἐδόθη» τὸ «ἐγένετο». Εἶναι δὲ μεγάλη ἡ διαφορὰ ἡ ὑφισταμένη μεταξὺ αὐτῶν. Διότι τὸ μὲν ἕνα, τὸ «ἐδόθη» φανερώνει τὸν ὑπηρέτην, ὁ ὁποῖος ἔλαβε ἀπὸ ἄλλον καὶ ἔδωσεν, ὅ,τι ἔλαβεν, εἰς ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους διετάχθη νὰ δώση, τὸ δὲ ἄλλο, τὸ «ἐγένετο» ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια, εἶναι ἐνδεικτικὸν τοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος μὲ ἐξουσίαν συγχωρεῖ ὅλα τὰ ἁμαρτήματα, καὶ ὁ ἴδιος παρουσιάζει τὴν δωρεάν. Δι᾽ αὐτὸ ἔλεγεν· «Εἶναι συγχωρημέναι αἱ ἁμαρτίαι σου»[33], καὶ πάλιν· «ἀλλὰ διὰ νὰ μάθετε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς νὰ συγχωρῇ ἁμαρτίας, λέγει πρὸς τὸν παραλυτικόν· σήκω καὶ πάρε τὸ κρεββάτι σου καὶ πήγαινε εἰς τὸ σπίτι σου»[34].

Βλέπεις μὲ ποῖον τρόπον ἡ χάρις γίνεται δι᾽ Αὐτοῦ; Πρόσεξε τώρα καὶ τὴν ἀλήθειαν. Τὴν μὲν λοιπὸν χάριν φανερώνουν καὶ αὐτὰ καὶ ὅσα συνέβησαν μὲ τὸν ληστὴν καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ἡ ὁποία δίδεται δι᾽ Αὐτοῦ καὶ ἄλλα πολλά, τὴν δὲ ἀλήθειαν θὰ γνωρίσωμεν καλλίτερα, ἐὰν παρατηρήσωμεν μετὰ προσοχῆς τοὺς τύπους. Διότι τὰς οἰκονομίας[35], αἱ ὁποῖαι ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιηθοῦν εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, προδιέγραψαν οἱ τύποι ὡς τύποι, ἀφοῦ προηγήθησαν, ὅταν δὲ ἦλθεν ὁ Χριστὸς ἐξεπλήρωσεν αὐτήν.

33. Μαρκ. 2, 9

34. Μαρκ. 2, 10 καὶ 11.

35. Διὰ τῆς λέξεως αὐτῆς νοοῦνται αἱ ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Εἰδικῶς ἐδῶ, νοεῖται τὸ ἐπὶ γῆς ἔργον τοῦ Θεανθρώπου, τὸ ὁποῖον εἰσάγει ἡμᾶς εἰς μίαν νέαν περίοδον ζωῆς, τὴν περίοδον τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἡ ὁποία εἶναι περίοδος «χάριτος καὶ ἀληθείας».

Ἀλλ᾽ ἂς ἴδωμεν τώρα ἐν ὀλίγοις καὶ τοὺς τύπους. Διότι οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ διέλθωμεν ὅλα τὰ εἴδη τῶν τύπων κατὰ τὴν παροῦσαν ὥραν. Ἀπὸ ἐκεῖνα ὅμως τὰ ὀλίγα, τὰ ὁποῖα θὰ σᾶς παρουσιάσω διὰ νὰ μάθετε, θὰ καταλάβετε καὶ τὰ ὑπόλοιπα. Θέλετε λοιπὸν νὰ κάμωμεν ἔναρξιν ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος; Τί λοιπὸν λέγει ὁ τύπος; Κάθε οἰκογένεια[36], ἂς πάρῃ ἀπὸ ἕνα ἀρνὶ καὶ ἂς σφάξῃ αὐτὸ καὶ ἂς κάμῃ ὅπως διέταξε καὶ ἐνομοθέτησεν ὁ Μωϋσῆς. Ὁ Χριστὸς ὅμως δὲν ἐνεργεῖ κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον — διότι δὲν διατάσσει νὰ γίνῃ τοῦτο —, ἀλλ᾽ Αὐτὸς ὁ ἴδιος γίνεται ἀμνός, ὁ ὁποῖος προσέφερε τὸν ἑαυτόν του θυσίαν εἰς τὸν Πατέρα.

δ΄. * Κύτταξε πῶς ὁ μὲν τύπος ἐδόθη διὰ Μωϋσέως, ἡ δὲ ἀλήθεια ἔγινε διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ πάλιν ὅταν οἱ Ἀμαληκῖται ἐπολέμουν τοὺς Ἑβραίους, εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, τὰ μὲν χέρια τοῦ Μωϋσέως ἐστηρίζοντο[37], ὑψούμενα καὶ βασταζόμενα ἀπὸ τὸν Ἀαρὼν καὶ τὸν Ὤρ, οἱ ὁποῖοι ἐστέκοντο ἀπὸ τὰ δύο μέρη, ἐνῷ ὁ Χριστός, ὅταν παρουσιάσθη ἐπὶ τῆς γῆς, Αὐτὸς ὁ ἴδιος δι᾽ ἑαυτοῦ, ἀφοῦ ἅπλωσε τὰ χέρια, ἐκρατοῦσεν αὐτὰ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ. Εἶδες πῶς ὁ μὲν τύπος ἐδίδετο, ἡ δὲ ἀλήθεια ἐγίνετο; Πάλιν ὁ νόμος ἔλεγεν· «Ἐπικατάρατος ὁ καθένας, ποὺ δὲν μένει σταθερὸς εἰς ὅλα ὅσα εἶναι γραμμένα εἰς τὸ βιβλίον αὐτό»[38]· ἡ δὲ χάρις τί λέγει; «Ἔλθετε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω»[39] καὶ ὁ Παῦλος· «Ὁ Χριστὸς ἐξηγόρασεν ἡμᾶς ἐκ

36. Ἔξοδ. 12, 3.

* Τὸ θέμα ἐδῶ ἠθικόν. Ἡ υἱοθεσία εἶναι ὑψίστη τιμή, ἀλλὰ καὶ μεγάλη εὐθύνη διὰ τοὺς χριστιανούς, διότι ὀφείλουν νὰ ζοῦν συμφώνως πρὸς τὴν ἀληθῆ υἱοθεσίαν.

37. Σχηματίζεται τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Τὰ σχετικὰ γεγονότα ἐν Ἐξόδ. 17, 8, κ. ἑ.

38. Δευτερ. 27, 26

39. Ματθ. 11, 28.

τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα»[40].

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔχομε ἀπολαύσει τόσον πλουσίας χάριτος καὶ ἀληθείας, σᾶς παρακαλῶ, ἂς μὴ γίνωμεν ἐξ αἰτίας τοῦ μεγέθους τῆς χάριτος ὀκνηρότεροι. Διότι ὅσον μεγαλυτέρας τιμῆς ἠξιώθημεν, τόσον περισσότερον εἴμεθα καὶ ὀφείλεται ἀρετῆς. Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος εὐεργετήθη ὀλίγον καὶ ἂν ἐπιδείξῃ ὀλίγην προθυμίαν καὶ μικρὰ ἔργα, δὲν εἶναι ἄξιος τόσον μεγάλης καταδίκης, ἐνῷ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀνῆλθεν εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς τιμῆς καὶ ἔπειτα ἐπέδειξεν ἔργα ταπεινὰ καὶ χαμαίζηλα, θὰ εἶναι ἄξιος πολὺ μεγαλυτέρας καταδίκης. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο νὰ φαντασθῶμεν ποτὲ τέτοια πράγματα δι' ἐσᾶς! Διότι ἔχομεν πεποίθησιν εἰς τὸν Κύριον, ὅτι ὑψωθήκατε ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἐπετάξατε ψυχικῶς πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ εὑρισκόμενοι εἰς τὸν κόσμον, δὲν καταγίνεσθε μὲ τὰ ἔργα τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ παρ' ὅλον, ὅτι εἴμεθα ἀπολύτως βέβαιοι διὰ τὴν ἠθικήν σας προκοπήν, δὲν παύομεν συνεχῶς νὰ παρακαλοῦμεν τὰ ἴδια. Τὸ ἴδιο γίνεται, ὡς γνωστόν, καὶ μὲ τοὺς κοσμικοὺς ἀγῶνας. Καὶ κατ' αὐτούς, δηλαδή, οἱ θεαταὶ ὅλοι ἀπὸ συμφώνου ὄχι ἐκείνους ποὺ ἔχουν ὑποχωρήσει καὶ ἐγκαταλείψει τὸν ἀγῶνα, οὔτε αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν πέσει κάτω νικημένοι, ἀλλ' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀγωνίζονται καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ τρέχουν, προτρέπουν νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τῶν κοσμικῶν ἀγώνων οἱ θεαταί, ἐπειδὴ ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἀδίκως κοπιάζουν καὶ ὅτι δὲν ἠμποροῦν νὰ τοὺς ἀναστήσουν μὲ παρακλήσεις, ἐφ' ὅσον ἀπεκόπησαν καὶ ἔχασαν διὰ παντὸς τὴν νίκην, παύουν περιφρονοῦντες αὐτοὺς νὰ τοὺς παρακινοῦν καὶ προτρέπουν, ἐνῷ εἰς τὴν ἰδικήν μας περίπτωσιν ὄχι μόνον

40. Γαλ. 3, 13

ἀπὸ σᾶς, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκεσθε εἰς κατάστασιν πνευματικῆς ἀνατάσεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐγκαταλείψαντας τὸν ἀγῶνα, ἐὰν αὐτοὶ θελήσουν νὰ ἀλλάξουν, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναμείνωμεν κάτι καλόν.

Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ κάμνομεν τὰ πάντα, παρακαλοῦμεν, κατηγοροῦμεν, προτρέπομεν, ἐπαινοῦμεν, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἰδικήν σας σωτηρίαν. Νὰ μὴ δυσαρεστηθῆτε λοιπὸν ἀπὸ τὴν συνεχῆ περὶ τῆς πολιτείας σας παραίνεσίν μας. Διότι τὰς παραινέσεις καὶ συμβουλάς μας δὲν κάμνομεν, ἐπειδὴ καταδικάζομεν διαπιστωθεῖσαν εἰς σᾶς ραθυμίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ τρέφομεν διὰ σᾶς πάρα πολὺ χρηστὰς ἐλπίδας. Ὄχι δὲ μόνον πρὸς ἐσᾶς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς διδάσκοντας, ἔχουν λεχθῆ αὐτά, καὶ θὰ λεχθοῦν. Διότι καὶ ἡμεῖς τῆς αὐτῆς διδασκαλίας ἔχομεν ἀνάγκην. Τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτὰ λέγονται ἀπὸ μᾶς, δὲν ἐμποδίζει εἰς τίποτε νὰ ἀπευθύνωνται καὶ πρὸς ἡμᾶς. Διότι ἐκεῖνον μέν, τὸν ὁποῖον ὁ λόγος μας εὑρῆκε ὑπεύθυνον, διώρθωσεν, ἐκεῖνον δέ, τὸν ὁποῖον εὑρῆκε μακρὰν καὶ ἀπηλλαγμένον ἁμαρτίας, ἀπεμάκρυνε καὶ ἀπεχώρισε ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη περισσότερον. Διότι οὔτε ἡμεῖς εἴμεθα ἀπηλλαγμένοι καὶ τελείως καθαροὶ ἀπὸ ἁμαρτίας. Καὶ τὸ θεραπευτήριον λοιπὸν κοινὸν καὶ τὰ προσφερόμενα φάρμακα διατίθενται δι' ὅλους καὶ εὑρίσκονται ἐνώπιον ὅλων. Ἐν τούτοις ἡ θεραπεία δὲν εἶναι κοινή, ἀλλὰ γίνεται σύμφωνα μὲ τὴν προαίρεσιν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦν αὐτά. Δι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποίησε καλῶς τὸ φάρμακον θὰ χαρῇ τὴν θεραπείαν, ἐνῷ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπέθεσεν εἰς τὸ τραῦμα του τὸ φάρμακον, θὰ μεγαλώσῃ περισσότερον τὸ κακὸν καὶ θὰ καταλήξῃ εἰς τὸν φοβερώτατον θάνατον.

Ἂς μὴ λυπούμεθα λοιπὸν καὶ δυσανασχετοῦμε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θεραπείας, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον ἂς χαιρώμεθα καὶ ἂν ἀκόμη ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας φέρῃ πικροὺς πόνους. Διότι ἀργότερα θὰ μᾶς φανερώσῃ

τὸν καρπόν, ὁ ὁποῖος εἶναι πολὺ γλυκύς. Ἂς πράττωμεν λοιπὸν τὰ πάντα μὲ μοναδικὸν σκοπὸν νὰ παραμείνωμεν καθαροὶ ἀπὸ τραύματα καὶ πληγάς, τὰς ὁποίας προξενοῦν εἰς τὴν ψυχὴν τὰ δόντια τῆς ἁμαρτίας, διὰ νὰ μὴ παραδοθῶμεν εἰς τὰς τιμωρητικὰς καὶ ἀπαισίας δυνάμεις κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀλλ' ἀφοῦ γίνωμεν ἄξιοι τῆς θέας τοῦ Χριστοῦ, νὰ ἀνέλθωμεν εἰς τὸν αἰῶνα ἐκεῖνον καὶ νὰ παραδοθῶμεν εἰς τὰς δυνάμεις ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἠμποροῦν νὰ μᾶς εἰσαγάγουν εἰς τὴν κληρονομίαν τῶν οὐρανῶν, ποὺ ἔχει ἑτοιμασθῆ διὰ τοὺς ἀγαπῶντας Αὐτόν. Αὐτὴν τὴν κληρονομίαν μακάρι ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον πρέπει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΕ' (15)
(Ἰωάν. α', 18)

«Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ὁ Μονογενὴς Υἱός, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρός, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο» (Ἰωάν. 1, 18).

α'. * Τοὺς λόγους καὶ τὰς διδαχάς, αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς τὰς Ἁγίας Γραφάς, ὁ Θεὸς δὲν θέλει νὰ ἀκούωμεν ἁπλῶς, ἀλλὰ μὲ πολλὴν σύνεσιν. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ μὲν μακάριος Δαβὶδ εἰς τὴν ἀρχὴν πολλῶν ψαλμῶν του ἔγραφε τὸ «εἰς σύνεσιν»[1] καὶ ἔλεγεν «Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου[2]». Μετὰ δὲ ἀπὸ αὐτὸν καὶ ὁ υἱός του[3], ἀφοῦ θεωρεῖ καὶ θέτει ὡς θεμέλιον τὴν σοφίαν, λέγει ὅτι πρέπει νὰ ἐπιδιώκωμεν αὐτὴν ὅπως τὸ ἀργύριον, μᾶλλον δὲ

*Εἰς τὴν πρώτην παράγραφον τῆς ὁμιλίας αὐτῆς, διακρίνομεν δύο βασικὰ σημεῖα: Τὸ πρῶτον, ἀναφέρεται εἰς τὸν τρόπον τῆς ἀναγνώσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τὸ δεύτερον, ἀφορᾷ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς φράσεως «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε». Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ πρῶτον, ὁ ἱερὸς Πατὴρ παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἀνάγνωσις τῆς Ἁγίας Γραφῆς πρέπει νὰ γίνεται μὲ πολλὴν προσοχήν, διότι ἄλλως δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ κατανόησις αὐτῆς. Ἐν σχέσει δὲ μὲ τὸ δεύτερον σημεῖον, παρατηρεῖται ὅτι τὸν Θεὸν δὲν εἶδε ποτὲ κανεὶς κατ' οὐσίαν, παρὰ μόνον ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα. Ἀκολουθοῦν λαμπραὶ σκέψεις ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν σημείων.

1. Δέκα τρεῖς ψαλμοὶ φέρουν τὸν τίτλον «συνέσεως» ἢ «εἰς σύνεσιν». Τὸ νόημά του εἶναι σκοτεινόν. Ἴσως φανερώνει ὅ,τι ὁ ψαλμὸς εἶναι διδακτικὸς εἰς φρονηματισμόν, εἰς σύνεσιν, ἢ ὅτι πρέπει νὰ ψάλλεται «συνετῶς», σύμφωνα μὲ τὸ «ψάλατε συνετῶς» (ψαλμ. 47, 8), κατὰ τρόπον δηλαδὴ συνετόν, μὲ νόημα.

2. Ψαλμ. 118, 18.

3. Ἐννοεῖ τὸν Σολομῶντα

πρέπει νὰ ἐμπορευώμεθα αὐτὴν περισσότερον ἀπὸ τὸν χρυσόν[4]. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος, συμβουλεύων τοὺς Ἰουδαίους νὰ ἐρευνοῦν τὰς Γραφάς[5], πολὺ περισσότερον παρακινεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν ἔρευναν καὶ ἀναζήτησιν τοῦ βαθυτέρου νοήματος, τοῦ ἐμπεριεχομένου εἰς αὐτάς. Διότι, ἐὰν βεβαίως ἀμέσως καὶ μὲ τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν ἦταν δυνατὸν νὰ καταλάβωμεν τὰς Ἁγίας Γραφάς, δὲν θὰ συνεβούλευε τοῦτο. Ἄλλωστε, ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι φανερὸν εἰς ὅλους καὶ εὑρίσκεται εὔκολα, κανεὶς ποτὲ δὲν θὰ ἐρευνοῦσε, διὰ νὰ εὕρῃ, ἀλλὰ αὐτό, τὸ ὁποῖον εἶναι κρυμμένο εὑρίσκεται ὕστερα ἀπὸ πολλὴν ἔρευναν. Δι' αὐτὸ καί, θέλων νὰ διεγείρῃ ἡμᾶς εἰς τὴν ἔρευναν, λέγει ὅτι αὐταὶ εἶναι κεκρυμμένος θησαυρός.

Αὐτὰ δὲ ἔχει εἰπῆ πρὸς ἡμᾶς, διὰ νὰ μὴ προσεγγίζωμεν ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε καὶ κατὰ τρόπον ὅλως ἐπιπόλαιον τοὺς λόγους τῶν Γραφῶν, ἀλλὰ νὰ ἐρευνῶμεν αὐτοὺς μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν. Διότι, ἐὰν ἀκούσῃ κανεὶς χωρὶς καμμίαν ἐξέτασιν τὰ περιεχόμενα εἰς αὐτὰς καὶ τὰ δεχθῇ ὅλα ἔτσι, ὅπως ἔχουν λεχθῆ κατὰ τὸ γράμμα, πολλὰ ἄτοπα θὰ φαντασθῇ περὶ τοῦ Θεοῦ. Διότι θὰ τὸν φαντασθῇ καὶ ὡς ἄνθρωπον καὶ ὡς συνιστάμενον ἀπὸ χαλκὸν καὶ ὀργίλον καὶ θυμώδη καὶ πολλὰς ἀκόμη χειροτέρας ἀπὸ αὐτὰς ἀπόψεις θὰ ἀναγκασθῇ νὰ δεχθῇ περὶ Αὐτοῦ. Ἂν ὅμως κανεὶς ἐξετάσῃ προσεκτικὰ καὶ ἀντιληφθῇ τὸ νόημα, τὸ ὁποῖον περικλείεται εἰς τὸ βάθος τῶν θείων λόγων, τότε θὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ κάθε τέτοιαν ἀτοπίαν. Ἐπειδὴ καὶ αὐτό, παραδείγματος χάριν, τὸ ἀναγνωσθὲν χωρίον, τὸ ὁποῖον πρόκειται τώρα νὰ ἑρμηνεύσωμεν, λέγει ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει κόλπον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ὑλικῶν σωμάτων. Ἐν

4. Παροιμ. 16, 16
5. Ἰωάνν. 5, 39

τούτοις κανεὶς δὲν εἶναι τόσον τρελλός, ὥστε νὰ νομίσῃ ὅτι ὁ ἀσώματος Θεὸς εἶναι σῶμα ὑλικόν. Ἂς ἐξετάσωμεν λοιπὸν τὸ προκείμενον χωρίον μετὰ προσοχῆς καὶ πάσης ἀκριβείας, διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ πλήρως καὶ κατὰ τρόπον ἁρμόζοντα εἰς τὴν πνευματικὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν ἐκφράζει.

«Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε». Πῶς ἔφθασεν ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἀληθείας αὐτῆς; Ἀφοῦ ἐφανέρωσε τὰς ὑπερβολικῶς μεγάλας δωρεὰς τοῦ Χριστοῦ, αἱ ὁποῖαι διαφέρουν ἀπείρως ἐκείνων, αἱ ὁποιαι ἐδόθησαν διὰ τοῦ Μωϋσέως, ἠθέλησε ἀκολούθως νὰ ἀναφέρῃ καὶ εὔλογον αἰτίαν τῆς διαφορᾶς. Διότι ἐκεῖνος μέν, ἐφ' ὅσον ἦταν ὑπηρέτης, ἔγινε διάκονος ταπεινοτέρων πραγμάτων, ἐνῷ ὁ Χριστός, Δεσπότης ὢν καὶ Βασιλεὺς καὶ Υἱὸς Βασιλέως, ἔφερεν εἰς ἡμᾶς τὰ πολὺ μεγαλύτερα, συνυπάρχων πάντοτε μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ αἰωνίως βλέπων Αὐτόν. Διὰ τοῦτο καὶ συνέχισεν, ὡς ἑξῆς: «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε». Τί ὅμως θὰ εἴπωμεν εἰς τὸν μεγαλοφωνότατον Ἡσαΐαν, ὁ ὁποῖος λέγει: «Εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου»[6]; Τί θὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸν Ἰωάννην, ὁ ὁποῖος λέγει, δίδων πρόσθετον μαρτυρίαν, ἐπιβεβαιώνουσαν τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ, ὅτι εἶπεν αὐτά, ὅταν εἶδε τὴν δόξαν Αὐτοῦ; Τί πάλιν θὰ εἴπωμεν εἰς τὸν Ἰεζεκιήλ; Διότι καὶ ὁ προφήτης αὐτὸς εἶδεν Αὐτὸν καθήμενον ἐπὶ τῶν χερουβίμ[7]. Τί θὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸν Δανιήλ; διότι καὶ αὐτὸς ὁ προφήτης λέγει: «ὁ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν ἐκάθητο»[8]. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Μωϋσῆν, ὁ ὁποῖος λέγει: «Φανέρωσε εἰς ἐμὲ τὴν δόξαν σου κατὰ ἕνα τρόπον

6. Ἡσαΐ. 6, 1.
7. Ἰεζεκ. 1, 1 κ. ἑ.
8 Δανιὴλ 7, 9.

αἰσθητόν, διὰ νὰ σὲ ἰδῶ μὲ τὰ ἴδια μου τὰ μάτια»[9], τί θὰ ἀπαντήσωμεν; Ὁ δὲ Ἰακὼβ καὶ τὸ ὄνομα Ἰσραὴλ[10] ἐπῆρε ἀπὸ Αὐτόν. Διότι Ἰσραὴλ εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος βλέπει τὸν Θεόν. Καὶ ἄλλοι ἐπίσης ἔχουν ἰδεῖ Αὐτόν.

Πῶς, λοιπόν, ὁ Ἰωάννης εἶπε· «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε»; Ὁ Ἰωάννης εἶπε τοῦτο, ἀποκαλύπτων, ὅτι ὅλα ἐκεῖνα ἦσαν ἐμφάνισις καὶ θέα τοῦ Θεοῦ κατὰ συγκατάβασιν, δὲν ἦσαν θέα καὶ φανέρωσις καθαρὰ καὶ γυμνὴ αὐτῆς τῆς ἁπλῆς οὐσίας Αὐτοῦ. Διότι, ἂν ἔβλεπαν αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ ἔβλεπαν αὐτὴν κατὰ διαφορετικὸν ἕκαστος τρόπον. Διότι ἡ φύσις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἁπλῆ καὶ χωρὶς σχῆμα, χωρὶς μορφήν· εἶναι, ἐπίσης, ἀσύνθετος, ἀπερίγραπτος, δὲν κάθεται, οὔτε στέκεται, οὔτε περιπατεῖ. Διότι ὅλα αὐτὰ εἶναι γνωρίσματα ὑλικῶν σωμάτων. Πῶς ἀκριβῶς εἶναι, μόνος Αὐτὸς γνωρίζει. Καὶ τοῦτο ἐφανέρωσε μὲ τὸ στόμα κάποιου προφήτου ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, λέγων· «Ἐγὼ ὁράσεις, λέγει, ἐπλήθυνα, καὶ ἐν χερσὶ προφητῶν ὡμοιώθην»[11], τὸ ὁποῖον σημαίνει «συγκατέβην· δὲν ἐφάνην ἐκεῖνο ἀκριβῶς, τὸ ὁποῖον ἤμουν». Ἐπειδή, δηλαδή, ἐπρόκειτο ὁ Υἱὸς Αὐτοῦ νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιόν μας μὲ ἀληθινὴν σάρκα, τοὺς προετοίμαζεν ἀνέκαθεν νὰ βλέπουν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἦταν δυνατὸν εἰς αὐτοὺς νὰ ἰδοῦν. Ἐπειδὴ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀκριβῶς εἶναι ὁ Θεός, ὄχι μόνον προφῆται, ἀλλ᾽ οὔτε ἄγγελοι εἶδαν, οὔτε ἀρχάγγελοι, δι᾽ αὐτὸ καί, ἐὰν μὲν ἐρωτήσῃς αὐτούς· περὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ σοῦ ἀποκριθοῦν τίποτε, θὰ ἀκούσῃς δὲ μόνον νὰ ψάλλουν συνεχῶς τὸ «δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία»[12]. Καὶ ἀπὸ τὰ Χερουβὶμ ἢ τὰ Σεραφὶμ ἐὰν ἐπιθυμήσῃς νὰ μάθῃς κάτι, τὸ μυστικὸν μέ-

9. Ἔξοδ. 33, 13.

10. Μετὰ τὴν πάλη μὲ τὸν ἄγγελο. Σημαίνει δυνατός, ἰσχυρός (Γεν. 32, 28)·

11. Ὠσηὲ 12, 11.

12. 2, 14

λος τοῦ ἁγιασμοῦ θὰ ἀκούσῃς καὶ ὅτι «πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ»[13]. Ἂν ἐξετάσῃς τὰς ἀνωτέρω πνευματικὰς δυνάμεις, τίποτε ἄλλο δὲν θὰ εὕρῃς, παρὰ μόνον ὅτι ἕνα εἶναι τὸ ἔργον αὐτῶν, ἡ ἐξύμνησις τοῦ Θεοῦ· «διότι αἰνεῖτε, λέγει, αὐτὸν πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ»[14].

Μόνος, λοιπόν, βλέπει Αὐτὸν ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Πῶς, ἑπομένως, ὁλόκληρος ἡ κτιστὴ φύσις θὰ δυνηθῇ καὶ νὰ ἰδῇ τὸν ἄκτιστον Θεόν; Διότι ἐὰν ἁπλῶς τῆς ὁπωσδήποτε ἀσωμάτου δυνάμεως, καίτοι βεβαίως κτιστῆς, δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν σαφῆ καὶ ἀκριβῆ θεωρίαν καὶ τοῦτο ἀπεδείχθη πολλὲς φορὲς ἐπὶ τῶν ἀγγέλων, πολὺ περισσότερον τῆς ἀκτίστου καὶ ἀσωμάτου Θείας οὐσίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «τὸν ὁποῖον οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων εἶδεν, οὔτε δύναται νὰ ἰδῇ»[15]. Ἑπομένως, εἰς μόνον τὸν Πατέρα ἀνήκει προσέτι τοῦτο τὸ ἐξαίρετον, καθόλου δὲ εἰς τὸν Υἱόν; Ὄχι, βεβαίως! ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Υἱόν. Ὅτι δὲ ἀνήκει καὶ εἰς Αὐτόν, ἄκουσε τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος δηλοῖ τοῦτο καὶ λέγει· «ὅστις εἶναι εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου»[16]. Ἐκεῖνος δέ, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰκὼν τοῦ ἀοράτου καὶ ὁ ἴδιος εἶναι ἀόρατος, ἐπειδὴ διαφορετικὰ δὲν θὰ εἶναι εἰκών. Ἐὰν δὲ ἀλλοῦ λέγει· «Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί»[17], νὰ μὴ ἀπορήσῃς, διότι ἡ διὰ τῆς σαρκὸς φανέρωσις, δὲν ἔγινε φυσικὰ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἐπειδή, ὅτι καὶ Αὐτὸς εἶναι ἀόρατος κατὰ τὴν οὐσίαν, ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἄνω δυνάμεις, βεβαιώνει ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ εἶπεν ὅτι «ἐφανερώθη ἐν σαρκί», προσέθεσεν ὅτι «ὤφθη ἀγγέλοις»[18].

θ'. * Ὥστε καὶ εἰς τοὺς ἀγγέλους τότε ἔγινεν ὁρα-

13. Ἡσαΐ. 6, 3

14. Ψαλμ. 148, 2

15. Α' Τιμοθ. 6, 16

16. Κολοσ. 1, 15.

17. Α' Τιμοθ. 3, 16

18. Αὐτόθι

*Ἐνταῦθα, ἑρμηνεύεται ἡ φράσις τοῦ Εὐαγγελιστοῦ «ὁ ὢν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Πατρός», ἡ ὁποία λεγομένη περὶ τοῦ Χριστοῦ, σημαίνει ὅτι ὁ Υἱὸς γνω-

τός, όταν, δηλαδή, περιεβλήθη ανθρωπίνην σάρκα. Προηγουμένως, όμως, δέν Τόν έβλεπαν κατ' αυτόν τόν τρόπον, έπειδή ή ούσία Αύτοῦ ήταν καί εἰς αὐτοὺς ἀόρατος. Καί πῶς λέγει, εἶπεν ὁ Χριστός· «Μή καταφρονήσετε ἕνα τῶν μικρῶν τούτων· διότι σᾶς λέγω ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν διά παντός βλέπουν τό πρόσωπον τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς»[19]; Τί λοιπόν; ὁ Θεὸς ἔχει καί πρόσωπον καί ἔχει εἰκονισθῆ καί εἰς τοὺς οὐρανούς; Ἀλλὰ δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ παραφρονήση κανεὶς τόσον, ὥστε νὰ εἰπῆ αὐτά. Τί λοιπὸν σημαίνει τὸ λεγόμενον; Ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν λέγῃ· «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται»[20], ἐννοεῖ τὴν κατὰ διάνοιαν θεωρίαν, τὴν δυνατὴν εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν, τοιουτοτρόπως καὶ ἐπὶ τῶν ἀγγέλων δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι χάρις εἰς τὴν καθαράν καὶ ἄγρυπνον φύσιν των τίποτε ἄλλο δὲν σκέπτονται, παρὰ μόνον πάντοτε τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς λέγει πάλιν· «Οὐδεὶς γιγνώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός»[21]. Τί λοιπόν; ὅλοι εὑρισκόμεθα εἰς τὴν ἄγνοιαν; Μὴ γένοιτο! ἀλλ' οὐδεὶς γνωρίζει τὸν Θεόν, ὅπως ὁ Υἱός. Ὅπως, λοιπόν, ἀκριβῶς εἶδαν τὸν Θεὸν οἱ πολλοὶ ὅσον ἦταν δυνατὸν εἰς αὐτοὺς νὰ τὸν ἰδοῦν, τὴν δὲ οὐσίαν οὐδεὶς εἶδε, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἡμεῖς τώρα ὅλοι γνωρίζομεν βεβαίως τὸν Θεόν, τί ἀκριβῶς ὅμως εἶναι ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν, οὐδείς γνωρίζει, παρὰ μόνος ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἀπὸ Αὐτόν. Γνῶσις δὲ ἐδῶ λέγει τὴν ἀκριβῆ θεωρίαν καὶ κατάληψιν καὶ μάλιστα τόσον πλήρη καὶ τελείαν, ὅσον πλήρης καὶ τελεία εἶναι ἡ περὶ τοῦ Παιδός Αὐτοῦ γνῶσις τοῦ Πατρός. «Καθὼς γὰρ γινώσκει με ὁ Πατήρ, καγὼ γινώσκω τὸν Πατέρα»[22].

Δι' αὐτὸ κύτταξε καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς μὲ πόσην ἄνεσιν ὁμιλεῖ. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν ὅτι «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε

ρίζει τὸν Πατέρα ἀκριβῶς καὶ τελείως καὶ ὅτι ὑπάρχει ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Πατρὸς ἀνάρχως καὶ ἀϊδίως.

19. Ματθ. 18, 10
20. Ματθ. 5, 8
21. Ματθ. 11, 27.
22. Ἰωάνν. 10, 15.

πώποτε», συνεχίζων, δὲν εἶπεν ὅτι ὁ Υἱός, ἀφοῦ εἶδε τὸν Θεόν, διηγήθη, ὅσα ἀκριβῶς εἶδεν, ἀλλὰ προσέθεσε κάτι περισσότερον ἀπὸ τὸ ὅτι Τὸν εἶδε, διότι εἶπεν ὅτι «ὁ ὢν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Πατρός»· εἶναι δὲ ἡ ἐνδιαίτησις εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς πολὺ ἀνωτέρα τῆς θεωρίας Αὐτοῦ. Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἁπλῶς βλέπει, δὲν ἔχει ὁπωσδήποτε πλήρη καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ φαινομένου, ἐνῷ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος διαμένει εἰς αὐτοὺς τοὺς κόλπους, γνωρίζει τὰ πάντα καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ ἔχῃ τὴν παραμικρὰν ἄγνοιαν. Ὅταν λοιπὸν ἀκούῃς ὅτι «οὐδεὶς γινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός»[23], διὰ νὰ μὴ λέγῃς, ὅτι, ναὶ μὲν γνωρίζει τὸν Πατέρα περισσότερον ὅλων, δὲν γνωρίζει ὅμως τελείως καὶ ἀκριβῶς Αὐτόν, δι' αὐτὸ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης λέγει ὅτι ὁ Υἱὸς διαμένει εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς λέγει ὅτι γνωρίζει Αὐτὸν τόσον, ὅσον γνωρίζει ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν. Ρώτησε λοιπὸν αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἀντιλέγει· «Ἆραγε, πές μου, γνωρίζει ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν;». Καὶ θὰ σοῦ ἀπαντήσῃ, ἂν βέβαια δὲν εἶναι παράφρων, ὅτι «ναί» ὁ Πατὴρ γνωρίζει τὸν Υἱόν. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ θὰ ἐρωτήσωμεν πάλιν αὐτόν· «Τί λοιπόν, βλέπει καὶ χωρίζει Αὐτὸν τελείως καὶ ἀκριβῶς, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ὅ,τι ἀκριβῶς εἶναι, γνωρίζει σαφῶς;». Καὶ ὁπωσδήποτε καὶ εἰς αὐτὸ θὰ ἀπαντήσῃ καταφατικά. Ἀπὸ αὐτὸ λοιπὸν νὰ συμπεράνῃς τὴν ἀκριβῆ περὶ τοῦ Πατρὸς γνῶσιν τοῦ Υἱοῦ. Διότι ὁ ἴδιος εἶπεν, ὅτι «καθὼς μὲ γνωρίζει ὁ Πατὴρ καὶ ἐγὼ γνωρίζω τὸν Πατέρα»[24] καὶ ἀλλοῦ «ὄχι ὅτι εἶδέ τις τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ἐκεῖνος ὅστις εἶναι παρὰ τοῦ Θεοῦ»[25]. Δι' αὐτό, ὅπως ἀκριβῶς εἶπα καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης μνημονεύει τὸν κόλπον, διὰ νὰ μᾶς φανερώσῃ μὲ τὴν μοναδικὴν αὐτὴν λέξιν, ὅτι εἶναι πολλὴ ἡ ἑνότης τῆς οὐσίας καὶ ἡ συγγένεια, ὅτι ἡ γνῶσις εἶναι ἀπαράλλακτος, ὅτι ἡ ἐξουσία εἶναι ἴση. Διότι ὁ Πατὴρ δὲν θὰ εἶχεν εἰς τοὺς κόλπους τὸν διαφορετικὸν κατὰ τὴν οὐσίαν[26], ἀλλ' οὔτε

23. Ματθ. 11, 27.
24. Ἰωάν. 10, 15.
25. Ἰωάνν. 6, 46.
26. Τὸ κείμενον ἔχει τὴν λέξιν «ἑτεροούσιον», ἡ ὁποία σημαίνει τὸν διά-

καὶ ὁ ἴδιος θὰ τολμοῦσε, σὰν δοῦλος καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλούς, νὰ περιστρέφεται εἰς τὸν κόλπον τοῦ Δεσπότου. Διότι αὐτὸ εἶναι ἴδιον γνησίου υἱοῦ μόνον καὶ μὲ πολλὴν παρρησίαν πρὸς τὸν φυσικόν του πατέρα συμπεριφερομένου, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ μὴ ἔχοντος τίποτε ὀλιγώτερον αὐτοῦ.

Θέλεις νὰ μάθῃς καὶ διὰ τὸ ἀΐδιον; Ἄκουσε τί λέγει ὁ Μωϋσῆς περὶ τοῦ Πατρός. Ὅταν, δηλαδή, ἠρώτησεν ὁ Μωϋσῆς τὸν Θεόν, τί τέλος πάντων νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ἐὰν ἐρωτηθῇ ἀπὸ αὐτούς, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος τὸν ἔχει ἀποστείλει, διετάχθη νὰ εἰπῇ ὅτι «ὁ ὢν ἀπέσταλκέ με[27]». Τὸ δὲ «ὁ ὢν» σημαίνει, ὅτι πάντοτε καὶ αἰωνίως ὑπάρχει καὶ ὅτι ἀνάρχως ὑπάρχει καὶ ὅτι ὄντως καὶ κυρίως ὑπάρχει. Αὐτὸ φανερώνει καὶ τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν», ὅτι, δηλαδή, πάντοτε καὶ αἰωνίως ὑπάρχει. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν φράσιν χρησιμοποιεῖ ἐδῶ ὁ Ἰωάννης, δεικνύων ὅτι ὁ Υἱὸς ὑπάρχει ἀνάρχως καὶ ἀϊδίως εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρός. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃς λοιπόν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁμοιότητος τοῦ ὀνόματος, ὅτι εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς κατὰ χάριν γενομένους υἱούς, πρῶτον μὲν προσέθεσε τὸ ἄρθρον, τὸ ὁποῖον διακρίνει Αὐτὸν ἀπὸ τοὺς κατὰ χάριν υἱούς. Ἐὰν δὲ αὐτὸ δὲν σοῦ ἀρκεῖ, ἀλλ' ἀκόμη ἐπιμένεις νὰ θεωρῇς τὰ χαμηλά, ἂς ἀκούῃς τὸ ὄνομα «Μονογενής», τὸ ὁποῖον εἶναι κυριώτερον αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ πάλιν πρὸς τὰ κάτω βλέπῃς, δὲν θὰ παραλείψω νὰ ὁμιλήσω καὶ κάπως ἀνθρωπίνως περὶ τοῦ Θεοῦ, νὰ ὁμιλήσω, δηλαδή, περὶ τοῦ κόλπου, διὰ νὰ μὴ περάσῃ ἀπὸ τὴν σκέψιν σου τίποτε τὸ ταπεινόν.

Εἶδες πόσον μεγάλη εἶναι ἡ πρόνοια καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Δεσπότου; Ὁ Θεὸς χρησιμοποιεῖ ἀναξίους

φορον κατὰ τὴν οὐσίαν, κατὰ τὴν φύσιν, ἐκφράζει, δηλαδή, τὸ ἀντίθετον ἀπὸ αὐτό, τὸ ὁποῖον ἐκφράζει ἡ λέξις «ὁμοούσιος». Ὁ Χριστὸς ὡς «γνήσιος» Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὑπάρχει «ἐν τῷ κόλπῳ» Αὐτοῦ. Ἀξιοσημείωτος ἡ τρυφερότης τῆς ἐκφραστικωτάτης εἰκόνος, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖ ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ ἀναλύει τόσον ὡραῖα ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος.

27. Ἐξόδ. 3, 14.

λόγους διὰ τὸν ἑαυτόν Του, μὲ τὸν σκοπὸν ἔστω καὶ ἔτσι νὰ κυττάξῃς προσεκτικὰ καὶ νὰ ἐννοήσῃς ὁπωσδήποτε κάτι μεγάλο καὶ ὑψηλὸ καὶ σὺ μένεις κάτω, εἰς τὰ ταπεινὰ καὶ χαμηλά; Διότι, πές μου, διὰ ποῖον λόγον ἔχει ἐδῶ ληφθῆ καὶ χρησιμοποιηθῆ ὁ κόλπος, ἡ λέξις αὐτή, ἡ ὁποία ἐκφράζει ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα κάτι παχὺ καὶ σαρκικόν; Μήπως, διὰ νὰ νομίσωμεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὑλικὸν σῶμα; Ὄχι, ποτέ! λέγει. Διὰ ποῖον λόγον, λοιπόν, ἔχει λεχθῆ; Διότι, ἐὰν διὰ τῆς λέξεως αὐτῆς, οὔτε ἡ γνησιότης τοῦ Υἱοῦ παρίσταται, οὔτε ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι σῶμα λέγεται, τότε ἡ ἐν λόγῳ λέξις ἔχει ριφθῆ ἀσκόπως καὶ δὲν ἐξυπηρετεῖ καμμίαν ἀνάγκην. Διατί λοιπὸν ἔχει λεχθῆ; Διότι δὲν θὰ παύσω νὰ σοῦ ὑποβάλλω αὐτὸ τὸ ἐρώτημα. Δὲν εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ λέξις αὐτὴ ἔχει χρησιμοποιηθῆ ὄχι διὰ κανένα ἄλλον σκοπόν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ὑποθέσωμεν δι' αὐτῆς τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ γνήσιον τοῦ Μονογενοῦς καὶ τὸ συναΐδιον Αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα; «Ἐκεῖνος ἐξηγήσατο», λέγει. Τί ἐξηγήσατο; Ὅτι «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε», ὅτι ἕνας εἶναι ὁ Θεός. Ἀλλ' αὐτὸ καὶ οἱ ἄλλοι προφῆται καὶ ὁ Μωϋσῆς φωνάζει συνεχῶς· «Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος ἕνας εἶναι»[28]· καὶ ὁ Ἡσαΐας, «πρὸ ἐμοῦ ἄλλος Θεὸς δὲν ὑπῆρξεν οὐδὲ θέλει ὑπάρχει μετ' ἐμέ»[29].

γ'.* Τί λοιπόν, περισσότερον ἐμάθαμεν ἀπὸ τὸν Υἱόν, ὡς ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἶναι εἰς τοὺς πατρικοὺς κόλπους; τί ἀπὸ τὸν Μονογενῆ; Ὅτι πρῶτον μὲν καὶ αὐτὰ ἐδῶ εἶναι κατορθώματα τῆς ἐνεργείας Αὐτοῦ. Ἔπειτα, ἐδέχθημεν πολὺ τρανοτέραν διδασκαλίαν καὶ ἐ-

28. Δευτ. 6, 4.

29. Ἡσ. 43, 10.

* Τί σημαίνει τὸ «ἐξηγήσατο»; Ὁ Χριστὸς ἀπεκάλυψε τὴν φύσιν τοῦ Πατρὸς πολὺ σαφέστερα καὶ καθαρώτερα παρὰ οἱ προφῆται. Ἡ ἠθικὴ αὐτὴ σκέψις ἐπιτίθεται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς παραγράφου. Ἀκολουθεῖ ἠθικὴ διδασκαλία, ὡς συνήθως. Ὁ θεῖος Πατὴρ συμβουλεύει τοὺς χριστιανοὺς νὰ ζοῦν ὅπως ὁ Χριστός, νὰ μὴ ὑπερηφανεύωνται διὰ πράγματα ὑλικὰ καὶ νὰ μὴ εἶναι πλεονέκται ἐπὶ βλάβῃ τοῦ πλησίον.

μάθαμεν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα καὶ οἱ λατρεύοντες Αὐτὸν πρέπει ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ νὰ προσκυνοῦν[30]. Ἀκόμη δὲ καὶ τὸ ἀκόλουθον, ὅτι τὸν Θεὸν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἴδωμεν καὶ ὅτι οὐδεὶς γνωρίζει Αὐτόν, εἰ μὴ ὁ Υἱός. Καὶ ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι γνησίου Μονογενοῦς Υἱοῦ Πατὴρ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ὅσα περὶ Αὐτοῦ ἐλέχθησαν. Τὸ δὲ «ἐξηγήσατο», φανερώνει τὴν τρανοτέραν καὶ σαφεστέραν διδασκαλίαν, τὴν ὁποίαν ὄχι μόνον πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην ἔκαμε καὶ κατώρθωσε. Καθ' ὅσον εἰς μὲν τοὺς προφήτας δὲν ἐπρόσεχαν οὔτε οἱ Ἰουδαῖοι ὅλοι, ἐνῷ εἰς τὸν Μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ προσέτρεξε καὶ παρεδόθη ὁλόκληρος ἡ οἰκουμένη καὶ ἐπείσθη καὶ ἐδέχθη Αὐτόν. Ἐδῶ λοιπὸν ἡ ἐξήγησις δηλοῖ τὸ σαφέστερον τῆς διδασκαλίας. Διὰ τοῦτο λέγεται καὶ Λόγος καὶ Μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος.

Ἐπειδή, λοιπόν, ἀξιωθήκαμε καὶ ἀνωτέρας καὶ τελειοτέρας διδασκαλίας, ὄχι πλέον διὰ τῶν προφητῶν, ἀλλὰ διὰ τοῦ Υἱοῦ, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου ὡμίλησεν εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς κατὰ τὰς τελευταίας αὐτὰς ἡμέρας, ἂς ἐπιδείξωμεν πολιτείαν πολὺ ἀνωτέραν καὶ ἀξίαν τῆς τιμῆς αὐτῆς. Διότι εἶναι καὶ παράλογον, Ἐκεῖνος μὲν νὰ κατεβῇ τόσον, ὥστε νὰ μὴ θέλῃ πλέον νὰ ὁμιλῇ πρὸς ἡμᾶς διὰ μέσου τῶν δούλων, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ Του, ἡμεῖς δὲ νὰ μὴ παρουσιάσωμεν τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Ἐκεῖνοι μὲν λοιπὸν ἔχουν τὸν Μωϋσῆν, ἡμεῖς δὲ αὐτὸν τὸν Δεσπότην καὶ Κύριον τοῦ Μωϋσέως ἔχομεν διδάσκαλον. Λοιπόν, ἂς ἐπιδείξωμεν χριστιανικὴν ζωὴν ἀξίαν αὐτῆς τῆς τιμῆς καὶ ἂς μὴ ἔχωμεν τίποτε κοινὸν πρὸς τὴν γῆν. Διότι δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔφερε πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς διδασκαλίαν, διὰ νὰ μεταφέρῃ ἐκεῖ τὴν σκέψιν καὶ τὴν καρδίαν μας, διὰ νὰ γίνωμεν μιμηταὶ τοῦ Διδασκάλου, ὅσον ἐπιτρέπουν αἱ δυνάμεις μας. Καὶ πῶς, λέγει, εἶναι δυνατὸν νὰ γίνωμεν

30. Ἰωάν. 4, 24.

μιμηταὶ τοῦ Χριστοῦ; Μὲ τὸ νὰ πράττωμεν τὰ πάντα πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον καὶ μὴ ζητοῦμε ὅσα ἀρέσουν καὶ ἱκανοποιοῦν τοὺς ἑαυτούς μας· «καὶ διότι ὁ Χριστός, λέγει, οὐχ ἑαυτῷ ἤρεσεν, ἀλλὰ καθὼς ἔχει γραφή· Οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ»[31]· «οὐδεὶς ἂς μὴ ζητῇ τὸ ἰδικόν του συμφέρον»[32]. Διότι τότε κανεὶς ζητεῖ τὸ ἰδικόν του συμφέρον, ὅταν σκέπτεται τὸ συμφέρον τοῦ πλησίον, καθ' ὅσον καὶ τὰ ἀγαθὰ τῶν ἄλλων εἶναι ἰδικά μας. «Σῶμά εἴμεθα ἕν, καὶ ἀλλήλων μέρη καὶ μέλη»[33].

Ἂς μὴ εἴμεθα λοιπὸν διηρημένοι καὶ ἂς μὴ λέγῃ κανείς· «ἐκεῖνος δὲν εἶναι φίλος μου, οὔτε συγγενής, οὔτε γειτονάς μου, οὔτε ἔχω μαζί του τίποτε κοινόν· πῶς νὰ τὸν πλησιάσω; πῶς νὰ τὸν συναναστραφῶ»; δὲν ἔχει σημασίαν, ἂν δὲν εἶναι συγγενής σου, οὔτε φίλος σου, διότι ὁπωσδήποτε εἶναι ἄνθρωπος, μετέχει εἰς τὴν αὐτὴν μὲ σένα φύσιν, ἔχει τὸν ἴδιον Δεσπότην, εἶναι κατὰ συνέπειαν ὁμόδουλος καὶ ὁμόσκηνός σου. Διότι εἰς τὸν ἴδιον κόσμον ἐγεννήθη καὶ ζῇ καὶ αὐτός, ὅπως καὶ σύ. Ἐὰν δὲ μετέχει καὶ εἰς τὴν αὐτὴν πίστιν, ἰδοὺ ὅτι ἔγινε καὶ μέλος σου. Διότι ποία φιλία θὰ ἠμπορέσῃ νὰ κατορθώσῃ ποτὲ τόσον μεγάλην ἕνωσιν, ὅσον ἡ συγγένεια τῆς πίστεως; Διότι δὲν πρέπει νὰ ἐπιδεικνύωμεν τόσην ἐγγύτητα, ὅσην οἱ φίλοι πρὸς τοὺς φίλους καὶ δὲν πρέπει νὰ ἔχωμεν τόσην οἰκειότητα μεταξύ μας, ὅσην ἐκεῖνοι, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν τόσην ἐγγύτητα καὶ οἰκειότητα, ὅσην ἔχει ἕνα μέλος πρὸς ἄλλο μέλος τοῦ αὐτοῦ σώματος. Δὲν θὰ εὕρῃ ἄλλωστε κανεὶς ποτὲ ἄλλην οἰκείωσιν μεγαλυτέραν καὶ ἀνωτέραν αὐτῆς, ἡ ὁποία ἀναπτύσσεται εἰς αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς φιλίας καὶ κοινωνίας.

31. Ρωμ. 15, 3 καὶ Ψαλμ. 68, 10.
32. Α' Κορινθ. 10, 24.
33. Ρωμ. 12, 5.

Ὅπως, λοιπόν, ἀκριβῶς δὲν θὰ ἠμποροῦσες νὰ λέγῃς· «Ἀπὸ ποῦ ὑπάρχει εἰς ἐμὲ ἡ πρὸς αὐτὸν οἰκειότης καὶ ἐγγύτης;», διότι τοῦτο θὰ ἦτο καταγέλαστον, ἔτσι οὔτε περὶ τοῦ ἀδελφοῦ θὰ ἠμπορέσῃς νὰ εἰπῇς τοῦτο· «οἱ γὰρ πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν»[34], λέγει. Διατί εἰς ἓν σῶμα; Διὰ νὰ μὴ διασπασθῶμεν, ἀλλὰ νὰ διατηρῶμεν μὲ τὴν μεταξύ μας ἑνότητα καὶ φιλίαν τὴν ὑπακοὴν καὶ τὴν συνέχειαν τοῦ ἑνὸς σώματος. Ἂς μὴ περιφρονήσωμεν λοιπὸν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, διὰ νὰ μὴ παραμελήσωμεν τοὺς ἑαυτούς μας· «διότι οὐδεὶς ἐμίσησε ποτὲ τὴν σάρκα του, ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ περιθάλπει αὐτήν»[35]. Δι' αὐτὸ ὁ Θεός μᾶς ἔδωσε τὸν κόσμον αὐτόν, κοινὴν ὅλων μας κατοικίαν, ὅλα τὰ διεμοίρασεν ἐξ ἴσου, ἕνα ἥλιον ἄναψε δι' ὅλους, ἕνα ὄροφον ἐξέτεινε, τὸν οὐρανόν, μίαν τράπεζαν παρέθεσε, τὴν γῆν. Παρέθεσε καὶ ἄλλην τράπεζαν πολὺ ἀνωτέραν ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν κοινὴν — γνωρίζουν οἱ μεμυημένοι ἀδελφοί, περὶ ποίας τραπέζης ὁμιλῶ[36] —, ἕνα τρόπον γεννήσεως ἐχάρισεν εἰς ὅλους, τὸν πνευματικόν, μία πατρὶς ὑπάρχει δι' ὅλους, ἡ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀπὸ τὸ αὐτὸ Ποτήριον πίνομεν ὅλοι[37]. Δὲν ἐχάρισεν εἰς μὲν τὸν πλούσιον κάτι περισσότερον καὶ τιμιώτερον, εἰς δὲ τὸν πτωχὸν κάτι εὐτελέστερον καὶ ὀλιγώτερον, ἀλλὰ τοὺς ἐκάλεσεν ὅλους μὲ τὰς αὐτὰς προϋποθέσεις. Μετὰ τῆς αὐτῆς τιμῆς ἔδωσεν ὁ Θεὸς εἰς ὅλους τὰ ὑλικά, καθὼς ὁμοίως τὰ πνευματικὰ ἀγαθά.

Ἀπὸ ποῦ, λοιπόν, προέρχεται ἡ μεγάλη διαφορὰ καὶ ἀνισότης εἰς τὴν ζωήν; Ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν ἀλαζονείαν τῶν πλουσίων. Ἀλλ' ὄχι, ἀδελφοί μου, ἂς μὴ

34. Α' Κορινθ. 12, 13.
35. Ἐφεσ. 5, 29.
36. Πρβλ. σημείωσιν 20 τῆς π' ὁμιλίας.
37. Ἐννοεῖ τὴν θείαν Κοινωνίαν.

ξαναγίνουν πλέον αὐτά. Δὲν πρέπει, ἐνῷ συγκεντρωνόμεθα ἐπὶ τὸ αὐτὸ διὰ τὰ καθολικὰ καὶ ἀναγκαιότερα, τὰ πνευματικά, νὰ διαιρούμεθα ἀπὸ τὰ γήϊνα καὶ εὐτελῆ, ἀπὸ τὸν πλοῦτον, λέγω, τὴν φτώχεια, τὴν σωματικὴν συγγένειαν, τὴν ἔχθραν, τὴν φιλίαν. Διότι ὅλα αὐτά, δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἄνωθεν, ἀπὸ τὸν Θεόν, τὸν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης, εἶναι σκιὰ καὶ σκιᾶς εὐτελέστερα. Αὐτὸν δὲ τὸν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης, ἂς φυλάττωμεν ἀδιάσπαστον καὶ ἀκλόνητον καὶ τότε κανένα ἀπὸ τὰ πονηρά, καὶ τὴν διαίρεσιν καὶ διάσπασιν ἐπιδιώκοντα, πνεύματα, δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ εἰσχωρήσῃ ἀνάμεσά μας καὶ διασπάσῃ τὴν τόσον μεγάλην καὶ δυνατὴν ἕνωσιν, τὴν ὁποίαν μακάρι ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα πρέπει ἡ δόξα, συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙϚ' (16)

(Ἰωάν. α', 19 — 27)

«Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου, ὅτε ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ Λευΐτας, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν· Σὺ τίς εἶ;» (Ἰωάνν. 1, 19).

α'* Εἶναι φοβερὸν πρᾶγμα, ἀγαπητέ μου, ὁ φθόνος, φοβερὸν καὶ ὀλέθριον διὰ τοὺς φθονοῦντας, ὄχι διὰ τοὺς φθονουμένους. Διότι αὐτοὺς πρώτους βλάπτει καὶ καταστρέφει, σὰν ἄλλο θανατηφόρο μικρόβιο, ποὺ εἰσχωρεῖ βαθειὰ μέσα εἰς τὰς ψυχάς των. Ἂν δὲ προξενῇ καὶ εἰς τοὺς φθονουμένους κάποτε καὶ κάποιαν ζημίαν καὶ βλάβην, αὐτὴ δὲν εἶναι μεγάλη, ἀλλὰ μικρὰ καὶ ἀσήμαντος καὶ ἔχει μάλιστα μεγαλύτερον κέρδος παρὰ ζημίαν. Καὶ αὐτὸ δὲν συμβαίνει μόνον μὲ τὸν φθόνον, ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα πάθη, καθ' ὅσον ὁ βλαπτόμενος ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι αὐτός, ποὺ κακοπαθεῖ, ἀλλ' αὐτὸς ποὺ κακοποιεῖ. Ἄλλωστε, ἂν τοῦτο δὲν συνέβαινεν εἰς τὴν πραγματικότητα, δὲν θὰ προέτρεπεν ὁ Παῦλος τοὺς μαθητάς του νὰ δέχωνται νὰ ἀδικοῦνται παρὰ νὰ ἀδικοῦν, διὰ τῶν ἑξῆς λόγων· «διατὶ δὲν προτιμᾶτε νὰ ἀδικῆσθε;», «διατὶ δὲν προτιμᾶτε νὰ ἀποστερῆσθε μᾶλλον

* Οἱ Ἰουδαῖοι ἐφθόνουν τὸν Χριστὸν καὶ ἐμηχανεύοντο τὰ πάντα διὰ νὰ μειώσουν τὸ κῦρος, ποὺ διέθετε μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἕνα ἀπὸ τὰ μέσα, ποὺ μετεχειρίσθησαν πρὸς τοῦτο ἦτο καὶ ἡ κολακεία. Οἱ Ἰουδαῖοι ἔστειλαν ἱερεῖς καὶ Λευΐτας πρὸς τὸν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσουν ποῖος ἦτο. Ἡ ἐρώτησις ἦτο πονηρὰ καὶ ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ κάμῃ τὸν Ἰωάννην νὰ κολακευθῇ καὶ νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι εἶναι ὁ Χριστός. Αὐτὸ ἐν περιλήψει τὸ θέμα τῆς πρώτης παραγράφου.

παρὰ νὰ κινῆτε δίκας;»[1]. Διότι γνωρίζει ἀκριβῶς, ὅτι ἡ καταστροφὴ ἀκολουθεῖ παντοῦ τὸν κακοποιὸν καὶ ὄχι τὸν κακοπαθοῦντα. Αὐτὰ δὲ ὅλα νομίζω ὅτι τὰ εἶπεν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ φθόνου. Διότι αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὰς πόλεις ἐξεχύθησαν πρὸς τὴν ἔρημον διὰ νὰ συναντήσουν τὸν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν καὶ ἀνεγνώρισαν καὶ κατεδίκασαν τὰς ἁμαρτίας των καὶ ἀκολούθως ἐβαπτίσθησαν, αὐτοὶ πάλιν μετὰ τὸ βάπτισμα, σὰν μετανοημένοι τάχα, ἔστειλαν πρὸς αὐτὸν ἀνθρώπους καὶ τὸν ἠρώτησαν· «Σὺ ποῖος εἶσαι;». Πράγματι ἦσαν ἀπόγονοι δηλητηριασμένων φιδιῶν καὶ φίδια[2], καθὼς εἶπεν ὁ ἴδιος ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ,τιδήποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ χειρότερο. Γενιὰ πονηρή, ἀνήθικη καὶ διεστραμμένη[3], τότε, μετὰ τὸ βάπτισμα, περιεργάζεσαι καὶ ἐξετάζεις μετὰ προσοχῆς καὶ ἐνδιαφέρεσαι ζωηρὰ διὰ τὸν Βαπτιστήν; Καὶ τί ἀνοητότερον θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν μωρίαν καὶ ἀνοησίαν; Πῶς πηγαίνατε εἰς τὴν ἔρημον; Πῶς τολμούσατε καὶ ἐκάμνατε τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτημάτων σας; Πῶς ἐτρέχατε πρὸς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐβάπτιζε; Πῶς τολμούσατε καὶ ἐρωτούσατε αὐτὸν διὰ τὰ πρακτέα;

Ὅλα, λοιπόν, αὐτὰ ἐγίνοντο ἀπὸ σᾶς, τοὺς ἀγνοοῦντας τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ὑπόθεσιν, ἀπερισκέπτως καὶ ὑποκριτικῶς. Ἐν τούτοις ὁ μακάριος Ἰωάννης τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶπεν, οὔτε τοὺς κατήγγειλε, οὔτε τοὺς ἐντρόπιασεν, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀπήντησε πρὸς αὐτοὺς μὲ κάθε ἐπιείκειαν καὶ συγκαταβατικότητα. Διατί ὅμως συμπεριεφέρετο πρὸς αὐτοὺς πρᾴως καὶ ἐπιεικῶς, αὐτὸ πρέπει νὰ μάθετε τώρα, διὰ νὰ γίνῃ εἰς ὅλους ὁλοφάνερη ἡ κακουργία τους. Πολλάκις ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ἐμαρ-

1. Α' Κορινθ. 6, 7.
2. Ματθ. 3, 7.
3. Πρβλ. Ματθ. 12, 39 καὶ Ματθ. 16, 4 καὶ Ματθ. 17, 17.

τύρησε περὶ τοῦ Χριστοῦ, μάλιστα δέ, ὅταν τοὺς ἐβάπτιζε, ἐνεθυμεῖτο Αὐτὸν συνεχῶς ἐνώπιον τῶν παρόντων καὶ ἔλεγεν «Ἐγὼ μὲν σᾶς βαπτίζω ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν, ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος εἶναι ἰσχυρότερός μου· αὐτὸς θὰ σᾶς βαπτίσῃ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί»[4]. Παρεσύρθησαν, λοιπόν, ὡς πρὸς αὐτὸν σὲ κάποιαν ἀνθρωπίνην πλάνην. Διότι, καθὼς ἦσαν τελείως προσκεκολλημένοι εἰς τὴν δόξαν τοῦ κόσμου καὶ καθὼς ἔβλεπαν τὰ ὅσα ἐνώπιόν τους θαυμαστὰ ἔλεγε καὶ ἔπραττε, εἶχαν τὴν ἐσφαλμένην γνώμην ὅτι αὐτὸς δὲν ἔπρεπε νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὸν Χριστὸν καὶ θεωροῦσαν τοῦτο κατώτερον τῆς ἀξίας του. Διότι ἦσαν πολλὰ ἐκεῖνα, ποὺ ἀπεδείκνυαν τὸν Ἰωάννην λαμπρόν. Καὶ πρῶτον μέν, τὸ γεγονὸς ὅτι κατήγετο ἀπὸ γένος ἐπίσημον καὶ ἔνδοξον[4α] — διότι ἦτο υἱὸς ἀρχιερέως[5] —, ἔπειτα δέ, ἡ ζωή του καὶ ἡ σκληραγωγία του, ἡ περιφρόνησις ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων — διότι, ἀφοῦ περιεφρόνησε καὶ τὴν καλαίσθητον ἐνδυμασίαν καὶ τὴν πλουσίαν τράπεζαν καὶ τὴν κατοικίαν καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἁπλῆν τροφήν, ἔζοῦσεν εἰς τὴν ἔρημον κατὰ τὸν προηγούμενον χρόνον[5α] —, ἐνῷ τὸ ἀκριβῶς ἀντίθετον συνέβαινε μὲ τὸν Χριστόν. Διότι καὶ τὸ γένος του ἦτο ταπεινὸν καὶ ἄσημον — πρᾶγμα, ποὺ συχνὰ ἀνέ-

4. Ματθ. 3, 11.

4α. Ὁ Πατήρ του Ζαχαρίας, ἱερεὺς εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἱερουσαλήμ, κατήγετο ἀπὸ τὸ γένος Ἀβιά, ἡ δὲ μήτηρ του Ἐλισάβετ, ἡ ὁποία κατὰ θαυμαστὸν τρόπον ἐγέννησε τοῦτον (Λουκ. 2 κ. ἑ.), ἦτο ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀαρών.

5. Ὅπως βλέπομεν ἐδῶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἐδέχετο τὴν ἄποψιν ὅτι ὁ Ζαχαρίας ἦτο ἀρχιερεύς. Πλὴν τοῦ Χρυσοστόμου καὶ οἱ Ἐπιφάνιος, Αὐγουστῖνος, Ἀμβρόσιος Μεδιολάνων κ.ἄ. ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἐδέχοντο ὁμοίως τοῦτο. Ἡ γνώμη εἶναι ἐσφαλμένη καὶ ὀφείλεται εἰς τὸ λεγόμενον Πρωτευαγγέλιον τοῦ Ἰακώβου, τὸ ὁποῖον ὀνομάζει τὸν Ζαχαρίαν ἀρχιερέα. Ὁ Ζαχαρίας ἀνῆκε εἰς τὴν τάξιν τῶν ἱερέων καὶ εἰς τὴν ἐφημερίαν Ἀβιά (Πρβλ. Λουκ. 1,5).

5α. Προτοῦ ἐμφανισθῇ εἰς τὸν Ἰορδάνην.

φεραν αὐτὸ ὑποτιμητικῶς οἱ Ἰουδαῖοι, λέγοντες· «Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ μαραγκοῦ; Δὲν ὀνομάζεται ἡ μητέρα του Μαριὰμ καὶ οἱ ἀδελφοί του Ἰάκωβος καὶ Ἰωσῆς;»[6] καὶ ἡ θεωρουμένη πατρίς του ἦτο τόσον ἀξιοκατάκριτη καὶ περιφρονημένη, ὥστε καὶ ὁ Ναναθαὴλ νὰ λέγῃ· «Ἀπὸ τὴν Ναζαρὲτ ἠμπορεῖ νὰ προέλθῃ κάτι καλόν;»[7] καὶ ἡ ζωή του ἦταν συνηθισμένη καὶ τὰ ἐνδύματά του δὲν εἶχαν τίποτε περισσότερον καὶ διαφορετικὸν ἀπὸ τὰ ἐνδύματα τῶν περισσοτέρων. Διότι δὲν ἐφοροῦσε ζώνην δερματίνην, οὔτε τὸ ἔνδυμά του ἦταν κατεσκευασμένον ἀπὸ τρίχας καμήλου, οὔτε ἔτρωγε μέλι ἄγριον καὶ ἀκρίδας, ὅπως ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής[8], ἀλλ' ἔζοῦσεν ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, μάλιστα δὲ καὶ σὲ συμπόσια ἐπήγαινε καὶ παρεκάθητο εἰς αὐτά, τὰ ὁποῖα παρέθεταν κακοὶ ἄνθρωποι καὶ τελῶναι, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ προσελκύσῃ κοντά του καὶ αὐτούς. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἀντελαμβάνοντο οἱ Ἰουδαῖοι καὶ δι' αὐτὸ τὸν κατηγοροῦσαν, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ἔλεγεν· «ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ τρώγει καὶ πίνει ὡς ἐγκρατὴς ἀλλὰ κοινωνικὸς ἄνθρωπος, καὶ λέγουν· Ἰδοὺ ἄνθρωπος φαγᾶς καὶ οἰνοπότης· φίλος τῶν τελωνῶν καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν»[9].

Ἐπειδή, λοιπόν, ὁ Ἰωάννης, χωρὶς νὰ παρακινηθῇ ἀπὸ κανένα, ἀφ' ἑαυτοῦ του, παρέπεμπεν αὐτοὺς πρὸς Ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐνομίζετο ἀπὸ αὐτοὺς κατώτερός του, ἐντρεπόμενοι καὶ δυσανασχετοῦντες, ἐπὶ πλέον δὲ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἔχουν αὐτὸν διδάσκαλόν τους, δὲν ἐτόλμησαν μὲν νὰ εἰποῦν αὐτὸ φανερά, ἔστειλαν ὅμως ἀνθρώπους πρὸς αὐτόν, ἐλπίζοντες διὰ τῆς κολακείας νὰ τὸν κάμουν νὰ ὁμολογήσῃ τὸν ἑαυτόν του Χριστόν. Καὶ δὲν

6. Ματθ. 13, 55.
7. Ἰωάνν. 1, 47.
8. Ματθ. 3, 4.
9. Ματθ. 4, 19.

ἔστειλαν κάποιους εὐκαταφρονήτους ἀνθρώπους, ὅπως ἔκαμαν μὲ τὸν Χριστόν. Διότι πρὸς Ἐκεῖνον μέν, ὅταν ἤθελαν νὰ τὸν συλλάβουν, ἀπέστειλαν ὑπηρέτας καὶ Ἡρωδιανούς[9α] ἀκόμη καὶ ὁπωσδήποτε αὐτῆς τῆς κατηγορίας ἀνθρώπους, ἐνῷ πρὸς αὐτόν, τὸν Ἰωάννην, ἔστειλαν ἱερεῖς καὶ Λευΐτας καὶ ὄχι ἁπλῶς ἱερεῖς, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς τῶν Ἱεροσολύμων, δηλαδή, τοὺς καλλιτέρους — διότι ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης δὲν ἐσημείωσεν αὐτὰ ἁπλῶς καὶ ἀσκόπως — καὶ τοὺς ἔστειλαν, διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσουν· «Σὺ ποῖος εἶσαι;». Ἐν τούτοις καὶ ἡ γέννησίς του ἦταν εἰς ὅλους ἀπολύτως γνωστή, τόσον μάλιστα ὥστε νὰ ἐρωτοῦν ὅλοι· «Τί θὰ γίνῃ ἄραγε τὸ παιδὶ αὐτό;»[10] καὶ εἰς ὅλην γενικῶς τὴν ὀρεινὴν περιοχὴν τῆς Ἰουδαίας ἔγινε γνωστὸς ὁ λόγος αὐτός. Καὶ ὅταν πάλιν παρουσιάσθη ὁ Ἰωάννης εἰς τὸν Ἰορδάνην, ὅλαι αἱ πόλεις ἐχάρησαν πολὺ καὶ ἐπήγαιναν εἰς αὐτὸν ἄνθρωποι ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἀπὸ ὁλόκληρον τὴν Ἰουδαίαν διὰ νὰ βαπτισθοῦν ἀπὸ αὐτόν. Αὐτοί, λοιπόν, τώρα ἐρωτοῦν ὄχι βεβαίως ἐπειδὴ ἀγνοοῦν — διότι πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀγνοοῦν αὐτόν, ποὺ μὲ τόσους τρόπους ἔγινε γνωστός; — ἀλλ' ἐπειδὴ θέλουν, ὅπως εἶπα, νὰ τὸν βάλουν εἰς αὐτὸν τὸν πειρασμόν.

β* Ἄκουσε, λοιπόν, μὲ ποῖον τρόπον καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης ἀπεκρίθη ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν βαθυτέραν σκέψιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προήρχετο ἡ ἐρώτησίς των καὶ ὄχι ἀμέσως εἰς τὴν ἐρώτησίν των, ἡ ὁποία ἐκάλυπτε τὰς πραγματικάς των προθέσεις. Διότι, μόλις ἠρώτησαν· «Σὺ ποῖος εἶσαι;» δὲν ἀπήντησεν ἀμέσως εἰς τὴν ἐρώτησίν των, πρᾶγμα, ποὺ ἐὰν ἔκαμνε, θὰ ἔπρεπε νὰ εἰπῇ ἀπ' εὐθείας· «Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ»[11], ἀλλὰ τί ἀπήντησεν; Ἐκεῖνο ἀκριβῶς, τὸ ὁποῖον πραγματικῶς ἐσκέπτοντο, ὅταν ὑπέβαλλον τὴν ἐρώτησίν των, ἐκεῖνο ἀνήρεσε τελείως. Διότι, ἐρωτηθείς, λέγει, «Ποῖος εἶσαι;», «ὡμολόγησε καὶ δὲν ἠρνήθη· καὶ ὡμολόγησεν, ὅτι ἐγὼ δὲν εἶμαι ὁ Χριστός». Καὶ πρόσεξε τὴν σοφίαν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ. Τρεῖς φορὰς λέγει τὸ ἴδιο πρᾶγμα καὶ φανερώνει δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀνοησίαν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Λουκᾶς λέγει, ὅτι, ἐνῷ οἱ ὄχλοι ἐνόμιζαν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός, ἐκεῖνος πάλιν τοὺς ἔβγαλεν αὐτὴν τὴν ὑπόνοιαν, ποὺ εἶχαν[11α]. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι γνώρισμα πραγματικοῦ εὐγνώμονος ὑπηρέτου, ὄχι μόνον νὰ μὴ ἁρπάξῃ τὴν δεσποτικὴν δόξαν, ἀλλὰ καὶ διδομένην ἀπὸ τοὺς πολλοὺς νὰ τὴν ἀποκρούῃ. Ἀλλ' ὄχι φυσικὰ ἀπὸ ἀφέλειαν καὶ ἄγνοιαν ἐσκέφθησαν αὐτό, ἐνῷ αὐτοὶ ἀπὸ τὴν πονηρίαν τους καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τους, ὅπως εἶπα, νὰ ὁμολογήσῃ τὸν ἑαυτόν του Χριστόν, τὸν ἐρωτοῦσαν, ἐλπίζοντες, καθὼς εἶπα, διὰ τῆς κολακείας νὰ τὸν παρασύρουν εἰς αὐτὸ ποὺ ἐπεδίωκαν. Διότι, ἂν δὲν ἤλπιζαν νὰ ἐπιτύχουν αὐτό, δὲν θὰ ὑπέβαλλον ἀμέσως καὶ δευτέραν ἐρώτησιν, ἀλλὰ θὰ ἀγανακτοῦσαν ὡς μὴ ὀρθῶς καὶ συμφώνως πρὸς τὰς προθέσεις καὶ τὴν ἐρώτησίν των ἀποκριθέντος καὶ θὰ ἔλεγαν· «Μήπως ἐσκεφθήκαμεν

9α. Πρόκειται περὶ μερίδος τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ περὶ τῆς ὁποίας δὲν ἔχομεν ἀδιαμφισβητήτους πληροφορίας. Ὁπωσδήποτε, φέρονται ὡς ὀπαδοὶ τοῦ βασιλέως Ἡρώδου καὶ φαίνεται ὅτι ἀκολουθοῦντες τὴν πολιτικήν του καὶ τὰς θρησκευτικάς του πεποιθήσεις, ἀντετίθεντο εἰς τὴν περὶ Μεσσίου διδασκαλίαν (Πρβλ. Ματθ. 22, 16 καὶ Μάρκ. 3, 6 καὶ 12, 3 καὶ 8, 15).

10. Λουκ. 1, 66.

* Ἐδῶ δίδεται ἡ ἐξήγησις ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος καίτοι Προφήτης, ἠρνήθη τοῦτο, διὰ νὰ μὴ προκαλέσῃ σύγχυσιν εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ νομισθῇ ὅτι εἶναι ὁ Χριστός. Διότι οἱ ἀπεσταλμένοι ἱερεῖς καὶ Λευῖται ὁμιλοῦντες περὶ προφήτου ἐννοοῦσαν Ἐκεῖνον, τὸν μοναδικὸν Προφήτην, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Μωϋσῆς εἶχεν εἴπῃ· «Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει» καὶ ὁ ὁποῖος ἦτο αὐτὸς ὁ Χριστός.

11. Ἰωάν. 1, 23.

11α. Λουκ. 3, 15.

αὐτό; μήπως ἔχομεν ἔλθει διὰ νὰ ἐρωτήσωμεν αὐτό;». Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀντελήφθη τὴν πονηρίαν τους ὁ Ἰωάννης καὶ τοὺς συνέλαβεν ἐπ' αὐτοφώρῳ, ὑποβάλλουν ἄλλην ἐρώτησιν, τὴν ἀκόλουθον· «Τί λοιπόν; Ὁ Ἠλίας εἶσαι σύ; Καὶ λέγει· Δὲν εἶμαι». Διότι καὶ τὸν Ἠλίαν ἀνέμεναν νὰ ἔλθη, καθὼς λέγει καὶ ὁ Χριστός. Διότι, ὅταν τὸν ἐρωτοῦσαν οἱ μαθηταί· «Πῶς, λοιπόν, λέγουν οἱ γραμματεῖς ὅτι πρέπει νὰ ἔλθη πρῶτον ὁ Ἠλίας;»[12] ἐκεῖνος ἀπαντοῦσε· «Ὁ Ἠλίας μέν, καθὼς ἐπροφήτευσεν ὁ Μαλαχίας[13], ἔρχεται πρῶτον καὶ θὰ ἀποκαταστήση ὅλα»[14].

Ἔπειτα ἐρωτοῦν· «Ὁ προφήτης εἶσαι σύ; καὶ ἀπεκρίθη· Ὄχι». Καὶ ὅμως ἦτο προφήτης. Διατί, λοιπόν, ἀρνεῖται; Ἐπειδὴ πάλιν ἀντιλαμβάνεται τὴν σκέψιν των. Διότι ἀνέμεναν νὰ ἔλθη κάποιος ἐξαιρετικὸς προφήτης, ἐπειδὴ καθὼς λέγει ὁ Μωϋσῆς· «Προφήτην ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς σου ὡς ἐμὲ θὰ ἀναδείξη ὁ Θεός σου· εἰς αὐτὸν θὰ ὑπακούετε»[15]. Αὐτὸς δὲ ὁ Προφήτης ἦτο ὁ Χριστός. Δι' αὐτὸ δὲν ἐρωτοῦν· «Προφήτης εἶσαι σύ;», ὑπαινισσόμενοι ἕνα μεταξὺ τῶν πολλῶν ἄλλων προφητῶν, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὸ ἄρθρον, ὡς ἑξῆς· «Ὁ Προφήτης εἶσαι σύ;» ἐκεῖνος, λέγει, ὁ ὁποῖος ἀνεκηρύχθη ἤδη καὶ προεφητεύθη ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως. Δι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Ἰωάννης ἠρνήθη ὄχι ὅτι εἶναι προφήτης, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἐκεῖνος ὁ

12. Ματθ. 7, 10.

13. Ὁ τελευταῖος χρονολογικῶς ἀπὸ τοὺς ἐλάσσονας προφήτας καὶ ὁ τελευταῖος ἐκ τῶν προφητῶν τῆς Π. Διαθήκης. Εἰργάσθη εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, μετὰ τὴν Βαβυλώνιον αἰχμαλωσίαν, ὅπως ὁ Ἀγγαῖος καὶ ὁ Ζαχαρίας, ἔπειτα ὅμως ἀπὸ αὐτούς. Τὸ βιβλίον του ἐγράφη πιθανῶς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 470 — 460 π. Χ. Εἰς αὐτὸ παρουσιάζει τὸν Κύριον λέγοντα: «Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμῖν Ἠλίαν τὸν Θεσβίτην.» (Μαλαχ. 4, 4), ὅπου ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἠλία νοεῖται ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος (Λουκ. 1, 17 καὶ Ματθ. 17, 10 - 13).

14. Ματθ. 17, 11.

15. Δευτερ. 18, 15.

Προφήτης[16]. «Εἶπον λοιπὸν εἰς αὐτόν· Ποῖος εἶσαι; διὰ νὰ δώσωμεν ἀπάντησιν εἰς ἐκείνους, ποὺ μᾶς ἔστειλαν. Τί λέγεις περὶ τοῦ ἑαυτοῦ σου;»[17]. Βλέπεις, λοιπόν, ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπανέρχονται ὁρμητικώτεροι καὶ πιέζουν καὶ ἐρωτοῦν πάλιν καὶ δὲν παραιτοῦνται ἀπὸ τὴν προσπάθειαν νὰ μάθουν, ἐκεῖνον δὲ νὰ ἀναιρῇ μὲν προηγουμένως τὰς ὑποψίας των, αἱ ὁποῖαι δὲν ἦσαν ἀληθεῖς, νὰ λέγῃ δὲ ἔπειτα ποῖος πραγματικῶς εἶναι; «διότι ἐγώ, λέγει, εἶμαι φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Κάμετε εὐθὺν τὸν δρόμον τοῦ Κυρίου, καθὼς εἶπεν ὁ Ἠσαΐας ὁ Προφήτης». Ἐπειδὴ δέ, ἐν σχέσει μὲ τὴν ἰδικήν των ὑπόνοιαν, εἶπε κάτι σπουδαῖο καὶ ὑψηλὸ περὶ τοῦ Χριστοῦ, κατέφυγεν ἀμέσως εἰς τὸν Προφήτην καὶ ἔκαμε μὲ τὴν ἀναφοράν του εἰς αὐτὸν ἀξιόπιστον τὸν λόγον.

«Καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων, λέγει ὁ Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν καὶ τοῦ εἶπαν· Διατί, λοιπόν, σὺ βαπτίζεις, ἀφοῦ δὲν εἶσαι οὔτε ὁ Χριστός, οὔτε ὁ Ἠλίας, οὔτε ὁ Προφήτης»; Βλέπεις, λοιπόν, ὅτι δὲν εἶχα ἄδικο, ὅταν ἔλεγα ὅτι ἤθελαν νὰ τὸν ὁδηγήσουν εἰς αὐτό; Καὶ δὲν ἔλεγαν μὲν αὐτὸ ἐξ ἀρχῆς, διὰ νὰ μὴ ἀποκαλυφθοῦν τελείως. Ἔπειτα, ἐπειδὴ εἶπεν· «Δὲν εἶμαι ὁ Χριστός», πάλιν ἐκεῖνοι, θέλοντες νὰ συσκοτίσουν, ἐκεῖνα ἀκριβῶς τὰ πονηρά, ποὺ ἐσχεδίαζαν, ἀναφέρουν τὸν Ἠλίαν καὶ τὸν Προφήτην. Μόλις δὲ ὁ Ἰωάννης ἠρνήθη πάλιν νὰ ἐπιβεβαιώσει ὅτι εἶναι ἕνας ἀπὸ αὐτούς, ἐν ἀμηχανίᾳ εὑρισκόμενοι καὶ ἀπορρίψαντες τὸ προσωπεῖον, μὲ τελείως γυμνὸ τὸ κεφάλι φανερώνουν καθαρὰ τὴν δολίαν τους σκέψιν, λέγοντες· «Διατί λοιπὸν βαπτίζεις, ἀφοῦ δὲν εἶσαι σὺ ὁ Χριστός»; Ἔπειτα, θέλοντες πάλιν νὰ συσκοτίσουν τὰς πραγματικάς των προθέσεις, προσθέτουν καὶ τοὺς ἄλλους, τὸν Ἠ-

16. Ἠρνήθη, δηλαδή, ὅτι ἦτο ὁ Χριστός.

17. Ἰωάν. 1, 22

λίαν, λέγω καὶ τὸν Προφήτην. Διότι, ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὸν κάμουν νὰ ὑποχωρήσῃ μὲ τὴν κολακείαν, ἤλπισαν ὅτι θὰ ἠμπορέσουν μὲ ἔγκλημα[17α] νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ ὁμολογήσῃ ἐκεῖνο ἀκριβῶς, ποὺ δὲν ἦταν. Ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν. Τί μεγάλη ἀνοησία! Τί φοβερὰ ἀλαζονεία καὶ ἄκαιρος περιέργεια! Ἀπεστάλητε διὰ νὰ πληροφορηθῆτε ἀπὸ αὐτὸν ποῖος εἶναι καὶ ἀπὸ ποῦ, ὄχι διὰ νὰ θέσετε εἰς αὐτὸν καὶ νόμους. Διότι τοῦτο ἀπέβλεπε πάλιν εἰς τὸ νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ ὁμολογήσῃ τὸν ἑαυτό του Χριστόν. Καὶ ὅμως οὔτε τώρα ἀγανακτεῖ, οὔτε λέγει πρὸς αὐτοὺς κάτι τέτοιο, ὅπως ἦταν φυσικὸν νὰ εἰπῇ· «Σεῖς τολμᾶτε νὰ δίδετε εἰς ἐμὲ διαταγὰς καὶ νὰ θέτετε νόμους»; ἀλλὰ πάλιν ἐπιδεικνύει πρὸς αὐτοὺς μεγάλην ἐπιείκειαν· «διότι, λέγει, ἐγὼ μὲν βαπτίζω μὲ νερό. Στέκει δὲ μεταξύ μας ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον σεῖς δὲν γνωρίζετε. Αὐτὸς εἶναι ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀνώτερός μου, τοῦ ὁποίου ἐγὼ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λύσω τὸ λουρὶ τοῦ ὑποδήματός του»[18].

γ'.* Τί, λοιπόν, θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἀπαντήσουν πρὸς αὐτὰ οἱ Ἰουδαῖοι; Εἶναι λοιπὸν κατόπιν τούτων ἀπαραίτητος ἡ ἐναντίον τους κατηγορία, ἀναπόφευκτος ἡ καταδίκη τους. Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι κατεδίκασαν τοὺς ἑαυτούς των. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Ἐθεώρησαν τὸν Ἰωάννην ἀξιόπιστον καὶ τόσον εἰλικρινῆ, ὥστε ὄχι μόνον

17α. Τοῦ ἀπέδωσαν τὸ «ἔγκλημα» ὅτι ἐβάπτιζε, τὸ ὁποῖον διὰ τοὺς ὑπερσυντηρητικοὺς Φαρισαίους —ἀσφαλῶς ὑπῆρχαν καὶ τέτοιοι μεταξὺ τῶν ἀπεσταλμένων— τὸ βάπτισμά του ἦτο καινοτομία. Ἐν τούτοις τὸ βάπτισμα εἶχε προαναγγελθῆ ὡς δεῖγμα προσεγγίσεως τῆς Μεσσιανικῆς βασιλείας (πρβλ. Ἰεζ. 36, 25).

18. Ἰωάν. 1, 26.

* Οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἐπίστευσαν εἰς τὴν περὶ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρίαν τοῦ Ἰωάννου, ἂν καὶ τὸν θεωροῦσαν ἀπολύτως ἀξιόπιστον. Αἰτία; Ὁ φθόνος καὶ ἡ μοχθηρία των.

ἐπίστευαν, ὅταν ἔδιδε περὶ ἄλλων μαρτυρίαν, ἀλλ' ἐπίστευαν εἰς αὐτὸν καὶ ὅταν ὡμιλοῦσε περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. Διότι, ἂν δὲν διέκειντο ἔτσι πρὸς αὐτόν, δὲν θὰ ἔστελλον ἀνθρώπους διὰ νὰ μάθουν ἀπὸ τὸν ἴδιον περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. Γνωρίζετε δὲ ὅτι ἐκείνους μόνους ἐκ τῶν ὁμιλούντων περὶ τοῦ ἑαυτοῦ των πιστεύομεν μάλιστα, τοὺς ὁποίους θεωροῦμεν εἰλικρινεστέρους ἐξ ὅλων. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτό, ποὺ κλείνει τὰ στόματά τους, ἀλλὰ καὶ ἡ διάθεσις, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπῆγαν πρὸς αὐτὸν διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσουν. Καὶ διότι ἐπῆγαν πρὸς αὐτὸν μὲ μεγάλην προθυμίαν, ἂν καὶ κατόπιν μετεβλήθησαν. Αὐτὰ ἀκριβῶς καὶ τὰ δύο φανερώνει ὁ Χριστός, λέγων· «Ἐκεῖνος ἦτο ὁ καιόμενος λύχνος καὶ σεῖς θελήσατε νὰ χαρῆτε προσκαίρως εἰς τὸ φῶς του»[19]. Καὶ ἡ ἀπάντησίς του ἐπὶ πλέον τὸν ἔκαμνε ἀκόμη περισσότερον ἀξιόπιστον· «διότι ἐκεῖνος, ποὺ δὲν ζητεῖ τὴν ἰδικήν του δόξαν, λέγει, εἶναι ἀληθινὸς καὶ δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτὸν ἀδικία»[20]. Αὐτὸς δὲ δὲν ἐζήτησε τὴν ἰδικήν του δόξαν, ἀλλὰ τοὺς παρέπεμψεν εἰς ἄλλον. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι ἦσαν μεταξὺ αὐτῶν ἐκ τῶν πλέον ἀξιοπίστων καὶ ἐξ ἐκείνων, ποὺ εἶχαν τὰ πρωτεῖα, εἰς τρόπον ὥστε δι' αὐτὴν τὴν ἀπιστίαν, ποὺ ἔδειξαν πρὸς τὸν Χριστόν, νὰ μὴ ὑπάρχῃ δι' αὐτοὺς δικαιολογία, οὔτε συγγνώμη. Διατί λοιπὸν δὲν ἐδέχθητε, ὅσα περὶ Αὐτοῦ εἶπεν ὁ Ἰωάννης; Σεῖς ἐστείλατε τοὺς ἔχοντας τὰ πρωτεῖα. Σεῖς ἐρωτήσατε δι' αὐτῶν. Σεῖς ἀκούσατε ἀκριβῶς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶπεν ὁ Βαπτιστής. Ἐκεῖνοι ἔδειξαν κάθε περιέργειαν, διὰ νὰ μάθουν, ὅλα τὰ ἐρεύνησαν καὶ εἶπαν ὅλας τὰς ὑποψίας σας. Ἐν τούτοις μὲ πολλὴν παρρησίαν ὡμολόγησεν ὅτι δὲν εἶναι οὔτε ὁ Χριστός, οὔτε ὁ Ἠλίας, οὔτε ὁ Προφήτης.

19. Ἰωάν. 5, 35.

20. Ἰωάν. 7, 18.

Καὶ δὲν ἐστάθη οὔτε ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ἐδίδαξε ποῖος εἶναι καὶ ὡμίλησε καὶ περὶ τῆς φύσεως τοῦ βαπτίσματός του καὶ εἶπεν ὅτι εἶναι μικρὸν καὶ εὐτελὲς καὶ ὅτι δὲν ἔχει τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὸ νερό. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔδειξε τὴν ὑπεροχὴν τοῦ βαπτίσματος, τοῦ διδομένου ἀπὸ τὸν Χριστόν. Ἀνεφέρθη ἐπὶ πλέον καὶ εἰς τὸν Ἡσαΐαν τὸν Προφήτην, ὁ ὁποῖος ἀνέκαθεν καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μαρτυρεῖ καὶ ἀποκαλεῖ τὸν μὲν ἕνα Κύριον, τὸν δὲ ἄλλον διάκονον αὐτοῦ καὶ ὑπηρέτην. Τί λοιπὸν ἔπρεπε νὰ κάμετε; Νὰ μὴ πιστεύσετε εἰς Ἐκεῖνον, ποὺ σᾶς ἐγνωστοποιήθη καὶ ἀπεκαλύφθη καὶ νὰ προσκυνήσετε Αὐτὸν καὶ ὁμολογήσετε Θεόν; Ὅτι δὲ ἡ μαρτυρία δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα κολακείας, ἀλλ' ἀληθείας, ἐδείκνυε μὲν καὶ ὁ χαρακτὴρ καὶ ἡ ὅλη συμπεριφορὰ ἐκείνου, ποὺ ἔδωσε τὴν μαρτυρίαν. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι φανερὸν καὶ ἐξ αὐτοῦ, ὅτι οὐδεὶς προβάλλει τὸν πλησίον του, οὔτε προτίθεται νὰ χαρίσῃ εἰς αὐτὸν τιμήν, ἐκτὸς ἐὰν μὲ τὴν θέλησίν του παραχωρήσῃ αὐτὴν εἰς ἄλλον καὶ μάλιστα, ὅταν αὐτὴ εἶναι τόσον μεγάλη. Ὥστε οὔτε ὁ Ἰωάννης θὰ ὑποχωροῦσε καὶ θὰ προέβαινεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀποκάλυψιν καὶ ἀνακήρυξιν, ἂν ὁ Χριστὸς δὲν ἦταν Θεός. Διότι, ἂν καί, ὡς ἀνωτέραν τῆς ἰδικῆς του φύσεως, τὴν ἀπέκρουσε διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἐν τούτοις δὲν θα προέβαινεν εἰς αὐτὴν πρὸς χάριν μιᾶς ἄλλης πάλιν κατωτέρας φύσεως.

«Μεταξύ σας δὲ στέκει ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον σεῖς δὲν γνωρίζετε». Τοῦτο εἶπεν, ἐπειδὴ Αὐτὸς ἦταν πολὺ φυσικὸν καὶ νὰ εἶχεν ἀναμιχθῇ μὲ τὸν λαόν, ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλούς, καθόσον παντοῦ μᾶς διδάσκει τὴν ἁπλότητα καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην. Γνῶσιν δὲ ἐδῶ λέγει τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν, ὅπως, φέρ' εἰπεῖν, ποῖος εἶναι καὶ ἀπὸ ποῦ. Τὸ δὲ «ὀπίσω μου ἐρχόμενος» θέτει συνεχῶς, θέλων δι' αὐτοῦ νὰ εἴπῃ περίπου τὰ ἀκόλουθα· «Μὴ νομίσετε ὅτι τὸ πᾶν ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ βαπτίσματος, τὸ ὁποῖον

ἐνεργῶ ἐγώ. Ἂν τὸ βάπτισμα τοῦτο, τὸ ἰδικόν μου, ἦτο τέλειον, δὲν θὰ ἐχρειάζετο νὰ ἔλθῃ ἄλλος μετὰ ἀπὸ ἐμένα, διὰ νὰ χορηγήσῃ ἄλλο βάπτισμα. Ἀλλὰ τὸ βάπτισμά μου εἶναι προπαρασκευαστικὸν ἐκείνου τοῦ βαπτίσματος. Τὰ δὲ ἰδικά μου εἶναι σκιὰ καὶ εἰκών. Ἄλλος πρέπει νὰ ἔλθῃ, ὁ ὁποῖος θὰ φέρῃ τὴν ἀλήθειαν». Ὥστε αὐτὸς ὁ μετὰ ἀπὸ ἐμένα ἐρχομός Του, αὐτὸς μάλιστα φανερώνει τὸ ἀξίωμά Του. Διότι, ἐὰν τοῦτο εἶναι τέλειον, δὲν θὰ ἐζητεῖτο δεύτερον. «Ἔμπροσθέν μου γέγονε», δηλαδὴ, ἐνδοξότερος, λαμπρότερος. Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι ἡ ὑπεροχή του εἶναι συγκριτική, θέλων νὰ παραστήσῃ τὸ ἀσύγκριτον αὐτῆς, προσέθεσε· «Τοῦ ὁποίου δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λύσω τὸ λουρὶ τοῦ ὑποδήματός του»[21], ποὺ σημαίνει, ὄχι ἁπλῶς ἐνδοξότερος καὶ λαμπρότερος ἀπὸ ἐμένα, ἀλλὰ τόσον περισσότερον ἔνδοξος καὶ λαμπρός, ὥστε ἐγὼ νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ συγκαταλεχθῶ οὔτε μεταξὺ τῶν τελευταίων ἐκ τῶν ὑπηρετῶν Του. Διότι ἡ λύσις τοῦ ὑποδήματος εἶναι πρᾶξις ἐσχάτης διακονίας[21α]. Ἂν δὲ ὁ Ἰωάννης δὲν ἦταν ἄξιος νὰ λύσῃ τὸ λουρὶ τοῦ ὑποδήματός του, ὁ Ἰωάννης, περὶ τοῦ ὁποίου ἐλέχθη, ὅτι οὐδεὶς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἐγέννησαν γυναῖκες, εἶναι μεγαλύτερος αὐτοῦ[22], ποῦ πρέπει νὰ κατατάξωμεν ἡμεῖς τοὺς ἑαυτούς μας; Ἐὰν ὁ ἰσοδύναμος πρὸς τὴν οἰκουμένην, μᾶλλον δὲ μεγαλύτερος ἀπὸ αὐτὴν —«διότι δὲν ἦτο, λέγει, ἄξιος πρὸς αὐτοὺς ὁλόκληρος ὁ κόσμος»[23]— εἶπεν, ὅτι δὲν ἦταν ἄξιος νὰ συγκαταλεχθῇ οὔτε μεταξὺ τῶν τελευταίων ἐκ τῶν ὑπηρετῶν Του, τί θὰ εἴπωμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι εἴμεθα γεμάτοι ἀπὸ ἀναρίθμητα κακὰ καὶ ἀπέχομεν τόσον πολὺ

21. Ἰωάνν. 1, 27.
21α. Τὸ καθῆκον τοῦτο ἦτο καθῆκον τῶν δούλων.
22. Ματθ. 11, 11 καὶ Λουκ. 7, 28.
23. Ἑβρ. 11, 38.

ἀπὸ τὸν Ἰωάννην ὡς πρὸς τὴν ἀρετήν, ὅσον ἡ γῆ ἀπέχει ἀπὸ τὸν οὐρανόν;

θ΄. *. Αὐτός, λοιπόν, λέγει ὅτι δὲν εἶναι ἄξιος οὔτε τὸ λουρὶ τοῦ ὑποδήματός Του νὰ λύσῃ, οἱ δὲ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας τόσον παρεφρόνησαν, ὥστε νὰ λέγουν ὅτι εἶναι ἄξιοι καὶ νὰ γνωρίζουν ἐπὶ πλέον Αὐτὸν τόσον καλά, ὅσον καλὰ γνωρίζει Αὐτὸς τὸν Ἑαυτόν του[23α]. Τί χειρότερο ὑπάρχει ἀπὸ αὐτὴν τὴν παραφροσύνην; Τί ἀνοητότερον ὑπάρχει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀλαζονείαν; Πολὺ ὀρθῶς ἔλεγε κάποιος σοφός, ὅτι «ἀρχὴ τῆς ὑπερηφανίας τὸ μὴ εἰδέναι τὸν Κύριον»[24]. Δὲν θὰ κατεκρημνίζετο καὶ δὲν θὰ εἶχε γίνει διάβολος ὁ διάβολος, ὁ ὁποῖος προηγουμένως δὲν ἦτο διάβολος, ἐὰν δὲν κατελαμβάνετο ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν. Ἡ ἀσθένεια αὐτὴ τὸν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ ἐκείνην τὴν παρρησίαν, αὐτὴ τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν κόλασιν, αὐτὴ ἔγινεν αἰτία εἰς αὐτὸν ὅλων τῶν κακῶν. Διότι εἶναι ἱκανὴ καὶ μόνη της νὰ καταστρέψῃ κάθε ἀρετὴν τῆς ψυχῆς, εἴτε εὕρῃ ἐλεημοσύνην, εἴτε προσευχήν, εἴτε νηστείαν, εἴτε ἄλλην ἀρετὴν οἱανδήποτε· «τὸ γὰρ ὑψηλὸν ἐν ἀνθρώποις ἀκάθαρτον, φησί, παρὰ Κυρίῳ». Ἑπομένως, ὄχι μόνον ἡ πορνεία, οὔτε ἡ μοιχεία συνηθίζει νὰ μολύνῃ τοὺς ἐπιδιδομένους εἰς αὐτήν, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπερηφάνεια καὶ μάλιστα πολὺ περισσότερον ἀπὸ αὐτάς. Διὰ ποῖον λόγον; Διότι ἡ μὲν πορνεία, ἂν καὶ εἶναι ἀσυγχώρητον κακόν, ἐν τούτοις ἔχει κανεὶς νὰ προβάλῃ ὡς αἰτίαν τὴν ἐπιθυμίαν, ἡ δὲ ἀλαζονεία οὔτε τὴν παραμικρὰν αἰτίαν ἠμπορεῖ νὰ εὕρῃ κανεὶς νὰ εἰπῇ ὅτι ἔχει, οὔτε κάποιαν

* Οἱ Χριστιανοὶ δὲν πρέπει ἐπ' οὐδενὶ νὰ ὑπερηφανεύωνται δι' ἀξίας κοσμικὰς καὶ ὅλως ἐφημέρους, διότι ἡ ὑπερηφάνειά των αὐτὴ ἀχρηστεύει δι' αὐτοὺς τὴν προσευχήν, τὴν νηστείαν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ καταστρέφει τὴν ψυχήν.

23α. Ἰσχυρισμὸς τῶν αἱρετικῶν Ἀνομοίων.

24. Σοφ. Σειράχ. 10, 12.

ἔστω πρόφασιν, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἠμποροῦσε νὰ τύχῃ καὶ σκιᾶς ἀκόμη συγγνώμης. Ἀλλ' αὐτὴ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ διαστροφὴ τῆς ψυχῆς καὶ φοβερωτάτη ἀσθένεια, ἡ ὁποία ἀπὸ πουθενὰ ἀλλοῦ δὲν γεννᾶται, παρὰ ἀπὸ τὴν μωρίαν καὶ τὴν ἀνοησίαν. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀνοητότερον ἀπὸ ἄνθρωπον ἀλαζόνα, εἴτε ἔχει περιβληθῆ τὸν πλοῦτον, εἴτε ἔχει ἀποκτήσει μεγάλην ἀνθρωπίνην σοφίαν, εἴτε ἔχει δύναμιν καὶ ἐξουσίαν, εἴτε περιβάλλεται ἀπὸ ὅλα αὐτά, ποὺ θεωροῦνται σπουδαῖα καὶ ἀξιοζήλευτα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἂν δὲ εἶναι ἄθλιος καὶ ταλαίπωρος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὑπερηφανεύεται διὰ τὰ ὄντως καλὰ καὶ χάνει τὸν μισθὸν ὅλων ἐκείνων, φαντασθῆτε ἐκεῖνος, ποὺ ὑπερηφανεύεται διὰ πράγματα ποὺ δὲν ὑπάρχουν καὶ φουσκώνει ἀπὸ ματαιοφροσύνην διὰ τὴν ἀνύπαρκτον σκιὰν καὶ τὸ ἀσήμαντον καὶ ἐφήμερον ἄνθος τοῦ χορταριοῦ —διότι αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἡ παροῦσα δόξα—, πόσον περισσότερον γελοῖος εἶναι ἀπὸ ὅλους. Ἀλλὰ πῶς νὰ μὴ καταντᾷ ὁ πιὸ γελοῖος ἀπὸ ὅλους, ἐφ' ὅσον κάνει, ὅ,τι θὰ ἠμποροῦσε νὰ κάνῃ κάποιος πτωχὸς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος, ἐνῷ βασανίζεται συνεχῶς καὶ ὑποφέρει ἀπὸ τὴν πεῖνα, ἂν κάποια νύκτα συμβῇ νὰ ἴδῃ κάποιο εὐχάριστο ὄνειρο, δι' αὐτὸ καμαρώνει καὶ καυχιέται;

Ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, ἐνῷ ἡ ψυχή σου καταστρέφεται ἀπὸ φοβερωτάτην ἀσθένειαν καὶ ὑποφέρεις τὴν ἐσχάτην πτωχείαν, ὑπερηφανεύεσαι, ὅτι ἔχεις πολλὰ χρυσᾶ τάλαντα; ὅτι ἔχεις πλῆθος ἀπὸ δούλους; Ἀλλ' αὐτὰ δὲν εἶναι δικά σου. Καὶ ἂν δὲν πιστεύῃς εἰς τὰ λόγια μου, φρόντισε νὰ μάθῃς ἀπὸ τὴν πεῖραν ἐκείνων, ποὺ τὴν ἀπέκτησαν πρὶν ἀπὸ σένα. Ἐὰν δὲ εἶσαι τόσον μεθυσμένος, ὥστε νὰ μὴ διδάσκεσαι οὔτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν εἰς τοὺς ἄλλους, περίμενε λίγο καὶ θὰ μάθῃς ἀπὸ αὐτὰ ποὺ θὰ συμβοῦν σὲ σένα, ὅτι δὲν ἔχεις κανένα ὄφελος ἀπὸ αὐτά, ὅταν, καθ' ἣν στιγμὴν ψυχορραγῇς καὶ δὲν εἶ-

σαι κύριος αὐτῶν, ὄχι διὰ μίαν ὥραν, ἀλλ' οὔτε διὰ μίαν συντομωτάτην στιγμήν, θὰ ὑποχρεωθῇς νὰ ἐγκαταλείψῃς αὐτὰ παρὰ τὴν θέλησίν σου εἰς τοὺς παρόντας καὶ εἰς αὐτοὺς πολλὲς φορές, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν θέλεις. Πολλοὶ μάλιστα δὲν ἀφέθησαν οὔτε τὴν ἐπιθυμίαν τους νὰ ἐκφράσουν περὶ αὐτῶν, ἀλλ' ἔφυγαν ξαφνικά, χωρὶς νὰ ἀφεθοῦν νὰ ἀπολαύσουν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἤθελαν, μάλιστα δὲ συρόμενοι καὶ πιεζόμενοι παρεχώρησαν αὐτὰ εἰς ἄλλους καὶ διὰ τῆς βίας εἰς ἐκείνους, ποὺ δὲν ἤθελαν. Πρᾶγμα ἀκριβῶς, τὸ ὁποῖον διὰ νὰ μὴ πάθωμεν, ἀπὸ τώρα ποὺ εἴμεθα δυνατοὶ καὶ ὑγιεῖς, ἂς μεταφέρωμεν αὐτὰ εἰς τὴν ἰδικήν μας πόλιν. Διότι μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀπολαύσωμεν αὐτὰ καὶ μὲ κανένα ἄλλον. Ἔτσι θὰ τοποθετήσωμεν αὐτὰ σὲ ἀσφαλὲς καὶ ἀπαραβίαστον τόπον. Διότι δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ, δὲν ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ δύναται νὰ ἀφαιρέσῃ αὐτά, δὲν ὑπάρχει θάνατος, δὲν ὑπάρχουν ἀληθεῖς διαθῆκαι, δὲν ὑπάρχουν διάδοχοι κλήρων, δὲν ὑπάρχουν συκοφαντίαι καὶ μηχανορραφίαι, ἀλλ' ὑπάρχουν ἐκεῖ αὐτὰ ἄθικτα, διὰ νὰ τὰ ἀπολαμβάνῃ διὰ παντὸς ἐκεῖνος, ποὺ μετέφερε πολλά, ὅταν φύγῃ ἀπὸ ἐδῶ. Ποῖος, λοιπόν, εἶναι τόσον ἄθλιος, ὥστε νὰ μὴ θέλῃ νὰ χαίρεται καθόλου τὰ ἰδικά του ἀγαθά; Ἂς μετακομίσωμεν λοιπὸν τὸν πλοῦτον μας καὶ ἂς τὸν μεταφέρωμεν ἐκεῖ. Οὔτε θὰ χρειασθῶμεν ὄνους καὶ καμῆλες καὶ ὀχήματα, οὔτε πλοῖα διὰ νὰ κάμωμεν αὐτὴν τὴν μεταφοράν —καὶ διότι ὁ Θεὸς μᾶς ἀπήλλαξεν ἀκόμη καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν δυσκολίαν— ἀλλὰ θὰ χρειασθῶμεν πτωχοὺς μόνον, τοὺς χωλούς, τοὺς ἀναπήρους, τοὺς ἀσθενεῖς. Αὐτοὶ ἔχουν ἐπιφορτισθῆ, διὰ νὰ πραγματοποιήσουν αὐτὴν τὴν μεταφοράν. Αὐτοὶ μεταφέρουν τὰ ἀγαθὰ εἰς τὸν οὐρανόν, αὐτοὶ εἰσάγουν εἰς τὴν κληρονομίαν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν τοὺς κυρίους αὐτῶν ἐδῶ τῶν προσωρινῶν ἀγαθῶν. Τὰ αἰώνια, λοιπόν, ἀγαθὰ μακάρι νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἡμεῖς μὲ τὴν χάριν καὶ

τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἁρμόζει καὶ ἀνήκει ἡ δόξα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΖ' (17)

(Ἰωάν. 1, 28 — 29)

«Ταῦτα ἐγένετο ἐν Βηθανίᾳ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ὅπου ἦν Ἰωάννης βαπτίζων. Τῇ ἐπαύριον βλέπει ὁ Ἰωάννης τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, καὶ λέγει· Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου».

α'.* Εἶναι μέγα ἀγαθὸν ἡ παρρησία καὶ ἡ μετὰ θάρρους διακήρυξις τῆς ἀληθείας. Εἶναι μέγα ἀγαθὸν νὰ τίθεται ὑπεράνω ὅλων ἡ ὁμολογία πίστεως εἰς τὸν Χριστόν, ὅλα δὲ τὰ ἄλλα νὰ ἔρχωνται δεύτερα. Τόσον μέγα καὶ ἀξιοθαύμαστον, ὥστε ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ Μονογενὴς νὰ ἀνακηρύσσῃ ἐκεῖνον, ποὺ ἔχει τέτοιο ἡρωϊκὸν φρόνημα, ἐνώπιον τοῦ Πατρός[1], καίτοι βεβαίως δὲν εἶναι ἴση ἡ ἀνταμοιβή. Διότι σὺ μὲν δίδεις ὁμολογίαν ἐπὶ τῆς γῆς, Αὐτὸς δὲ ὁμολογεῖ εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ σὺ μὲν ὁμολογεῖς ἐνώπιον ἀνθρώπων, Αὐτὸς δὲ ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς

* Εἰς τὴν παροῦσαν παράγραφον ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἀναφέρει τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἐσημείωσε καὶ τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ἔδωσε τὴν περὶ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρίαν. Οἱ λόγοι αὐτοὶ εἶναι: ἡ κατάδειξις τῆς παρρησίας τοῦ Προδρόμου καὶ ἡ ἀξιοπιστία τῶν ἱστορουμένων γεγονότων. Ἀκολούθως, ἑρμηνεύει τὴν φράσιν «Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου» καὶ παρατηρεῖ ὅτι ὁ Ἰωάννης δι' αὐτῆς ὑπενθύμισε μὲν εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὴν προφητείαν τοῦ Ἠσαΐου καὶ τὸν τυπικὸν ἀμνόν, προσπαθῶν νὰ τοὺς προσελκύσῃ διὰ τοῦ τύπου εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἐδίδαξε δὲ ὅτι ὁ Χριστός, ὡς καθαρὸς ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν, δὲν ἐβαπτίσθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

1. Πρβλ. Ματθ. 10, 32.

καὶ ὅλων τῶν ἀγγέλων. Τέτοιος ἦταν ὁ Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος, μὴ ἀποβλέπων οὔτε εἰς τὸ πλῆθος, οὔτε εἰς τὴν δόξαν, οὔτε εἰς κάποιο ἄλλο ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλ' ἀδιαφορῶν καὶ περιφρονῶν ὅλα αὐτά, εἶχε καὶ τὴν ἁρμόζουσαν ἐλευθερίαν νὰ διακηρύσσῃ εἰς ὅλους τὴν περὶ τοῦ Χριστοῦ ἀλήθειαν. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἀναφέρει καὶ τὸν τόπον, διὰ νὰ δείξῃ τὴν παρρησίαν τοῦ μεγαλοφώνου κήρυκος. Διότι δὲν διεκήρυξεν ἐκείνην τὴν θαυμαστὴν περὶ τοῦ Χριστοῦ ὁμολογίαν μέσα σὲ κάποιο σπίτι, οὔτε σὲ κάποια ἀπόμερη γωνιά, οὔτε εἰς τὴν ἐρημίαν, ἀλλ' εἰς τὸν Ἰορδάνην ἐνώπιον τοῦ πλήθους, ἐνώπιον ὅλων ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἐβάπτιζε. Διότι βαπτίζοντα τὸν συνήντησαν καὶ τὸν ἐπλησίασαν οἱ Ἰουδαῖοι. Ἐπιστήμως, λοιπόν, καὶ ἐνώπιον ὅλων ἔκαμε τὴν ὁμολογίαν του, ἡ ὁποία εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ καὶ μεγάλα καὶ ἀπόρρητα δόγματα καὶ ὅμως ἐβεβαίωνεν ὅτι δὲν ἦταν ἱκανὸς νὰ λύσῃ τὸ λουρὶ τοῦ ὑποδήματός του.

Πῶς λοιπὸν πραγματοποιεῖ αὐτό; Μὲ τὸ νὰ προσθέτῃ καὶ νὰ λέγῃ· «Αὐτὰ ἔγιναν εἰς τὴν Βηθανίαν». Ὅσα δὲ ἀπὸ τὰ ἀντίγραφα ἐκθέτουν ἀκριβέστερα τὰ γεγονότα, λέγουν ὅτι αὐτὰ συνέβησαν «ἐν Βηθαβαρᾷ»[2]. Διότι ἡ

2. Ὀλιγώτερον αὐθεντικὴ γραφή, ἡ ὁποία προῆλθεν ἀπὸ διόρθωσιν τοῦ Ὠριγένους. Ὁ Ὠριγένης εἶχε τὴν γνώμην ὅτι «μὴ δεῖν Βηθανίᾳ ἀναγινώσκειν, ἀλλὰ Βηθαβαρᾷ», καθ' ὅσον «παρὰ τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἰορδάνου τὰ Βηθαβαρᾶ, ἔνθα ἱστοροῦσι τὸν Ἰωάννην βεβαπτικέναι». Ἡ ἐκτεθεῖσα ἄποψις ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Βηθανία εὑρίσκετο πλησίον τῶν Ἱεροσολύμων, ἐνῷ κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ αὐτὰ συνέβησαν «πέραν τοῦ Ἰορδάνου». Ἐν τούτοις δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπῆρχε πλὴν τῆς Βηθανίας αὐτῆς καὶ ἄλλη πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ἡ ὁποία ἐνδεχομένως κατεστράφη, ὅπως συνέβη καὶ μὲ ἄλλας ἀρχαίας τοποθεσίας, κατὰ τὸν Ῥωμαϊκὸν πόλεμον. Νεώτεροι ἐταύτισαν τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἀναφερομένην τοποθεσίαν πρὸς τὴν Βαιθαναβρά, ἡ ὁποία εὑρίσκετο πλησίον τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ Ἰορδάνου καὶ ἡ ὁποία ἠμποροῦσε εὔκολα νὰ παραφθαρῇ καὶ νὰ γίνῃ εἴτε Βηθανία, εἴτε Βηθαβαρά.

Βηθανία δὲν εὑρίσκετο πέραν τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ, οὔτε εἰς τὴν ἔρημον, ἀλλὰ κάπου κοντὰ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἀναφέρει δὲ τὰς τοποθεσίας καὶ δι' ἄλλον λόγον. Ἐπειδή, δηλαδή, ἐπρόκειτο νὰ διηγηθῇ ὄχι παλαιὰ γεγονότα, ἀλλὰ γεγονότα, ποὺ συνέβησαν πρὸ ὀλίγου χρόνου, ἐπικαλεῖται ὡς μάρτυρας τῶν λεγομένων του αὐτούς, ποὺ ἦσαν παρόντες εἰς αὐτὰ καὶ τὰ παρηκολούθησαν καὶ παρέχει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρόσθετον ἀπὸ τὰς τοποθεσίας ἀπόδειξιν. Διότι, ἐπειδὴ εἶχε τὴν πεποίθησιν ὅτι τίποτε ἀπολύτως δὲν προσέθετε ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του εἰς τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἐξηγοῦσεν ἁπλῶς ὅλα, ὅπως ἀκριβῶς συνέβησαν εἰς τὴν πραγματικότητα, ἐχρησιμοποίησε τὴν ἀπὸ τὰς τοποθεσίας μαρτυρίαν, προκειμένου νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀπόδειξις, ὅπως εἶπα, ὄχι μικρὰ καὶ ἀσήμαντος τῆς ἀληθείας τῶν λόγων του.

«Τὴν ἄλλην ἡμέραν βλέπει τὸν Ἰησοῦν νὰ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν καὶ εἶπεν· Ἰδοὺ ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου». Οἱ Εὐαγγελισταὶ διεμοίρασαν τοὺς καιρούς. Καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος, ἀφοῦ ἐσυντόμευσε τοὺς χρόνους, ποὺ προηγήθησαν τῆς συλλήψεως καὶ φυλακίσεως τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, ἔσπευσε νὰ ἔλθῃ εἰς τοὺς ἑπομένους, ὁ δὲ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὄχι μόνον δὲν συντομεύει αὐτούς, ἀλλ' ἀντιθέτως μάλιστα ἀσχολεῖται ἰδιαιτέρως μὲ αὐτούς. Καὶ ἐκεῖνος μὲν μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τὴν ἔρημον, ἀφοῦ ἀπεσιώπησε τὰ ὅσα συνέβησαν ἐνδιαμέσως —ὅπως, ὅσα εἶπεν ὁ Ἰωάννης, ὅσα διὰ τῶν ἀπεσταλμένων των ἔλεγαν οἱ Ἰουδαῖοι— καὶ ἀφοῦ ἐσυντόμευσεν ὅλα τὰ ἄλλα, ἔφθασεν ἀμέσως εἰς τὸ δεσμωτήριον, διότι λέγει· «ὅταν ἤκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ὁ Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν ἀπ' ἐκεῖ»[2a], ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲν ἐκθέτει

2a. Ματθ. 14, 13.

τὰ γεγονότα μὲ τὴν αὐτὴν σειράν, ἀλλὰ διαφορετικά, διότι ἀπεσιώπησε μὲν τὴν πορείαν τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὴν ἔρημον, ἐπειδὴ ἐξετέθη ἀπὸ τὸν Ματθαῖον, ἀναφέρει δὲ τὰ ὅσα συνέβησαν μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τὸ ὄρος[3] καὶ ἀφοῦ εἶπε πολλά, προσέθεσε· «Διότι ὁ Ἰωάννης δὲν εἶχεν ἀκόμη ριφθῇ εἰς τὴν φυλακήν»[4]. Καὶ διὰ ποῖον λόγον, λέγει, ἔρχεται τώρα ὁ Ἰησοῦς πρὸς τὸν Ἰωάννην, καὶ μάλιστα ὄχι μίαν φοράν, ἀλλὰ καὶ δύο φοράς; Διότι ὁ μὲν Ματθαῖος λέγει ὅτι ὁ ἐρχομὸς τοῦ Ἰησοῦ διὰ τὸ βάπτισμα ἦτο ἀναγκαῖος. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι «τοιουτοτρόπως εἶναι πρέπον εἰς ἡμᾶς νὰ ἐκπληρώσωμεν πᾶσαν δικαιοσύνην»[5], ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγει, ὅτι Αὐτὸς ἐπῆγε καὶ πάλιν μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ τοῦτο ἐφανέρωσε μὲ τὰ ἀκολούθως λεγόμενα· «Ἐγὼ εἶδον τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ὡς περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν»[6].

Διατί, λοιπόν, ἔρχεται πρὸς τὸν Ἰωάννην; Διότι δὲν ἦλθεν ἁπλῶς, ἀλλ' ἤρχετο πρὸς αὐτόν· «διότι, λέγει, εἶδε τὸν Ἰησοῦν νὰ ἔρχεται πρὸς αὐτόν». Διὰ ποῖον, λοιπόν, λόγον ἤρχετο; Ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης ἐβάπτισεν Αὐτὸν μαζὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους, ἔσπευδε πρὸς αὐτόν, διὰ νὰ μὴ φαντασθῇ κανεὶς ὅτι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ οἱ ἄλλοι, ἐπῆγε καὶ ἐβαπτίσθη, δηλαδὴ μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐξομολογηθῇ τὰ ἁμαρτήματά του καὶ νὰ λουσθῇ εἰς μετάνοιαν εἰς τὸν ποταμόν. Δι' αὐτὸ λοιπὸν

3. Ἐννοεῖ τὸ γνωστὸν ὄρος —μικρὸν ὕψωμα— πλησίον τῆς λίμνης τῆς Γαλιλαίας, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Ἰησοῦς «ἀνέβη καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδασκε τοὺς ὄχλους». Ἐκεῖ ἐδιδάχθη ἡ περίφημος ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλία, ἡ ὁποία παραλείπεται ἀπὸ τὸν Ἰωάννην, ὡς ἐκτεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ματθαίου (Πρβλ. Ματθ. 5, 1).

4. Ἰωάν. 3, 24.

5. Ματθ. 3, 15.

6. Ἰωάν. 1, 32.

ἔρχεται, διὰ νὰ δώσῃ συγχρόνως τὴν ἀφορμὴν καὶ εἰς τὸν Ἰωάννην νὰ διορθώσῃ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ὑποψίαν τους. Καὶ διότι μὲ τὸ νὰ εἰπῇ· «ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου», ἀνήρεσε καθ' ὁλοκληρίαν τὴν ὑποψίαν τους αὐτήν. Ἐκεῖνος, λοιπόν, ὁ ὁποῖος εἶναι τόσον καθαρός, ὥστε νὰ δύναται νὰ συγχωρῇ καὶ τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων, εἶναι φανερὸν ὅτι δὲν ἔρχεται πρὸς τὸν Ἰωάννην μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐξομολογηθῇ ἁμαρτίας, ἀλλὰ διὰ νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς αὐτόν, τὸν ἀξιοθαύμαστον κήρυκα, νὰ ἐκθέσῃ τὰ λεχθέντα ἐκ νέου καὶ κατὰ τρόπον ἀκριβέστερον εἰς ἐκείνους, ποὺ εἶχαν ἀκούσει τὰ προηγούμενα καὶ νὰ προσθέσῃ ἐπὶ πλέον καὶ ἄλλα ἀκόμη. Τὸ δὲ «ἴδε» ἐλέχθη διὰ τὴν συνεχῆ καὶ μετὰ πόθου ἀναζήτησιν Αὐτοῦ ὑπὸ πολλῶν, ἐξ αἰτίας τῶν περὶ Αὐτοῦ καὶ ἀπὸ μακροῦ χρόνου λεχθέντων. Δι' αὐτὸ ὁ Ἰωάννης δεικνύει Αὐτόν, εὑρισκόμενον ἐκεῖ καὶ λέγει· «ἴδε», φανερώνων δι' αὐτοῦ, ὅτι Αὐτὸς εἶναι ὁ πρὸ πολλοῦ ἀναζητούμενος καὶ ἀναμενόμενος, Αὐτὸς ὁ Ἀμνός. Ἀποκαλεῖ δὲ Αὐτὸν Ἀμνόν, ὑπενθυμίζων εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὴν προφητείαν τοῦ Ἠσαΐου καὶ τὴν κατὰ τρόπον σκιώδη προτύπωσιν τοῦ Ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Πασχαλίου ἐκείνου ἀμνοῦ τοῦ Μωϋσέως, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ὁδηγήσῃ αὐτοὺς μᾶλλον ἀπὸ τὸν τύπον πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ἐκεῖνος μέν, λοιπόν, ὁ ἀμνὸς κατ' οὐδένα τρόπον ἀπολύτως δὲν ἀφήρεσεν ἁμαρτίαν, Αὐτὸς δὲ ἀπεμάκρυνε τὴν ἁμαρτίαν ὁλοκλήρου τῆς οἰκουμένης. Διότι ἐνῷ αὐτὴ ἐκινδύνευε νὰ καταστραφῇ, τὴν ἀπήλλαξεν ἀμέσως ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. «Αὐτὸς εἶναι διὰ τὸν ὁποῖον σᾶς εἶπα· ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος εἶναι λαμπρότερος καὶ ἐνδοξότερος ἀπὸ ἐμέ».

β'. * Βλέπεις πῶς καὶ μὲ τὰ ἐδῶ λεγόμενα ἑρμηνεύει τὸ ἔμπροσθεν; Διότι, ἀφοῦ ὡμίλησε περὶ τοῦ Ἀμνοῦ καὶ ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι σηκώνει καὶ ἐξαλείφει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, τότε λέγει ὅτι «ἔμπροσθέν μου γέγονε», μὲ τὸ ὁποῖον φανερώνει, ὅτι αὐτὸ ἀκριβῶς σημαίνει τὸ «ἔμπροσθεν», ὅτι θὰ λάβῃ τὰς ἁμαρτίας ὅλου τοῦ κόσμου, ὅτι θὰ βαπτίσῃ μὲ Πνεῦμα Ἅγιον. Διότι ἡ ἰδική μου παρουσία δὲν εἶχε κανένα ἄλλον σκοπὸν ἀπὸ τὸ νὰ κηρύξῃ τὸν κοινὸν εὐεργέτην τῆς οἰκουμένης καὶ νὰ χορηγήσῃ τὸ βάπτισμα τοῦ ὕδατος, ἐνῷ ἡ παρουσία Αὐτοῦ ἀποβλέπει εἰς τὸν ψυχικὸν καθαρμὸν ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς τὸ νὰ χαρίσῃ τὴν ἁγιαστικὴν ἐνέργειαν τοῦ Παρακλήτου. Αὐτὸς «ἔμπροσθέν μου γέγονε», δηλαδή, ἀνεδείχθη λαμπρότερός μου, «διότι ὑπῆρχε πρὸ ἐμοῦ». Πρέπει νὰ αἰσχύνωνται αὐτοί, ποὺ ἀπεδέχθησαν τὴν παραφροσύνην τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως[7], ἀρνούμενοι τὴν ἀλήθειαν, ἡ ὁποία εἶναι τόσον σαφὴς καὶ φανερά. «Καὶ ἐγὼ δὲν ἐγνώριζα αὐτόν». Κύτταξε ἐδῶ μὲ ποῖον τρόπον παρουσιάζει τὴν μαρτυρίαν ἀνυπόκριτον καὶ ἀνυποψίαστον, δεικνύων ὅτι αὐτὴ δὲν προέρχεται ἀπὸ ἀνθρωπίνην συμπάθειαν, ἀλλ' εἶναι ἔργον θείας ἀποκαλύψεως· «διότι ἐγὼ δὲν ἐγνώριζα αὐτόν», λέγει. Πῶς λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσες νὰ ἦσουν ἀξιόπιστος μάρτυς; Πῶς θὰ ἠμποροῦσες νὰ διδάξῃς καὶ ἄλλους, ἐφ' ὅσον σὺ ὁ ἴδιος ἀγνοοῦσες; Δὲν εἶπε· «Δὲν γνωρίζω αὐτόν», ἀλλὰ «Δὲν ἐγνώριζα αὐτόν», ὥστε νὰ γίνῃ μὲ αὐτὴν τελείως ἀξιόπιστος. Διότι κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἐχαρίζετο εἰς τὸν ἀγνοούμενον; «Ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ γνωστὸς καὶ φανερὸς εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας, δι' αὐτὸ ἦλθα διὰ νὰ βαπτίζω εἰς τὸ νερό». Δὲν εἶχε λοιπὸν Ἐκεῖνος ἀνάγκην βα-

* Ἐνταῦθα ἑρμηνεύεται συναφῶς πρὸς τὰ προηγούμενα τὸ «Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ Πνεῦμα...» (Ἰωάν. 1, 33) καὶ τὸ «οὐκ ᾔδειν αὐτόν» (Ἰωάν. 1, 31 καὶ 33), τὸ ὁποῖον συνεχῶς ἐπαναλαμβάνει ὁ Βαπτιστὴς καὶ ἀποδεικνύεται ὅτι δι' αὐτῶν ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, ἀξιόπιστος καὶ εἰλικρινὴς κατὰ πάντα, καθιστᾷ τὴν περὶ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρίαν ἔτι περισσότερον ἰσχυρὰν καὶ μετὰ βεβαιότητος ἐκφράζουσαν πλήρη τὴν περὶ τοῦ Χριστοῦ ἀλήθειαν.

7. Πρβλ. ὁμιλ. 8, σημ. 2.

πτίσματος, ούτε είχε κανένα άλλον σκοπόν εκείνο τὸ λουτρό, παρὰ τοῦτο μόνον, νὰ προετοιμάσῃ ὅλους τοὺς ἄλλους εἰς τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν πίστιν. Διότι δὲν εἶπε· «Διὰ νὰ καθαρίσω τοὺς βαπτιζομένους», οὔτε «ἦλθα διὰ νὰ χορηγῶ βάπτισμα ἀφέσεως ἁμαρτιῶν», ἀλλὰ «διὰ νὰ γίνῃ γνωστὸς καὶ φανερὸς εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας».

Τί, λοιπόν, πές μου, χωρὶς τὸ βάπτισμα δὲν ἠμποροῦσε νὰ κηρύξῃ καὶ νὰ φέρῃ κοντά του τοὺς ὄχλους; Ἀλλ' αὐτὸ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν θὰ ἦταν καθόλου εὔκολον. Οὔτε ἀκόμη θὰ ἔτρεχαν ὅλοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐὰν ἐγίνετο τὸ κήρυγμα χωρὶς νὰ ἀκολουθήσῃ βάπτισμα. Δὲν θὰ ἐμάθαιναν τὴν ἐκ τῆς συγκρίσεως ὑπεροχήν. Διότι τὰ πλήθη ἐπήγαιναν, ὄχι διὰ νὰ ἀκούσουν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔλεγεν ὁ Ἰωάννης, ἀλλὰ διατί; Διὰ νὰ βαπτισθοῦν, ἀφοῦ ἐξομολογηθοῦν τὰς ἁμαρτίας των. Καὶ προσερχόμενοι εἰς τὸν Ἰωάννην, ἐδιδάσκοντο διὰ τὸν Χριστὸν καὶ διὰ τὴν διαφορὰν τοῦ βαπτίσματος. Καίτοι τὸ βάπτισμα τοῦτο ἦταν σεμνότερον τοῦ Ἰουδαϊκοῦ καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἔτρεχαν ὅλοι μὲ τόσην προθυμίαν, ἐν τούτοις καὶ πάλιν ἦταν ἀτελές. Πῶς λοιπὸν σὺ ἐγνώρισες Αὐτόν; Ἀπὸ τὴν κάθοδον τοῦ Πνεύματος, λέγει. Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσῃ πάλιν κανεὶς ὅτι εἶχε τὴν ἀνάγκην τοῦ Πνεύματος, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡμεῖς, ἄκουσε μὲ ποῖον τρόπον ἀναιρεῖ καὶ αὐτὴν τὴν ὑποψηφίαν, δεικνύων ὅτι ἡ κάθοδος τοῦ Πνεύματος ἐπραγματοποιήθη πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀνακηρύξεως μόνον τοῦ Χριστοῦ. Δι' αὐτό, ἀφοῦ εἶπε· «Καὶ ἐγὼ δὲν ἐγνώριζον αὐτόν», συνεπλήρωσε· «Ἀλλ' ἐκεῖνος, ποὺ μὲ ἔστειλε διὰ νὰ βαπτίζω μὲ ἁπλοῦν νερό, ἐκεῖνος μοῦ εἶπεν· εἰς ὅποιον ἴδῃς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ κατεβαίνῃ καὶ νὰ μένῃ ἐπ' αὐτοῦ, αὐτὸς εἶναι, ποὺ βαπτίζει μὲ Πνεῦμα Ἅγιον». Βλέπεις λοιπὸν ὅτι τοῦτο, ἡ γνωστοποίησις καὶ φανέρωσις τοῦ Χριστοῦ, ἦταν ἔργον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; Ἦταν βεβαίως καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου ἀνυπόκριτος καὶ ἀνυποψίαστος.

Ἐπειδή, ὅμως, ἤθελε νὰ κάμῃ αὐτὴν περισσότερον ἀξιόπιστον, τὴν ἀνύψωσεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἐπειδή, δηλαδή, ὁ Ἰωάννης ἀπεκάλυψε κάτι τόσον μέγα καὶ θαυμαστὸν καὶ ἱκανὸν νὰ καταπλήξῃ ὅλους τοὺς ἀκούοντας —ὅπως, ὅτι Αὐτὸς μόνος ἀφαιρεῖ τὰς ἁμαρτίας ὁλοκλήρου τῆς οἰκουμένης καὶ ὅτι τόσον μέγα λύτρον ἐπαρκεῖ διὰ τὸ μέγεθος τῆς παρεχομένης δωρεᾶς— δι' αὐτὸ προέβη εἰς αὐτὴν τὴν βεβαίωσιν. Ἡ δὲ βεβαιουμένη καὶ διακηρυσσομένη ἀλήθεια ἦταν, ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι δὲν εἶχεν ἀνάγκην βαπτίσματος καὶ ὅτι ἔργον τῆς καθόδου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὑπῆρξεν ἡ φανέρωσις μόνον Αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἰωάννης δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ χορηγῇ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ μᾶς τὸ δηλώνουν αὐτὸ ἐκεῖνοι, ποὺ ἐβαπτίσθησαν ἀπὸ αὐτόν, μὲ τὰ ἑξῆς λόγια· «Ἀλλ' οὔτε ἂν ὑπάρχῃ Πνεῦμα Ἅγιον ἠκούσαμεν»[8].

Ἑπομένως, ὁ Χριστὸς δὲν εἶχεν ἀνάγκην βαπτίσματος, οὔτε αὐτοῦ τοῦ βαπτίσματος, οὔτε οἱουδήποτε ἄλλου, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ βάπτισμα εἶχε τὴν ἀνάγκην τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸ ἀκριβῶς, ποὺ ἔλειπε, αὐτὸ ἦταν τὸ κεφάλαιον ὅλων τῶν ἀγαθῶν, τὸ νὰ ἀξιωθῇ ὁ βαπτιζόμενος νὰ λάβῃ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν χορήγησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος προσέθεσεν, ὅταν ἦλθε. «Καὶ ἐμαρτύρησεν ὁ Ἰωάννης λέγων ὅτι εἶδον τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ὡς περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν. Καὶ ἐγὼ δὲν ἐγνώριζον αὐτόν ἀλλ' ὁ πέμψας με διὰ νὰ βαπτίζω ἐν ὕδατι ἐκεῖνος μοῦ εἶπεν εἰς ὅποιον ἴδῃς τὸ Πνεῦμα νὰ κατεβαίνῃ καὶ νὰ μένῃ ἐπ' αὐτοῦ, αὐτὸς εἶναι, ποὺ βαπτίζει μὲ Πνεῦμα Ἅγιον. Καὶ ἐγὼ εἶδον καὶ ἐμαρτύρησα, ὅτι αὐτός εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»[9]. Λέγει δὲ συνεχῶς ὅτι «δὲν ἐγνώριζον

8. Πράξ. 19, 2.
9. Ἰωάν. 1, 32 καὶ 34.

αὐτόν», ὄχι ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦταν συγγενὴς Αὐτοῦ κατὰ σάρκα· «Καὶ ἰδού, λέγει, Ἐλισάβετ ἡ συγγενής σου καὶ αὐτὴ συνέλαβεν υἱόν»[10]. Διὰ νὰ μὴ νομισθῇ λοιπὸν ὅτι χαρίζεται εἰς Αὐτόν, ἐξ αἰτίας τῆς συγγενείας, ἐπαναλαμβάνει συνεχῶς τὸ «δὲν ἐγνώριζον αὐτόν». Καὶ πράγματι συνέβαινε τοῦτο, διότι ὁ Ἰωάνης ἔζουσε συνεχῶς μακριὰ ἀπὸ τὸ σπίτι του, εἰς τὴν ἔρημον. Πῶς λοιπόν, ἐὰν δὲν ἐγνώριζεν Αὐτὸν πρὸ τῆς καθόδου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐὰν τότε τὸν ἐγνώρισε διὰ πρώτην φοράν, τὸν ἠμπόδιζε πρὸ τοῦ βαπτίσματος, λέγων· «Ἐγὼ ἔχω ἀνάγκην νὰ βαπτισθῶ ἀπὸ σέ»[11]; Διότι αὐτὸ φανερώνει ὅτι τὸν ἐγνώριζε πολὺ καλά. Δὲν τὸν ἐγνώριζεν, ὅμως, προηγουμένως καὶ ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Καὶ δικαίως. Διότι τὰ μὲν θαύματα, ὅσα βεβαίως ἔγιναν, ὅταν ἀκόμη ἦταν μικρὸ παιδί —ὅπως, φέρ' εἰπεῖν, τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς Μάγους καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὴν πρώτην περίοδον τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ— εἶχαν συμβῆ πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια, ὅταν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰωάννης ἦταν ἀκόμη πολὺ μικρὸς καὶ φυσικὰ ἦταν εἰς ὅλους ἄγνωστος, ἀφοῦ μάλιστα ἔκτοτε εἶχαν περάσει πολλὰ χρόνια. Ἐπειδή, ἂν ἦταν γνωστὸς δὲν θὰ ἔλεγε· «Διὰ νὰ φανερωθῇ εἰς τὸν Ἰσραήλ, δι' αὐτὸ ἦλθον ἐγὼ καὶ βαπτίζω».

γ'. * Ἀπὸ ἐδῶ λοιπόν, γίνεται εἰς ἡμᾶς φανερόν, ὅτι καὶ τὰ θαύματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα λέγουν ὅτι ἔκαμεν

10. Λουκ. 1, 36.

11. Ματθ. 3, 14.

* Διατί οἱ Ἰουδαῖοι, ἂν καὶ εἶδαν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ καταβαίνῃ ἐν εἴδει περιστερᾶς καὶ νὰ μένῃ εἰς τὸν Χριστόν, δὲν ἐπίστευσαν εἰς Αὐτόν; Ὁ Ἱερὸς πατὴρ δίδει δύο ἐξηγήσεις. Ἡ πρώτη ἔχει σχέσιν μὲ τὴν πονηρίαν καὶ τὴν ἐκ φθόνου ἑκουσίαν τύφλωσιν τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν Ἀλήθειαν. Κατὰ τὴν δευτέραν ἐξήγησιν μόνον οἱ εὐσεβέστεροι εἶδαν τὴν ἐν εἴδει περιστερᾶς κάθοδον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

ὁ Χριστός, ὅταν ἦταν ἀκόμη παιδί, εἶναι ψευδῆ καὶ πλάσματα τῆς φαντασίας μερικῶν, οἱ ὁποῖοι τὰ προσέθεσαν κατόπιν[12]. Ἐὰν εἶχεν ἀρχίσει νὰ θαυματουργῇ ἀπὸ τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας, δὲν θὰ τὸν ἀγνοοῦσεν ὁ Ἰωάννης, οὔτε οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι θὰ ἐχρειάζοντο διδάσκαλον διὰ νὰ τὸν φανερώσῃ εἰς αὐτούς. Τώρα δὲ ὁ Ἰωάννης λέγει, ὅτι ἔχει ἔλθει δι' αὐτό, «διὰ νὰ φανερωθῇ εἰς τὸν Ἰσραήλ» καὶ διὰ τοῦτο πάλιν ἔλεγε· «Ἐγὼ ἔχω ἀνάγκην νὰ βαπτισθῶ ἀπὸ σέ». Ἔπειτα δέ, ἀφοῦ ἔμαθε σαφέστερα, ἐκήρυττεν Αὐτὸν εἰς τοὺς ὄχλους καὶ ἔλεγεν· «Αὐτὸς εἶναι, περὶ τοῦ ὁποίου ἐγὼ εἶπον· ὀπίσω μου ἔρχεται ἀνήρ, ὁ ὁποῖος εἶναι λαμπρότερος ἀπὸ ἐμέ» καὶ ὅτι «ἐκεῖνος, ποὺ μὲ ἔστειλε διὰ νὰ βαπτίζω μὲ νερό» καὶ μὲ ἔστειλε δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, «διὰ νὰ φανερωθῇ εἰς τὸν Ἰσραήλ», Αὐτὸς ἀπεκάλυψεν Αὐτὸν εἰς τὸν Ἰωάννην καὶ πρὸ τῆς καθόδου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διὰ τοῦτο καὶ προτοῦ ἔλθῃ, ἔλεγεν· «Ὀπίσω μου ἔρχεται ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε λαμπρότερος ἀπὸ ἐμέ». Δὲν ἐγνώριζε, λοιπόν, Αὐτὸν προτοῦ ἔλθῃ εἰς τὸν Ἰορδάνην καὶ προτοῦ ἀρχίσῃ νὰ βαπτίζῃ ὅλους, ἀλλ' ὅταν ἐπρόκειτο νὰ βαπτισθῇ, τότε Τὸν ἐγνώρισε καὶ φυσικά, ἀφοῦ ὁ Πατὴρ ἀπεκάλυψεν Αὐτὸν εἰς τὸν Προφήτην καὶ ἀφοῦ τὸ Πνεῦμα ἐφανέρωσεν Αὐτὸν βαπτιζόμενον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, διὰ τοὺς ὁποίους καὶ ἡ κάθοδος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔγινε. Διὰ νὰ μὴ περιφρονηθῇ λοιπὸν καὶ ἀγνοηθῇ ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου, ὁ ὁποῖος εἶπεν, ὅτι «πρῶτός μου

12. Ὑπαινίσσεται τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰ ἀπόκρυφα εὐαγγέλια θαύματα τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ Ἰησοῦ. Μεταξὺ αὐτῶν, διὰ νὰ ἀναφέρομεν χαρακτηριστικῶς, εἶναι, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐφέρετο ἐπὶ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου, ὅτι προσέφερεν εἰς τὴν Μητέρα του νερὸ μὲ τὸ ἔνδυμα κλπ. Δὲν γίνονται δεκτὰ ἀπὸ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον.

13. Ἰωάνν. 1, 33.

14. Ἰωάνν. 3, 17.

ἦν» καὶ ὅτι «ἐν Πνεύματι βαπτίζει»[13] καὶ ὅτι «κρινεῖ τὴν οἰκουμένην»[14] καὶ ὁ Πατὴρ ἐξέπεμψε φωνήν, ἐνῷ ἀνεκήρυττε τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον κατῆλθεν ἀκολούθως καὶ ἔφερε τὴν φωνὴν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ μὲν Ἰωάννης ἐβάπτιζεν, ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐβαπτίζετο, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ἀπὸ τοὺς παρόντας ὅτι αὐτό, ποὺ ἐλέχθη, ἀνεφέρετο εἰς τὸν Ἰωάννην, κατῆλθε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἀπεμάκρυνεν αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ὑποψίαν. Ὥστε, ὅταν λέγη· «Δὲν ἐγνώριζον αὐτόν», ἐννοεῖ ὅτι δὲν τὸν ἐγνώριζε κατὰ τὸν πρὸ τῆς ἐμφανίσεώς του εἰς τὸν Ἰορδάνην χρόνον, δὲν ἐννοεῖ τὸν μετὰ ταυτα, δηλαδή, τὸν χρόνον τοῦ βαπτίσματος καὶ τὸν ὀλίγον πρὸ αὐτοῦ, ὁπότε ἐνεφανίσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην καὶ ἀκολούθως ἐβαπτίσθη. Διότι πῶς τὸν ἐμπόδιζε, μὲ τὸ νὰ λέγη· «Ἐγὼ ἔχω ἀνάγκην νὰ βαπτισθῶ ἀπὸ σέ»[15]. Καὶ πῶς ἔλεγε τοιαύτης φύσεως πράγματα περὶ Αὐτοῦ; Πῶς λοιπόν, λέγει, δὲν ἐπίστευσαν οἱ Ἰουδαῖοι; Διότι δὲν εἶδε ὁ Ἰωάννης μόνον τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ ὁποῖον κατῆλθεν ἐν εἴδει περιστερᾶς. Διότι, ἂν καὶ εἶδαν ἐξωτερικῶς τὸ Πνεῦμα, ἐν τούτοις δὲν ἐπίστευσαν, ἐπειδὴ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν πίστιν δὲν χρειάζονται μόνον τὰ μάτια τοῦ σώματος διὰ νὰ γίνωνται κατανοητὰ καὶ ἀποτελοῦν βεβαιότητα, ἀλλὰ χρειάζονται τὰ ἐσωτερικὰ μάτια τοῦ πνεύματος καὶ τῆς διαθέσεως, τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ μόνα ἱκανὰ καὶ ἀπαραίτητα, διὰ νὰ ἀντιλαμβάνωνται τὰ πέραν τοῦ ἐξωτερικοῦ σχήματος. διαφορετικὰ ὑπάρχει ὁ κίνδυνος νὰ θεωρήση κανεὶς τὴν ἐν εἴδει περιστερᾶς κάθοδον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος περιττὴν καὶ ἀνωφελῆ φαντασίαν. Ἐὰν λοιπὸν παρ' ὅλον ποὺ τὸν ἔβλεπαν νὰ θαυματουργῆ καὶ νὰ ἐγγίζη ἐλαφρὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς

15. Ματθ. 3, 14.

νεκροὺς μὲ τὰ χέρια του καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ θεραπεύη τοὺς πρώτους καὶ νὰ ἀνασταίνη τοὺς δευτέρους, ἐμεθοῦσαν τόσον πολὺ ἀπὸ τὸν φθόνον, ὥστε νὰ ἰσχυρίζωνται ἀντίθετα ἀπὸ τὰ ἀπολύτως φανερὰ καὶ ἀπὸ ὅλους διαπιστούμενα, πῶς θὰ ἀπέβαλλον τὴν ἀπιστίαν των ἀπὸ τὴν ἐπιφοίτησιν μόνον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος;

Μερικοὶ λέγουν ἀκόμη, ὅτι δὲν εἶδαν ὅλοι αὐτοὶ τὴν κάθοδον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ μόνον ὁ Ἰωάννης καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ εὑρίσκοντο εἰς κατάστασιν μεγαλυτέρας πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀνατάσεως, οἱ εὐσεβέστεροι. Διότι, παρ' ὅλον ποὺ ἠμποροῦσαν νὰ ἴδοῦν καὶ μὲ τὰ αἰσθητὰ μάτια τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον κατῆλθε μὲ τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα τῆς περιστερᾶς, ἐν τούτοις αὐτὸ δὲν σημαίνει ἀπαραιτήτως, ὅτι τὸ γεγονὸς ἦταν εἰς ὅλους πλήρως καὶ τελείως φανερόν. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Ζαχαρίας εἶδε πολλὰ μὲ αἰσθητὸν σχῆμα καὶ μορφήν, ὁμοίως καὶ ὁ Δανιὴλ καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ, ἐν τούτοις ὅ,τι εἶδαν τὸ εἶδαν μόνον αὐτοὶ καὶ κανεὶς ἄλλος. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐγνώρισε πολλὰ καὶ μάλιστα τοιαύτης φύσεως, ποὺ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄλλους δὲν ἐγνώρισε καὶ τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Σωτῆρος, ἡ ὁποία ἐπραγματοποιήθη ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος, δὲν ἀξιώθηκαν νὰ ἴδοῦν ὅλοι οἱ μαθηταί. Ἀλλ' οὔτε τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν Ἀνάστασιν Του ἐχάρησαν ὅλοι. Καὶ τοῦτο ἐδήλωσε σαφῶς ὁ Λουκᾶς, ὅταν εἶπεν, ὅτι ἐφανέρωσε τὸν ἑαυτόν Του εἰς τοὺς «μάρτυρας, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀπὸ πρὶν ἐκλεγῆ ἀπὸ τὸν Θεόν»[16].

«Καὶ ἐγὼ εἶδον καὶ ἐμαρτύρησα, ὅτι οὗτος εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Καὶ ποῦ ἐμαρτύρησεν ὅτι Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ; Διότι τὸν ἀπεκάλεσε μὲν Ἀμνὸν καὶ εἶπεν ἀκόμη ὅτι ἐπρόκειτο νὰ βαπτίζη μὲ Πνεῦμα Ἅγιον,

16. Πράξ. 10, 41.

πουθενά ὅμως δὲν εἶπεν Αὐτὸν Υἱὸν Θεοῦ. Καίτοι βεβαίως οἱ ἄλλοι Εὐαγγελισταὶ οὐδὲν ἀναφέρουν, ὅτι εἶπεν αὐτὸς μετὰ τὸ βάπτισμα, ἀλλ' ἀφοῦ ἀπεσιώπησαν τὰ ἀκολούθως γενόμενα, ἀναφέρουν τὰ μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Ἰωάννου πραγματοποιηθέντα θαύματα. Ἀπὸ τὰ ὁποῖα συμπεραίνομεν λογικῶς ὅτι καὶ αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ ἔχουν παραλειφθῆ. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐδήλωσεν αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης εἰς τὸ τέλος τοῦ Εὐαγγελίου του. Πόσον μάλιστα ἀπέφυγαν νὰ πλάσουν κάτι μεγάλο περὶ Αὐτοῦ, φαίνεται καθαρὰ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι, τὰ θεωρούμενα εὐτελῆ καὶ ἀξιοκατάκριτα, ὅλοι ὁμοφώνως ἀνέφεραν καὶ μὲ κάθε ἀκρίβειαν καὶ κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δὲν παρέλειψε νὰ ἀναφέρῃ τὸ παραμικρὸν ἀπὸ αὐτά, ἀπὸ τὰ θαύματα δέ, ἄλλα μέν, ὅσα ἀνεφέρθησαν ἀπὸ ἄλλους, παρέλειψαν, ἄλλα δὲ ὅλοι ἀπεσιώπησαν. Αὐτὰ ὅμως ἐλέχθησαν ἀπὸ ἐμὲ ὄχι ἁπλῶς καὶ τυχαίως, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἀναιδείας τῶν Ἑλλήνων. Διότι αὐτὴ εἶναι ἰσχυρὰ ἀπόδειξις τῆς φιλαληθείας των καὶ τοῦ γεγονότος ὅτι τίποτε δὲν λέγουν πρὸς χάριν καὶ ἀπὸ εὔνοιαν καὶ μὴ ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Καὶ διὰ νὰ ἠμπορῆτε νὰ τοὺς ἀντιμετωπίζετε κατὰ τὰς συζητήσεις καὶ ὑπερασπίζετε τὴν πίστιν σας, θὰ πρέπει νὰ ἑτοιμάζεσθε καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα ὅπως καὶ εἰς τὰ ἄλλα, λαμβάνοντες τὸν ἀνάλογον πρὸς τοῦτο ὁπλισμόν. Ἀλλὰ προσέχετε. Καὶ διότι εἶναι παράλογον ὁ μὲν ἰατρὸς νὰ ἀγωνίζεται μὲ συνέπειαν καὶ ἀκρίβειαν πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ προαγωγὴν τῆς τέχνης του, καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ ὑποδηματοποιὸς καὶ ὁ ὑφαντὴς καὶ γενικῶς ὅλοι οἱ τεχνῖται, ἐκεῖνος δὲ ποὺ λέγει ὅτι εἶναι Χριστιανός, νὰ μὴ ἔχῃ τὴν ἱκανότητα νὰ δίδῃ λόγον καὶ ὑπερασπίζεται σθεναρὰ τὴν πίστιν του. Παρ' ὅλον πού, ὁσάκις αἱ τέχναι αὐταὶ παρημελήθησαν καὶ ἐγκατελείφθησαν, ὡδήγησαν εἰς ὑλικὴν ζημίαν καὶ βλάβην, ἐνῶ, ὁσάκις παραμελοῦνται καὶ ἐγκαταλείπονται τὰ ἀφορῶντα εἰς

τὴν πίστιν, ὁδηγοῦν εἰς αὐτὴν τὴν διαφθορὰν καὶ τὴν ἀπώλειαν τῆς ψυχῆς μας. Ἐν τούτοις, εἴμεθα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τόσον ἄθλιοι, ὥστε εἰς ἐκεῖνα μὲν νὰ διαθέτωμεν ὅλην μας τὴν προσοχὴν καὶ τὴν φροντίδα, τὰ ἀναγκαῖα ὅμως, ποὺ εἶναι μάλιστα καὶ αὐτῆς τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς μας ὑπόθεσις, νὰ περιφρονῶμεν ὡς μὴ ἔχοντα καμμίαν ἀξίαν.

δ'.*Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνο, ποὺ δὲν ἀφήνει τοὺς Ἕλληνας νὰ περιφρονήσουν τὴν πλάνην των καὶ νὰ ἀπαλλαγοῦν γρήγορα ἀπὸ αὐτήν. Τὸ γεγονός, δηλαδή, ὅτι, παρ' ὅλον ποὺ εὑρίσκονται καὶ ζοῦν μέσα εἰς τὸ ψεῦδος τῆς εἰδωλολατρίας, πράττουν τὰ πάντα, προκειμένου νὰ συσκοτίσουν καὶ διασκεδάσουν τὴν γελοιότητα τῶν δογμάτων των. Ἐνῶ ἡμεῖς, οἱ ὑπηρέται τῆς Ἀληθείας, δὲν δυνάμεθα οὔτε τὸ στόμα μας νὰ ἀνοίξωμεν διὰ νὰ ὑπερασπίσωμεν τὴν πίστιν μας. Ὅταν, ὅμως, ἡμεῖς παρουσιάζωμεν τέτοιαν ἀνικανότητα, πῶς ἐκεῖνοι δὲν θὰ περιφρονήσουν καὶ καταδικάσουν τὴν μεγάλην ἀδυναμίαν τοῦ Δόγματός μας; Πῶς δὲν θὰ θεωρήσουν ἀπάτην καὶ μωρίαν τὰ ἰδικά μας; Πῶς δὲν θὰ βλασφημήσουν τὸν Χριστὸν ὡς ὑποκριτὴν καὶ ἀπατεῶνα καὶ δὲν θὰ νομίσουν ὅτι ἐξετράπη εἰς τὴν ἀπάτην ἐξ αἰτίας τῆς ἀνοησίας τῶν πολλῶν; Αὐτῆς δὲ τῆς βλασφημίας ἡμεῖς εἴμεθα αἴτιοι, ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι δὲν θέλομεν νὰ ἀγρυπνῶμεν εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας λόγους, ἀλλὰ φροντίζομεν μὲ πάθος διὰ τὰ πράγματα αὐτοῦ τοῦ κόσμου καὶ θεω-

---

* Δύο μεγάλα καθήκοντα ἔχει ὁ Χριστιανὸς εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, πρῶτον, νὰ μελετᾷ συνεχῶς τὸν Χριστιανισμὸν καί, δεύτερον, νὰ ζῇ κατὰ Χριστόν. Τὸ πρῶτον καθῆκον σχετίζεται μὲ τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν πλήρη κατανόησιν τῆς κατὰ Χριστὸν Ἀληθείας, καὶ ἐπιβάλλεται πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Πίστεώς του. Τὸ δεύτερον ἐπιβάλλεται δι' αὐτὸν τὸν ἴδιον καὶ τὸν πλησίον του, διότι εἶναι ἐξ ἐπόψεως ὑπερασπίσεως τῆς πίστεώς του τὸ ἐπιχείρημα τῶν ἐπιχειρημάτων. Μὲ τὰς δύο αὐτὰς περιληπτικῶς ἐκτεθείσας βασικὰς θέσεις κλείεται ἡ ὁμιλία αὐτή.

ροῦμε τὰ ἄλλα, τὰ πνευματικά, δευτερεύοντα καὶ ἐπουσιώδη. Καὶ χορευτὴν ὅταν ἀγαπᾷ κανεὶς καὶ ἡνίοχον καὶ θηριοδαμαστήν, κάμνει τὰ πάντα, ὥστε νὰ μὴ ἐμφανισθῇ κατώτερος καὶ μεταβῇ ὑστερῶν εἰς τίποτε εἰς τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγῶνας, δι' αὐτὸ καὶ συνθέτουν πολλοὺς ἐπαίνους καὶ ἀπολογοῦνται ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς τοὺς κατηγόρους των καὶ μυρίας κατηγορίας ἐκστομίζουν κατὰ τῶν ἀντιπάλων των. Ὅταν, ὅμως, πρόκειται διὰ τοὺς ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ λόγους, ὅλοι σκύβουν πρὸς τὰ κάτω καὶ ξύνονται καὶ χασμουριῶνται καὶ γελοιοποιοῦνται καὶ ἔτσι ἀποχωροῦν. Καὶ πῶς δὲν εἶναι αὐτὰ ἄξια κάθε τιμωρίας, ὅταν ὁ Χριστὸς φαίνεται μεταξύ μας σὰν νὰ εἶναι ἀτιμότερος ἀπὸ χορευτήν; Ἂν μάλιστα λάβη κανεὶς ὑπ' ὄψιν του, ὅτι διὰ νὰ ὑποστηρίζετε μὲν τὰ κατορθώματά τους ἐμελετήσατε μυρίας ἀπολογίας — καίτοι βεβαίως εἶναι αἰσχρότερα ὅλων — διὰ νὰ ὑποστηρίζετε δὲ καὶ ἀπολογηθῆτε ὑπὲρ τῶν θαυμάτων τοῦ Χριστοῦ — καίτοι προσείλκυσαν τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ὁλοκλήρου τῆς οἰκουμένης — δὲν ἔχετε τὴν ὑπομονὴν νὰ ἐξετάσετε καὶ καταλάβετε τὸ ἐλάχιστον.

Πιστεύομεν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, εἰς Ἀνάστασιν σωμάτων καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον. Ἂν ἐρωτήση κάποιος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας: Ποῖος τέλος πάντων εἶναι Αὐτὸς ὁ Πατήρ; Ποῖος δὲ ὁ Υἱός; Ποῖον δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον; Ἤ, πῶς κατηγορεῖτε ἐμᾶς ἐπὶ πολυθεΐᾳ, ἐφ' ὅσον καὶ σεῖς τρεῖς Θεοὺς ὀνομάζετε; Τί θὰ εἰπῆτε; Τί θὰ ἀπαντήσετε; Πῶς θὰ ἀποκρούσετε τὴν διὰ τῶν λόγων τούτων ἐπίθεσιν; Ἂν πάλιν, ἐνῷ σεῖς σιωπᾶτε, ἐπανέλθη εἰς τὸ ἄλλο ζήτημα καὶ ἐρωτήση, ὡς ἑξῆς: Ἐξήγησέ μου καλά, τί εἶναι Ἀνάστασις; Ἄραγε εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα θὰ ἀναστηθῶμεν πάλιν; Ἄραγε εἰς ἄλλο παραπλήσιον αὐτοῦ; Καὶ ἂν ἀναστηθῶμεν πάλιν εἰς αὐτό, ποία ἀνάγκη ὑπάρχει νὰ καταστραφῇ; Τί θὰ

ἀπαντήσετε, εἰς αὐτά; Καὶ τί θὰ ἀπαντήσετε, ἂν σᾶς ἐρωτήση: Διατί ἦλθε τώρα ὁ Χριστὸς καὶ ὄχι κατὰ τοὺς προηγουμένους χρόνους; Διότι τώρα ἐφάνη εἰς Αὐτὸν καλὸν νὰ φροντίσῃ διὰ τοὺς ἀνθρώπους; Καθ' ὅλον τὸ προηγούμενον διάστημα μᾶς περιφρονοῦσε; Ἤ, ἂν ἐξετάζη καὶ ἄλλα ἀκόμη περισσότερα ἀπὸ αὐτά; Λέγω καὶ ἄλλα ἀκόμη, διότι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ θέτωμεν συνεχῶς προβλήματα, χωρὶς νὰ δίδωμεν τὰς λύσεις των, διότι ὑπάρχει ὁ κίνδυνος μὲ αὐτὴν τὴν παράθεσιν προβλημάτων νὰ βλάψωμεν τοὺς περισσότερον ἀφελεῖς. Ἄλλωστε ἀρκοῦν καὶ αὐτά, ποὺ ἐλέχθησαν διὰ νὰ σᾶς ξυπνήσουν ἀπὸ τὸν πνευματικὸν ὕπνον. Τί λοιπόν; Ἄραγε θὰ εἶναι μικρὰ ἡ τιμωρία μας, ἂν αὐτοὶ ἐξετάζουν αὐτά, σεῖς δὲ δὲν ἠμπορεῖτε οὔτε ἁπλῶς νὰ ἀκοῦτε τὰ λόγια αὐτά; Πές μου, λοιπόν, θὰ τιμωρηθῶμεν ὀλίγον, ὅταν γινώμεθα αἴτιοι τόσον μεγάλης πλάνης εἰς τοὺς καθημένους εἰς τὸ σκότος[17];

Ἤθελα, ἂν βεβαίως εἴχατε πολὺν χρόνον εἰς τὴν διάθεσίν σας, νὰ παρουσιάσω ἐνώπιον ὅλων σας τὸ βιβλίον κάποιου ἀθλίου Ἕλληνος φιλοσόφου, ἄλλου πάλιν ἀρχαιοτέρου τούτου, τὸ ὁποῖον στρέφεται ἐναντίον μας, διὰ νὰ σᾶς κάμω τοιουτοτρόπως νὰ ξυπνήσετε καὶ ἀποδιώξετε τὴν πνευματικὴν νωθρότητα καὶ ἀδιαφορίαν. Διότι, ἂν ἐκεῖνοι, προκειμένου νὰ γράψουν ἐναντίον μας, ἀγρύπνησαν τόσον, ποίας συγγνώμης ἡμεῖς θὰ εἴμεθα ἄξιοι, ἂν δὲν μάθωμεν νὰ ἀποκρούωμεν τὰς ἐναντίον μας στρεφομένας προσβολάς των; Διὰ ποῖον λόγον ἤλθαμεν εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον; Δὲν ἀκοῦς τὸν Ἀπόστολον, ὁ ὁποῖος λέγει· «Νὰ εἶσθε δὲ πάντοτε ἕτοιμοι πρὸς ἀπολογίαν πρὸς πάντα τὸν ζητοῦντα λόγον περὶ τῆς ἐλπίδος σας»[18]; Ἀλλὰ καὶ ὁ Παῦλος τὰ ἴδια συμβουλεύει, διὰ τῶν ἑξῆς· «ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἂς κατοικῇ μέσα σας

17. Πρβλ. Ματθ. 4, 16.
18. Α' Καθολ. Πετρ. 3, 15.

πλουσίως»[19]. Ἀλλὰ τί θὰ ἀπαντήσουν εἰς αὐτὰ οἱ πιὸ ἀνόητοι ἀπὸ τοὺς κηφῆνας; «Κάθε ἄνθρωπος ἁπλὸς καὶ εἰλικρινὴς εἶναι εὐλογημένος» καὶ «ὁ πορευόμενος «ἁπλῶς», προχωρεῖ μὲ πεποίθησιν καὶ θάρρος»[20]. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ αἴτιον ὅλων τῶν κακῶν, ὅτι οἱ περισσότεροι δὲν γνωρίζουν οὔτε τὰς μαρτυρίας τῶν Γραφῶν νὰ παρουσιάζουν, ὅταν χρειάζεται καὶ ἐκεῖ ποὺ χρειάζεται. Διότι ἐδῶ δὲν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἀνοήτου, οὔτε περὶ αὐτοῦ ποὺ δὲν γνωρίζει τίποτε, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ δικαίου ἀνθρώπου, περὶ τοῦ συνετοῦ. Ἐπειδή, ἐὰν ἦταν συνετός, δὲν ἐχρειάζετο νὰ ἀκούῃ· «Γίνεσθε, λοιπόν, φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις καὶ ἁπλοῖ καὶ ἄκακοι ὅπως αἱ περιστεραί»[21]. Ἀλλὰ τί χρειάζεται νὰ λέγωμεν αὐτά, ἐφ' ὅσον ὁ λόγος αὐτὸς δὲν χρησιμοποιεῖται εὐκαίρως καὶ πρεπόντως; Ἐκτός, ὅμως, ἀπὸ τὰ λεχθέντα, δὲν ἔχομεν ἐπιτύχει οὔτε εἰς τὰ ἄλλα, εἰς τὸν τρόπον, δηλαδή, τῆς ζωῆς μας, ἀλλ' εἴμεθα εἰς ὅλα ἄθλιοι καὶ γελοῖοι καὶ εἴμεθα μὲν πρόθυμοι εἰς τὸ νὰ ἀναζητῶμεν ὁ εἷς εἰς τὸν ἄλλον τὴν αἰτίαν ὅλων αὐτῶν καὶ νὰ ἀλληλοκατηγορούμεθα, εἴμεθα, ὅμως, ὀκνηροὶ καὶ ἀπρόθυμοι νὰ διορθωνώμεθα εἰς αὐτὰ ἀκριβῶς, εἰς τὰ ὁποῖα ἀποδίδομεν τὴν αἰτίαν ὅλων αὐτῶν καὶ ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων κατηγορούμεθα. Δι' αὐτό, λοιπόν, σᾶς παρακαλῶ, νὰ μὴ ἀρκούμεθα τώρα εἰς τὸ νὰ καταγγέλλωμεν καὶ καταδικάζωμεν αὐτὰ — διότι δὲν ἀρκεῖ τοῦτο διὰ νὰ ἐξιλεωθῶμεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ — ἀλλὰ νὰ φροντίσωμεν νὰ παρουσιάσωμεν εἰς ὅλα τελείαν καὶ πλήρη μεταβολήν, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν μέλλουσαν δόξαν, ἀφοῦ ζήσωμεν καὶ πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ. Τὴν μέλλουσαν δόξαν εἴθε, λοιπόν, ὅλοι ἡμεῖς νὰ κερδίσωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας. Ἀμήν.

19. Κολοσ. 3, 16.
20. Παροιμ. 10, 9.
21. Ματθ. 10, 16.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 71

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ
ΟΜΙΛΙΑΙ Α' — ΙΖ'
(ΚΕΦ. 1)

Κείμενον: Γ. ΚΑΡΥΟΦΥΛΛΗ

«Τὰ εὑρισκόμενα ἅπαντα τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἑρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον». Τόμος Β', Ἀθῆναι 1873, σελ. 1 - 128.